АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНСЬКОЇ РСР
ОРДЕНА ТРУДОВОГО ЧЕРВОНОГО ПРАПОРА
ІНСТИТУТ МОВОЗНАВСТВА ІМ. О. О. ПОТЕБНІ

ПАМ'ЯТКИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

ВИДАВНИЦТВО «НАУКОВА ДУМКА»
КИЇВ—1974

АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНСЬКОЇ РСР
ОРДЕНА ТРУДОВОГО ЧЕРВОНОГО ПРАПОРА
ІНСТИТУТ МОВОЗНАВСТВА ІМ. О. О. ПОТЕБНІ

ГРАМОТИ XIV ст.

Упорядкування, вступна стаття, коментарі і словники-покажчики
М. М. ПЕЩАК

ВИДАВНИЦТВО «НАУКОВА ДУМКА»
КИЇВ — 1974

Писемні документи XIV ст., представлені у збірці, являють собою пам'ятки юридично-ділового стилю давньої української літературної мови. Крім самих текстів пам'яток, що в міру можливості супроводжуються фотокопіями оригіналів, читач знайде у виданні бібліографію історичної, палеографічної та мовознавчої літератури як до кожної грамоти зокрема, так і до тих історичних осіб і географічних назв, що згадуються в цих документах і подаються в покажчиках.

Різночитання публікацій пам'яток, вперше зведені разом, допоможуть майбутнім дослідникам уточнити неясні місця з текстів оригіналів.

Відповідальний редактор
В. М. Русанівський

Г $\frac{0711-212}{М221(04)-73}$ БЗ—24—16—73

ПЕРЕДМОВА

XIV сторіччя залишило немало грамот різних східнослов'янських і суміжних з ними земель. У цьому виданні їх вміщено 84. Підставою для визначення документа як пам'ятки з більш чи менш вираженими ознаками української мови послужили історичні й мовознавчі наукові праці, в яких є аргументи для цього. Зрозуміло, що ці аргументи не можна вважати рівноцінними, тому що вони не мають єдиних засад, а часто й достатньої переконливості. Але, оскільки видання пам'яток ще не вирішує відповідних теоретичних проблем з історії української мови (воно лише дасть певний матеріал для досліджень), нам видалося доцільним використати і найменші докази як підставу для віднесення того чи іншого документа до пам'яток української мови.

У процесі підготовки грамот до видання було опрацьовано певну кількість мовознавчої та іншої наукової літератури, в результаті чого зібралась бібліографія, яка може бути корисна читачеві. При кожному тексті пам'ятки дано список літератури, що характеризує грамоту в цілому. Якщо ж література стосується окремих осіб чи географічних назв, то її подано на відповідному місці в ономастичних словниках-покажчиках *.

Текст грамот супроводжується або фотокопією наявного оригіналу, або рукописної копії грамоти. Інші види рукописних копій, як і всі доступні нам публікації цих документів, детально опрацьовано і подано у вигляді різночитань текстів до кожної грамоти окремо. Публікація текстів копій може сприяти відшуканню оригіналу.

У кінці збірки вміщено три покажчики: а) апелятивної лексики, б) антропонімічної лексики, в) топонімічної лексики.

Реєстр ономастичних назв покажчиків складається тільки з вихідних словоформ зафіксованих у грамотах слів. Вихідну форму слова (називний відмінок однини), якої немає в текстах, відновлено в реєстрі у такому написанні, яке диктується правописом відповідної грамоти. Відновлену вихідну словоформу в реєстрі позначено зірочкою.

---

* При укладанні словника-покажчика географічних назв використано також топонімічну картотеку Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні АН УРСР.

У покажчиках дано всі непрямі словоформи з їх фонетичними варіантами і вказівку на номер грамоти даної збірки. Граматичні варіанти словоформ та їх фонетичні різнописання, а також лексичні варіанти апелятивів, виявлені в різних виданнях однієї і тієї грамоти, у покажчику не даються. Читач зможе знайти їх у розділі різночитань до відповідної грамоти.

Реєстровою одиницею, як правило, виступає одне слово. Якщо ж якесь поняття в грамоті виражене двома чи більше словами (це найчастіше трапляється в ономастичних назвах), то його можна знайти в реєстрі відповідного покажчика в стількох місцях, із скількох слів воно складається. Але на кожному відповідному місці при реєстровому слові подається повна його назва (іншим шрифтом).

Оскільки в сучасному українському мовознавстві немає відповіді на питання, як здійснювалося найменування осіб у XIV ст., а деякі побіжні зауваження щодо відсутності прізвищ у той період не зовсім аргументовані (як, наприклад, пояснити назви такого типу: *Бѣликъ Кгирдиви(д)* (43) *, *Васко Голый* (32); *Вахно Танча* (21) тощо?; крім патронімічних назв, що супроводжують ім'я, до них часто дуже тісно примикали і відтопонімічні прикметникові утворення типу *Стародубський* (81), *Болестрашицький* (20, 27, 28), *Борисоглебський* (68), *Брянський* (23), *Варваринський* (71) і под.), то в покажчику даються не тільки імена, а й супровідні до них уточнення, які могли виконувати функції сучасних прізвищ уже й тоді, а якщо ні, то стати джерелом пізнішого утворення прізвищ і взагалі східнослов'янського способу найменування осіб.

Тлумачення ономастичної назви, взяте безпосередньо з тексту грамот, пишеться за орфографією грамоти. Якщо в грамотах спостерігаються варіанти написання тієї чи іншої назви, то для тлумачення вибирається найбільш поширений варіант.

У реєстр ономастичних покажчиків вводяться різні варіанти написання особової назви чи топоніма. При найпоширенішому варіанті наводяться всі різнописання і робляться посилання на всі грамоти, де зафіксована ця назва. При інших орфографічних варіантах подається номер тільки тієї грамоти, в якій зафіксовано даний орфографічний варіант ономастичної назви, а для детальнішого ознайомлення читача з загальною вживаністю назви у грамотах збірки робиться посилання на основну статтю (найпоширеніший варіант).

Такого самого принципу подачі матеріалу дотримано і при наведенні бібліографічних даних: при основній реєстровій формі ономастичної назви подано всю зібрану бібліографію про неї, а при варіантах — тільки ту літературу, яка стосується кожного варіанта зокрема; посилання робиться на основний варіант.

Апелятивна лексика подається в покажчику словоформ, тому до реєстру цього словника входять не тільки вихідні форми слів, а й усі зафіксовані в текстах грамот словоформи.

* Цифри в дужках означають номер грамоти.

Фонетичні та орфографічні варіанти словоформи даються з повною паспортизацією (номер грамоти і частота вживання) у вигляді словникової статті при найчастіше вживаній реєстровій словоформі, а на своєму місці реєстру при цих варіантах є тільки посилання на варіант, що найчастіше вживається.

У публікованих текстах грамот є окремі випадки написання разом двох слів (прийменник + іменник, сполучник + повнозначна частина мови тощо). Таке написання в основному перенесено і в словник-покажчик загальновживаної лексики.

* * *

Упорядник щиро дякує працівникам Державної публічної бібліотеки ім. М. Салтикова-Щедріна, рукописного відділу Державної бібліотеки СРСР ім. В. І. Леніна за допомогу в підготовці цієї збірки.

I. Лев Данилович, князь галицький, надає церкві святого Спаса село Страшевичі

До 1301 р.

Текст опублікований Д. Зубрицьким у «Крит.-истор. пов.», розділ «Подлинные бумаги, относящиеся к этому сочинению», стор. 2—3, Б; Я. Головацьким у «Хрестоматии», стор. 315—316; А. Кримським в «Укр. грам.», стор. 420λ—420μ; Й. Левицьким у «Грамматике», стор. 2.

О. Востоков в «Описании» (стор. 114) наводить початок цієї грамоти від «А се ꙗ князь...» до «чресъ потокь володиславь» і кінець від слів «...на то ѥсмо грамоту нашю дали».

Документ описаний або згадується Д. Зубрицьким у «Крит.-истор. пов.», стор. 68—69; К. Ходикевичем у «Dissertationes», стор. 90, а також в «Описании К.-С. собора», дод., стор. 38—39.

Подається за публікацією Д. Зубрицького.

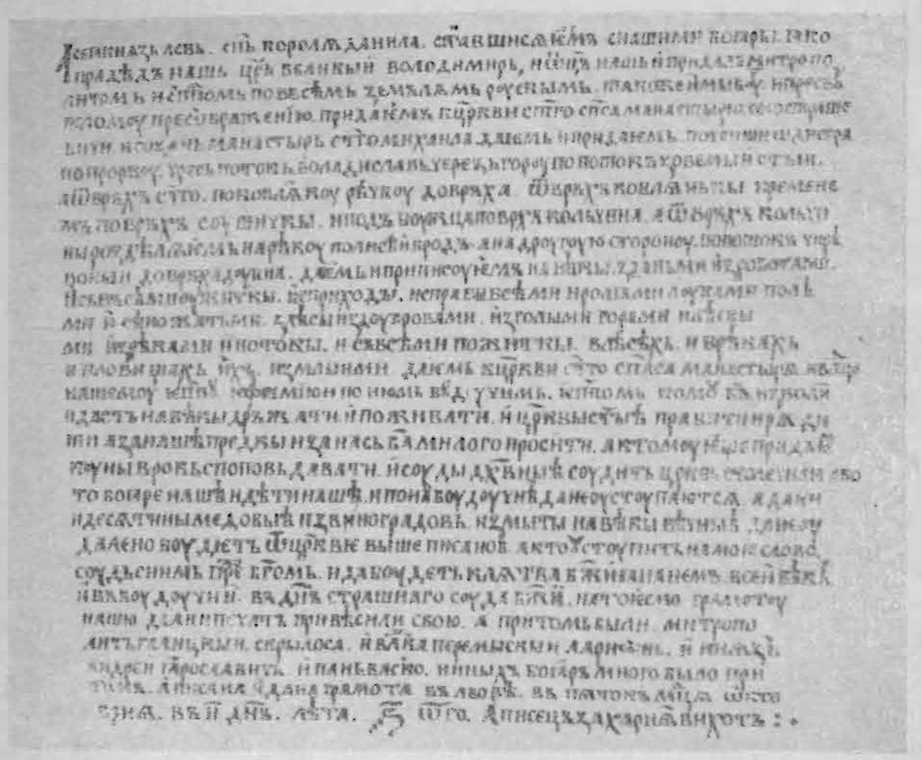
Як видно з різночитань публікацій грамоти, видавці користувалися різними її копіями. Цим, очевидно, пояснюється і посилання на різні архіви, в яких вони зберігаються: Д. Зубрицький посилається на Архів Перемишльського капітулу грецького обряду, а А. Кримський — на Румянцевський музей.

Для даної фотокопії використано копію, що зберігається у рукописному відділі Державної бібліотеки СРСР ім. В. І. Леніна, ф. № 256, папка № 19, арк. 4.

А се ꙗ [1]* князь Левь сн҃ъ короля Данила згадавшися [3] емъ [4] снашими [5] боꙗри ꙗко прадѣдъ нашъ [6] царь [7] великый [8] Володимиръ [9] и ѡтецъ [10] нашь и [11] придалъ митрополитомъ и епископомъ [12] по всѣмъ землямъ [13] роусскимъ [14]. такоже и мы Богу [15] и пресвѣтломоу преѡбраженію. предаемъ [16] к церкви [17] святаго [18] спаса [19] монастырю. село страшевичи и созанъ [19a] манастырь святаго [18] михаила. Даемъ и придаимъ [20] почении ѡтъ [21] Дистра [22] по прорвоу, чресъ потокъ воладиславъ черезъ гороу [22a] по потокъ зовемый стынь [23] а ѡтъ [21] връхъ ст҃аго [18] по коблянкоу рѣчкоу [24] до връха. ѡтъ [21] връхъ кобляньк̊ы кременемъ по връхъ соутычкы [25] и подъзоужца [26] по връхъ кольчина а ѡтъ [21] връхъ кольчины раздѣляѥмъ на рѣкоу полисѣй [27] бродъ. А на дроугоую сторону. по потокъ чирвоныи [28] до връха доубна даемъ и приписоуемъ на вѣки. здапьми [29] и зроботами [30] и съ всѣми оужитки [31]. и с приходы и справы [32] всѣми и ролями лоуками польми [33] и зрѣками [34] и потокы. и съ всѣми пожитки [35]. влѣсѣхъ [36] и врѣкахъ [37] и в ловищахъ ихъ и з млынми даемъ кц҃ркви [38] святаго [18] спаса [19] манастыря. и владыце [39] нашему епіскопꙋ [40] ефимію и понюмъ [41] бꙋдоучимь. епіскопомъ [12] комꙋ Богъ [42] изволитъ [43] и дасть на вѣкы дръжати и поживати и ц҃ркви [44] святыѣ [45] правити и рядити и за нашѣ предъкы и за насъ Бога [46]

---

* Цифрові позначки з текстів грамот пояснюються в «Різночитаннях».



милого просити. а ктомоу [47] еще придаем [48] коуны врокъ [49] споповь [50] давати и соуды дх̃ныѣ [51] ц̃ркви соудить [52] столечнаꙗ, а во то боꙗре нашѣ и дѣти нашѣ и по насъ [53] боудоучиѣ да не оустоупаются адани [54] и десятины медовыѣ и звиноградовь [55]. и змыты [56] на вѣки вѣчныѣ да не оудалено боудить [57] отъ [21] ц̃рквіе [58] выше писаноѣ [59]. а кто ѵстоупить на мое слово соуть [60] снимь [61] предъ [62] Богомь [63]. и да боудеть клятва Божиꙗ [64] на немъ. всей [65] вѣкъ и въ боудучей [66]. въ денъ [67] страшнаго соуда Божіꙗ [68]. На то ѥсмо грамоту нашю дали и печать привѣсили свою. а при томь [68а] были. митрополит галицкый скрылоса [69]. и владыка [70] перемыскыи Ларионъ. и князь андреи ꙗрославичь. и панъ васко. и иныхъ боꙗрь много было притомъ [71]. а писана и дана грамота въ Львовѣ. въ пятокъ мц̃я [72] октовриа въ и̃ день [73] лѣта ѕ҃ѡ҃т҃-го [74]. А писецъ Захария вихотъ.

Різночитання

А. Кримський, *«Укр. грам.»:* 1 ꙗ *передається через* я; *розділові знаки не збігаються з нашим виданням;* 3 сг[а]давшися; 4 єсмъ; 5 с нашими; 6 нашь; *на місці* ъ *в кінці слів після приголосної*

пишеться ь; 7 ц[а]рь; 8 й *в кінці слів після голосної відповідає* и; 10 о[ть]цъ; 11 нашьи; 12 єп[и]с[ко]помь; 13 земълямь; 14 рускымь; 15 Б[ог]у; 16 придаємъ; 17 ц[е]ркви; 18 с[вя]т[о]го; 19 Сп[а]са; 20 придаємь; 21 от[ъ]; 22 Дн[ъ]стра; 23 С[вя]тыи; 24 Коблянку-рѣчку; 25 Сутичькы; 26 Подъбужца; 27 по Лисѣи; 28 Чирьвоныи; 29 з даньми; 30 з роботами; 31 ужиткы; 32 и с правы; 33 *після слова* польми *іде* сѣножатьми, з лѣсы и з дубровами и з голыми горами и лѣсными; 34 з рѣками; 35 пожиткы; 36 в лѣсѣхъ; 37 в рѣкахь; 38 к ц[е]ркви; 39 вл[а]д[ы]це; 40 єп[и]с[ко]пу; 41 по нюмь; 42 Б[ог]ь; 43 изволит[ь]; 44 ц[е]рквы; 45 с[вя]тыѣ; 46 Б[ог]а; 47 к тому; 48 придаєм(ъ); 49 в рокь; 50 с поповь; 51 д[у]ховныѣ; 52 судить ц[е]рк[о]вь; 53 нас[ъ]; 54 А дани; 55 з виноградовь; 56 з мыты; 57 будеть; 58 ц[е]ркве; 59 вышеписаноѣ; 60 судь; 61 с нимь; 62 пред[ъ]; 63 Б[ог]омь; 64 Б[о]жия; 65 в сеи; 66 будучии; 67 д[е]нь; 68 Б[о]ж[ь]я; 69 с Крылоса; 70 вл[а]д[ы]ка; 71 при томь; 72 м[ѣ]с[я]ця; 73 вь 8 д[е]нь; 74 — 6800.

Я. Головацький, *«Хрестоматия»: 3 я передається через* ѧ; 4 ємь; 6 нашь; 7 цр҃ь; 9 Володимирь; 10 отецъ; 12 епископѡмъ; 15 Богꙋ и пресвѣтломꙋ; 16 придаємъ къ, е *після голосної передається через* є; 19а Созань; 21 ѡ[т]; 22 Днѣстра по прорвꙋ; 22а Воладиславь через горꙋ; 24 Кобланкꙋ рѣчкꙋ; 25 Сꙋшичкы; 26 подъбꙋжца; 27 рѣку по лисѣй; 29 зъ даньми; 30 зъ роботами; 31 въсѣми оужиткы; 32 съ правы; 34 съ рѣками; 35 пожиткы; 36 въ лѣсѣхъ; 37 въ рѣкахъ; 38 даемь къ церкви; 41 по нюмь; 44 церкви; 49 врокь; 50 съ поповъ; 52 дховныѣ сꙋдить цр҃кви; 53 нась; 54 неꙋстꙋпаютсѧ а дани; 55 зъ виноградовъ; 56 зъ мыты на вѣкы; 60 сꙋдъ; 61 съ нимъ; 63 Богомъ; 64 Божіѩ; 65 въ сей; 68а томъ; 69 митрополитъ Галицкій съ Крылоса. И та ы *перед голосною передаються через* і; 71 при томъ; 72 мцѧ҃ ѡктовріѧ.

Й. Левицький, *«Грамматика»: 3 я передається через* ѧ; 4 ѥмъ; 6 нашь; 7 цр҃ь; 9 Володимирь; 16 преображенію; придаѥмъ; е *після голосної передається через* ѥ; 17 кцеркви; 18 свѧтого; 19а созань; 21 ѡ[т]; 22 Днстра; 22а воладиславь через гороу попотокъ; 25 соушичкы; 26 подъбоужца; 27 рѣкоу-полисѣй; 28 попотокъ чирьвоныи; 31 въсѣми оужиткы и сприходы; 35 пожиткы; 37 врѣках и вловищахъ ихь и змлынми; 41 понюмь; 46 предкы и за нась Бога; 49 врокь; 52 соудить цр҃кви; 53 нась; 54 — неоустоупаютсѧ адани и десѧтины; 60 соудь; 62 предь; 65 всеи вѣкъ; 68 Божѩ; 72 мцѧ҃ ѡктовриѧ.

2. Князь Лев Данилович надає двом братам з Литви Тутенію і Монтсіці село Добаневичі

До 1301 р.

Текст опублікований в «Актах ЮЗР», 1865, т. II, № 60, стор. 101, та в AGZ, 1868, т. I, № 1, стор. 5.

Грамота не має дати. В «Актах ЮЗР» вона датується 1266—1301 роками, а в AGZ — 1301—1302 роками.

Якщо взяти до уваги вказівку М. Карамзіна в «Истории», т. IV, стор. 128 — 129, в «Іст. Укр.», т. I, стор. 73, 79 та ін., що князь Лев Данилович помер у 1301 р., то дата в «Актах ЮЗР» здається більш вірогідною.

Оригінал не відшуканий. Названі публікації були зроблені з копії, яка внесена у Львівську гродську книгу між 1443 і 1446 роками під заголовком «А се лист князь Ильвовъ на Добановичѣ». Список копії в «Акты ЮЗР» надіслав Д. Зубрицький. Вона лягла в основу публікації в AGZ. Як в самому тексті, так і в заголовку остання має деякі різночитання з «Актами ЮЗР»: «А се листъ кнѧзѩильвовъ на Добанивичѣ».

Для даної публікації використано варіант тексту грамоти з AGZ.

А се ѧ. кнѧзь. левъ. вызвали есмы [1]. слитовъскоѣ [2] землѣ два. братѣньцѧ. тутениѧ. а монтсѣка [3]. дал [4] есмы [1] ѣма. оу [5] Перемыскоѣ волостѣ. село. добаневичь. исъ [7] землею. исъ [7] сѣножѧтми исъ [7] гаѣ исъ [7] дубровами. исрѣкою [9]. и ставом [10]. испотоки [11]. искриницѧми [12]. со оусѣми [13] поборы. исвинами [14]. исъ [7] головнитъством [15]. и серпом [16]. искосою [17]. исмлином [18]. со оусѣми [13] оужитки [19]. какъ есмы [1] сам [20]. держѧл [21]. а дал [4] есмы ѣмъ [23] оу вѣк [24] и дѣтєм [25]. ѣхъ. и оунучатом [26]. ѣхъ и праонучѧтом [27]. ѣхъ. не надбъ [28] оуступатисѧ. на мое слово ником(у) [29] а кто сѧ оуступит [30]. тотъ оувѣдаетьсѧ. со мною. перед бωгомъ.

Різночитання

«Акты ЮЗР»: 1 есмо, *розділові знаки не збігаються з нашим виданням;* 2 съ Литовськоѣ; 3 Тутенія а Монтсѣка; 4 далъ; 5 ѣма о?; 6 Добанѣвичь; 7 и съ; 9 и съ рѣкою; 10 ставомъ; 11 и съ потоки; 12 и съ криницями; 13 со усѣми; 14 и съ винами; 15 половинитьствомъ; 16 серпомъ; 17 и со косами; 18 и съ млиномъ; 19 оужытки; 20 самъ; 21 держалъ; 23 ѣм; 24 вѣкъ; 25 дѣтемъ; 26 и съ унучатомъ; 27 праун(у)чатомъ; 28 ѣхъ; не надобѣ; 29 никому; 30 уступить.

4. *Князь Лев Данилович надає прибуткове право церкві святого Успенія в Крилосі на села з належними до них землями* *

8 березня 1301 р.

Текст публікувався К. Ходикевичем у «Dissertationes», стор. V—V_2, М. Карамзіним в «Истории», т. IV, стор. 129—130; Д. Зубрицьким у «Крит.-истор. пов.», розділ «Подлинные бумаги, относящиеся к этому сочинению», стор. 4—5, Г.

Копія грамоти зберігається в Центральному державному історичному архіві УРСР у Львові, ф. № 9, оп. 1, Актова книга Львівського міського уряду 1691 р., од. зб. 459, стор. 1159—1161.

Текст подається за цією копією.

За свідченням М. Карамзіна («История», т. IV, стор. 132) і К. Ходикевича («Dissertationes», гл. II), львівський і галицький єпископ Гедеон Балабан 1581 р. подав грамоту на затвердження польському королю Стефану, який наказав переписати її, а «поколику ее содержание не противно настоящим законам (quatenus Juris publici ratio permittit? approbamus...)» **, заново скріпити королівськими печатками. Пізніше, 1592 р., грамота ще раз

---

* Грамота 3 була вилучена з цього видання як така, що не належить до XIV ст., вже після завершення роботи над збіркою.

** Н. Карамзин, «История», т. IV, стор. 132.

затверджувалася Сигізмундом III. За свідченням К. Ходикевича, копія її була занесена в книгу Галицького міського управління 1642 р.

При підготовці тексту до видання не вдалося розшукати ні оригіналу, ні названих копій пізніших часів (1581 р., 1592 р. і 1642 р.).

Грамота описана або згадується в таких працях: А. Василевський, «Ист. г. Вильны», стор. 20; П. Батюшков, «Белоруссия», стор. 80, 109, 112, 132; «Волынь», стор. 72, та ін.

Дві копії XIX ст. зберігаються в рукописному відділі Державної бібліотеки СРСР ім. В. І. Леніна, ф. Румянцева, № 256, папка № 19, арк. 4, 4б; перша з них була покладена М. Карамзіним в основу публікації в його «Истории».

Зіставлення текстів грамоти, опублікованих М. Карамзіним і Д. Зубрицьким, з копією, що зберігається в Центральному історичному архіві УРСР у Львові, свідчить про те, що кожна з публікацій являє собою варіант різних копій, хоч Д. Зубрицький і застерігає, що він в основу своєї публікації поклав текст грамоти К. Ходикевича.

У різночитаннях подано повний текст грамоти, опублікований К. Ходикевичем, в якому певну цінність для мовознавців становлять не тільки фонетичні, граматичні й лексичні варіанти, а й наголоси, що стоять на кожному слові публікації.

Аналіз змісту грамоти Ходикевича дав підставу М. Карамзіну піддати сумніву існування її оригіналу:

а) 8 березня 1301 р. припадало на середу, а не на четвер;

б) в той час київським митрополитом був не Кіпріян, а Максим.

Про те, що Кіпріян став київським і литовським митрополитом тільки 1376 р., пише і П. Батюшков у праці «Белоруссия», стор. 80.

Асе[1] ѩ князѕ[6] Левъ снъ кролю Данила[2] зѕгадавшисю есмо зѕ инꙿшими[71] бояры[3] (и юко *)[4] прадед[5] нашъ царъ[7] великий владимиръ[8] и ѡтецъ[9] нашъ, придалъ[10] метрополитомъ, и[11] епископа(мъ)[12] повсѣмъ[13] зем-ля(м) рускемъ[14]: тако(ж)де[15] и мы бгꙋ и пречтитѡ его матери[16] ко це(р)кви Стѡ[17] Ею успенію Крилоскомъ[18] Попомъ собо(р)ным[19] Митрополіи Галицкѡ, и всѣмъ[20] Архіеппо(мъ) и Еппомъ[121] и[21] Монатыремъ[122] Православнѡ стѡ[22] вѣры урецкѡ далимо[23] Право дходное[24]: потомуже, какъ[25] де(р)житъ[123] Кіевская це(р)ковъ[26] по хртіанску[27], и стыхъ ѡцо(тв) //** ѡтецъ[28] управленію[29]; й потве(р)дили емо преданіа[30] це(р)ковнаю[31] на вѣки вѣчніе, Села[32] зѕ людми, и[33] полю зѕ лѣсы. И еще есмо[124] дали нато тыи села[34] грамоты ѡсобливіе, межи[35] наши(х) границъ[36] и боя(р)скихъ, и в ѣхъ[37] полюхъ и лѣсахъ[38] вызнаваючи[39] Границѣ, юкъ[40] было здавна[41]; и придали есмо десютины[42] зѕ[43] нашего кня(ж)еніа[44], и с[45] перевозовъ, и изѕ ины(х) десятинꙋ[46], и по боя(р)с-

---

* Слова и юко приписані зверху іншим чорнилом.

** // — кінець сторінки.

кимъ [125] селомъ приданнїе, и [47] даны медовїе [48] выходы и борты, и рыбныя [49] ловища, и [50] езера даемъ къ церкви [51] престб бци [52], метрополиту [53] нашему Григорїю, и понимъ [54] бүдүчим Архїеппомъ [121], комү бгъ изволит, и [55] дар держати на вѣки, и [56] помивати и [57] за нас [58] млтиваго бга просити. А [59] ктомү [60] придаемъ [61] күны в рокъ з [62] поповъ давати, и сүды дховные [63] сүдити, церквѣ Столечнои; ωт [64] мирскихъ үт [65] законїи [66] ωтлчүенїи [67] распустити [68], свадебщины [69], и безаконнїи [70] понятїа, и все дховния [72] права сүдят Архїеппы [126]. А сїи [73] люде ωпришнїе [74] церковнїе [75] Ігүмены [76], попове, и сщенници, и дїаконы [77], и причтници церковные [78], и черноризци [79] їконнїи [80] Писареве [81], поповичове, и дяци [82] и [83] бгоданнїе [84], и страннїи, и тые люде [85] церковные [86] волны ωт нас и [87] ωт боярь нашихъ, ωбладает [88] и сүдит ихъ великая церковь. ωпрочъ мирянъ [89]. А на мое слово не треба [131] үстүпатися нѣкомү, нѣ [90] ωтняти, нѣ [90] дѣтемъ моим нѣ [90], тым, комү [91]. по нас бгъ дас навѣки вѣчное [92]. А се үправили смо [93] по правилом [127] стыхъ ωтцъ [94], и первыхъ царей хрстїанских [95]. А кто на [132] мое слово үстүпитъ, сүдъ ми з нимъ [96] пред бгомъ, и [97] ωтлүченъ бүдет млсти бжя [128], в дни [98] страшнаго и неүмытнаго сүдища хва [99] и бүдет // и бүдет клятва бжя [100] нанем [101] в сей вѣкъ и в бүдүщїи [102]. На то [133] смо грамотү нашү дали, и печат свою привѣсили. А притом были митрополит кїевскїй Кипрїанъ, и владыка [103] премыскї Ларїωнъ [104] и князь [105] Андрей [106] Ярославский [107], и панъ васко, и иншїх [108] боярь много было [109] притом [110]. А писана и дана грамота сїя в [111] Галичү [112] в четвертокъ, мсца [113] марта во [114] ωсмый днь. Лѣта [115] ш е тысечей [129] ωсмсый [130] девятого [116]. А писар [117] Захарїя выхотъ.

Різночитання

М. Карамзін, «*История*»: 1 А се; 2 сынъ Короля Даніила; 3 Бояры; 4 (якоже); 5 прадѣдъ; 7 Царь; 8 Владимеръ; 10 и предалъ; 11 митрополитомъ и; 12 епископомь; 13 по всѣмъ; 14 Русскимъ; 15 якожъ; 17 Св.; 18 Крылоскимъ; 19 Соборнымъ; 21 Епископомъ и; 22 Св; 23. Греческой, дали есмо; 24 духовное; 25 по томъ же, какъ; 26 церковь; 27 по христіанскому; 28 Святыхъ Отецъ; 29 управленію; 30 приданя; 31 церковніе; 33 людми и; 34 на тоты села; 35 особливіи межи; 36 границь; 37 ихъ; 38 лѣсѣхъ; 39 вызначаючи; 41 издавна; 43 съ; 44 Князкія; 45 отъ; 46 не возметъ десятину; 47 приданніе и; 48 медовіе; 49 борты и рыбныя; 50 ловища и; 51 даемъ церкви; 52 Св. Богоматери; 53 Митрополитѣ; 54 по немъ; 55 изволитъ и; 56 вѣки и; 57 поживати и; 58 *вставлено:* церковь святую правити и рядити, а за наша предки и за насъ; 60 къ тому; 61 еще придаемъ; 62 съ; 63 суди духовнія; 64 судити (судитъ) церковь столечная отъ; 65 въ; 66 законѣ; 67 отлучини (отлучно); 68 распусты; 69 свадебщини; 70 беззаконно; 72 поятія, всѣ, духовніе; 73 а сіи (се); 74 людіи опричніи; 75 церковніи; 76 Игумены; 77 и Діаконы и Священницы; 78 причетницы церковніи; 79 Черноризцы; 80 иконніи; 81 писарове; 83 *перед* и *вставлене* проскурникове; 84 богадѣльніи; 85 тіе людіе; 86 церковніе; 88 нашихъ: обладаетъ; 89 мірянъ; 90 ни; 92 на вѣки вѣчніе; 93 управили есмо; 94 [по] святых Отецъ и; 95 *після слова* Христіанскихъ *вставлено в дужках* правилу; 96 ми съ нимъ; 98 милости Божія въ день; 99 *між словами* страшнаго *и* будет *ідуть слова:* Божіого суда, и да; 100 Божая; 101 на немъ; 102 будущій; 103 Кипріанъ, Владыка; 104 Перемышлскій Ларіонъ; 105 Князъ; 107 Ярославичь; 108 иныхъ; 109 було; 110 при томъ; 111 грамота въ; 112 Галичи; 113 мѣсяца; 114, в; 115 день, лѣта; 116 — 6809; 117 писецъ.

Д. Зубрицький, «*Крит.-истор. пов.*»: 2 короля Даніила; 3 Бояры; 5 прадедъ; 7 Царь; 9 Отець; 10 и предалъ; 11 Митрополитомъ; 12 Епископомъ; 13 по всѣмъ; 14 Рускимъ; 15 якожъ; 16 М҃три; 17 Святаго; 19 Соборнымъ; 20 всѣмь; 21 Архіеп. и Еп. и; 23 дали есмо; 24 духовное; 25 потом же какъ; 26 Ц҃рковъ; 27 похристіанскому; 28 святых о҃цъ; 29 оуправленію; 30 приданя; 31 церковніе; 32 вѣчніе. Села; 34 на тоты села; 35 особливіи межи; 36 границь; 37 ихъ; 38 лѣсехъ; 39 вызначаючи; 40 яко; 41 издавна; 42 десятыны; 43 съ; 44 князскія; 45 ѡть; 46 не возметъ десятину; 47 преданніе и; 48 медовіе; 49 борты и рыбныя; 51 даем Церкви; 52 с҃той Б҃гоматери; 53 Митрополітѣ; 54 по немъ; 56 вѣки и; 57 поживати и, *далі:* Церковь святую правити и рядити, и наша предки, и за на҇; 59 просити, а; 61 еще, придаемъ; 62 съ; 63 духовнія; 64 Ц҃рковь столечная: ѡ҇т; 65 — въ; 66 законѣ; 67 ѡтлучины; 68 Распусты; 69 свадебщини; 70 беззаконно; 72 поятія все, духовніе; 73, а сіи; 74 людіе ѡпришніи; 75 церковнія; 76 Игумены; 77 и діаконы, и священ-

ницы; 78 Причетницы церковніи; 79 Черноризцы; 80 Иконніи; 81 Писарове; 82 Дяцы; 83 *перед* и *вставлене* проскурникове; 84 Бгодѣлніи; 85 тіе людіе; 86 церковніе; 87 Насъ, и; 89 мірянъ; 90 ни; 91 тымъ кому; 92 на вѣки вѣчніе; 93 управили есмо; 94 святых Оцъ, и; 96 оуступитъ Судъ мы съ нимъ; 97 Богомъ и; 98 Милости Божія, въ день; 99 *між словами* страшнаго *и* будет *ідуть слова:* Божого суда, и да; 100 Божая; 101 на немъ; 102 будущій; 103 Кvпріанъ Владыка; 104 Перемышлскій Ларіωнъ; 106 Андрѣй; 107 ѩрославичъ; 108 иныхъ; 109 було; 110 при томъ; 111 грамота въ; 112 Галичи; 113 мѣсяца; 114, в; 115 день. Лѣта; 116 Шестьтысящпаго осмсотного девятогω; 117 писецъ.

К. Ходикевич, «*Dissertationes*»: а҃ се Ѧ Кнѧзь Лѣвъ Снъ Королѧ Данійла, згадавшисѧ ѐсмо зъ нашими Боѧры, Прадедъ нашъ Царь великій Владимеръ, и Оцъ Нашъ, и предалъ Мітрополитомъ, и Еппωмъ по всѣмъ земламъ Рꙋскимъ; ѩкожъ и мы Бгꙋ, и пр(с)чтой Ѐгω Мтри ко Цркви стгω ѐѧ Оуспенїѧ Крилоски(м) Попомъ Соборнымъ Мітрополіи Галицкой, и всѣмъ архїеп(с)копомъ и Ѐп(с)копωмъ, и Монастыремъ Православной стой Вѣры Греческой, дали ѐсмо Право Дховное, по томъ же какъ держитъ Кіевскаѧ Црковъ по Х(с)ртїанскомꙋ, и стыхъ Оцъ оуправленїю, и подтвердилиесмо приданѧ Церковніе на вѣки вѣчпіе. Села зъ людми, И полѧ зъ лѣсы, и ѐщесмо дали на тоты села Грамоты ѻсобливїи межи нашихъ Границь и Боѧрскихъ, и въ йхъ поляхъ и лѣсехъ, вызначаючи Границы, ѩкъ было и здавна и придалиесмо, Десятины съ Нашего и Кнѧзкїѧ, и ω(т) превозовъ, невозметъ Десѧтинꙋ, и по Боѧрскимъ селωмъ, приданніе и даны Медовіе, выходы и борты, и Рыбныѧ ловища, и Ѐзера даемъ Цркви стой Бгматери Митрополитѣ Нашемꙋ Григорїю, и по немъ бꙋдꙋчимъ архїеп(с)копωмъ, комꙋ Бгъ изволитъ, и дастъ держати на вѣки и поживати, и Церковь стꙋю правити и радити, а за Наша Предки, и за Насъ, м(с)лтиваго Бга просити, а ктомꙋ ѐщѐ придаемъ Кꙋны въ Рокъ с Попωвъ давати, и Сꙋди дꙋховнїѧ сꙋдити Црковь Столечнаѧ ω(т) мірскихъ въ законѣ ωлꙋ(т)чини, Распꙋсты, свадебщини, и без акоп(з)нопоѧтїѧ всѐ дꙋховнїе Права сꙋдѧтъ архїеп(с)копы, а Сіи людїе ωпришніи Церковніи: Игꙋмены, Попове, и Дїаконы, и Сщенницы, Причетницы Церковніи, и Черноризцы, Иконніи Писарове, Поповичове, и Дѧци, Проскꙋрникове и Бга-

дѣлнїи, и Страннїи, и тїе людїе Церковнїе волны ѿ Нас, и ѿ Боѧръ Нашихъ, ѡбладаетъ и сѹдитъ ихъ Великаѧ Церковъ, опрочъ Мiрѧнъ. А на Моѐ слово не треба оустѹпатисѧ нѣкомѹ, ни ѡтнѧти, ни дѣтемъ Моимъ ни тымъ комѹ по насъ Бгъ дасть на вѣки вѣчнїе. А сѐ оуправилиесмо стыхъ Оцъ, и первыхъ Царей Хрїстїанскихъ. А ктò на Моѐ слово оустѹпитъ, Сѹдъ мы съ нимъ предъ Бгомъ, и ѡлѹченъ бѹдетъ Милости Бжїѧ, въ день страшнагѡ Бжога Сѹда, и да бѹдетъ клѧтва Бжаѧ на немъ въ сей вѣкъ, и въ бѹдѹщїй. На тоесмо Грамотѹ нашѹ дали, и Печать свою привѣсили. А при томъ были Митрополїтъ Кїевскїй Кѵпрїанъ, Влдка Перемышлскїй Ларїѡнъ, и Кнѧзъ Андрѣй Ӏаросла̀вичъ, и Панъ Васкò, и иных Боѧръ много бѹлò при томъ. А писана и дана Грамота въ Галичи въ Четвертокъ, Мѣсѧца Марта, въ осмый день, Лѣта Шестьтысѧщнаго осмсотногѡ девѧтогѡ.

А Писецъ Захарїа Выхотъ.

Копія XIX ст., арк. 4: 1 А Сѐ; 6 князь, *на місці* ' *стоять* й, ь *або* ъ; 2 короля Данїла. *На місці* ѩ *завжди стоїть* я; 71 нашими; 4 *Слова* (и ӕко) *пропущені;* 5 прадедъ; 7 царь; 8 великїй Владимеръ; 9 Оцъ; 10 и предалъ; 12 Еппомъ, *виносні букви знесені в рядок без застережень;* 13 по всѣмъ; 15 якожъ; 16 Мтри; 17 Црквиⷭ Стго; 18 Крилоскимъ; 19 Соборнымъ; 121 Архїеп копомъ и Епⷭкопомъ; 122 Монастыремъ; 23 Греческой, далиесмо; 24 Дховное; 25 и по томъ же как; 123 держитъ; 26 церковъ; 27 хрⷭтїанскому; 28 *замість слів* ѿцов // ѡтецъ *стоїть* оцъ; 30 потвердилиесмо приданя; 31 церковнїе; 124 ещесмо; 34 на тоты села; 35 особливїи межи; 37 ихъ; 38 лѣсехъ; 40 границы, як; 41 издавна; 43 съ; 44 князкія; 45 отъ; 46 перевозовъ, не возметъ Десятину; 49 Рыбныя; 51 даемъ Церкви; 52 Стои Бгоматери; 53 Митрополитѣ; 54 по немъ; 55 и дастъ; 57 *після и вставлено:* Церковъ Стую правити и рядити а за наша Предки и; 59, а; 61 къ тому еще придаемъ; 62 съ; 63 Суди Духовнія; 64 Црковь Столечная отъ; 65 мїрскихъ въ; 66 законѣ; 67 отлучини; 68 распусты, 69 Свадебщини; 72 безъзаконнопоятія все духовнїе; 126 Архїепⷭкопы; 74 людіе опришнїи; 75 церковнїи; 76 Игумены; 77 и Дїяконы, и Сщенницы; 78 — Причетницы церковнїи; 79 Черноризцы; 81 Писарове; 83 Дяцы проскурникове и; 84 Бгдѣлнїи; 85 тіе людіе; 86 церковнїе; 88 обладаетъ и судитъ; 89 мірянъ; 90 ни; 92 вѣчніе; 93 оуправилиесмо; 96 съ нимъ; 98 день; 100 страшнаго Бжго Суда, и да будетъ клятва бжая

на немъ; 103 Влдка; 104 Перемышльскій Ларіонъ; 106 Андрѣй; 107 Ярославичъ; 108 инныхъ; 109 було; 111 Грамота въ; 112 Галичи; 113 мѣсяца; 114 въ; 127 *Пропущені слова* по правилом; 128 Бж̃ія; 129 шесттысящнаго; 130 осмсотного; 117 писалъ.

Копія XIX ст., арк. 4б: 1 А се; 6 князъ; 2 сынъ кроля Данила;71 нашими; 4 яко; 5 прадѣдъ; 7 царь; 8 великій володимеръ; 9 отецъ; 10 и предалъ; 12 епископомъ; 15 такоже и мы, богу; 18 святой успенію, клиросу монастырю — Митрополіи; 121 *Всі титли розкриті без застережень;* 122 монастыромъ; 24 — духовное; 25 потомъ же какъ; 26 церковь; 27 христіянскому; 28 святых отецъ; 30 и подтвердилисмо приданя; 32 вѣчне; Села; 124 Лѣси, и ещесмо; 34 на то ты села; 35 особливыи, межи; 37 въ ихъ; 38 лесехъ; 40 граници, якъ; 41 издавна; 42 придалисмо десятины; 43 *після* зъ *іде* всякого; 45 зъ; 46 митъ; десятины; 125 боярскимъ; 47 приданіе и; 48 медовыи входы; 49 борти, и рыбные; 51 ку церкви; 52 богоматери; 53 митрополиту нашому; 54 немъ; 55 и дали; 57 *після* и *вставлено:* церкви святыи и правити и радити и за наши предки и; 59; а; 60 кутому; 61 еще, придаемъ; 62 куни въ рокъ съ; 63 *пропущено:* и суды дх̃овные судити, церквѣ Столечнои; ѡт мирскихъ у законіи ѡтлученіи ра̑пустити; 69 свадебщини; 70 беззаконныя; 72 понятья всѣ духовная; 126 Архіепископи; 73 сіе; 74 люди опрѣшніи; 75 *слово* церковніе *пропущене;* 77 и дякове и священницы; 78 причетницы церковныи; 79 черноризцы; 80 иконныи; 81 писарове; 82 дяцы; 83 *вставлено слово:* проскурникове; 84 богодѣльныи и старшіи; 85 тіи люди; 86 церковныи; 89 (опричь мирянъ); 131 непотреба; 90 ни; 91 по тимъ; 92 вѣчныя; 132 на *пропущено;* 96 съ нимъ; 97 и отлученіе; 128 божія; 98 день страшный божого суду, и да будетъ; 102 будучій; 104 Премысльскій Иларіонъ; 107 Ярославичъ; 108 васько, и иныхъ; 111 Грамота въ; 117 писалъ; 129 шестой тысячи; 130 осмъ сотъ; 133 На томъ есмо.

Копія завірена: «вѣрно: Надворный Совѣтникъ. Василій Василевъ сынъ Ставискій» *(підпис).*

5. Князь Лев Данилович дарує Перемишльському єпископству село Рушевичі

8 жовтня 1302 р.

Текст опублікований Й. Левицьким у «Грамматике», стор. 4—5; Я. Головацьким у «Хрестоматии», № 3, стор. 316—317; Д. Зубрицьким у «Крит.-истор. пов.», розділ «Подлинные бумаги, относящиеся к этому сочинению», стор. 3—4, В, та А. Кримським в «Укр. грам.», стор. 454.

Приклади з грамоти зустрічаються в таких мовознавчих працях: А. Кримський, «Укр. грам.», стор. 470; С. Бевзенко, «Істор. морф.», та ін.

Подається за виданням Я. Головацького. При публікації тексту грамоти Д. Зубрицький посилається на Архів Перемишльського капітулу грецького обряду. Теперішнє місце зберігання її оригіналу не встановлено.

У датуванні грамоти є неточність: 8 жовтня 1302 р. припадало на понеділок, а не на п'ятницю.

А сє ю[1] кназь Лювь[2] сынъ крола[3] Данила згадшиса єсмо[3а] сⷭ҇ нашими боары. юко прадѣдъ цр҃ь[5а] віеликый Володимирь. и ωтець нашь. и[4] придалъ митрополитωмъ. и єппⷭъмъ ко всимъ[4а] зіємлямъ рүськымъ[5] такожіє и мы богү[6] и сватомү Иωаннү[7] єппⷭіи[8] перемыскои придали єсмо сєло Рүшєвичи. почєнши отъ оурочищъ[9], чрезъ Клепино границы[9а] Рүшовскои до млиница[10а]. на Глажєвѣ ωтъ Глажева до виръховины до Бичища, ωтъ[10] Бичища до Юлътоховы Росохы, ωтъ[10] Дүнковичь, а ωтъ[10] Юлътоховы до высокои горы. А ωⷢ[11] тои горы до Пєрүнова Дүба горѣ Скломь. а ωтъ[10] Перүнова дүба до Бѣлыхъ бєрєговъ[12]. а ωтъ[10] Бѣлыхъ бєрєговъ до Кольменскихъ потоковъ и зⷭ[13] обѣма бєрєгы. а ωтъ[10] Кольменскихъ потоковъ до Черемошнои. и доловъ Чєрєменского. до Клєпина млиница. даємъ[14] сⷭ҇ полми и сѣножатми, и зъ лүками и ставы[15] и млынми и зⷭ лѣсы и зⷭ бортъми и медовыми данми и ωвчими[16] данми и совсѣми[17] пожиткы. и ловищи дали єсмо кү сватомү Иωаннү. въ богомолство на вѣкы вѣчне. єппⷭωмъ[18] вьсѣмъ дєржати поживати и на вѣкы вѣчнє. и[19] за нас бога просити и за нашѣ предкы а на моє слово хто оүстүпить, сүдъ сⷭ҇ нимъ предъ богомъ и да бүдетъ клатва божія по нємъ. всєи[20] вѣкъ и вобүдүчій[21]. во д҃нъ страшнаго сүда бо҃жія. На тоє єсмо грамотү нашү дали и печать свою привѣсили. а притомъ[22] были митрополитъ Галицкій[38] сⷭ҇ Клироса и вл҃дка Пєрємыскыи Ларіωнъ[23] и кназь Андрей Юрославичъ[24]. и панъ Васко. и иныхъ бояръ много было при томъ. а писана и дана грамота оу во[25] Лвовѣ[43]. патокъ мс҃ца ωктоврія[26] во и҃ [8] д҃нъ лѣта҂S[27] дієсатого[28] [6810]. а писецъ Захарія[39] Вихоть.

Різночитання

А. Кримський, «*Укр. грам.*»: 1 я, *розділові знаки не відповідають нашому виданню;* 2 Лієвъ; 3 кроля, а *передається через* я; 4 нашьи; 5 по всимъ зіємлямъ руськымъ; 6 ү *передається через* у; 7 Иоанну; 8 еп[п]с[ко]піи; 9 урочищъ; 10 отъ; 11 от[ъ]; 12 береговъ; є *після приголосних передається через* е; 13 из; 14 Даємъ; 15 стави; 16 овчими; 17 со всѣми; 18 еп[и]с[ко]помъ; 19 а; 20 в сеи; 21 во будучій; 22 при томъ; 23 Ларіонъ; 24 Ярославичь; 25 уво; 26 октоврія; 27—6800; 28 дієсятого.

Д. Зубрицький, «*Крит.-истор. пов.*»: 14 *після слова* млиница *іде*: ωтъ млиница до другого млиница; 43 *після слова* Лвовѣ *іде*: в; 27 *після* ≠ S стоїть ω.

Й. Левицький, «*Грамматика»:* За є *передається через* ѥ, *надрядкові знаки відсутні;* 4 ѡтьць нашь. и; 4а митрополитомъ. и ѥп[с]пьмъ повсимь; 5а прадѣдъ нашь црь; 6 мы Богоу, ꙋ *передається через* оу; 8 ѥп(с)пии; 9 оурочищъ. презъ; 9а граници; 10а *далі:* ѡть млинища до дроугого млинища; 13 колъмѥнскыхъ потоковъ и зобѣма; 15 ставы и млинми; 19 а за нась; 25 оуволвовѣ. впатокъ; 26 ѡктовриꙗ; 27 ≠ sѡ; 38 галицкыи склироса; 39 захариꙗ.

6. Князь Любарт Гедимінович дарує села соборній церкві Іоанна Богослова в Луцьку

8 грудня 1322 р.

Оригінал не відшуканий. Копія взята з «Метрики Коронной», кн. № 177, за 1628—1629 рр., арк. 449, і надрукована в «Архиве ЮЗР», 1883, ч. I, т. VI, стор. 1—2, звідки передруковується і в цьому виданні.

М. Дашкевич піддає сумніву правильність указаного в грамоті року — 1322 *, що має певні підстави, оскільки того року індикт був не 7-й, як вказано в грамоті, а 5-й.

На деякі суперечності названих у грамоті і в літописах фактів вказується в працях І. Шараневича («История», «Rys» та ін.) і А. Лонгінова («Гр. Юрия II»).Зокрема, заслуговує на увагу сумнів у тому, чи міг Любарт володіти Луцьким і Володимирським князівствами, хоч би й короткий час.

Виходячи з текстів, що супроводжують грамоту, можна припустити, що 1629 р., коли Сигізмунд III дав розпорядження записати цю грамоту до «Метрики Коронной», скріпивши поданий йому текст своєю печаткою, уже не було оригіналу XIV ст., а тільки копія 1498 р., написана на пергаменті, яку литовський князь Олександр завірив і скріпив печаткою.

Приклади з грамоти наведено в «Словнику».

Żygmunth III etc. Oznaimuiemy etc. Podany był list y pzywilei do xiąg cancelariei naszei większei, na pargaminie ruskim ięzykiem pisany, zawieraiący w sobie confirmatią Alexandra, xiążęcia jego mosci Litewskiego, nadania dobr pewnych Rożyscz y wsi inszych, do niego należących, na cerkiew S. Iana Bohosłowa, w zamku Łuckiem wyssem stoiącą, czasy wiecznemi, pieczęcią tegosż xiążęcia Alexandra wiszącą woskową obwarowany, cały, zupełny y nienaruszony; y proszono nas, abysmy ten list do act cancellariei naszey mianowânych przyiąć y wpisać rozkazali, ktorei listu confirmatiey te są słowa: Александеръ, милостию Божею великий князь Литовъский, Русъкий, Жомоитский и прочая, панъ и дедичъ. Билъ намъ чоломъ богомолецъ нашъ Ефремъ, владыка Луцкий и Острозский, и покладалъ передъ нами листъ данины певныхъ маетностей на Волыню, ку церкви соборной Луцкой святого Иоанна Богослова, отъ князя Луцкого и Володимерского Люборта Кгедиминовича, который такъ се въ собе маетъ: «Милостию Божею

---

* Н. Дашкевич, Заметки по истории литовско-русского государства, К., 1885, стор. 96.

и светое его Богоматери, и светого Иоанъна Богослова, я Любартъ Кгедеминовичъ, Луцкий и Володимерский князь, изгадалъ есми самъ о своюй души, будучи своимъ целымъ розумомъ, хотечи душу спасти, записалъ есми и далъ село свое Рожысче святому Иоанну Богослову на веки вечъные соборной церкви у Луцку, зъ людми данными и бобровыми гоны по Стыру, противъ островов нашихъ: Переделокъ и Струги, Глименца и Высчона, и Тополного, и Мошонки и Свинки, противъ острова Кобуча до Белое горы, Стыромъ подъ Вишенки, зъ пусчами, зъ лесы и болоты подъ лесомъ, зъ ловы, погонными и осочъными нашими Жолобовомъ а Чудановомъ, (што) надъ Стыромъ седятъ а стерегутъ пущы нашое Ретовское, почонъ отъ Песчанъки бродку, одъ граници Сениковъ, дорогою звечыстою до Любецкого мосту на болоте речъки Лютыцы, по половине зъ Любчемъ грань, куды речъка идетъ, лесы, урочысчы до Колодезыковъ, пусчею, болоты голыми до Каменя леса, зъ леса Лютыцею подъ задний островъ нашъ Росохи в стависче бобровое, къ Соколю, делечи по половине дороги Чорторыское, черезъ пусчу нашу и ловисча, подъ Чорный лесокъ нашъ, Бродницею берег леса подъ Белую гору, Стыромъ, за монастыръ Дубинский, а отъ монастыра речкою Чолницею до мосту, на дорозе зъ Дубисчъ до Своза, где се Чолница зъ Ретовкою сходитъ, а Ретовкою до Чыжовки, а потомъ, пустивъши Чыжовку въ право, а въ лево Ретовъкою поступуючи, недалеко села нашого Своза, ажъ ку Пруднику идучи, увесь лесъ Ретовъ, за Ретовъкою къ Рожысчомъ, на западъ слонца, — до церкви Божое со всякими пожытками прыдаемо; к тому село нашое Теремъное подъ Луцкомъ, почонъ отъ того копъца при дорозе, грани Теременьское, и отъ того копъца къ великому копъцу Грицевы могилы, на дорогу Жуковецкую, къ Бакшиной горе, на всходъ слонца зимный грани Лисчынъское, а отъ Бакъшыны горы до дороги Лисчинъское, а тою дорогою до перереского гостинца съ Луцка до Олыки, а покинувши гостинецъ Олышский въ право, а другую дорогу до Поддубецъ, поехати гостинцомъ, который идетъ до Колковъ ку полуносчы; у того гостынца кгрунтъ Теременский на левой руце, а по правой Поддубецъкий, просто ку гостинцу до Жыдичына отъ Олыки, а покинувъши гостинецъ Колковъский, взяти въ лево гостинцемъ до Жыдичына на западъ летний, по левой руце. Теременский, а едучи дорогою зъ полмили на западъ зимный на гостинецъ Луцкий — полеский, а оттоль до дороги, которая идетъ зъ Жыдичына до Круной, прозываемое Острозское, по половицы зъ Яровицею — по левой стороне Теременское. Паки же, спаднейшого ради отправованя хвалы Божое пры церкви соборной, даемо надто подъ Острогомъ тому господину отцу владыце и воспрыеминикомъ его село наше Бусчу, зъ дворысчомъ Борсчовскимъ, Мезочъ Малый и Великий, Будорожъ, Пичеви Точывско, как се въ собе шыроко и долго маетъ, до Чудовы могилы, зъ лесами, подъ Дубно на две мили и ку Дерманю, зъ гаями, ловами и зо всякими пожытками. Тыи вси села, отъ насъ ку церкви Божой приданые, маетъ держати господинъ богомолецъ нашъ Климентый, владыка Луцкий и Острозский, и вси наступъники его вечъно и непорушоно, а за насъ и чада наша Господа Бога молити и о добромъ посполитомъ, вкупе зъ сынъклитомъ нашимъ, во первыхъ яко пастырь

и отецъ нашъ, пры насъ и пры советахъ князевъ и бояръ нашихъ, радити и советовати, а всими церквями и ихъ свесченъниками, нищихъ обителми, болницами, страннориемницами радити, благихъ миловати, а злобныхъ казнити, яко самъ отъ Христа Спаса власть господинъ отецъ владыка маетъ; архимандрыты благословити, игумены наставляти, попы и дьяконы совершати, какъ въ нашой области, въ богоспасаемыхъ городахъ въ Луцку и въ Острозе, и въ селахъ до нихъ прислухаючихъ, такожде и бояръ и земянъ нашихъ; а соблазны творясчыхъ изверзати, церкви освесчати, антымисы благословити, еретыковъ и непослушныхъ клясти, никакоже паче благословеня его церкви созиждати, или самовласте розорити, или свесченъниковъ отъ него благословенныхъ от церкви отганяти, или дидаскалию основати, мети ставропию, но во всемъ ему, яко настоятелю, повиноватись и все со благословениемъ его творити. А по семъ ненадобе вступоватись ни детемъ моимъ, ни внучатомъ, ни всему роду моему до века, ни въ люды церковъныя, ни во вся суды ихъ,— то все дал есми церкви Божой. Ктому и куницы отъ поповъ по всемъ городомъ и погостомъ и по свободамъ, где суть хрестиане, и своимъ тывуномъ приказуемъ судовъ церковъныхъ не судити, ибо мирскимъ не просчено отъ закона Божыя доступоватыся въ тые рады. Аще ли хто подъ областию нашою въ епархией Луцкой и Острозской, гординею превозносяйся, сия предания отческая и повеления княжения нашего переступитъ дерзнетъ, десять тисячей рублей на насъ и на епископа да казнится и отъ Бога проклятъ будетъ. И на то есми далъ господину отцу владыце сию грамоту мою. Писанъ въ великомъ Луцку, лета отъ создания мира 6830, индикта семого, месеца декабря 8 дня». И просилъ насъ, абысмо ему тые наданя потвердили; ино мы, зъ ласки нашое господарское, згадавши з паны радами нашими, тую данину во всюмъ ему и наступъникомъ, епископомъ Луцкимъ и Острозскимъ потвержаемъ, а для болшое твердости печать нашу завесити росказали есмо. Писанъ въ Городне, въ день святого Валентина, року тисеча чотырысто деведесять осмого. Correxit cum originali Budu.... Do ktorei prosby my się przychilaiąć, mianowany list przywilei do act cancellariei naszei większei przyiąć i do nich go spisâć rozkazalismy, na co, dla lepszei wiary, pieczęć coronna do listu tego iest przycisniona. Dan w Warszawie, dnia XXXI miesiąca Decembra, roku pańskiego MDCXXIX, panowania naszego polskiego XXXXI, szwedskiego XXXYI roku. Za przełożeniem jasnie wielebnego w Bogu jego mosci xiędza Jakuba Zadzika, Biskupa Chełmskiego y Pom..., kanclerza wielkiego koronnego.

7. Напис на дзвоні соборної Юр'ївської церкви у Львові

1341 р.

Текст був опублікований І. Ходиніцьким у праці «Historia», стор. 341—342; у львівських записах «Pamiętnik», 1816, т. I, стор. 15; у «Czasopism», 1831, № 4, стор. 123, та 1834, № 1, стор. 41; І. Срезневським у «Др. п. р. п. и яз.», 1882, стовп. 191; Д. Зубрицьким у «Анониме», стор. 84, та «Крит.-истор. пов.», стор. 78—79; О. Смирновим у «Сборнике», № 53, стор. 57.

Міркування щодо цього напису висловлювали Ф. Нарбут («Древние деяния литовского народа», стор. 85); П. Онацевич («Царствование Батория», т. I, стор. 308), М. Карамзін («История», т. IV, Прим., стор. 171, 174, 175, 189) та ін.

Подається за виданням Д. Зубрицького у «Крит.-истор. пов.».

ЭХ ИС ИИ въ лѣ ⸗ѕѡ МѲ[1] сольанъ бы[2] колокъ сиі[3] стму юрью[4] при кнази ѴА КН дмитриї[5] игуменомъ євьфимьємъ[6] ъвока[7] арокс[8] ъласипа[9]*

Різночитання

Д. Зубрицький, *«Аноним»:* 1 ⸗ѕѡм. 0; 2 бы; 3 сиї; 4 юрью.; 5 димитриі; 6 євъфимьємъ.

О. Смирнов, *«Сборник»:* 7 ъвокіа; 8 аракс; 9 ъласип а.

8. Князь Кейстут дозволяє торунським купцям їздити до Луцька торгувати через міста Дорогичин, Мельник і Брест

Після 1341 р.

Текст опублікований А. Кримським в «Укр. грам.», стор. 532; О. Смирновим у «Сборнике», № 54, стор. 57; І. Срезневським у «Приложении к Др. п. р. п. и яз.», 1866, № 39, стор. 92; В. Розовим в «Южнор. гр.», «Укр. гр.», № 1, стор. 1—2.

Копія зберігається в Ленінградському відділенні архіву АН СРСР, ф. 216, оп. 1, № 39, арк. 47.

Грамота описана І. Срезневським у «Др. п. р. п. и яз.», 1863, стор. 245, 1882, стовп. 191—192; Є. Карським у «Сл. кирилл. палеограф.», стор. 55.

Текст грамоти подається за виданням В. Розова. Фотокопія передруковується з літографічного знімка І. Срезневського у «Приложении» до «Др. п. р. п. и яз.», 1866, № 39.

Не датована. Прийнята дата І. Срезневського і В. Розова. Сумніви, які зустрічаються в літературі щодо цієї дати, не переконливі. Місце написання не вказано. Але незважаючи на те, що грамота писана від імені обох князів — волинського князя Любарта і брестського князя Кейстута, аналіз її змісту показує, що вона, очевидно, написана в Бресті князем Кейстутом.

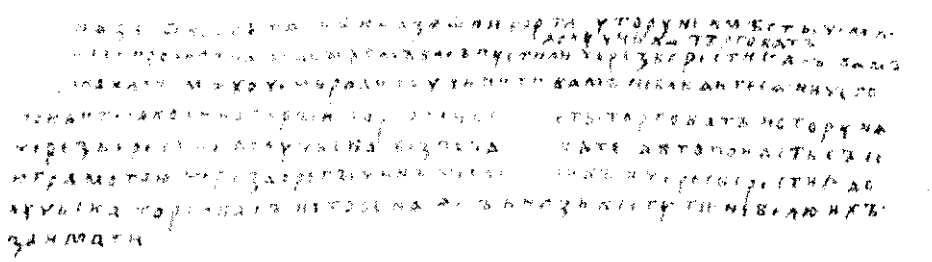
Використовувалась у багатьох дослідженнях з різних питань історії української мови: Є. Тимченко, «Курс»; Л. Гумецька, «Втор. прийм.», «Мовознавство», № 10, «Втор. спол.», «Перв. прийм.»; Ф. Медведєв, «Укр. гр.», «Нариси», «Труди»; «Словник»; С. Бевзенко, «Нариси», «Істор. морф.», «З істор. коментар.»; О. Соболевський, «Лекции», ЖМНПр.; Є. Карський, «Белоруссы», т. I; І. Свєнціцький, «Елементи», «Нариси»; С. Самійленко, УМШ, 1955, № 6.

Згадується в таких наукових працях: А. Андріяшев, «Очерк», стор. 182, 201, 202, 203; «Архив ЮЗР», ч. VII, т. I, стор. 38—39; П. Батюшков, «Белоруссия», стор. 69, 70; К. Бестужев-Рюмін, «Рассказы», т. II, вып. 1, стор. 7, 8; Д. Іловайський, «Ист. Росс.», стор. 57—59; П. Карашевич, «Очерк», стор. 30; М. Карамзін, «История», т. IV, прим., стор. 202, 267; А. Лонгінов, «Гр. Юрия II», стор. 11; М. Любавський, «Очерк», стор. 40.

ѡ(т)[1] кназа[2]. ѡ(т)[1] кестута. и ѡ(т)[1] кназа ѡ(т)[1] либорта. у торунь к мѣстычемъ. што іѥсте просили. насъ. абыхомъ[3] васъ пустили (до лучцька търговатъ)**. через берестие. абы[4] вамъ. не закажали[4a]. мы хочемъ. ради то

* Останні три слова треба читати справа наліво: а писалъ скора Аковъ.

** Слова, вказані в дужках, у тексті грамоти написані над рядком.



учинити. вамъ не блюдитесѧ. ничего. поидите[5]. а коли[6] которыи. торговець поидеть. торговатъ ис торунѧ через берестие до лучьска без печали будте. а кто поидеть съ сею грамотою. через дорогычинъ. чесъ мелникъ. и черес берестие. до лучьска. торговатъ. ис торунѧ. ѧзъ кнѧзь кестути[7]. не велю ихъ заимати.

Різночитання

О. Смирнов, «*Сборник*»: 3 а быхомъ; 4 а бы; $4_а$ закажа и; 5 поидете; 6 аколи.

І. Срезневський, «*Др. п. р. п. и яз.*»: 3 а быхомъ; 3 *від слова* абы *до* а кто *включно пропущено;* 7 Кестутеі.

А. Кримський, «*Укр. грам.*»: 1 от[ъ]; 2 ѧ *передається через* я. *Розділові знаки не збігаються з виданням В. Розова.*

9. Великий князь литовський Ольгерд підтверджує право Григорія Тункеля на майно

25 серпня 1342 р. (?)

Копія XIX ст. зберігається в рукописному відділі Державної бібліотеки СРСР ім. В. І. Леніна, ф. Румянцева, № 256, папка № 70—72, арк. 5—6, звідки передруковується в цьому виданні.

Характеристика дається в «Описании» О. Востокова, стор. 117, № LXX.

Самъ Олкгердъ Божїю милостью Великий Князь Литовскїй, Рускїй Жомоитскїй и иныхъ.

Чинимъ знаменито симъ нашимъ листомъ, хто на него посмотритъ, або чтучи его въ слышить нынѣшнимъ и потомъ будучимъ, кому будетъ потребъ того вѣдати. Билъ намъ чоломъ дворянинъ нашъ Григорїй Тункель и повѣдалъ предъ нами, штожь купилъ въ бояръ и Ейшишково и Радуньского повѣта земли поля и сѣножати и гаи и на прудъ мѣстцо у Олехна Ромашковича и въ его дѣтей поле его влостное; почонъ отъ Довквидовичь межи до Петковичь межи, а отъ Петковичь межи по дорогу, а отъ дороги до Довнаровичь межи, а отъ Довнаровичь межи олиж опять до Довквидовича межи, а въ Юшка Китовича и въ его дѣтей у Войтка Ауря Авлика поле, гдѣ Тункель

самъ седитъ и сѣножать тую, а другое поле зъ гаемъ на поля Осташишки, а на другой стороне рѣки Вѣрежи поле нашесть бочокъ на имя Глинишки и теж вымѣнялъ на тыи Глинишки у тогожь Алехна Ромашковича вышеписаного сѣлищо на емя Калиту по рѣчку по малую; а въ человѣка нашого Радунца на имя вкелини и въ его дѣтей въ Янкеля и въ его отца съ дозволеньемъ Намѣстника Радуньского пана Януша Костевича поле на три бочки, а сѣножать на стогъ сѣна и мѣстцо на прудъ обѣлъ вѣчно и на то на все листы купчїи и мѣнованыи и дозволеныи Намѣстника Радуньского перед нами вказывалъ. И билъ намъ чоломъ, абыхмо ему на то дали нашъ листъ и подтвердили быхмо нашимъ листомъ. Иконы за ласки нашое на то дали ему сесь нашъ листъ; и потвержаемъ то симъ нашимъ листомъ вѣчно ему и его жоне и ихъ дѣтемъ и напотомъ будучимь ихъ счадкомъ. Нехай отъ тыи вси вышеписаныи земли и сѣножати и гай и прудъ држитъ подлугъ того, какъ покупилъ и повьменялъ, а намъ съ того службу земскую заступуетъ. И воленъ онъ тыи земли и сѣножати и прудъ отдати изпродати и замѣнити и къ своему вжиточнему обернути, какъ самъналѣпей разумѣючи; а на твердость того и печать нашу казали есмо привити (!) къ сему нашому листу. Писанъ въ Городнѣ въ лѣто ҂ѕѡме? (т) мѣсяца Августа 25 день Индиктъ 4.

10. Олехно Ромашковичч продає частину свого майна Григорію Тункелю

30 січня 1347 р.

Публікується за копією XIX ст., що зберігається в рукописному відділі Державної бібліотеки СРСР ім. В. І. Леніна, ф. Румянцева, № 256, папка № 70—72, арк. 1—2.
Розглянута О. Востоковим в «Описании», стор. 117, № LXX.

Я Олехно Ромашковичь вызнаваю симъ моимъ листомъ самъ на собѣ кождому доброму нинешнимъ и на потомъ будучимъ, хто его оусхочетъ видети, або чтучи его слышати. Продалъ есми пану Григорю Туньклелю Патрикеевичу полѣ свое за сем копь грошей широкыхъ чесное монеты, личачи оу копу по шестидесят грошей широкыхъ, а продалъ есми его милости вечно и непорушно и дѣтемъ его и внучатомъ его и ближнимъ зъ роду его. Воленъ онъ тое полѣ продати, и отдати, и промѣнити, и обернути ку своему пожитку, где будетъ его воля, никому ничимъ непецно, а зовелъ есми Пану Григорю то поле свое почонъ отъ Довквидовичь мѣжи до петковичь межи, а отъ петковичь межи по дорогѹ, а отъ дороги до Довнаровичь межи, а отъ Довнаровичь межи олиж опять пришло до Довквидовичь жо! межи; а я Олехно у верху писаный не маю того рушит, а ни дети мои, а ни внучата мои, а ни ближнии мои, а ни хто зъ роду моего подъ Паномъ Григоромъ, а естли бы я Олехно увеэху писаный хотелъ тое поле рушити, або дѣти мои, або внучата мои, або послѣ моее головы хтобы хотѣлъ и зъ роду мое тую куплю руши(т) под Паномъ Григоромъ, ино тотъ мае(т) заплоти(т) Господарю его

милости Князю Великому Олигарду десе(т) рублевъ грошей, а пану Григорю мает заплоти(т) пя(т) рублевъ грошей, не вступуючи у право. А хотя бы есмо некоторым обычаемъ и въ право вступили, иноодначежь такы изъ права не маемъ токи тое купли межи собою руши(т). А притомъ былъ Панъ Юшко Яковичь намѣсникъ Ешишскїй Пана Петра Олехновича, а Петко Возбуновичь, а братъ его Юрьи амикусь Станевичь Радунецъ, а братъ его Енко а Митко Станевичь и келиня Жостовтовтовичь, а Єнюли Радивиловичь; а притомъ было людей добрыхъ много. А я Олехно просилъ есми Пана Юшка Яковича, абы его милость на твердость Пану Григорю къ сему моему листу печать свою приложилъ и его милость на мою прозбу къ сему моему листу печать свою приложилъ. Писанъ Генваря 30 день Индикта.

11. Тумкель Патрикієвич молодший вимінює у Олехна Ромашковича селище з угіддями

30 березня 1347 р.

Копія XIX ст. зберігається в рукописному відділі Державної бібліотеки СРСР ім. В. І. Леніна, ф. Румянцева, № 256, папка № 70—72, арк. 3—4, звідки передруковується в цьому виданні.

Грамоту описують: Є. Карський, «Сл. кирилл. палеограф.», стор. 55; О. Востоков, «Описание», стор. 47, № LXX.

Я Олехно Ромашковичь и съ своею жоною съ Доротою и зъ нашими сынми, и съ Лукашомъ и съ Болтупою промѣнили есмо Селищо и зъ садомъ и зъ сеножатми, а поле на имя Калита съ тымъ селищомъ, а променили есмо Тумкелю молодому Патрикѣевичу селищо тое и поле по рѣчку; по малую и подо великое рѣки; а всего того селища и поля на пять бочокъ, а сеножати на стирту сѣна и на стогъ сѣна. А мы взяли отъ Тумкеля поле Юшковское за рекою на чотыри бочки, а придатка взяли есмо у Тумкеля пять копъ готових грошей, а променили есмо вѣчно Тумкелю и жонѣ его Катеринѣ Петковнѣ и дѣтемъ ихъ, а хто зъ насъ захочетъ рушати тую мену после сего, тот заплатитъ Господарю Князю великому десять рублевъ, держати Ейшишскому три рубли. А коли хто будетъ уступатися у Селищо або въ поле, што я Олехно променил Тумкелю, тогды я Олехно и зъ своими детми маю очищати. А што Тумкелъ далъ отмѣну поле, а хто усхочетъ уступати въ тое поле ино Тумкель маетъ очищати, а для того промѣнили есмо Селищо свое, што ж намъ не споручь, а Тумкелю споручь, а мо... ники; при семъ были Римко Якубовичь и Еринко Дашковичь, а Янели Дашковичь, а Бартъко Мицевичь Нацко Петковичь, Нацко Чижевичь и зъ сыномъ Петрашкомъ, Миколай а Пашко Яцковичи, Мартинъ Довнаровичь, Панко Лейтисъ, а Юркелисъ Лейтисъ, а псалъ дьякъ Новгородецъ Пана Петрова Подкоморего, а просили есмо Римка Якубовича съ обу сторонъ я Олехно и Тумкель, абы онъ печать свою приложилъ на сесь листъ и Римъко на нашу прозбу приложилъ печать свою на сесь нашъ листъ.
Псанъ въ Ейшишкахъ Марта въ 10 день Индикта 15.

12. Казимир, король польський, дарує своєму слузі Івану дворища Заньво та Микитино

Після 1349 р.

Текст опублікований в «Актах ЮЗР», 1865, т. II, № 62, стор. 102; В. Розовим у «Южнор. гр.», «Укр. гр.», № 2, стор. 2—4.

Оскільки в грамоті не вказано дати написання, в літературі немає єдиної думки щодо цього. В «Актах ЮЗР» текст датується «після 1340 р.». До цього часу відносили цю грамоту також П. Батюшков («Волынь», стор. 68), І. Срезневський («Др. п. р. п. и яз.», 1882, стовп. 191), Є. Карський («К вопросу...») та ін. Однак аргументи, наведені М. Любавським в «Очерке» (стор. 28), Є. Карським у «Белоруссах» (т. I), дали підстави В. Розову датувати грамоту «після 1349 р.», що прийнято і для цього видання.

Оригінал зберігається в Кракові, в музеї князів Чарторийських (B. Cz., D. p., № 164).

Копія надіслана Археографічній комісії В. Мацейовським.

Оригінал написаний на пергаменті уставом.

Для цього видання взято текст, опублікований В. Розовим.

Приклади з грамоти зустрічаються в таких мовознавчих дослідженнях: Л. Гумецька, «Перв. прийм.», «Втор. прийм.», «Функції», «Втор. спол.», «Топограф. назви», «Словотв. присл.», «Мовознавство», № 10, «Словотв. сист. числ.»; С. Бевзенко, «Нариси», «Істор. морф.», «З істор. коментар.»; С. Самійленко, УМШ, 1955, № 6; Ф. Медведєв, «Укр. гр.», «Нариси», «Труди»; «Словник»; Л. Булаховський, «Мовознавство», № 9; І. Свєнціцький, «Західноукр. гр.»; Я. Спринчак, ВЯ, 1956, № 6; О. Заруднян, «Наук. зап.»; С. Самійленко, УМШ, 1956, № 6; Л. Коломієць, «О фразеол. соч.».

Згадується також в науковій літературі: «Укр. народ», стор. 143; О. Чоловський, «Sprawy», стор. 3.

А се ѧ король. казимиръ[1]. краковьскии. и куѧвьскии. и господарь. рускоѣ землѣ[2]. далъ ѥсмь слузѣ своѥму. иванови. дворище. заньво матѣичича[3]. што жь[4] слушаѥть. перемыскоѣ[5] волости. а приписалъ ѥсмь. микитино дворище. т кому[6] жь дворищю. къ перемышьльскому. ижь было на двоѥ[7]. алеѧ далъ за ѡдино[8]. а далъ ѥсмь. и землю ролъную. и съ сѣножатьми. што к[9] тому дворищю[10] слушаѥть. сѣножать на моисѣѥвѣ[11] долинѣ ѡбьѣздна и землѧ ролнаѧ. ω(т)[12] бѣлошевъ сѣножати по куцеву ниву. а по бреховича дубѥ. ω(т)[12] бреховича дубꙗ. по долѣшьнии коньць[13]. деречину гаику[14]. а по путь полъдъгаѥцьскыи[15]. а по гостиньць по колъбаѥвьскыи[16]. а тутъ[17] нѣтъ иному чаиковцю[18] ни землѣ ролноѣ[19]. а ни сѣножати. а и ѥще далъ ѥсмъ. нѣзы[20] на дѣстрѣ. ω(т)[12] мутвичьного потока. до степаньча перевоза. а ту не надобѣ ни дному чаиковьцю[18] собѣ ѣ зачинти[21]. а придалъ ѥсмь ѥму ѡзера[22] рыбнаѧ за днѣстромъ куды мои неводи ходили. а и ѥще далъ ѥсмь ѥму ловища оуюноваѧ[23] ѡто изьбищьного[24] перевоза поперекъ вольшины. верьхнии[25] конець. ѡбьѣздомь[26]. поколѧ семьюново держить[27] поколѧ дунино держить до берегъ днѣстра. а далъ ѥсмь. иванови оу вѣкъ. а воленъ продати. и за даръ да[28]. кому коли хочеть. а вживаючи того дворища. не надобѣ[29]. ни воина ни ѧловицѣ[30] платити. а н поѣздьниства[31]. ни грамоты носити. далъ ѥсмь ѥму. волно и слободно. просити му б҃а. за королѧ. и за королевы. намѣстъ-

кы [32]. и на то свѣдци. панъ дмтръ. панъ петръ. панъ судивои. панъ судьѧ сѩноцькыи [33]. панъ глѣбъ дворьсковичь. А писанъ листъ оу дн(с)ь пѧдесѧтъны на городѣ казимирѣ [34].

Різночитання

«Акты ЮЗР»: 1 *Розділові знаки не збігаються з оригіналом;* 2 Русское земле; 3 Матейчича; 4 штожъ; 5 Перемыское; 6 къ тому; 7 двое; 8 *одино*; 9 къ; 10 дворищу; 11 Мойсеевѣ; 12 отъ; 13 Долешній конець; 14 Гайку; 15 Подгаєцьскый; 16 Колъ Баевьскый; 17 тут; 18 Чайковцю; 19 земле ролное; 20 и ѣзы; 21 себѣ ѣза чинити; 22 *слова* ѡзера рыбнаѧ за днѣстромъ куды мои неводи ходили. а и ѥще далъ ѥсмъ ѥму *пропущені;* 23 у Юновая; 24 отъ Избищнаго; 25 верхній; 26 объѣздомъ; 27 есмь Юново держить; 28 дати; 29 ненадобѣ; 30 яловице; 31 а ни поѣздьництва; 32 намѣсткы; 33 Сяноцкій; 34 Казимірѣ.

13. Юрій Болкович дарує землю і торгову клітку церкві святого Миколи, яку він побудував у Лаврашевському монастирі

Близько 1350 р.

Текст опублікований О. Востоковим в «Описании», № 70, стор. 124; В. Розовим в «Южнор. гр.», «Укр. гр.», № 4, стор. 7—9.

Міркування про дату див.: Ф. Нарбут, «Hist. Litwy», т. IV, стор. 627; А. Нарушевич, «Historya», т. VI, стор. 28; К. Стадницький, «Synowie Gedymina», стор. 123, 141; М. Молчановський, «Очерк», стор. 192; Є. Карський, «К вопросу...», стор. 120, «Сл. кирилл. палеограф.», стор. 55.

Описана І. Срезневським у «Др. п. р. п. и яз.», 1882, стовп. 205.

Копія XIX ст. зберігається в рукописному відділі Державної бібліотеки СРСР ім. В. І. Леніна, ф. Румянцева, № 250, папка № 70—72, арк. 108, оригінал — у В. Cz., Е. р., № 2097, арк. 88.

Подається за виданням В. Розова.

Приклади з грамоти зустрічаються в таких мовознавчих дослідженнях: «Словник»; Л. Коломієць, «Офразеол. соч.»; О. Заруднюк, «Наук. зап.»; Ф. Медведєв, «Нариси», «Труди»; С. Бевзенко, «Істор. морф.»; С. Самійленко, УМШ, 1956, № 6, 1958, № 2; Л. Гумецька, «Мовознавство», № 10, та ін.

Г(с)и [1] помози рабу своѥму юрью болковичю. создавшему црквь й [2] ѻлтарь. стаго архиѥрѣꙗ х(с)ва николы. перенесѣньѥ ч(с)тныхъ ѥго мощий. сну своѥму валфромѣю·:· А повелѣньѥмь блговѣрнаго ї [3] хр(с)толюбиваго кнѧзѧ [4] великого [5] михаїла [6]. кедиминовича·:· Се же [7] придалъ юрьиї [8] болковичь. и своѥю братьѥю. к [9] црькви стму николѣ землю пашную. и землю бортную [10]. й клѣтку торговую. што поїти ладану и темьꙗну к цр(к)ви·:· Се же [7] коли сна моѥго йзьѥмльтсѧ [11] валфромѣꙗ. а по ѥго животѣ. кого бъ йзбьреть [12] й стыи никола. тому все(то) што к цр(к)ви пре-

далъ ієсмь, и своєю братиєю·:· А кто ѡ(т)иметь ѡ(т) цркви стго николы судтитсѧ сс мною передъ бгмь. ієгда придеть праведный судиі. хотѧ судити живымь и мртвымь. и оуздати комуждо противу дѣломь ієго ами(н).

Різночитання

О. В о с т о к о в, «*Описание*»: 1 *Титли розкриті без застережень;* 2 *Надрядкові знаки не відбиті*; 3 и; 4 ѧ *і* ꙗ *передаються через* я; 5 Велико; 6 Михаила; 7 еже; 8 Юрьıи; 10 бортну; 11 изыемльтся; 12 изъбретъ.

Копія XIX ст.: 1 *Титли розкриті без застережень;* 2 *Надрядкові знаки відсутні;* 7 еже; 9 к *нема*.

14. Угода литовсько-руських князів Явнута, Кейстута, Любарта, Юрія Наримонтовича та Юрія Коріятовича з королем польським Казимиром та мазовецькими князями

Червень — вересень 1352 р.

Текст опублікований в «Актах ЗР», 1846, т. I, № 1, стор. 1; Я. Головацьким у «Хрестоматии», стор. 319—320, та у «Памятниках», 1865, № 1, стор. 184, 1867, № 1, стор. 4—5; О. Смирновим у «Сборнике», № 56, стор. 58—59; Є. Карським у праці «Два документа», стор. 546; М. Дурново в «Хрестоматии», стор. 39—41; П. Стрончинським у праці «Wzory», т. I, № 9; О. Соболевським, С. Пташицьким у «Палеограф. снимках», № 46; В. Розовим в «Южнор. гр.», «Укр. гр.», № 3, стор. 4—7.

У грамоті не вказано ні дати, ні місця написання.

У науковій літературі нема единої думки щодо визначення дати. С. Лебедєв у «Истор.-крит. рассужд.» (стор. 10) відносить написання грамоти до середини XIV ст. без визначення року. В «Актах ЗР» вона опублікована з датою «після 1340 р.». Є. Карський у «Двох документах» (стор. 546), «К вопросу...» (стор. 20) та «Белоруссах», т. I (стор. 358), О. Смирнов у «Сборнике» (стор. 58—59) і Д. Зубрицький у «Hist. m. Lwowa» (стор. 34—35) датують грамоту 1349 р. До цього ж року відносить її І. Срезневський («Др. п. р. п. и яз.», 1882, стовп. 197). М. Дурново («Хрестоматия», стор. 39—41), Я. Головацький («Хрестоматия» і «Памятники»), О. Соболевський, С. Пташицький («Палеограф. снимки») та Д. Зубрицький («Аноним», стор. 15) прийняли 1350 р. П. Стрончинський («Wzory» т. I, № 9, стор. 98—99) відносить грамоту до 1342 р., а К. Стадницький («Synowie Gedymina», стор. 35) вважає, що вона написана між 1340 і 1345 рр. В. Розов («Южнор. гр.», «Укр. гр.») датує грамоту червнем — вереснем 1352 р. Цю дату прийнято і тут. Крім того, див. окремі міркування про грамоту: М. К а р а м з і н, «История», т. IV, стор. 207, 249; Д. З у б р и ц ь к и й, «Крит.-истор. пов.», стор. 96, 104, 116, «Ист. Гал. Руси», стор. 130, «Аноним», стор. 16, 87, «Hist. m. Lwowa», стор. 34; Я. Д л у г о ш, «Historiae», кн. IX, стор. 1098, кн. X, стор. 50; Т. В а г а, «Historya», стор. 34; М. С т р и й к о в с ь к и й, «Kronika», т. II, стор. 20—21, кн. XI, стор. 348; Ф. Н а р б у т, «Dzieje», IV, стор. 627; Ф. Л е о н т о в и ч, «Источники», стор. 21; «Документы», стор. XVI; «Scriptores», стор. 16; Є. К а р с ь к и й, «К вопросу», стор. 20; «Акты ЗР», т. I, стор. 1, 3, 4; М. К р о м е р, «Hist. Pol.», стор. 40; К. С т а д н и ц ь к и й, «Synowie Gedymina», т. II, стор. 35; М. П о г о д і н, «Виленск. вестн.».

Для цього видання використано публікацію В. Розова. Фотокопія зроблена з публікації О. Соболевського, С. Пташицького.

Копія зберігається в Ленінградському відділенні архіву АН СРСР, ф. 216, оп. 1, № 39, арк. 50, оригінал — у A. G., № 651.

Приклади з грамоти використано в таких мовознавчих дослідженнях: І. Свєнціцький, «Нариси», «Елементи»; Є. Тимченко, «Курс»; О. Соболевський, «Лекції», 1888; Л. Гумецька, «Втор. спол.», «Функції», «Мовознавство», № 10, «Словотв. сист. числ.», «Перв. прийм.»; С. Самійленко, УМШ, 1958, № 2, 1955, № 6, УМШ, 1956, № 6; С. Бевзенко, «Нариси», «Істор. морф.», «З істор. коментар.»; Л. Булаховський, «Наук. зап.»; Ф. Медведєв, «Нариси», «Укр. гр.», «Труди»; Я. Спринчак, ВЯ, 1956, № 6; Л. Коломієць, «О фразеол. соч.»; О. Зарудняк, «Наук. зап.»; О. Мельничук, «Слов. мовозн.»; І. Василенко, «Истор. грамм. р. я.»; «Словник» та ін.

Вѣдаи то каждыи чл҃вкъ кто [1] на тыи [2] листъ посмотрить. ѽже [3] ꙗ кнѧзь єоунутии' и кистютии [4]. и любартъ юрьии наримонътовичь [6]. юрьии корьꙗтовичь [7]. чинимы [8] миръ твердыи. ис [9] королемь [10] казимиромь польскъмь. й сомовитомь [12] и съ [13] єго братомь казимиромь мазовьскымь [14]. и съ [13] єго землѧми [15]. краковьскою и судомирьскою. сирѧзьскою [16]. куꙗвьскою [17]. лучичьскою' [18] добрыньскою' [19] плотьскою' мазовьскою [20]. люблиньскою' сетѣховьскою. и со [24] львовьскою' а за велкого [21] кнѧзѧ ѡлькѣрта [22] и за корьꙗта' [23] и за патрикиꙗ' и за ихъ сыны' мы ислюбꙋємъ. тотъ миръ держати вѣлми [25] твердо. безо всѧкоѣ [27] хитрости' не заимати [28] намъ [29] королевы землѣ' [30] ни єго людии што єго слухають' королеви держати лвовьскую [31] землю исполна' и намъ [32] держати володимѣрьскую [33]. луцкую' белзьскую' холмьскую. берестиискую' [34] йсполна жь' [35] а миръ ѡ(т) покрова бц҃ѣ до йванѧ [36] д҃не до купалъ' а ѡ(т) иванѧ д҃не за. в҃. лѣ(т)' [37] а городовъ оу рускои земли новыхъ не ставити' ни сожьженого не рубити' доколѧ миръ стоить за. в҃. лѣ(т) [37]. а кремѧнець держати юрью наримонътовичю. ѡ(т) кнѧзий литовьскыхъ. й ѡ(т) королѧ за в҃. лѣ(т) [37]. а города не рубити' а коли миръ станеть' юрью [38] кнѧзю города лишитисѧ' [39] аже поидеть оугорьскыи [40] король на литву' польскому королеви помагати' аже поидеть на русь што литвы слушаєть. королеви не помагати' а поидеть ли царь на лѧхи. а любо кнѧзи [42] темний' кнѧземъ литовьскымъ [43] помагати. аже поидуть [44] на русь што [41] королѧ слушаєть. литовьскимъ кнѧземъ не помагати' а про любартово ꙗтъство [45]. хочемъ єго постави(ти) на судѣ передъ паны оугорьскими' по ишествьй [46] ст҃го д҃ха за. в҃. не(д)ли' литовьскимъ кнѧземъ стати оу холмѣ. а королеви оу сточьцѣ [47]. кде смолвѧть тутъ будеть судъ' тѧгатисѧ [48] йс королемъ' [49] будеть [50] ли ꙗлъ єго король по кривдѣ' любартъ будеть правъ. и ꙗ кнѧзь кистютий буду правъ передъ въгорьскимь [51] королемь' будеть [52] ли король правъ, намъ своего [53] брата любарта дати оугорьскому королеви оу ꙗтъство' а коли будеть по миру' кто не оусхочеть далѣй миру держати' тотъ ѡ(т)повѣсть' [55] а по ѡ(т)повѣдѣньй стоꙗти [56] миру за мѣсѧць' аже поидуть тарове [58] на львовьскую землю' тогда руси [59] на львовьцѣ не помагати' аже поидуть тарове [58] на лѧхы' [60] тогда руси [59] неволѧ [61] поити йс [62] татары. а оу томь [63] перемирьи [64] кто кому криво оучинить' надобѣ сѧ оупоминати старѣишему' и оучинити тому и(съ) праву [65], оучинит(ь) [66] которыи добрыи чл҃вкъ [67] кривду, любо воєвода. а любо панъ. оучинити исправу ис [62] нимъ [68]. аже самъ не можеть заплатити

тогъ йстиньныи. што же оуложать его оу вину' хочеть ли самъ король заплатити [69] за нь [70]. а его дѣдичьство [71] собѣ оузѧти [72] не оусхочеть ли король самъ заплатити' дасть тому то дичьство [73] кто его потѧжеть. а за йзбѣга' можемъ [74] его добыти [75] й выдати аже его не можемъ [74] добыти [75]. можемъ [74] его иска [76] съ ѡбою сторону' аже побѣгнеть русинъ [77] а любо [41] руска' йли во львовъ. или холопъ чии [78]. йли роба' выдати [79] его. а што тои [80] грамотѣ писано' тую жь правьду [81] литовьскымъ [82] кнѧземъ держати' а на то есмы [83] дали своѣ [84] печати'.

Різночитання

«Акты ЗР»: 1 *Розділові знаки не відбивають правопису оригіналу;* 4 еоунутий, и кистютий; 6 наримонтовичъ; 7 корьıатовичъ; 15 Землъми; 18 лучичъскою; 20 мазовъскою; 23 корьıата; 31 Лвовскую; 32 нам; 37 лѣтъ; 46 по сошествьи; 50 *пропущено від слова* ли *до* любартъ будеть *включно;*

58 та[та]рове; 62 й с; 65 и... праву; 73 (дѣ)дичьство; 76 иска(ти); 79 выдать; 80 што (въ *или* у) тои; 81 правду.

Я. Головацький, «*Хрестоматия*»: 1 *Розділові знаки не відбивають правопису оригіналу;* 2 той; 3 Оже; 4 Євнүтій и Кистүтій; 6 Юрій Наримонтовичь; 7 Корӕтовичь; 8 чинимо; 9 исъ; 10 *після* м *в кінці слів стоїть* ъ; 13 со; 14 Мазовскимъ; 16 Сиразскою; 17 Күѧвскою; 19 Добринскою; 21 великого; 22 Олькирта; 23 Корӕта; 25 вильми; 27 всѧкои; 29 *пропущено від слова* намъ *до* держати *включно;* 31 Львовскую; 33 Володимірскүю; 34 Берестынскүю; 35 исполнать; 36 Ивана; 38 Юрію; 40 Оўгорскій; 42 любо на кнѧзи; 43 литовскимъ; 44 поидеть; 45 ѧтство; 46 по ишествѣ; 47 Сточцѣ; 49 йсъ королемъ; 51 Вогорскимъ; 52 будетъ; 53 свого; 56 по отповѣдѣ но и стоѧти; 58 татарове; 59 Рүсси; 60 лѧхи; 62 исъ; 64 перемѣри; 65 исправү; 70 зань; 71 дѣдичство; 72 взѧти; 73 дѣдичство; 74 можеть; 75 добити; 76 иска̃; 77 Рүссинъ; 78 чій; 81 правдѣ; 82 Литовскимъ; 83 єсми; 84 своє.

О. Смирнов, «*Сборник*»: 3 ѡже; 9 и с; 22 ѿлькѣрта; 27 безовсѧкоѣ; 28 незаимати; 35 исполнажь; 46 поишествьи; 51 вгȍрьскимь; 55 ѿ повѣсть; 61 не волѧ; 62 и с; 65 ис праву; 68 и снимь; 69 *після слова* заплатити *пропущено до слова* дасть; 73 тому годичьство; 78 сии; 80 ашто тои; 81 правду; 82 литовьскымь.

Я. Головацький, «*Памятники*»: 1 *Розділові знаки не відбивають правопису оригіналу;* 3 ѡ̂же; 4 Єоунүтий, и Кистютий; 7 Корьӕтовичъ; 10 *після* м *в кінці слів стоїть* ъ; 14 Мазовъскымъ; 15 землъми; 18 Лүчичъскою; 20 Мазовъскою; 23 Корьӕта; 25 вѣлмы; 28 *Після* заимати *нема слова* намъ; 30 земли; 31 Львовскүю; 37 лѣтъ; 46 по сошествьи; 47 королевинү Сточьцѣ; 49 йсъ королемь; 58 та(та)рове; 63 томъ; 65 и.. правү; 67 которыи ч̃лкъ; 76 иска(ти); 79 выдать; 81 правду.

М. Дурново, «*Хрестоматия*»: 12 с омовитомь; 39 лишити сѧ; 48 тѧгати сѧ; 65 исъправу; 66 оучинит...; *81 правду.*

І. Срезневський, «*Др. п. р. п. и яз.*»: 1 *Розділові знаки не відбивають правопису оригіналу;* 7 Корьӕтовичъ; 10 *після* м *в кінці слів стоїть* ъ; 14 Мазовъскимъ; 15 землъми; 22 ѿ̈лькѣрта; 23 Корьӕта; 63 томъ.

Є. Карський, «*Два документа*»: 3 *Надрядкові знаки не відбиті;* 6 юрьи наримонътовичь; 7 юрьи корьӕтовичь; 13 исъ; 24 исо; 35 исполнажь; 41 алюбо; 65 исъправу; 70 зань; 76 иска(ти).

15. Рязанський князь Олег Іванович дарує Арсенію монастир святої богородиці на Ольгові

Після 1356 р.

Текст опублікований А. Кримським в «Укр. грам.», стор. 539—540, звідки передруковується і в даному виданні.

Описана І. Срезневським у «Др. п. р. п. и яз.», 1882, стовп. 192; Х. Лопаревим в «Описании», стор. 139, № LXVII; О. Смирновим у «Сборнике», стор. 19.

Оригінал і копія зберігаются в Центральному державному архіві старих актів СРСР у Москві: оригінал — ф. 281, № 9821; копія — ф. 141, № 383.

[Ми]лос[ьр]дьємь Б[ож]ьимь, м[о]л[и]твою с[вя]тое Б[огороди]ци и м[о]л[и]твою о[ть]ця своєго князя великого Ивана Олександровича и бл[аго]с[ло]вленьємь єпискупа Рязаньского и Муромского Василья, язъ, князь великии Олегъ Ивановичь, сгадавъ есмь съ своимь о[ть]цемь съ вл[а]д[ы]кою съ Васильємь и съ своими бояры. А бояре со мною были: Софонии Алтыкулачевич, Семенъ Федорович, Микита Аньдрѣєвич, Тимошь Олександрович, Манасѣя Дядько, Юрьи околничии, Юрьи чашьникъ, Семенъ Микитьїчь съ братьєю, Павелъ Сорович. Далъ єсмь о[ть]цю своєму Арсѣнью манастырь с[вя]тое Б[огороди]ци на Олговѣ, въ свободь до єго ж[и]вота. А по своємь животѣ воленъ кого во нь бл[аго]с[ло]вить на игуменьство. А далъ єсмь с[вя]тои Б[огороди]ци дому Арестовскоє село с в[инами?] и с поличьнымь и с рѣзанъкою и съ шестью десят... и со всѣми пошлинами и с бортники и с бор[ным]и землями и с поземом и съ озеры и с [бобры и с] перевѣсьници. А возрѣвъ есмь въ дав[ьн]ыи грамоты съ о[ть]цемь своимъ съ вл[а]д[ы]кою съ Вас[иль]ємь и съ бояры. Коли ставили по первых с пра[дѣд]и наши с[вя]тую Б[огороди]цю княз[ь] великии Инъгваръ, княз[ь] Олегъ, кня[зь] Юрьи, а с ними бояр 300, а мужии 600, тогды дали с[вя]тои Б[огороди]ци дому 9 земль бортных, а 5 погостовъ: Пѣсочна,— а в неи 300 семии; Холохолна,— а в неи полтора[с]та семии; Заячины,— а в неи 200 семии; Веприя — 200 семии; Заячковъ — 100 и 60 семии. А си вси погосты — съ землями с бортными и с поземом и съ озеры и с бобры и с перевѣсьници, с рѣзанками и съ шестью десят... и с винами и с поличным и со всѣм[и] пошлинами. А хто даныхъ люд[и] и прадѣды нашими с[вя]тои Б[огороди]ци дому гдѣ имуть сѣдѣти или бортници или слободичь в моєи о[ть]чинѣ,— ать знають домъ с[вя]тои Б[огороди]ци; а волостели мои ать не вступаются в них ни о которомь же дѣлѣ. А Головчїн далъ Федоръ Борисович; а Мордовское далъ Климентъ по Данилов дворъ; а Єремѣи великии съ Глѣбом села своя подавали г[о]с[по]жи Б[огороди]ци; а мужи Олговскую околицю купивше у Муромьских князии, давше 300 гривен и дали с[вя]тои Б[огороди]ци. А язъ, княз[ь] великии Олегъ Иванович,— што єсмь далъ Арестовскоє село с[вя]тои Б[огороди]ци дому и што прадѣди наши подавали которая мѣста и люди и што бояре подавалї дому с[вя]тои Б[огороди]ци,— того хочю боронити, а не обидѣти ничимь дому с[вя]тои Б[огороди]ци. А волостели и даньници и ямьщики ать не заимають богородицьскихъ людиї ни про што же. А кто изобидит домъ с[вя]тои Б[огороди]ци,— или князь, или вл[а]д[ы]ка, или волостел[ь], или кто иныи,— тотъ дасть отвѣтъ перед Б[ог]омь с[вя]тои г[о]с[по]жи Б[огороди]ци.

А коли єсмъ выєхалъ изъ от[ь]чины исъ своєє исъ Переяславля, тогдѣ єсмъ обѣтъ учинилъ къ с[вя]тѣи г[оспо]жи Б[огороди]ци: придалъ єсмъ Рязаньскоє м[ы]то и побережьноє, аже ми дал[ъ] сть м[и]л[ост]ивъ г[о]сп[ода]рь въ от[ь]чинѣ своеи въ Переяславли.

16. Пан Петро Радціовський купує майно у Ганни Радивонкової

1359 р.

Текст опублікований В. Мацейовським у праці «Historya», т. VI, № 3, стор. 147—148; Я. *Головацьким* у «*Памятниках*», 1865, № 2, стор. 185—186, 1867, № 2, стор. 5—6; П. Житецьким в «Унив. изв.», стор. 57—58, «Очерке», стор. 353—354; в AGZ, т. VIII, № 3, стор. 5; О. Смирновим у «Сборнике», № 59, стор. 62—63; В. Розовим в «Южнор. гр.», «Укр. гр.», № 5, стор. 9—10 та ін.

Місце написання не вказано, але всі дослідники сходяться на тому, що грамоту написано в Перемишлі.

Приклади з грамоти зустрічаються в таких мовознавчих дослідженнях: Є. Т и м ч е н к о, «Курс»; І. С в е н ц і ц ь к и й, «Західноукр. гр.»; Л. Б у л а х о в с ь к и й, «Мовознавство», № 9; С. С а м і й л е н к о, УМШ, 1958, № 2; О. С о б о л е в с ь к и й, «Очерки», «Лекции»; О. М е л ь н и ч у к, «Слов. мовозн.»; О. Ш а х м а т о в, А. К р и м с ь к и й, «Нариси»; А. К р и м с ь к и й, «Укр. грам.»; Я. С п р и н ч а к, ВЯ, 1956, № 6; «Словник»; Ф. М е д в е д є в, «Укр. гр.», «Нариси»; С. Б е в з е н к о, «Нариси», «Іст. морф.», «З істор. коментар.»; Л. Г у м е ц ь к а, «Функції», «Словотв. сист. числ.», «Мовознавство», № 10; В. Б о р к о в с ь к и й, «Истор. грам.»; І. Н е л ю б о в а, «Конструкции» та ін.

Подається за виданням В. Розова.

Въ лѣто шести тисѧщноѥ [1] шистьдесѧтъ [2] семоѥ. купилъ панъ петрашь дѣдицтво в анъны [3] радивонъковоѣ [4] дѣднину ѥѥ и вотнину што по нюй [5] ѡ҃ць [6] далъ. ана [7] продала петрашкови радъцѣовьскому [8] свою дѣднину и вотнину оу вѣки и дѣтемъ ѥго. полъ става и со млиномъ и сь [9] коръчмою и землею и сь з [10] дворищи и со всѣмъ што коли ѡ҃ца [11] ѥѣ [12] прислушало. а в [13] то не надобѣ оуступатисѧ ни оунукумъ [14] ѥѣ. ни племеню ѥѣ. а купилъ панъ петрашь [15] за сорокъ гривенъ. А на то послуси панъ староста рускоѣ земли ѡта пилецкий. воѥвода цтиборъ писарь ꙗшко. а се землѧне панъ ходько [16] быбельский. кадолъфовичь [17] друздъ. иванько полъпричичь [18]. богданъ тивунъ. щепанъ волошинъ риботицкий [19]. олефѣрько судьꙗ [20]. панъ войтъ перемышльскии [21]. канътуръ [22] из угоръ гость. панъ гутаръть. кость соковичь. гань кѣраховичь [23]. А пить могоричь оу быбицкого оу дому за копу гроший [24]. а писалъ грамоту писарь пана старостынъ дьꙗкъ [25] изъ болестрашичь именемь дьꙗчковичь [26]. а при томь [27] былъ попо печѣрский петръ. а коръчмитъ [28] олехновичь семенъ оу вѣки вѣкомъ Аминь ·|· +

Різночитання

Я. Г о л о в а ц ь к и й, «*Памятники*»: 1 тисѧчное (осьмьсотное); 3 панъны; 4 *Надрядкові знаки не передаються;* 5 ніой; 6 отець; 7 Она; 8 Радзѣовскому; 9 съ; 10 з *пропущене;* 11 отца; 12 ѥѥ; 13 въ; 14 оунꙋкомъ; 15 Петрашъ; 16 Ходко; 17 Иадолфовичь; 18 Иванко Полпричичь; 19 Рыботицкій; 20 сꙋдьѧ; 22 Каньтꙋръ; 23 Ганькѣ Раховичь; 24 грошей; 25 дѧкъ; 26 Дьꙗковичь; 28 корчмитъ.

О. С м и р н о в, «*Сборник*»: 1 тысячное (осьмьсотное), *ѧ передається через* я; 3 панъны; 4 *Надрядкові знаки відсутні;* 5 ніой; 6 отець; 7 Она;

8 Радзѣовскому; 9 съ; 10 з *пропущене;* 11 отца; 12 ее; 13 въ; 14 унукомъ; 15 Петрашъ; 16 Ходко; 17 Иадолфовичь; 18 Иванко Полпричичь; 19 Рыботицкій; 21 Перемышльскій; 22 Каньтуръ; 23 Ганькѣ Роховичь; 24 грошей; 25 дякъ; 26 Дьяковичь; 28 корчмитъ.

«*Униж. изв.*»: 1 тысячное (осьмьсотное), *А передається через* я; 3 панъны; 4 *Надрядкові знаки відсутні;* 5 ніой; 6 отець; 7 Она; 8 Радъзѣовскому; 9 съ; 10 з *пропущене;* 11 отца; 12 ее; 13 въ; 14 унукомъ; 15 Петрашъ; 16 Ходко; 17 Иадолфовичь; 18 Иванко Полпричичь; 22 Каньтуръ; 23 Ганькѣ Роховичь; 24 грошей; 25 дякъ; 26 Дьяковичь; 28 корчмитъ.

В. Мацейовський, «*Historya*»: W leto szesti tysiacznoie szistdesiat semoie (г. 1359). Kupił pan Petrasz dedictwo w anny radiwonkowie dedninu jeje y wotninu szto po niuj otec dał. ana prodała Petraszkowi radceowskomu swoiu dedninu i wotninu ou wieki i detem ego. poł stawa i so mlinom i s korczmoiu i zemleiu i s dworiszczi i so wsem szto koli otca ieie prisłuszało. a w to nenadobie oustupatisia ni ounukum ieie, ni plemieniu ieie. a kupił pan Petrasz za sorok griwen. a nato posłusi. pan starosta ruskoie zemli ota pileckij. wojewoda ctibor. pisar jaszko. a se zemlane pan chodko bybelskij. Kadołfowicz druzd. iwanko połpriczicz. bogdan tiwun. szczepan wołoszin ribotickij. olefirko sudia. pan wojt peremyszlskij. Kantur iz ugor gost. pan gutart. Kost Sokowicz. gan kierachowicz. a pit mogoricz ou bybickogo ou domu za kopu groszei. a pisał gramotu pisar pana starostyn diak iz bolestraszicz imienem diaczkowicz. a pritom był popo peczereskij Petr. a korczmit Olechnowicz semen. ou wieki wiekom amiń.

П. Житецький, «*Очерк*»: 1 тысячное (осьмьсотное), *А передається через* я; 2 шистдесять; 3 панъны; 4 *Надрядкові знаки відсутні;* 5 ніой; 6 отець; 7 она; 8 Радзѣовскому; 9 съ корьчмою; 10 з *відсутнє;* 11 отца; 12 ее; 13 въ; 15 Петрашь; 16 Ходко; 17 Иадолфовичь; 18 Иванко Полпричичь; 19 Рыботицкій; 20 *Розділові знаки не відповідають оригіналові;* 22 Каньтуръ; 23 Ганькѣ Роховичь; 24 грошей; 25 дякъ; 26 Дьяковичь; 27 томъ; 28 корчмитъ.

17. Казимир, король польський, підтверджує своєму слузі Ходку Бибельському право на володіння селом Бибел

25 липня 1361 р.

Як свідчить наукова література, неодноразово публікований текст грамоти взято не з оригіналу, а із списку, який зберігався у Перемишльській книзі № 303, арк. 119—120, Головного Галицького архіву. Копію з цього списку надіслав в Археологічну комісію Д. Зубрицький.

Текст опублікований в «Актах ЮЗР», 1863, т. I, № 1, стор. 1. Звідси ж документ передруковувався Я. Головацьким у «Памятниках», 1865, № 4, стор. 265—270, із зауваженням А. Петрушевича, 1867, № 22, стор. 21—22; в AGZ, 1868, т. I, № 5, стор. 6—7.

Описана І. Срезневським у «Др. п. р. п. и яз.», 1863, стор. 102, 1882, стовп. 218, а також О. Соболевським у рецензії на перший том AGZ, надрукованій у ЖМНПр., стор. 73.

Приклади з грамоти використані в таких мовознавчих працях: С. Бевзенко, «Істор. морф.»; Є. Тимченко, «Курс»; «Словник»; А. Кримський, «Укр. грам.»; Є. Будде, «Лекции»; І. Василенко, «Истор. грам. р. я.»; О. Соболевський, «Лекции».

Копія зберігається в Ленінградському відділенні архіву АН СРСР, ф. 216, оп. 1, № 39, арк. 86.

Для цього видання в основу взято публікацію з AGZ.

Во имѧ ѡтца и сына и свѧтого духа амин, бѡжіею[1] милостию[2] мы кроль[3] казимир[4] краковскои землѣ, сꙋдомирскои землѣ, сирадскои землѣ, польскыи[5] землѣ, куꙗвскыи землѣ, добрѧнскыи землѣ, поморскыи землѣ, корол велебный[6], рускои землѣ господарь и дѣдичь вѣчныи землѧм тым[8], самодръжецъ[9], ꙗвно[10] повѣдают, колиж[11] то пришедши пред[12] наше ѡбличе слуга нашъ[13] вѣрныи ходко Быбелскыи[14], и ꙋказал[15] есть кнѧзѧ львовы листы, и иных стареи[17] кнѧзии листы, тогды пожадал[18] есть, ꙋ нас[19] слуга нашъ[20] вѣрныи ходко быбелскыи[14], абихом[21] потвердили кнѧзѧ львовы листы, и иных старых[17] кнѧзии листѡв[23], и его всего имѣнꙗ[24], тогды мы, исъ[25] нашею вѣрною радою дали есмо[26] и потвердили есмо, его[27] правого всего имѣнїа[28], первое, именем[29] рекучи, село быбел[31] и со присѣлкы[32], пачковичѣ, а жасковичѣ, комаровичи село, узворотвичи[34] село, нѣкловичи[35] село, ворховичѣ село, што в тых дѣдин[36], ꙋ граничꙗх[37], то все есмо потвердили, непорушно[38] на вѣкы[39] слузѣ нашому[40] вѣрному ходкови быбелскому[41], и дѣтем[42] его, со всѣми ѡбезды тых дѣдин[43], што тут[44] писаны сут[45], съ[46] всѣми границꙗми ꙗко[47] из вѣка[48], вѣчно прислушало к[49] тым[33] селумъ[16], исъ[50] земею, исъ[50] сѣножатми, исъ[50] га(ꙗ)ми[51], исъ[50] дубровами, исъ[50] лѣсомъ, исъ[50] бортми[53], исъ[50] пчоламиъ[54], исъ[50] болоты, исъ[50] рѣками, исъ[50] мыты, исъ[50] ловищи, исъ[50] потоки, дамнѣцѧ, и путницꙗ, со всѣми ꙋжитки[55] што нынѣки[56] сут[45], и потом[57] могуть быти, а[58] на потверженье[59] тым дѣдинам[60], дали есмо твердост[61] нашу печат[62] привѣсили велебного королювства[63] нашего, а[64] притом[65] были свѣдци, пан[66] петръ неѡрꙗ, воевода[67] судомирскыи[68], пан[66] ꙗшко колочко маршалок королюв[70], пан[66] лѣсота, воевода кременецкыи[70a], и его брат[71] пан[66] вербота ставишин[72], пан[66] глѣбъ дворскѡвич[73], пан[66] васко кузмич[74], много было доброи дружины при том[75], а писана грамота ꙋ судомири ꙋ[76] день свѧтого ꙗкуба по божии[77] нарожени[78], тисѧча лѣтъ, т̃ лѣт[79], шестьдесѧт ã[80] лѣта.

Різночитання

«Акты ЮЗР»: 1 Божіею, *розділові знаки не збігаються з оригіналом;* 2 милостію; 4 Казимиръ; 5 Польской; 6 *Слова* корол велебный *пропущені;* 8 землямъ тымъ; 9 самодержецъ; 10 *Між словами* самодръжецъ *та* ꙗвно *вставлені слова* король велебный; 11 повѣдаемъ: колижъ; 12 предъ; 14 Быбелскій; 15 указалъ; 16 селамъ; 17 иныхъ старехъ; 18 пожадалъ; 19 у насъ; 21 абыхомъ; 23 листы; 24 имѣнія; 25 мы и съ; 27 его *пропущене;* 28 имѣнія; 29 именемъ; 31 Быбель; 32 приселки; 33 тымъ; 34 Узворовичи; 36 въ тыхъ дѣдинъ; 37 границяхъ; 39 вѣкъ; 40 нашему; 41 Быбелскому; 42

дѣтемъ; 43 объѣзды тыхъ дѣдинъ; 44 тутъ; 45 суть; 46 со; 47 яко; 48 извѣка; 49 къ; 50 и съ; 51 гаими; 54 пчелами; 55 ужитки; 56 нынѣчи; 57 потомъ; 58 А; 59 на то потверженье; 60 тымъ дѣдинамъ; 61 твердость; 62 печать; 63 королевства; 64 А; 65 при темъ; 66 *панъ*; 67 Петр *Неорія* воевода; 68 Судомирскій; 70 маршалокъ королевскій; 70а Кременецкій; 71 братъ; 72 Ставишинъ; 73 Дворсковичь; 74 Кузьмичь; 75 томъ; 76 у; 77 Божіемъ; 78 Нарожени; 79 триста лѣтъ; 80 шестьдесятъ *перваго*.

Я. Головацький, «*Памятники*»: 1 Божіею, *розділові знаки не збігаються з оригіналом;* 3 король; 4 Казимирь; 6 *Слова* корол велебный *пропущені;* 8 землямъ тымъ; 10 *Між словами* самодрьжецъ *та* ꙗвно *вставлені слова* король велебный; 11 повѣдаемь: колижь; 12 предъ; 13 нашь; 15 оуказалъ; 16 селамъ; 17 иныхъ старыхъ; 18 пожадалъ; 19 Єсть оу насъ; 20 нашь; 21 а быхомъ; 23 листы; 25 мы с; 26 Єсмо; 28 имѣнꙗ; 29 именемъ; 31 Быбель; 33 тымъ; 34 Оузворотовичи; 35 Николовичи; 36 въ тыхъ дѣдинъ; 37 границꙗхъ; 38 непорꙋшно; 39 вѣкѣ; 40 нашемꙋ; 41 Быбелскомꙋ; 42 дѣтемъ; 43 тыхъ дѣдинъ; 44 тꙋтъ; 45 сꙋть; 46 со; 48 извѣка; 49 къ; 50 и съ; 51 гаими; 53 бортьми; 54 пчелами; 55 оужитки; 57 потомъ; 58 А; 60 тымъ дѣдинамъ; 61 твердость; 62 печать; 65 при томъ; 66 панъ; 67 Неωрса воєвода; 70 Маршалокъ Королювъ; 70а Кременецкый; 71 братъ; 72 Ставишинъ; 73 Дворсковичь; 74 Васько Кузмичь; 75 томъ; 76 оу; 77 божьимъ; 78 нароженьи; 79 лѣтъ; 80 шесть десятъ а҃.

18. Київський князь Володимир Ольгердович дарує землі Микільській церкві в селі Смідин

1362—1392 рр.

Текст опублікований в «Русск. истор. библ.», № 2, стовп. 5—6, звідки передруковується і в нашому виданні.

Описана І. Срезневським у «Др. п. р. п. и яз.», 1882, стовп. 220.

У грамоті немає ні дати, ні вказівки на місце її написання. Оскільки князь Володимир Ольгердович володів Києвом з 1362 до 1392 р., то І. Срезневський датує її — «після 1362 р.», а в «Русск. истор. библ.» — 1362—1392 рр. Останню дату, як більш окреслену, прийнято і в цьому виданні.

Се язъ князь великый Вълодимеръ Ольгърдовичь, далъ есмь святому Николѣ Смѣдиньскому въ домъ жеребей земли Григоревъ Борзиловича Смѣдиньского съ всѣмъ доходомъ, на свѣчя и на канонъ, а събѣ на память и княгини моей и дѣтемь моимь; а идеть съ того жеребья полколоды меду, а полведра, а полбобьра, а полтора въска. Далъ есмь святому Николѣ въ вѣкы. А ходитъ оунукъ Григоревъ Иванець, а по его животе и дѣтемъ его ходити; а и потомъ хто не иметь ходити, тотъ иметь давати святому Николе весь доходъ, а ненадобѣ въ то никому оуступатися.

19. Волинський князь Дмитрій укладає угоду з польським королем про розмежування їх володінь

Початок жовтня 1366 р.

Текст опублікований в «Arch. Sang.», т. I, № 1, стор. 1; I. Линниченком у праці «Архивы в Галиции», стор. 208; А. Кримським в «Укр. грам.», стор. 501; О. Соболевським, С. Пташицьким у «Палеограф. снимках», № 8; В. Розовим в «Южнор. гр.», «Укр. гр.», № 7, стор. 13—14.

У грамоті не вказано ні місця, ні дати написання. Деякі думки про дату і локалізацію грамоти див. у літературі: А. Лонгінов, «Гр. Юрия II», стор. 26—27; А. Нарушевич, «Historya», стор. 93, 241; I. Філевич, ЖМНПр., I, стор. 120, 123; I. Линниченко, ЖМНПр., VI, стор. 461, 470; AGZ, 1872, т. III, № 30; I. Данілович, «Skarbiec», т. I, № 432; М. Довнар-Запольський, «Договоры», стор. 4; Ф. Леонтович, «Источники», стор. 21.

В основу цієї публікації покладено текст із видання В. Розова. Прийнято і його дату.

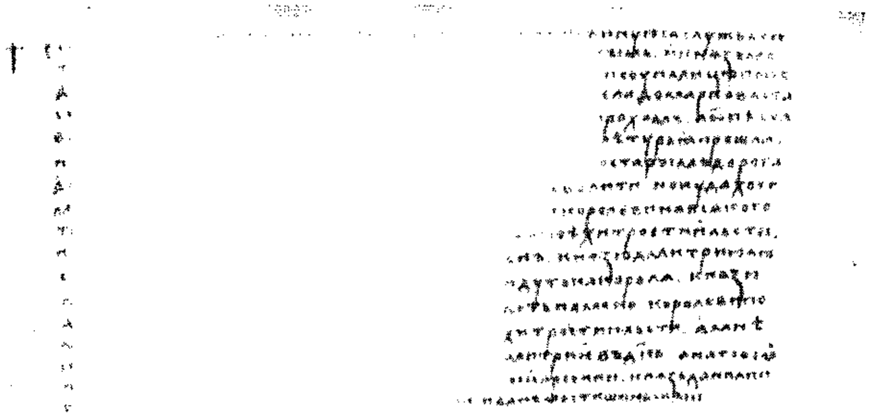
Для фотокопії використано літографічний знімок О. Соболевського, С. Пташицького.

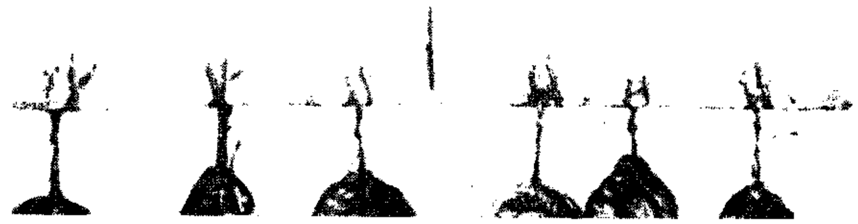
Приклади з грамоти використані в таких мовознавчих дослідженнях: Л. Гумецька, «Функції», «Втор. спол.», «Перв. прийм.», «Топограф. назви»; С. Бевзенко, «З істор. коментар.», «З іст. словотв.», «Нариси», «Істор. морф.»; Ф. Медведєв, «Нариси», «Укр. гр.», «Труди»; О. Зарудняк, «Наук. зап.», т. XVIII, «Пригл. управление»; Л. Коломієць, «О фразеол. соч.»; С. Самійленко, УМШ, 1956, № 6; В. Борковський, П. Кузнецов, «Истор. грам.», та ін.

Се ꙗзъ [1] кнѧзь [2] великый димитрий. докончиваю и̂ повинуюсѧ [3] служьбою таковою. А̇ [5] се докончаньѥ межи королемь польскымь. и̂ кнѧземь дмитриѥ̇мь. къ володимирю ω(т)ступаѥтьсѧ потолѣ [4]. по ȯуймицю [6] по пѣсчаный бродъ [7] по ё̇оуфимково село. ω(т) [8] ё̇оуфимкова села до маркова става. ω(т) маркова става по львовъскую дорогу къ скоморохомъ. а̇ ω(т) пѣсчана броду по пиньскый мостъ. а̇ ω(т)толѣ [9] по турью поколѣ [10] турьꙗ̇ прошла. А̇ мыта [11] не примышлѧти. но какъ и̂з вѣка [12] пошло. а̇ по старымъ дорогамъ гостемъ пойти куда хочеть. а̇ гостѧ не приневолити. но куда хочеть туды пойдеть. а̇ кнѧзю дмитрию помагати королеви на всѧкого неприꙗ̇телѧ. о̇проче своѥ̇ѣ братьѣ. Безо всѧкоѣ хитрости и̂ льсти. своймь животомь. се ли [14] будеть не доспѣшенъ [15] кнѧзю дмитрию люди своѣ послати. А̇ коли братьꙗ̇ кнѧжа пойдуть на королѧ. кнѧзю [16] дмитрию братьй не помогати. а̇ кто пойдеть на мене. королеви помага(ти) [17] мнѣ на моѣ неприꙗ̇телѣ. безо всѧкоѣ [18] хитрости и̂ льсти. а̇ мнѣ королеви помагати. ω̇ль на [19] годъ минетъ дмитриѥвъ дн҃ь. а на то ѥ̇см(ь) приложилъ свою печать. и̇ о̇ц҃ь мой вл(д)ка лучьскый а̀рсений. кнѧзь данилий [21]. васко кирдѣѥ̇вичь. и̂ванъ [22] воѥ̇вода лучьскый. и̂ванъ [22] мьстишиньскый [23].

Різночитання

«*Arch. Sang.*»: 1 *Надрядкові і розділові знаки у виданні не відбиті;* 2 ѧ *передається через* ꙗ; 3 повиную сѧ; 4 по толѣ; 5 а; 7 Пѣсчаны и Бродъ; 8 ωт; 9 ωт толѣ; 10 по колѣ; 11 мыто; 14 если; 15 недоспѣшенъ; 16 кнꙗзю; 17 помагати; 18 всꙗкое; 21 Данилий; 22 Иванъ; 23 Мьстишиньский.





А. Кримський, *«Укр. грам.»:* 1 *Надрядкові знаки і крапки у виданні не відбиті;* 2 ѧ *передається через* я; 6 Уимицю; 8 от; 9 оттолѣ; 15 не доспѣшенъ; 17 помагати; 19 ольна; 21 Данилии; 22 Иванъ.

І. Линниченко, *«Архивы в Галиции»:* 1 *Надрядкові знаки і крапки у виданні не відбиті;* 2 ѧ *передається через* ѩ; 3 повиную сѩ; 9 ω[т]олѣ; 12 извѣка; 14 єсли; 15 недоспѣшенъ; 19 ωльна.

20. Пан Петро Радціовський купує дідицтво Пнеколт у братів Шулжичів

1366 р.

Текст опублікований Я. Головацьким у «Памятниках», 1865, № 3, стор. 186, 1867, № 3, стор. 6; П. Житецьким в «Очерке», стор. 354—355, «Унив. изв.», стор. 58—59; О. Смирновим у «Сборнике», № 61, стор. 63—64; в AGZ, т. VIII, № 5, стор. 7—8; В. Розовим у «Южнор. гр.», «Укр. гр.», № 6, стор. 11—12 та В. Мацейовським у праці «Historya», т. VI, стор. 147; О. Шахматовим, А. Кримським у «Нарисах», № I. 6, стор. 157.

Подається за виданням В. Розова.

Описана О. Соболевським у ЖМНПр., стор. 75; І. Срезневським у «Др. п. р. п. и яз.», 1882, стовп. 221.

Оригінал зберігається у B. Cz., D. p., № 254.

Приклади з грамоти використано у таких мовознавчих дослідженнях: Є. Тимченко, «Курс»; С. Бевзенко, «Нариси», «Істор. морф.»; Л. Булаховський, «Мовознавство», № 9, «Наук. зап.»; Ф. Медведєв, «Нариси», «Укр. гр.»; О. Соболевський, «Очерки»; Я. Спринчак, ВЯ, 1956, № 6; І. Свєнціцький, «Елементи»;

Л. Гумецька, «Мовознавство», № 10, «Словотв. присл.», «Словотв. сист. числ.»; В. Самійленко, УМШ, 1956, № 6; О. Шахматов, А. Кримський, «Нариси».

Во ймѧ ѡ҃ца [1] и с҃на и ст҃го д҃ха. подъ лѣтомь [2] б҃жьꙗ [3] нарожѣньꙗ [4] тисѧчего [5]. трийсотъ шистьцѧтого шестого. коупилъ панъ петръ радцѣовьский [6]. дѣдицтво пнеколътъ оу шюлжичювь [7] оу [8] хлиплѧ и оу брата ѥго [9] захарьѣ [10] и оу ѥхъ дѣтий со всѣмъ оуѣздомь [12] того села и сычемь [14] и с колодѧземь [15] и сь [16] лѣсомь и з бортъми и с вепеты [17] за рѣкою и сь [16] сѣножатьми и землею того села за сто гривенъ вѣснихъ [21]. а продали и оуздали ѥму [22] доброволно [23] и оу вѣки дѣтемь [24] ѥго [25] передъ паномь [26] пилецкимь [27] старостою роускоѣ земли. а оу ставу радивоунъковѣ ловити сѣтью ѥму [30] доброволно [31]. а на то послуси в҃лдка ларивунъ ис [33] кри(лошаны) перемышльский [34] и печать ѥго [25]. панъ петръ ивановычь и печать ѥго. панъ ходько быбельский и печать ѥго. стецко [35] лоѥвычь ис [36] ходькомь [37] братомь [38] своѥмь [39] и печать ѥю [40]. панъ навоуй стоꙗньский. панъ навойко насѧновь [42] братъ дмитръ матьфѣѥвичь [20]. панъ нѣвъступъ [44] столпувьский [45]. и братъ ѥго фаниславъ. панъ лѣсота. друздъ кадолъфовичь [47]. васько кузмычь [48] панъ ꙗшко писарь крукиницкии. Осташко потрутовичь и с҃нмь [50] ис петромь [51]. панъ стиборъ. ходько [52] ꙗголниковычь [53] и печать ѥго ѻсташко соульский богданъ тивунъ. войтъ перемышльский [57] ис [58] мѣстичи. панъ ѻжегъ солнѧчковичь [59] глѣбъ/бъко и братъ ѥго костько. бѣзна [60]. соудьꙗ [61] ѻрефѣрько [62]. в҃лдчнъ [63] тивунъ иванъко губка. А питъ могоричь оу аньдръка [64] оу дому лысого. за двѣ гривнѣ вѣсний [66] меду за гривну. а пива за гривну ·:· ҳ А писалъ привильѥ се поповичь болестрашицкий именемь [69] деꙗчковичь [70] василювь [71] с҃нъ поповь [72] кость прузвищемь [73] сорочичь [74] ·:· ҳ ҳ ҳ ҳ

Різночитання

О. Смирнов, *«Сборник»:* 1 Отця; 2 лѣтомъ; 4 нароженя; 5 тысячего; 6 Радзѣовский; 7 Шюльжичювъ; 8 *Розділові знаки не відповідають нашому виданню;* 10 Захарьѣ, *надрядкові знаки не передаються;* 14 и съ счемъ; 16 съ; 17 сьвепеты; 23 добровульно; 24 дѣтемъ; 25 его; 27 Пилецкимъ; 30 ему; 33 и съ; 36 и с; 37 Ходкомъ; 38 братомъ; 40 его; 42 Касяновъ; 44 Нѣвьстунъ; 45 Столпувскій; 47 Ядольфовичь; 50 сыномъ; 51 и съ Петромъ; 52 Ходко; 53 Яголниковичь; 58 и съ; 61 судіа; 62 Олефѣрко; 64 Андръка; 66 вѣсны и; 69 именемъ; 70 Деяковичь; 71 Василіовъ; 72 поповъ; 73 прузвищемъ.

Я. Головацький, *«Памятники»:* 1 Отцѧ; 2 лѣтомъ; 3 Божїѧ; 4 нароженѧ; 6 Радзѣовский; 7 Шюльжичювъ; 8 *Розділові знаки не відповідають нашому виданню;* 10 Захарьѣ, *надрядкові знаки не передаються;* 14 и съ счемъ; 16 съ; 17 сьвепеты; 23 добровоульно; 25 его; 26 паномъ; 27 Пилецкимъ; 30 емȣ; 31 добровоульно; 33 и с; 34 Перемышлъский; 36 и с; 37 Ходкомъ; 38 братомъ; 40 его; 42 Касѧновъ; 44 Нѣвьстунъ; 45 Столпȣвскій; 47 Ѩдольфович; 48 Кȣзмичь; 50 сыномъ; 51 и съ Петромъ; 52 Ходко;

57 Перемышльский; 58 и съ; 59 Сольнѧчковичь; 60 Костко Бѣзна; 61 соудїа; 62 Олефѣрко; 63 Владычинъ; 64 Андръка; 66 вѣсны и; 71 Василіовъ; 72 поповъ; 74 Сорячичь.

О. Шахматов, А. Кримський, «*Нариси*»: 1 О(ть)ца; 8 *Розділові знаки не відповідають нашому виданню;* 9 его; 10 Захарьѣ; 22 ему; 30 ему; 35 Стецко; 39 своем; 51 Петром; 62 Орефѣрько; 66 вѣснии; 69 именем.

«*Унив. изв.*»: 6 Радзѣовский; 14 и съ счемъ; 17 и сьвепеты; 33 и съ; 36 и с; 40 ієго; 42 Касяновъ; 44 Нѣвьстунъ; 47 Ядолъфовичь; 51 и съ Петромъ; 58 и съ; 62 Олефѣрко; 63 Владычинъ; 66 вѣсны и; 70 Деяковичь; 71 Василіов.

П. Житецький, «*Очерк*»: 1 Отця, *надрядкові знаки відсутні, титли розкриті без застережень;* 3 Божія; 4 нароженя; 5 ѧ *передається через* я; 6 Радзѣовский; 7 Шюльжичювъ; 12 уіездомъ; 14 и съ счемъ; 15 колодеземъ; 16 съ; 17 и сьвепеты; 20 Матьѳѣевичь; 21 вѣсныхъ; 23 добровульно; 24 дѣтемъ; 26 паномъ; 27 Пилецкимъ; 30 ему; 31 добровульно; 33 и съ; 36 и с; 37 Ходкомъ; 38 братомъ; 40 іего; 42 Касяновъ; 44 нѣвьстунъ; 45 Столпувскій; 47 Ядолъфовичь; 48 Васько Кузмичь; 50 сыномъ; 51 и съ Петромъ; 52 Ходко; 53 Ягольниковичь; 57 Перемышлъский; 58 и съ; 59 Сольнячковичь; 61 судіа; 63 Владычинъ; 64 могоричъ у Андръка; 66 вѣсны; 69 именемъ; 70 Деяковичь; 71 Василіовъ; 72 поповъ; 73 прузвищемъ.

В. Мацейовський, «*Historya*»: Wo imia otcia i syna i swiatago ducha pod letom bożiago narożenia tysiaczego trijsot szistcatogo szestogo. Koupił pan Petr radcejowskij dedictwo pnekołt. ou szulżiczow ou chlipla, i ou brata iego zacharie i ou iech detij. so wsjem ouiezdom togo seła is rzem (tak) i s kołodiazem i s lesom, i z bortmi i s wepiety za rjekoiu i s sienożatmi i zemleju togo seła za sto griwen wiesnich. a prodali i ouzdali iemu dobrowoulno i ou wieku det em iego. pered panom Pileckim starostoiu rouskoie zemli. a ou stawu radiwounkowie łowiti sietiu iemu dobrowolno. a na to posłusi władyka łariwun s kriłoszany peremyszlskij i peczat jego. pan petr iwanowicz i peczat iego, pan chodko bybelskij i peczat iego, stecko łojewicz i s chodkom bratom swoim i peczat iego. pan nawouj stoianskij pan nawojko nasianow brat. dmitr matfieiewicz. pan niewstun stołpuwskij i brat jego fanisław. pan lesota. druzd Kadołfowicz. waśko kuzmycz. pan iaszko pisar krukinickij. ostaszko potrulowicz i synom i s petrom. pan stibor. chodko iagolnikowicz i peczat iego. ostaszko soulskij. bogdan tiwun. wojt perymyszlskij i s mesticzi. pan ożeg solniaczkowicz glebko i brat iego Kostko biezna. soudia orefierko. władiczin tiwun iwanko gubka. a pit mogoricz ou andrka ou domu łysago. za dwie griwnie wiesni i medu za griwnu. a piwa za griwnu. a pisał priwilje se popowicz bolestraszickij imenem Deaczkowicz wasiłow syn popow Kost pruzwiszczem soroczicz (r. 1366).

21. Пан Ганько Сварц купує дідицтво на Щирці у Олешка Мелешковича 1 січня 1368 р.

Текст опублікований І. Линниченком у ЖМНПр., стор. 170—171; В. Розовим в «Южнор. гр.», «Укр. гр.», № 8, стор. 15—16.

Деякі відомості про грамоту є в дослідженні К. Стадницького, «Synowie Gedymina», 1881, стор. 140.

Подається за виданням В. Розова.

Оригінал зберігається у В. Cz., D. p., № 80.

Приклади з грамоти зустрічаються в таких мовознавчих дослідженнях: Є. Тимченко, «Курс»; «Словник»; Ф. Медведев, «Укр. гр.», «Нариси», «Труди»; Я. Спринчак, ВЯ, 1956, № 6; І. Свєнціцький, «Західноукр. грам.»; С. Бевзенко, «Нариси», «Істор. морф.»; Л. Гумецька, «Словотв. присл.», «Мовознавство», № 10.

По бж҃ьи [1] нарожѣньи тисѧча [2] лѣ(т) и. т҃. и. з҃. и. и҃. лѣ(т) на ѻбрѣзанье г҃а нашего [3] исоуса х҃а нового лѣ дн҃ь. коупилъ панъ ганько сварць мѣстичь лвовскии старшии. в олешка [4] оу. оу малечковича. дѣдичьство на щирку. село и землю. и доубровы. и лѣсъ и рѣкоу. и ставы и все дѣдичьство ѥго за. с҃. гривенъ серебра оу вѣки и дѣтемъ. своимъ воленъ панъ ганько продати. воленъ ѡ(т)дати воленъ самъ держати. продалъ ѥмоу доброволно не надобѣ оуступати на то никому. А кто на то оустанеть тотъ заплатить гривну золота вины а гривну золота послухомъ·:· А на то послуси кнѧзь юрьии [5] глѣбовичь белзьскии [6]. панъ Ота [7] пилецькии [8] староста русьскоѣ землѣ. панъ петръ ивановичь [9]. панъ добеславъ кошицкии. панъ воѥвода лвовскии блотишовскии. соцкии юско. панъ петръ мошенка. грудковичь иванъ ходко михаило. ѡ(т) мѣстичовъ короткии павелъ григорь павелъ писарь. панъ вахно танча [10] алхатаръ. русъ никель родминце. русъ ганко петько бруновичь шюлюрь [11] кнофель. ходоричь.

Різночитання

I. Линниченко, *ЖМНПр.*: 1 бжьи; 2 ѧ *передається через* я; 3 нягшего; 4 волешка; 5 Юрьи; 6 Белзскии; 7 отя; 8 пилецьскии; 9 ивановичъ; 10 таича; 11 шюліаръ.

22. Пан Вятслав Дмитровський купує дворище у братів Василя і Генки Скибичів

1371 р.

Текст опублікований В. Мацейовським у праці «Historya», т. VI, стор. 146—147, № 1; Д. Зубрицьким в «Крит.-истор. пов.», стор. 134—135, «Анониме», стор. 91—92; в «Актах ЗР», 1846, т. 1, № 3, стор. 20—21; Я. Головацьким у «Памятниках», 1865, № 4, стор. 187—188, 1867, № 4, стор. 7—8; в «Собрании актов», № 41, стор. 55; А. Кримським в «Укр. грам.», 420α — 420β; О. Смирновим у «Сборнике», № 57, стор. 59—60; О. Соболевським, С. Птащицьким у «Палеограф. снимках», № 23; в AGZ, 1878, т. VII, № 8, стор. 13—15; П. Бузуком у «Нарисі іст.», стор. 89—90; В. Розовим в «Южнор. гр.», «Укр. гр.», № 9, стор. 16—18; у «Протоколах», стор. 129.

Оригінал, написаний на пергаменті, зберігається у філіалі Центрального державного історичного архіву УРСР у Львові, ф. 131, Колекція документів, од. зб. 4; рукописні копії — в Ленінградському відділенні архіву АН СРСР, ф. 216, оп. 1, № 328, арк. 7, 37, та № 39, арк. 56.

Незважаючи на те, що грамота датується 1371 роком, вона видавалася і під 1351, і під 1370 роком.

H



1351 роком датувалась вона Д. Зубрицьким, в «Актах ЗР», «Собрании актов», І. Срезневським, О. Смирновим.

Під 1370 роком грамота опублікована або згадується в AGZ, В. Розовим, О. Соболевським в ЖМНПр., стор. 66.

Незмінною залишали дату оригіналу (1371 р.) А. Кримський, Я. Головацький та П. Бузук.

Хоч аргументи, які висувалися для обгрунтування 1370 року, вагомі, але не досить переконливі для зміни року оригіналу.

Грамота описана або згадується в таких наукових працях: І. Срезневський, «Др. п. р. п. и яз.», 1863, стор. 66, 1882, стовп. 206; Д. Зубрицький, «Аноним», стор. 91—92; «Акты ЗР», стор. 20—21; «Протоколы», стор. 129.

Приклади з грамоти зустрічаються в таких мовознавчих публікаціях: О. Соболевський, «Очерки», «Лекции»; А. Кримський, «Укр. грам.»; І. Свєнціцький, «Нариси», «Елементи»; Є. Тимченко, «Курс»; П. Бузук, «Нариси»; Я. Спринчак, УМШ, 1956, № 5; С. Бевзенко, «Нариси», «Істор. морф.», «З істор. коментар.»; С. Самійленко, УМШ, 1956, № 6; Ф. Медведев, «Укр. гр.», «Нариси», «Труди»; В. Ярошенко, «Укр. мова молд. гр.»; Л. Гумецька, «Втор. спол.», «Функції», «Перв. прийм.», «Мовознавство», № 10, та ін.

Текст для даної публікації взято з видання В. Розова.

Для фотокопії використано літографічний знімок з публікації О. Соболевського, С. Пташицького.

Вѡ имѧ [1]. ѡт(т)цѧ [2] и сн҃а и ст҃го дх҃а. бж҃имъ истворѣныѥмъ [3]. оу вѣки. аминь. йсталосѧ [4] подъ державою великого кролѧ краковьского [5] казимира. и господарѧ рускоѣ землѣ. исталосѧ [4] при державѣ пана [6] ѻты старосты рускоѣ злѣ [7]. ѻже купилъ панъ. вѧтславъ дмитровьскии [8] дворище йсъ [9] земею ꙗко из [10] вѣка слушало к [11] тому дворищю вшитци. вжиткове што дн(с)ь [12] суть и потомъ. могуть быти а што може причинити болше [13] межи тѣми вжитки то на своѥ полѣпшѣныѥ. ꙗко жь [14] торговлѧ исталасѧ [15]. купилъ панъ вѧтславъ. оу вѣки. оу василѧ ѥму жь [16] рѣчють скибичь [17] и въ ѥго брата на ймѧ оу гѣнка и въ ѥхъ сновцѧ [18] оу ѻленка иже [19] купилъ панъ вѧтславъ во всѣхъ трий [20] то жь [21] ту йменовани далъ. имъ. панъ вѧтславъ [22]. S(т) [23] копъ гро(ш) [24] вѣсного срѣбра. а далъ имъ всѣмъ. тремъ то срѣбро [25] поспол-ною рукою. тогды ѻни пришедши вшитци и [26] своимъ племенемъ оуздади пану ватславу со всѣми ѻбьѣзды [27] того дворища. по своѥй доброи [28] воли и за иныѣ [29] молвили. абы в[29a] добромъ. покои в(ж)нти [30] тѣхъ вжковъ [31] пану вѧтславу. ꙗко въ. здали [32]. при пану блотишевьскомъ воѥводѣ п҃лвовьскомъ [33] а то свѣдци [34] мѣстичи панъ кнефль михно [35] воитъ [36] ꙗрославьскии [37] а се боꙗре пѣтръ [38] мошенка. ходко лоѥви(ч) [39]. А се попове диснӣ [40] попъ юрко кропышеви(ч) [41]. попъ лоӣ а се сусѣде околнии онисимъ. А се дьꙗци [41a] степанъ мелехови(ч) [42]. мелентии. куцеви(ч) [43]. семенъ понахиди(ч) [44]. иванъ кузми(ч) а се бортници пашко бортикъ [45] и. съ [46] ѥмелина. юрко мошничь. тихно великопольскиӣ [47]. голко залѣскиӣ [48]. А выѣздилъ. ту землю. ходоръ. чеолчи(ч) [49]. тотъ обьѣзди(л) [50]. ѡ(т) [51] пана оты старосты. а инни [52] то вшитко свидци А писана грамота. тисѧча лѣ(т) [53] по бж҃ьмъ рожествѣ. т҃ [54] лѣ(т) [53]. о҃. [55] лѣ(т) [53] и ōдно лѣ(т) [56] а писалъ грюдкови(ч) [57] ива(н) [58]. а писано. оу кнефлѧ в дому. оу вѣки аминь ·:· ꙍ.

Різночитання

А. Кримський, «*Укр. грам.*»: 1 ѧ *передається через* я, *розділові знаки оригіналу не відображені;* 2 От[ь]ця; 3 иствореньємъ; 12 дн[ьс]ь; 14 якожь; 16 емужь; 18 с[ы]новця; 19 и же; 22 Вятслъвъ; 23—6-ть; 24 грош[ей]; 27 объѣзды; 33 Ильвовскомъ; 34 сви(ѣ)дци; 40 дисии; 42 Мелеховичъ; 43 Куцевич; 45 Бортн[и]къ; 49 Чеолчич; 50 обьѣздил; 51 от; 52 пи[са]ни; 53 лѣт; 54—*300*; 55—*50*; 56 лѣт(о); 57 Грюдкович; 58 Иван.

П. Бузук, «*Нарис*»: 1 *Розділові знаки оригіналу не відображені;* 12 дн҃ь; 14 ѩкожь; 16 ѥмужь; 22 вѧтслъвъ; 23 ѕ҃; 32 въздали; 41 кропышевич; 42 мелехович; 43 куцевич; 44 понахидич; 46 исъ; 49 чеолчич; 50 обьѣздил; 57 грюдкович.

Я. Головацький, «*Памятники*»: 1 *Розділові знаки оригіналу не відображені;* 2 ѿтцѧ; 4 и сталосѧ; 5 Краковского; 9 и съ; 10 изъ; 14 ѩкожь; 21 тожь; 23 ѕ҃; 28 доброй; 31 вжитковъ; 35 Мыхно; 39 Лоєвич(ь); 40 *Дисий;* 41 Кропышевич(ь); 42 Мелехович(ь); 43 Куцевич(ь); 44 Понахидич(ь); 46 исъ; 47 Великопольский; 48 Залѣский; 49 Чеолчич(ь); 50 обьѣздил(ъ); 52 пини; 53 лѣт(ъ); 56 лѣт(ъ); 57 Грюдкович(ь); 58 Иван(ъ).

О. Смирнов, «*Сборник*»: 1 ѧ *передається через* я, *розділові знаки оригіналу не відображені;* 2 *Титли розкриті без застережень;* 3 иствореньемъ; 4 И сталося; 6 *слово* пана *пропущене;* 7 землѣ; 8 Дмитровьскіи; 9 и съ; 10 изъ; 11 къ; 13 болшы; 14 якожь; 15 и сталася; 16 емужь; 17 Скибича; 18 сыновця; 20 тріи; 21 тожъ; 23—6; 24 грошъ; 25 *Слово* срѣбро *пропущене;* 26 и съ; 29 воли и записѣ; 30 вжити; 31 вжитковъ; 32 въздали; 36 войтъ; 37 Ярославьскіи; 38 Петръ; 39 Лоевичь; 40 *слово* дисий *пропущене;* 41 Кропышевичь; 42 Мелеховичь; 43 Куцевичь; 44 Понахидичь; 45 бортникъ; 46 и. *перед* съ *немає;* 47 Великопольскіи; 49 Чеолчичь; 50 обьѣздилъ; 51 отъ; 52 *слово* инни *пропущене;* 53 лѣт; 54—300; 55—50; 56 лѣто; 57 Грюдковичь; 58 Иванъ.

«*Акты ЗР*»: 1 ѧ *передається через* я, *розділові знаки оригіналу не відображені;* 2 *Титли розкриті без застережень;* 3 иствореньемъ; 4 И сталося; 6 *слово* пана *пропущене;* 7 землѣ; 8 Дмитровьскій; 9 и съ; 10 изъ; 11 къ; 13 болшъ; 14 якожь; 15 и сталася; 16 емужь; 17 Скибича; 18 сыновця; 20 трій; 21 тожъ; 23—6; 24 грошъ; 25 срѣбро *пропущене;* 26 и съ; 28 доброй; 29 воли и записѣ; 30 вжити; 31 вжитковъ; 32 въздали; 36 войтъ; 37 Ярославьскій; 38 Петръ; 39 Лоевичь; 40 Денисъ; 41 Кропышевичь; 42 Мелеховичь; 43 Мелентій Куцевичь; 44 Понахидичь; 45 бортникъ; 46 и. *перед* съ *немає;* 47 Великопольскій; 48 Залѣскій; 49 Чеолчичь; 50 обьѣздилъ; 51 отъ; 52 *слово* инни *пропущене;* 53 лѣт; 54—300; 55—50; 56 лѣто; 57 Грюдковичь; 58 Иванъ.

Оригінал грамоти: 3 й створѣнѥмь; 4 и сталосѧ; 9 и съ землею; 14 якожь; 15 и сталасѧ; 16 ѥмужь; 21 тожь; 24 грош; 27 обьѣзды; 52 пини.

В. Мацейовський, «*Historya*»: Wo imja otcia i Syna i swiatoho Ducha Bozym istworiniem u wiky amyń. J stałosia pod derzawoju welykoho Krolia Krakowskoho Kazymira i Hospodaria Ruskoj zemli. i stałosia pry

derżawi pana Oty starosty Ruskoji zli (zemli). oże kupił pan Wjatsław Dmytrowskyj dworyszcze is zemleju jako iz wika słuszało k tomu dworyszczu wszytcy wżytkowe szto dneś sut i potom mohut byty a szto może pryczinyty bolsze meży timy wżytky to na swoje polipszinie. jakoż torhowlia istała sia. kupył pan Wiatsław u wiku u Wasyla jemuż ricznt Skybycz i w jego brata na imia u Hinka i w jech snowcia u Ołenka iże kupił pan Wiatsław wo wsich trij tož tu imenowany dał im pan Wiatsław 6 kop hrosz wisnoho sribra a dał im wsim trem to sribro pospołnoju rukoju. tohdy ony pryszedszy wszytcy i swoim plemenem uzdali panu Wiatsławu so wsimy objizdy toho dworyszcza po swojey dobroj woli i za inyji mołwyli: aby w dobrom pokoi wżyty tich wżytkow panu Wiatsławu jako wozdały pry panu Błotyszewskom wojewodi Lwowskom a to swidci mistyczy: pan knefl Mychno Wojt Jarosławskyj, a se bojare: Pietr Moszenka, Chodko Łojewicz a se popowe: Dysyj, pop Jurko Kropyszewicz, pop Łoj, a se suside okolnyi: Onysym, a se Dejacy: Stepan Melechowicz, Melentij Kucewicz, Semen Ponachydicz, Iwan Kuzmicz, a se bortnycy: Paszko Bortyk is Jemełyna, Jurko Mosznycz, Tychno Wełykopolskij, Holko Zaliskij, a wyjizdył tu zemlu Chodor Czeołczycz tot objizdił, ot pana oty starosty, a pyny (pany) to wszytko swidcy a pysana hramota tisiacza lit po bożym rożestwi 300 lit 50 lit i odno lit (1351) a pisal Hriudkowicz Iwan u Knefla w domu. u wiky amiń.

«Протоколы»: 1 ѧ *передається через* я; 2 ѡтц҃я; 4 И сталося, *надрядкові знаки відсутні;* 6 пана Оты, ⊙ *передається через* о; 9 и съ; 10 извѣка; 11 к тому дворищу; 14 ꙗкожъ; 15 и сталася; 16 ѥмужъ; 17 скибича; 21 тожь; 22 вятслъвъ; 23 s҃; 24 грош вѣского (sic, вятского); 29а въ; 32 въздали; 34 свѣдци (sic, свидѣтели); 38 петръ; 40 десни; 41а деꙗци; 45 бортникъ, *наступного и нема;* 52 пини (sic); 55 и҃.

23. Великий литовський князь Ольгерд та князь Кейстут, а також смоленський князь Святослав укладають угоду про ненапад з великим князем Дмитрієм Івановичем та князем Володимиром Андрійовичем

31 липня — 25 жовтня 1371 р.

Текст опублікований в «Собрании г. г. и д.», ч. 1, стор. 52—53, № 25; О. Смирновим у «Сборнике», № 62, стор. 64—66; в «Др. Росс. Вивл.», ч. VIII, вид. 1, стор. 261—265, та ч. 1, вид. 2, стор. 88—90, № 10; М. Ростиславичем-Савельєвим у праці «Дмитрий Донской», стор. 122—125; в «Дух. и дог. гр.», стор. 21—22, № 6.

Описана І. Срезневським у «Др. п. р. п. и яз.», 1863, стор. 105, та 1882, стовп. 224.

Для цього видання використано публікацію з «Дух. и дог. гр.».

Оригінал зберігається в Центральному державному архіві старих актів СРСР у Москві, ф. 135, № 5, рукописна копія — в Ленінградському відділенні архіву АН СРСР, ф. 216, оп. 1, № 39, арк. 93.

[Се] ꙗзъ [1], кнѧзь великии Олгѣрдъ [2], своимъ брат(о)мъ [61], со кнѧз(е)мъ с [3] Кестутьемъ, и кнѧз(ь) великии [4] Св(ѧ)тъславъ [5] Иванович [по]слали [6] есмы своихъ пословъ къ брату къ [62] своему, к [7] велико[му] кнѧзю Дмитрею

Ивановичю), и къ его брату, ко кнѧз(ю) к [7] Володимеру Аньдрѣевич(ю) [8], кнѧзѧ Борис(а) Костѧнтинович(а) [9], кнѧзѧ Аньдрѣю [10] Иванович(а), кнѧзѧ Юрью Володимерович(а), Дмитрею Обиручева, Меркурью Петра, Лукьяна.

Тѣ послове оучинили межы [11] нас [12] перемирье, от [13] оспожына [14] заговѣнью [15] до Дмитриева дни [16], межы нас [12] воины нѣтъ. А межы нас [12] нашимъ послом ѣздити, путь имъ ч(и)стъ.

А в [17] томъ докончаньи кнѧз(ь) Михаило тфѣрскии [18], кнѧз(ь) Дмитрии брѧньскии [19], и тѣ кнѧзи, хто буд(е)ть [20] оу кнѧз(ѧ) оу великого оу Олгѣрда [21] в-ымени [22] его, и оу кнѧзѧ великого Св(ѧ)тъслава [23] тако же [24].

А [25] кнѧзю великому Олгѣрду [26], и кнѧз(ю) Кестутью, и кнѧз(ю) великому Св(ѧ)тъслав(у) [27], хто будеть [28] со кнѧз(е)мъ съ [29] великимъ зъ Дмитриемъ Иванович(е)мъ и съ его брат(о)мъ, со кнѧз(е)мъ с [3] Володимеромъ Аньдрѣевич(е)мъ [30], в [31] любви и в [17] докончаньи, кнѧзь великии Олегъ, кнѧз(ь) великии Романъ, кнѧз(ь) великии Володимеръ проньскии [33], и иныѣ [34] кнѧз(и), хто буд(е)ть [35] в [17] нашемъ имени, тѣхъ князии кнѧз(ю) великому Олгѣрду [21], и брат(у) его, кнѧз(ю) Кестутью, и кнѧз(ю) великому Св(ѧ)тъславу [27], и ихъ дѣтемъ тѣхъ кнѧзии не воевати, очины [36] ихъ, ни ихъ люд(и)и.

А что кнѧз(ь) Михаило на первомъ перемирь(е) [37], на другомъ, и на третьемъ которая буд(е)ть мѣста награбил [38] в [17] нашеи очинѣ [39], в [17] великом кнѧженьи, а то кнѧзю великому Олгѣрду [26] мнѣ чистити, то кнѧз(ю) Михаилу по исправѣ подавати назад [40], по докончанью кнѧз(ѧ) великого Олгѣрда [21]. А гдѣ буд(е)ть кнѧз(ь) Михаило вослал в [17] нашю очину [41], в [17] великое княженье, намѣсник(и) или волостели, и тыхъ ны сослати [42] доловь [43], а не поѣдуть, и намъ ихъ имати, а то отъ нас [12] не в-ызмѣну [44]. А отъ сего перемирья, от [13] оспожына [14] заговѣнью [15] до Дмитриева дни, иметь кнѧз(ь) Михайло что пакостити в нашеи очинѣ [39], в [17] великомъ кнѧженьи, или грабити, намь сѧ с [3] нимъ вѣдати самимъ. А кнѧз(ю) великому Олгѣрду [26], и брат(у), его, кнѧ(з)ю Кестутью, и ихъ дѣтемъ за него сѧ не вступати [45].

А что пошли в [17] Орду ко ц(а)рю люд(и) жаловатисѧ на кнѧз(ѧ) на Михаила, а то есмы въ б(ож)ьи [46] воли и во ц(а)р(е)вѣ, как повелить, так ны дѣяти, а то от нас [12] не в-ызмѣну [44].

А межы нас [12] посломъ литовъскимъ [47], и нашимъ, и смоленьскимъ [48], и торговцемъ путь ч(и)стъ. А посломъ тфѣрскимъ [49] и нашимъ промежы нас [12] путь ч(и)стъ. А оприснь [50] пословъ, тфѣричемъ [51] нѣтъ дѣл в нашеи очинѣ [39], в [17] великомъ кнѧженьи, а нашимъ нѣтъ дѣл во [52] Тфѣри [53].

А си грамота аже буд(е)ть кнѧзю великому Олгѣрду [26] не люба [54], инъ [55] отошлеть. А хотѧ и отошлеть, а на семъ перемирьи и докончаньи межы нас [12] воины с [3] Олгѣрдомъ [56] нѣтъ до Дмитриева дни.

А на семъ перемирьи и докончаньи от [57] великого кнѧз(ѧ) от [57] Олгѣрда [21], и ото кнѧз(ѧ) отъ Кестутья, и ото кнѧз(ѧ) от великого отъ Св(ѧ)тъслав(а) [23] целовали [58] кр(ес)тъ: кнѧз(ь) Борис Костѧнтинович [9], кнѧз(ь) Аньдрѣи [59] Иванович, кнѧз(ь) Юрье Володимерович, Дмитрии Обѣручевъ, Меркуреи, Петръ, Лукьянъ. А отъ великого кнѧзѧ отъ Дмитрея Иванович(а)

[illegible]

и ото кнѧз(ѧ) Володимера Аньдрѣевич(а) [60] целовали [58] кр(ес)тъ.: Дмитрии Михайлович, Иванъ Михайлович, Дмитрии Олександрович, Иванъ Федорович.

А со Ржевы до исправы не сослати.

Різночитання

О. Смирнов, *«Сборник»:* 1 ꙗ *і* ѧ *передаються через* я; 3 съ; 7 къ; 12 насъ; 13 ото; 14 Спожына; 16 *Розділові знаки не збігаються з виданням «Дух. и дог. гр.»;* 17 въ; 19 и *після голосних передається через* й; 20 будутъ; 22 въ имени; 24 такоже; 25 и; 28 будутъ; 31 въ; 35 будутъ; 36 отчины; 38 пограбилъ; 39 отчинѣ; 40 назадъ; 41 отчину; 44 въ измѣну; 48 Смоленскимъ; 52 въ; 54 нелюба; 56 Олгѣрдомъ войны; 57 отъ.

«Др. Росс. Вивл.»: 1 ꙗ і ѧ *передаються через* я; 2 Олгердъ; 3 съ; 4 Великій; 5 Святославъ; 7 къ; 8 Андреевичю; 9 Констянтиновича, 10 Андрея; 11 межи; 12 насъ; 13 отъ; 14 Оспожина; 16 *Розділові знаки не збігаються із виданням «Дух. и дог. гр.»;* 17 въ; 18 Тверскій; 19 Дмитрей Брянскій; 20 будутъ; 21 Олгерда; 22 въ имени; 23 Святослава; 24 такоже; 26 Олгерду; 27 Святославу; 28 будетъ; 29 княземъ сь; 30 Андреевичемъ; 31 въ; 33 Пронскій; 34 иные; 36 отчины; 37 перемирьи; 38 пограбилъ; 39 отчинѣ; 40 назадъ; 41 отчину; 42 сослаты; 43 доловъ; 44 въ измѣну; 45 вступати; 46 Божіи; 47 Литовскимъ; 48 Смоленскимъ; 49 Тферскимъ; 50 опричнь; 51 Тферичемъ; 53 Тфери; 54 нелюба; 55 ино; 56 Олгердомъ воины; 57 отъ; 58 цѣловали; 59 Андрей; 60 Андреевича.

«Собрание г. г. и д.»: 1 ꙗ *і* ѧ *передаються через* я; 3 съ; 6 послалы; 7 къ; 8 Андрѣевичю; 10 Андрѣя; 12 насъ; 13 ото; 14 Спожына; 15 заговенья; 16 *Розділові знаки не збігаються із виданням «Дух. и дог. гр.»;* 17 въ; 19 и *після голосних передається через* й; 20 будутъ; 22 въ имени; 24 такоже; 25 и; 28 будутъ; 35 будутъ; 36 отчины; 37 перемирьи; 38 пограбилъ; 39 отчинѣ; 40 назадъ; 41 отчину; 43 долов; 44 въ измѣну; 45 вступати; 52 до; 54 нелюба; 56 Олгердомъ войны; 57 отъ.

В. Ростиславич-Савельєв, *«Дмитрий Донской»:* 1 Сеязъ, ꙗ *і* ѧ *передаються через* я, *розділові знаки не відповідають нашому виданню;* 3 съ; 7 къ; 13 ото; 14 Спожына; 17 въ; 18 тфѣрскій; 19 и *в кінці слова після голосного передається через* й; 20 будуть; 22 въ имени; 24 такоже; 25 и; 28 будутъ; 31 въ; 35 будутъ; 36 отчины; 37 перемирьи; 39 отчинѣ; 41 отчину; 44 въ измѣну; 56 насъ съ Олгѣрдомъ войны нѣтъ; 57 отъ; 61 *Титли розкриті без застережень;* 62 къ *відсутнє.*

24. Олександр Коріятович дарує млин Смотрицькому монастиреві

17 березня 1375 р.

Текст опублікований О. Пшездзецьким у праці «Obrazy», т. 1, стор. 119; М. Грабовським, О. Пшездзецьким у публікації «Źródła», стор. 139—140; М. Молчановським в «Очерке», стор. 208—209; І. Сахаровим у «Палеограф. снимках», т. XIV, № 16;

П. Батюшковим у «Подолии», вставка між стор. 10 і 11; в «Актах ЗР», 1846, т. I, № 4, стор. 21; Я. Головацьким у «Памятниках», 1865, № 5, стор. 188, 1867, № 5, стор. 8; П. Житецьким в «Унив. изв.», № 12, стор. 59, «Очерке», стор. 355; О. Смирновим у «Сборнике», № 63, стор. 66; О. Соболевським, С. Пташицьким у «Палеограф. снимках», № 4; В. Розовим в «Южнор. гр.», «Укр. гр.», № 10, стор. 19—20.

Описана або згадується І.Срезневським у «Др. п. р. п. и яз.», 1882, стовп. 229; О. Яцимирським у «Молд. гр.», стор. 179; М. Погодіним у «Виленск. вестн.»; у «Протоколах», стор. 214.

Приклади з грамоти зустрічаються в таких мовознавчих виданнях: О. Соболевський, «Очерки»; Є. Тимченко, «Курс»; М. Антошин, «Закарп. гр.»; І. Свєнціцький, «Західноукр. гр.»; Я. Спринчак, ВЯ, 1956, № 6; В. Санников, «Порядок»; О. Заруднян, «Наук. зап.»; «Словник»; Ф. Медведєв, «Укр. гр.», «Нариси»; С. Бевзенко, «Нариси», «Істор. морф.», «З істор. коментар.»; С. Самійленко, УМШ, 1956, № 6, 1958, № 2; Л. Гумецька, «Втор. спол.», «Словотв. присл.», «Словотв. сист. числ.», та ін.

Для даної публікації використано текст грамоти з видання В. Розова.

Фотокопію зроблено з літографічного знімка, вміщеного в праці О. Соболевського, С. Пташицького.

Копія зберігається в Ленінградському відділенні архіву АН СРСР, ф. 216, оп. 1, № 39, арк. 96.

Во ӥмѧ[1]. о҃ця[2] ӥ с҃на. ӥ с҃то д҃ха. аминь. Мы. кнѧ(з) литовьскӥи[3]. кнѧ(з) олеѕанъдро[4]. корьѧтовичь[5]. б҃ьѥю м҃лтью[6]. кнѧзь. ӥ г҃дрь[39] подольской. земли. чинимъ. свѣдочно[6а] своимъ. листомъ. всѧкому. доброму. кто жь[7]. на сеӥ листъ. посмотрить[8]. што жь[9]. былъ. братъ нашь[10]. кнѧ(з). юрьӥӥ[11]. корьѧтови(ч). придалъ млинъ. къ. ц҃ркви. къ матцѣ. б҃ьӥ[12]. оу смотричи. то ӥ мы. кнѧзь. Олезанъдро[4]. потверживаѥмъ. того своимъ. листомъ. дали ѥсмо[12а] на вѣки. тоӥ. млинъ. ӥ мѣсто. оу млина. къ ц҃ркви[40]. ӥ тымъ. мнихомъ. казателевого[13]. закону. а кого. коли. ӥсъпрѧчють. людиӥ[14]. к[15] собѣ. оу томъ мѣстѣ. оу млина. тыѣ[16] люди далъ ѥсмъ[17] ӥмъ. со всѣмъ[18]. правомъ. Але[19]. то. што жь[23] коли. вси болѧре[19а] и землѧне будуть. городъ. твердити.[20а] тогды тиӥ[20] люди тако же[21]. ӥмѣють. твердити.[20а] городъ. смотричь. ӥже то[22]. што жь[23]. коли. вси землѧне[24]. имуть давати. дань. оу татары.[24а] то серебро. ӥмѣють[25]. тако же[41] тии[20] люди. дати. А ко млину. границѧ[26]. горѣ. смотричемъ. до мосту. а доловъ[27]. смотричемъ. што дуброва. межи ходорковымъ[27а] селомъ. тоѣ. дубровы. половина. ко млину. а в поли. кде[28] собѣ. проӧрють[29] нивы. то ихъ. ӥмѣѥть прислушати. А на то дали ѥсмо. своӥ лист. ӥ печать. завѣсили. своѥго кнѧзьтва. А свѣдци на то. гринко. панъ. староста. подольскии. смотрицкиӥ. воѥвода. рогозка[30]. прокопъ. семенко[31]. карабчѣѥвьскиӥ[32]. А писанъ. листъ. оу смотричи. по б҃имъ[42]. нарожены[33]. ҂а҃[34]. лѣтъ. ӥ. т҃. и. о҃[35]. пѧтого. лѣта. м҃цѧ. марта. ѕ҃і[36]. оу д҃нь. с҃тго. Олеѕѣѧ[37]. ч҃лвка. б҃ьѧ[38].

Різночитання

«Акты ЗР»: 1 ѧ *передається через* я, *надрядкові знаки відсутні, розділові знаки не збігаються з оригіналом; 2 Титли розкриті без застережень* 3 Литовскій, и *після голосної в кінці слова передається через* й; 4 Александръ; 5 Коріатовичь; 6 милостію; 7 жъ; 8 посмотритъ; 9 штожъ; 10 нашъ; 11 Юрій; 12 Божіей; 13 казателного; 14 людій; 15 къ; 16 тые; 17 есмо; 18 всимъ; 19 аль; 20 тіи; 21 также; 22 и то жь; 23 штожъ; 24 земяне; 25 имають; 26 граница; 27 доловѣ; 28 кгдѣ; 29 прооруть; 30 Рогожка; 31 Прокопъ и Семенко; 32 Корабчѣвскіи; 33 нароженю; 34—1000; 35 лѣтъ 300, 70 и; 36—17.

«Унив. изв.»: 1 ѧ *передається через* я, *надрядкові знаки відсутні, розділові знаки не збігаються з оригіналом; 2 Титли розкриті без застережень;* 3 литовский, и *після голосної в кінці слова передається через* й; 5 Коріатовичь; 7 жъ; 11 Юрій; 12 Божыєй; 15 ксобѣ; 21 також; 23 штожь; 31 Прокопъ и Семенко; 32 Корабчѣвский; 35 Θ;38 Божія.

Я. Головацький, *«Памятники»: 1 Розділові знаки не передають правопису оригіналу; 2 Титли розкриті без застережень;* 3 Литовскіи, и *після голосної в кінці слова передається через* й; 4 Александръ; 5 Корїатовичъ; 6 милостїю; 7 жъ; 8 посмотритъ; 9 тожъ; 10 нашъ; 11 Юрїй; 12 Божієй; 13 казателного; 14 людій; 15 къ; 16 тые; 17 єсмо; 18 всимъ; 19 Аль; 20 тїи; 21 такожъ; 22 И тожъ; 23 штожъ; 24 земѧне; 25 имають; 26 граница; 27 доловѣ; 28 кгдѣ; 29 проорꙋть; 30 Рогожка; 31 Прокопъ и Семенко; 32 Корабчѣвскїи; 33 нароженю; 35 т о̃ и; 38 Божїѧ.

О. Смирнов, *«Сборник»:* 9 штожь; 31 Прокоп и Семенко; 32 Карабчѣвьскии; 37 Олеѕеѩ.

М. Грабовський і О. Пшездзецький, *«Źródła»:* Wo imia Otca i Syna i swiatoho Ducha Amiń. My kniaż Litowskij kniaż Aleksandr Korjatowicz Božiju Milostju kniaż i hospodar Podolskoj zemli, czinim swiedoczno swoim listom wsiakomu dobromu ktož na sej list posmotrit, sztož był brat nasz kniaż Jurij Korijatowicz pridał mlin k'cerkwi k' matcie Božjej u Smotriczi. to i my kniaż Aleksandr potwieržiwaiem toho swoim listom; dalijeśmo na wieki toj mlin i miesto u mlina k' cerkwi i tym mnichom kazatelnoho zakonu a koho koli i spriacziut ludij k' sobie u tom miestie u mlina, tyje ludi daljesm im so wsiem prawom al to sztož koli wsi bojare i zemlanie budut horod twerditi tohd tii ludi takož imiejut twerditi horod Smotricz, iže to sztož koli wsi zemlane imut dawati dań u Tatary, to serebro imiejut takože tii ludi dati. A ko mlinu hranica horie Smotriczem do mostu a dołowie Smotriczem szto dubrowa meži Chodorkowym sełom; toje dubrowy połowina ko mlinu a w poli kdie sobie prooriut niwy to ich imiejet prisłuszati: a na to dalijeśmo swoj list i peczat zawiesili swojeho kniaztwa a swiedci na to Hrinko Pan Starosta Podolskij, Smotrickij wojewoda Rohožka, Prokop Semenko Karabcziewskij. *A pisan list u Smotriczi po Božiim naroženiu* 1000. liet 300.

4*

Во имѧ ѿц҃а и с҃на и ст҃аго д҃ха аминь. [illegible]
[illegible] подольской [illegible]
[illegible] посмотрили [illegible]
[illegible] придали [illegible]
[illegible] Александра [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] правомъ
[illegible]
[illegible] границы [illegible]
[illegible]
[illegible] границу [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] старостѣ подольскому [illegible] воевода
[illegible] писанъ [illegible]
[illegible] мѣсѧца марта [illegible]
[illegible]



70 i piatoho lieta miesiacia Marta u 17, u deń światoho Oleksieja czełowieka Božija.

П. Житецький, *«Очерк»:* 1 *Надрядкові знаки відсутні,* ѧ *передається через* я; 2 Отця, *титли розкриваються без застережень;* 4 Олександро; 5 Коріатовичъ; 7 жъ; 11 Юрій; 12 Божыіей; 15 ксобѣ; 21 таковже; 23 штожь; 28 втоли кгде; 32 Корабчѣвский; 36 у зі(день); 38 Божія; 39 господарь; 40 млина, к црькви; 41 таковже; 42 Божіимъ.

О. Пшездзецький, *«Obrazy»:* 1 *Надрядкові знаки відсутні,* ѧ *передається через* я; 2 отца, *титли розкриті без застережень;* 3 ии *в кінці слова передається через* їй, и *після голосної передається як* й; 4 Александръ; 5 Корьятович; 6а вѣдомо; 7 ктожь; 8 посмотритъ, *у третій особі дієслів після* т *стоїть* ъ; 9 штожь; 11 Юрій Корятовичь; 12 божьей; 12а Далиесьмо; 13 казательного; 14 исправлютъ людей; 15 къ; 17 далиесмо; 19 альто; 19а всѣ боже; 20а твѣрдиты; 20 тыѣ; 21 такожь; 22 Смотричъ; ижь то; 23 штожь; 24 всѣ земляне; 24а татаръ; 26 граница; 27 доловѣ Смотричомъ; 27а Ходорновѣмъ; 28 полѣ, гдѣ; 29 проорують; 30 Рогожка; 32 Карабчиѣвскій; 33—36 лѣтъ 1375 нашего лѣта мца марта 17 дня; 37 Алексѣя; 41 такожь; 42 послѣ нароженія Божія.

25. Юрій Холмський дарує церкві пресвятої богоматері у Холмі села Стрижово, Сліпче, Космово і Цуцнево

1376 р.

Текст опублікований О. Востоковим в «Описании», стор. 174, № CVI; І. Срезневським у «Др. п. р. п. и яз.», 1863, стор. 109, 1882, стовп. 232; Д. Зубрицьким в «Истории», стор. 266; А. Будиловичем у «Памятниках», вип. VII, стор. 73; О. Смирновим у «Сборнике», № 65, стор. 67; П. Івановим у ЗНТШ, стор. 119—120; О. Соболевським в «Очерках», стор. 26; В. Розовим в «Южнор. гр.», «Укр. гр.», № 11, стор. 21—22.

Описана або згадується Д. Іловайським в «Ист. Росс.», стор. 79—82; П. Батюшковим у «Белоруссии», стор. 71; А. Петрушевичем в «Холм. епарх.», стор. 26—27; І. Шараневичем в «Истории», стор. 220; Д. Зубрицьким у «Крит.-истор. пов.», стор. 131 та ін., в «Анониме», стор. 18—24, «Истории», стор. 266—267; в «Актах ВК», 1896, т. XXIII, стор. 42, 43, 46, 144—148; 1892, т. XIX, стор. 4, 52—56; А. Лонгіновим у «Гр. Юрия II», стор. 20, 31, та в праці «Червен. гор.», стор. 347; А. Андріяшевим у праці «Очерк ист.», стор. 94, 206—223; В. Площанським у «Прошл. Холм. Руси», стор. 43; П. Івановим в «Истор. судьбах», стор. 188—189; І. Линниченком в ЖМНПр., стор 89, 170, 207—208; у праці «Болеслав», стор. 34, 46—49, 89, 207—208; Я. Ржежабеком в «Jiří II», стор. 136—141, 195—208; К. Стадницьким «Synowie Gedymina», стор. 19—20.

Копія зберігається в Ленінградському відділенні архіву АН СРСР, ф. 216, оп. 1, № 39, арк. 107; оригінал — у відділі рукописів Державної бібліотеки СРСР ім. В. І. Леніна, ф. Румянцева, № 256, євангеліє XIV ст., № 106, арк. 4—11.

Подається за виданням В. Розова.

Для фотокопії використано літографічний знімок І. Срезневського з «Приложения к Др. п. р. п. и яз.», 1866.

Приклади з грамоти зустрічаються в таких мовознавчих дослідженнях: А. Кримський, «Укр. грам.»; О. Соболевський, «Лекции», «Очерки»; Є. Будде, «Лекции»; Ф. Медведєв, «Нариси», «Труди»; С. Самійленко, УМШ, 1958, № 2;

С. Бевзенко, «Нариси», «З істор. коментар.», «Істор. морф.»; Л. Гумецька, «Мовознавство», № 10, «Функції», «Перв. прийм.», «Втор. прийм.».

Въ имѧ ѡ(т)ца и с̃на и с̃тго д̃ха [1] се ꙗ [2] кнѧзъ [9] юріа [3] холмъскии с̃нъ даниліа [10] холмского [12] по смр̃ти с̃на моѥго [13] кнѧзѧ семена придали ѥсмо к ц̃ркви б̃жои преч(с)тои [4] б̃гомт̃ри на б̃гомоле вечистоѥ [5] села [6] стрижово слепче космово цуцнево з [7] обема береги ѡбаполъ [11] бугу в лѣ(т) ҂sωⷮпд [8] к столцу ѥп(с)піи холмъскоѥ при б̃голюбезномъ калисти ѥп(с)пи холмъскомъ и белъзскомъ [14] да пребудуть же нєпорушно [18] подъ анафемою за што зде [17] даи г(с)ди намъ побытъ и з(д)рвіє [15] а по семъ и детемъ [16] нашимъ вечную памѧть аминь:—

Різночитання

О. Смирнов, «*Сборник*»: 1 *Слова* Въ имѧ ѡ(т)ца и с̃на и с̃тго д̃х *пропущені;* 3 Юрїа; 5 вєчистое; 7 зо; 8 ≠ sωⷮ. пд.; 15 здравіи; 16 дѣтемъ; 18 не порушно.

І. Срезневський, «*Др. п. р. п. и яз.*»: 1 *Слова* Въ имѧ ѡ(т)ца и с̃на и с̃тго д̃ха *пропущені;* 6 *Слова* села стрижово слепче космово

цуцнево *пропущені;* 8 ѕѡ. п͠д͠; 14 *На слові* Бельзском... *кінчається.*

О. Соболевський, «*Очерки*»: 2 ѧ; 3 юр...; 4 пречстой.

А. Будилович, «*Памятники*»: 1 *Титли розкриті без застережень;* 8 лѣто 6884; 9 ѧ *передається через* я; 11 обаполъ; 12 Холмъского; 13 ѥ *передається через* е; 17 здѣ.

П. Іванов, *ЗНТШ:* 1 *Слова* Въ имѧ ѡ(т)ца с͠на и с͠тго д͠ха *пропущені;* 3 Юріѥ Холмской; 6 *далі:* Стрижево; 7 *далі:* обома; 8 лѣто 6884; 9 ѧ *передається через* я; 10 Данилія; 11 обополъ.

26. Жічка Ольгерда княгиня Юліанія дозволяє Успенській церкві в Озерищах збирати темянщину

1377 р.

Текст опублікований в «Актах ЗР», 1846, т. I, № 5, стор. 21; у «Вестнике ЮЗ и ЗР», стор. 12; І. Срезневським у «Др. п. р. п. и яз.», 1863, стор. 109—110, 1882, стовп. 236; О. Смирновим у «Сборнике», № 67, стор. 67; в «Описании... рукописей», стор. 40 та фотокопія № 9.

Про грамоту див. ще таку літературу: М. Карамзін, «История», т. IV, стор. 207, 268, прим. 333, 351, а також т. V, прим. 71, стор. 254; «Акты ЗР», 1846, т. I, «Примечания», стор. 5; М. Погодін, «Виленск. вестн.».

Приклади з грамоти зустрічаються в таких мовознавчих дослідженнях: С. Бевзенко, «Істор. морф.»; Є. Карський, «Белоруссы», т. I, та ін.

Копія зберігається в Ленінградському відділенні архіву АН СРСР, ф. 216, оп. 1, № 39, арк. 109. Оригінал зберігається у відділі рукописів Державної публічної бібліотеки ім. М. Салтикова-Щедріна, шифр Q, п. I. 2. євангеліє XIV ст., арк. 61 зв.

Для цього видання використано текст, опублікований в «Актах ЗР».

Се ꙗ [1] кн͠гинѧ ѡгльгкирдовая [2] ѹульѧнıѧ. ѹуставила есми брати на ц͠рковъ [3] б͠жию пр͠чстой ѵспениꙗ [4] темьꙗнъщину [5]. на годъ [6] по полѵ/копе грошіи [7]. ѹу возерищехъ на оуханехъ со ѡлексеевщины. а҆ хто [12] и҆меть тое закладыгать. а҆бо ѡ ц͠ркви б͠жьеꙗ ѡдаливать. и҆ мьстить [8] емѵ б͠гъ [9] и҆ пр͠чтаꙗ [10] ѥго м͠трь. в сий [13] векъ и҆ в [11] бѵдѵщий. а҆минь.

Різночитання

І. Срезневський, «*Др. п. р. п. и яз.*»; О. Смирнов, «*Сборник*»: 3 *Слова* б͠жию пр͠чстой ѵспениꙗ *пропущені.*

«*Вестник ЮЗ и ЗР*»: 1 *Крапки і надрядкові знаки відсутні;* 2 Ольгирдовая; 4 Успенія; 5 темянщину; 6 год; 7 грошей; 8 мстить; 9 богъ; 10 причитая; 11 въ.

«*Описание... рукописей*»: 1 *Надрядкові знаки відсутні, титли розкриті, відновлені літери взяті в дужки;* 5 темꙗнъщинѵ; 6 год, ъ *в кінці слів відсутній;* 7 гроші; 12 кто; 13 си.

27. *Пані Хонька Васкова продає панові Івану Губці Калеників монастир*

1378 р.

Текст публікувався в AGZ, т. II, № 9, стор. 15—16; А. Кримським в «Укр. грам.», стор. 420β—420γ; О. Шахматовим, А. Кримським у «Нарисах», стор. 158—159; О. Соболевським, С. Пташицьким у «Палеограф. снимках», № 24; С. Обнорським, С. Бархударовим в «Хрестоматии», стор. 107—109; М. Дурново в «Хрестоматии», стор. 43—44; В. Розовим в «Южнор. гр.», «Укр. гр.», № 13, стор. 25—27.

Оригінал зберігається в Центральному історичному державному архіві УРСР у Львові, ф.: «Ставропігійський Інститут у м. Львові», № 129, оп. 1, «Братський архів», в'язка 1, од. зб. 1 («Купча»).

Подається за виданням В. Розова. Для фотокопії взято літографічний знімок з публікації О. Соболевського, С. Пташицького.

Приклади з грамоти зустрічаються в таких мовознавчих дослідженнях: Л. Гумецька, «Втор. прийм.», «Функції», «Втор. спол.», «Словотв. присл.», «Мовознавство», № 10, «Словотв. сист. числ.», «Перв. прийм.»; Ф. Медведєв, «Укр. гр.», «Нариси»; О. Заруцняк, «Наук. зап.»; Д. Шелудько, «Німецькі елем.»; «Словник»; С. Бевзенко, «Нариси», «Істор. морф.», «З істор. коментар.»; І. Свенціцький, «Нариси», «Елементи», «Західноукр. грам.»; О. Шахматов, А. Кримський, «Нариси»; А. Кримський, «Укр. грам.»; О. Соболевський, «Очерки»; І. Срезневський, «Материалы» та ін.

Грамота згадується П. Петрушевичем у «Наук. сборн.», стор. 187, та О. Соболевським у ЖМНПр., стор. 73.

Во имѧ [1] ѡ(т)ца [2]. и сн҃а и ст҃го дх҃а. Аминь. бж҃ьею мл҃тью. и [3] добрыхъ людии прьꙗзнью [4]. исталасѧ [5] торгувлѧ. межи добрыми людми. межи боꙗры. и межи крилошаны ст҃го ивана. аже пани хонька. васковаꙗ дѧдьковича жена. изъ дѣтьми своѥми. ис [7] пани просинъѥю [8]. и зѧтемь своѥмъ ис [9] паномъ ивашкомъ данъславичемь. и си [10] внучаты своѥми. и со всѣмъ племенемь своѥмъ доброю волею [11] своѥю и добрымъ оумышлѣнъѥмь [12] своѥмъ. а никоторою [13] силою. но сама то вчинила. безо лъсти и безъ хитрости. продала ѥсть. тотъ мунастырь за. к҃. гривенъ серебра вѣсного. именемь иванови губцѣ протодьꙗконови ст҃го ивана. и ѥго брату ходорови. и дѣтемь ѥхъ. а иванъ. губъка [14] и своѥмъ [15] братомъ. купилъ ѥсть тотъ мунастырь. именемь калениковъ. црк҃въ ст҃оѣ бц҃и. оуспѣньѥ причистоѣ. изъ бл҃г(с)влѣнъѥмь. пискупа ларивона. А купилъ ѥсть иванъ губъка изъ братомъ своѥмъ. на вѣки и ко [18] ст҃му їѡ(н)у еп(с)пи [19] к селу гнѣвновчи д(а)ли [20]. єі҃. гривенъ серебра вѣсного. А губка далъ шюбу свою куничюю дорогимъ [21] сукномъ брунатънымъ пошита. за. є҃. гривенъ. пани хѡньци. и ѥще ва [24] дали. ві҃. лисици. пани хоньци и [25] ѥѣ зѧтеви ивашкови. и дѣтемь ѥѣ. а про то та пани хѡнька и своѥмъ зѧтемь. и своѥмъ со всѣмъ племенемь. оуздала ѥсть. тотъ мунастыръ калениковъ. иванови губцѣ. и ѥго брату ходорови. на вѣки и дѣтемь ѥхъ. со всѣмъ объѣздомъ [27]. и со всѣми границѧми. и землею. и сѣножатьми. и зъ [28] гаими и зъ [28] дубровами. и з [29] бортъми. и з [29] болоты. и сь [30] рѣками. и со млиномъ. и сычемь. и с ко-

лодѧземъ. и с ловищи. и со [31] всѣми оужитки. ꙗко из вѣка вѣчного слушало к тому мунастыреви, а тому мунастыреви. не ѡ(т)лучѧтисѧ [32] ѡ(т) ст̃го ивана. оу вѣки. хто коли ѥго купилъ. тому слушати къ ст̃му ивану. а при томъ оуздаванъѣ. были боꙗре землѧне, панъ. ходько быбельскии [33] со двѣма сн̃ма [35]. андрѣико и васко. панъ глѣбъ дворъскови(ч) [36]. со двѣма сн̃ма [35] ванько [37] А лехно [38]. панъ ивашко [39] дроздъ. панъ васко кузмичь, панъ михаило [40] потрутовичь [41]. панъ гаврилъко дробышевичь [42] со двѣма сн̃ма. сєньковича [43] два михаило [44] а [45] ивашко. стецко бдешицкии [46]. игнатко черневи(ч) [47]. попъ микулиньскии [48] Федуть [49]. а другии попъ безмездьницкии [50] кость. попъ тепѧкови(ч) [51] ꙗковъ, нестюръ цепаревичь [52] А питъ [53] моричь [54] в ѡлеша оу дому. за полъ гривны грошювъ [55]. А писалъ грамоту костько дьꙗкъ болестрашицкии по б̃жьюмъ нарожѣньѣ тисѧчю лѣ(т). и. т̃. лѣ(т). и. о̃. лѣ(т) и осьмоѥ лѣто·:·

Різночитання

О. Шахматов, А. Кримський, «*Нариси*»: 1 ѧ *передається через* ꙗ; 2 о[ть]ца; 3 *Розділові знаки не передаються;* 4 прьязнью; 15 ис своимъ; 18 ико; 19 еп[иско]п[и]ии; 20 Гнѣвновчи. Дали.; 27 обьѣздомъ; 45 и; 46 Гдешицкии; 51 Тепяковичь.

А. Кримський, «*Укр. грам.*»: 1 ѧ *передається через* ꙗ; 2 О[ть]ца; 3 *Розділові знаки не відображені у виданні;* 4 прьязнью; 15 своимъ; 19 еп[иско]п[и]и; 25 и; 27 обьѣздомъ; 43 ченьковича; 44 Мих...; 48 поп...ьскии; 52 Пегаревичь.

С. Обнорський, С. Бархударов, «*Хрестоматия*»: 5 истала сѧ; 19 еп̃пи; 25 в; 33 быбельскыи.

AGZ: 5 и сталасѧ; 7 и с; 8 просиньѥю; 9 и с; 11 болею; 12 оумышлѣныємъ; 13 ани которою; 15 си своимъ; 19 єпископи; 20 гнѣвновчидал и; 24 ѥщева; 27 обьѣздомъ; 28 изъ; 29 из; 30 исъ; 32 отлучати сѧ; 33 быбельскии и; 36 дворъсковичъ; 37 ванькомъ; 40 михаилъ; 42 гаврилъ Кодробышевичь; 47 черневичъ; 49 федутъ; 51 тепѧковичь; 54 могоричь; 55 грошювь.

«*Купча*»: 5 и сталасѧ; 7 и спани..; 10 иси; 14..бь..; 15 и своѥ, ъ; 20 дали; 21 доро...м; 28 изъ; 29 из; 35 снми.. ли..... васко; 36 д...ръскови[ч]; 38 Алехно; 39 ивашко др. з. ъ па....аско кузьмичь; 40 михаил; 41.. трутовичь; 46 Кдешицкии; 48 по.....у....скии; 52 ... аровичь; 55 запол.....ы грошювъ.

М. Дурново, «*Хрестоматия*»: 5 истала сѧ; 7 и с; 13 ани которою; 14 *Слово* губъка *пропущене;* 15 и своѥмъ *нема;* 19 еп̃пи; 31 съ; 38 алехно; 39 *Після слова* ивашко *пропущено* дроздъ панъ в; 41 ѡтрутовичь; 42 *Після слова* дробышевичь *пропущено* со двѣма с[ы]н[а]ма; 43 оньковича; 44 *Пропущено*— аило а; 46 кдешицкии; 48 поп........скии; 50 без.здьницикии; 52 це.аревичь; 53 апить.

28. Володислав, князь опольський, дарує маєток в Бохурі своєму слузі Ладомиру Волошину

1378 р.

Текст опублікований в AGZ, т. VII, № 13, стор. 22; А. Кримським в «Укр. грам.», стор. 420 ε—420 ε; О. Соболевським, С. Пташицьким у «Палеограф. снимках», № 16; М. Дурново в «Хрестоматии», стор. 42—43; В. Розовим в «Южнор. гр.», «Укр. гр.», № 12, стор. 23—24.

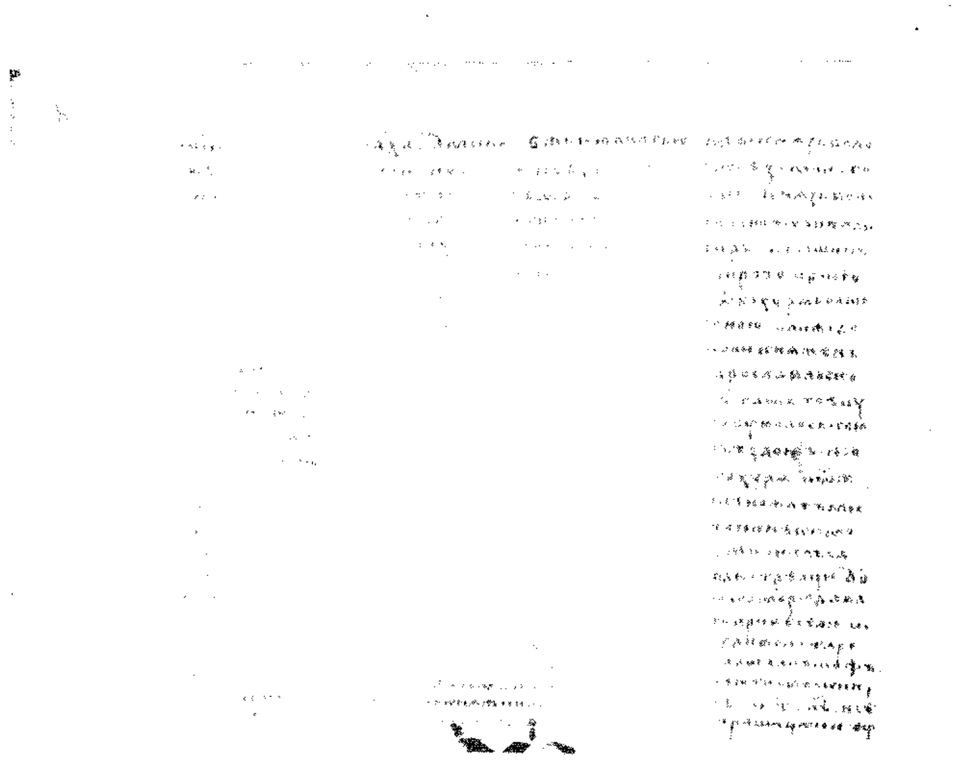
Незважаючи на те, що в грамоті вказано рік написания, дослідники розходяться в її датуванні. В AGZ опубліковано грамоту під 1377 роком. Слушність цієї дати визнає Є. Карський («Два документа», стор. 544). А. Кримський, М. Дурново, О. Соболевський, С. Пташицький, Є. Карський («К вопросу...») і В. Розов прийняли вказаний у грамоті рік. Цю дату поставлено і тут.

Подається за виданням В. Розова. Для фотокопії використано літографічний знімок, вміщений у праці О. Соболевського, С. Пташицького.

Оригінал зберігається у В. Cz., D. p., № 175.

Приклади з грамоти зустрічаються в таких мовознавчих дослідженнях: І. Свєнціцький, «Нариси», «Західноукр. грам.»; Є. Тимченко, «Курс»; А. Кримський, «Укр. грам.»; С. Бевзенко, «Нариси», «Істор. морф.», «З істор. коментар.»; «Словник»; С. Самійленко, УМШ, 1956, № 6; О. Зарудняк, «Наук. зап.»; Я. Спрічак, ВЯ, 1956, № 6; Ф. Медведєв, «Нариси», «Укр. гр.»; Л. Гумецька, «Втор. спол.», «Словотв. сист. числ.», «Мовознавство», № 10, та ін.

Во íмѧ [1] ѡ(т)ца [2]. и сн̃а и ст̃го дх̃а. Аминь. бж̃ьєю [3] мл(с)тью. Мы кнѧзь володиславъ. Опольскоѣ земли. и велунъскоѣ земли. и рускоѣ земли. господарь. и дѣдичь вѣчныи землѧмъ тѣмъ. самодержець. кнѧзь веле [4] нашею доброю волею. и нашимъ добрымъ. оумышлѣнъıємь. то ıєсмы вчинили *взозрѣвши. на нашего вѣрного* [5] *слугу. именемь рекучи ладомиръ. волошинъ.* што же ıєсть намъ вѣрно послужилъ. и ıєщи служити будеть. А про то. про ıєго. вѣрную службу. дали ıєсмы ıєму. годлѣ поле. што же лежитъ. ѡ(т) [6] божурѧ болше милѣ. то поле пустынѧ. А терпаву рѣку, имивши с убою стороною. ѽли же [8] до верха рѣки тоѣ. и полѧ всѧ што суть по рѣцѣ той. и все то што коли кнѧжѣнъıа пустынѣ. с убою сторону. и ѡ(т) [6] бохурѧ лѣсы. и дубровы. и ѡ(т) [6] ıарославльскоѣ волости пустыню. лѣсъ. и доброва. и полѧ. што же коли ıєсть тамъ тоѣ пустынѣ кнѧжѣнъıа. то все далъ ıєсмь ладомирови. садити село оу волоськоıє право. а далъ ıєсмь ıєму на вѣки. и дѣтемь ıєго. со всѣмъ ѽбьѣздомъ. и со всѣми границѧми. ıако [9] из вѣка слуша к тои пустынѣ. и ѡ(т) [6] бохурѧ. и ѡ(т) [6] ıарославльскоѣ пустынѣ. и [10] землєю. и с лѣсы. и з дубровами. и сѣножатьми и сь рѣкамы. и з болоты, и с ловищи. и со всѣми оужитки. што нинѣки могуть быти: воленъ продати: воленъ замѣнити тако доброму ıако ıєсть самъ. исо [11] кнѧжєю волєю. а с того имѣєть. кнѧзю служити. трими стрѣлци. А ѽсадивши. ис каждого кметѧ. по два гроша широкаıа. ѽу кнѧжю комору давати на каждый рокъ. А на то дали ıєсмы грамоту нашю. и печать привѣсѣли. велебного кнѧзьства нашего, а при томъ были. исвѣдъци. панъ судивои староста кракувъскии. панъ анъдрѣıашь староста русскии. панъ маршалко шофъ. панъ клѧвко. панъ микшикъ инъдриховъ. сн̃ъ панъ мартинъ лютковъскии. а дана ıєсть



грамота оу бохури. по бж҃ьюмъ нарожѣнъѣ тисѧчю лѣ(т) [12]. и. т҃. лѣ(т) [12]. и сѣмъдесѧтъ лѣ(т) [12]. и ѻсмоѥ лѣ(т) [13]. А писалъ кнѧжии писарь костько болестрашицкии. оу вѣки. Аминь·:· *хххххх*

Різночитання

А. Кримський, «*Укр. грам.*»: 1 *Надрядкові та розділові знаки у виданні відсутні;* ѧ *передається через* ю; 2 О[ть]ца; 3 Б[о]жею; 4 веле[и]; 5 верного; 6 от[ъ]; 8 олиже; 9 якъ; 10 и[з]; 12 лѣт; 13 лѣт[о].

М. Дурново, «*Хрестоматия*»: 9 як; 11 и со.

29. Володислав, князь опольський, надає в Галицькій землі Драгомиру Нове Село, а Некрі село Старуню

1378 р.

Оригінал грамоти не відшукано. Копію, взяту з «Книги галицького гроду», № 170, арк. 1037, опубліковано в ЗНТШ (т. I, 1892, № 2, стор. 4—5), звідки передруковується в цьому виданні.

Приклади з грамоти зустрічаються в таких мовознавчих дослідженнях: «Словник»; С. Бевзенко, «Нариси».

Въ имя Отца и Сына и Святого духа. Аминь. Божією милостію ми княз Володиславь Опольскои землѣ господарь, Велунскои землѣ, Рускои землѣ господарь и дѣдичь прирожоний тѣмь землямь усѣмь. Узрѣвши єсми на вѣрную службу Драгумиру и на Некрину, дали есми имь двѣ селѣ на имя село Старуня, а другоє село Новоє, а тая села лежат в Галицкой волости, на Малой Быстрици; штоже село Старуня, то ѡсадил ѡтець Некринь пустиню, то єсть село Некриново, и братии єго, и дѣтий єго. А Новое село Драгумирово, и брата его Станково, и дѣтий ихъ. А дали есми имь та села у вѣки со всѣмь правомь и панствомь, и со всѣми плати, и с ужитки, и со всѣми доходи, яко извѣка и к тимь селомь у ихъ границях прислушают, с полем, и с лѣсомь, и с вокном и с рѣками. А то имь у вѣки належати — волни продати, и замѣнити, отдати, у свои лѣпшиѣ ужитки оборотити. А с тих сель имат Драгомир и Некра сь братією своєю, и сь их дѣтми и мают служити намь, и нашимь намѣсником трими стрѣлци. А на потверженіє тому листови велѣли єсми привѣсити печат нашего великаго князтва. А писана грамота вь Львовѣ, в недѣлю на канонѣ Филипа, по Божомь нароженію а̃ лѣть и т̃ и о̃ лѣт и осмоє лѣто. А то свѣдци: пань Андрѣяшь староста Рускои землѣ, пань Дебеславь Халастра, пань Ходко Ло[є]вичь, пань Васко Волчковичь, пань Миско Тяптуковичь, и иних к тому много было. Locus sigilli, Володиславь княз.

30. Великий князь литовський Вітовт розподіляє поле між князем Андрієм Васолом і Свидригайлом

1382 р.

Текст опублікований під 1390 р. у «Временнике» (розділ «Смесь», стор. 5—6), звідки передруковується і в цьому виданні.

Описана І. Срезневським у «Др. п. р. п. и яз.», 1863, стор. 114, 1882, стовп. 247, під 1382 р., який прийнято і для цього видання.

Копія зберігається в Ленінградському відділенні архіву АН СРСР, ф. 216, оп. 1, № 39, арк. 141.

Мы Великій Князь Витовтъ чинимъ знаемо симъ нашимъ листомъ, кто на него узритъ или услышитъ чтучи. Досмотрили есмо того, жаловалъ Князь Андрей Васило на Свидригайла, а Свидригайло жаловалъ на Андрея. И мы того досмотрили и раздѣлили и развели того на полы, што отъ Андреева села половина поля тянетъ, то есмо повернули къ Андрееву селу; а што отъ Свидригайловы земли половина поля того, то есмо повернули Свидригайлови. Андрей имаетъ володѣти на своей половинѣ, а Свидригайлови оукронича не уступати и володѣти у своей половинѣ оукронича, а Андрею неокупати. А на то на все дали есмо Андрею сюю нашу грамоту и печать свою приложили. А дана у великій четвертокъ Априля у 3 день 6898 году.

31. Вітовт, великий князь литовський, дозволяє своєму слузі Василю Карачевському заснувати село Княжу Луку

5 травня 1383 р.

Текст опублікований в «Актах ЗР», т. I, № 6, стор. 22; Я. Головацьким у «Памятниках», 1865, № 6, стор. 199—200, 1867, № 6, стор. 9—10; О. Пшездзецьким в публікації «Obrazy», т. II, стор. 51—53; М. Грабовським, О. Пшездзецьким у праці «Źródła», стор. 144; О. Соболевським, С. Пташицьким у «Палеограф. снимках», № 17.

Рукописна копія, зроблена Д. Зубрицьким, зберігається в Архіві Інституту історії АН СРСР у Ленінграді, ф. № 57: «Коллекция Д. И. Зубрицкого», гр. № 4; Ленінградське відділення архіву АН СРСР, ф. 216, оп. 1, № 39, арк. 146.

Грамота описана А. Прохаскою у праці «Codex», стор. 34; О. Смирновим в «Сборнике», № 69, стор. 69; І. Срезневським у «Др. п. р. п. и яз.», 1863, стор. 116, 1882, стовп. 250; Є. Карським в «Белоруссах», т. І; в «Протоколах», стор. 212.

Приклади з грамоти зустрічаються в таких мовознавчих дослідженнях: О. Соболевський, «Очерки», «Лекции»; А. Кримський, «Укр. грам.»; І. Свєнціцький, «Нариси»; Є. Тимченко, «Курс».

Для цієї збірки взято текст Я. Головацького з «Памятников».

Фотокопію зроблено з літографічного знімка публікації О. Соболевського, С. Пташицького.

Мл(с)тїю [1] Б҃жею, мы великѝ [2] кнѧзь [3] Витовть [4] ведомо [5] чиним(ъ) кожномꙋ [6] добромоу, кто коли на се(с) листь [7] позрит(ъ) [8], аже єсмо допоустили садити село Кнѧжоую Лоукоу, на сыром(ъ) корени [18], оу Подолской земли, оу Каменецком(ъ) повѣтѣ, межи рѣками Морашками, до берега Морашки Сенковской з [9] лѣсом(ъ), што зовꙋт(ъ) [10] Стрыюв(ъ) Рог(ъ), и с [11] Коуликовыми лѣски, аже потолѧ где [12] оупадаєть [13] Морашка Сенковскаѧ оу Морахвоу Великоую, Василеви Карачовскомꙋ [19], слоузѣ нашему; дали [14] єсмо ємꙋ зо [20] всими лѣсы и зъ [25] доубровами, с [15] полѧми и з [9a] сѣножатми и з [9] лоугами, и зо всими пожитки [21], ємꙋ и дѣтем(ъ) [22] єго и всимъ потомком(ъ) [16]. на вѣки вѣчныє, то єсмо оучинили, с [11] паны радами нашими [23], за єго вѣрныи послоуги, и на лѣпшоую вѣдомость печать нашоу казали єсмо привѣсити [24]. Писан(ъ) лист(ъ), ꙋ Полотскоу лѣта отъ Рожества Х(с)ва тисѧчного трисотного ѡсмдесѧтого [17] третего, м(с)ца Маѧ пѧтого днѧ.

Різночитання

«Акты ЗР»: 1 *Титли розкриті без застережень;* 2 *Надрядкові знаки відсутні;* 3 ѧ *передається через* я; 4 Витовтъ; 5 вѣдомо; 6 каждому; 7 листъ; 8 позрить; 9 зъ; 10 зовуть; 11 съ; 12 гдѣ; 13 упадаетъ; 14 а дали; 15 и съ; 16 всимъ его потомкомъ; 17 осмьдесятого.

М. Грабовський, О. Пшездзецький, *«Źródla»:* Myłostiju Bożeju, my welikij kniaź Witold wedomo czynim Każdomu dobromu, kto koli na sej list pozrit, aże jeśmo dopustili saditi seło kniażuju Łuku, na syrom Koreniu, u podolskoj zemli, u kameneckom powietie, mieżi riekami Moraszkami, do bereha Moraszki Senkowskoj, z liesom szto zowut: Striow Rog i Kulikowymi lieski, aże potolia hdie upadaiet Moraszka Senkowskaja u Morachwu welikoju, Wasilewu Karaczewskomu słuzie naszomu, a dali jeśmo jemu zo wsimi liesy, i z dubrowami, i s poliami, i sienozatmi i z łukami,

i zo wsimi pozytki, jemu i dietiam jeho i wsim jeho potomkam na wieki wiecznyje. To jesmo uczynili s pany radami naszymi za jeho wiernyji posłuhi, i na lepszouju wiedomst' peczat' naszu kazali jesmo priwesit'. Pisan list u Połocku, leta ot rozdestwa Christowa Tysiacznoho trysotnoho osmdesiatoho treteho, miesiaca Maja piatoho dnia.

О. П ш е з д з е ц ь к и й, «*Obrazy*»: 1 *Титли розкриті без застережень;* 2 *Надрядкові знаки відсутні;* великій; 3 ѧ *передається через* я; 4 Витовдъ; 7 сей листъ; 9а з *нема;* 10 *далі:* стріовъ; 11 с *нема:* 12 гдѣ; 13 оупадасть; 14 а дали эсмо; 16 и всѣмъ его потомкамъ; 17 осмьдесятого; 18 кореню; 19 Василеву Карачевскому; 20 *цифри* 30; 21 пожытки; 22 дѣтямъ; 23 нашыми; 24 привесить.

Д. З у б р и ц ь к и й — *копія:* 2 *Надрядковий знак над* и *закреслено;* 3 князь; 11 ис; 13 оупадаетъ; 17 осмьдесѧтого; 25 з.

32. Чюрило Бродовський дарує село Бродово князю Федору Даниловичу

8 квітня 1385 р.

Текст опублікований в «Monumenta», стор. 116; в «Arch. Sang.», т. I, № 2, стор. 2; В. Розовим в «Южнор. гр.», «Укр. гр.», № 14, стор. 27—28.

Описана М. Руликовським, З. Радзімінським у «Kniaziowie», стор. 23; А. Прохаскою у праці «Codex».

Приклади з грамоти зустрічаються в таких мовознавчих дослідженнях: Л. Б у л а х о в с ь к и й, «Мовознавство», № 9; Л. К о л о м і є ц ь, «О фразеол. соч.»; Я. С п р и н ч а к, ВЯ, 1956, № 6; С. Б е в з е н к о, «Нариси», «Істор. морф.»; Ф. М е д в е д є в, «Укр. гр.», «Нариси», «Труди»; Л. Г у м е ц ь к а, «Перв. прийм.», «Словотв. сист. числ.», «Словотв. присл.», «Мовознавство», № 10.

Для даної публікації використано текст з видання В. Розова.

Оригінал зберігається в Arch., A. S., D. p., № 28.

въ лѣто [1] шеститисѧчноѥ [2]. и ѡ. и. сотноѥ [3].. деваносто [4]. третеѥ. на памѧть [5] стаго мученика ѥфимьѧ [6]. на канунѣ [7] проводъв(ъ) [8] ѹ (су)боту. а се ѧзъ чюрило[8a] бродовьский [9]. далъ ѥсм(ъ) [10] село [11] сво(ѥ) бродово кнѧзу [12] федору данильѥвичю [13] и дѣтемъ [14] ѥго. при своѥмъ [15] животѣ [16] и по своѥмъ животѣ. а ѥму печаловат(и)сѧ душею моѥю и жены м(о)ѥѣ [17] душею. а на то послуси [18]. иванъ владычинъ зѧть [19]. васко голый [20]. ѧхн(о) ѡнисимъковьчь [21]. васько аньдрѣѥвичь [22]. ѧцко ланевичь [23]. лукъѧнъ тивунъ [24]. павелъ подвойский. иванъ башкиртовичь [25]. хватковичь [26] ... ѡдуровичь.......[27] кривець федоровъ [28]. а кто. поступить [29] на моѥ слово. въвѣдаѥться тотъ [30] передъ бгмъ ис моѥю душею. а писалъ [31] родунич..ъ [32]. ѧковъ.

Різночитання

«*Arch. Sang.*»: 1 В лето; 2 *Розділові та надрядкові знаки оригіналу не передаються;* 3 и ѡсмсотное; 4 деваносто; 5 памет; 6 Ефимѧ; 7 кануне; 8 провод; 9 ѩз Чурило Бродовский; 10 есми; 11 сѣло; 12 кнѧзю; 13 Данилевичѹ; 14 дѣтем; 15 своем; 16 животе, *далі пропущено:* и по своемъ животѣ; 17 моее; 18 послусил; 19 Иван Владичин зѧт; 20 Голчи; 21 ѡнистизков[и]чъ; 22 Васко Анъдреевичъ; 23 Ланевич; 24 Лукьян тивун; 25 Иван Башкиртович; 26 Хваткович; 27 ѡдѹрович; 28 Кривец Федоров; 29 поступит; 30 въвѣдает сѧ тот; 31 писал; 32 Родѹнискович.

«*Monumenta*»: 1 лето; 2 *Розділові та надрядкові знаки оригіналу не передаються;* 3 и ѡсмсотное; 4 деваносто; 5 памет; 6 Єфимѧ; 7 кануне; 8 провод; *8а* А є ѩз Чѹрило; *10* есми; *11* сѣло; *12* князю; 13 Данилоевичѹ; 14 дѣтем; 15 своем; 16 животе, *далі пропущено:* и по своемъ животѣ; 17 моее; 18 послусил; 19 Владичин зѧть; 20 Голчи; 21 ѡнистизков[и]чъ; 22 Васко Анъдреевичъ; 23 Ланевич; 24 Лукьян тивун; 25 Иван Башкиртович; 26 Хваткович; 27 ѡдѹрович; 28 Кривец Федоров; 29 поступит; 30 въвѣдает сѧ тот; 32 Роѹнискович.

33. Князь Федот з братами Лазарем і Семеном та матір'ю Ольгою обіцяють не втручатися в господарство князя Федора Даниловича

Близько 1386 р.

Текст опублікований в «Monumenta», стор. 2; В. Руликовським, З. Радзімінським у праці «Kniaziowie», стор. 25—28; в «Arch. Sang.», т. I, № 8, стор. 8, звідки взято й для цього видання.

Се азъ кн(ѧ)зь великий Федот, з братом своим Лазаром и Семеном и зъ маткою своею ѡльгою, дали есмо грамоту на том кн(ѧ)зю Федору Даньлеевичу (!) штож нам не ѹступатисѧ ѹ его служебные, и по его животе што дасть церквам и кому нышто дасть, нам в то не вступатисѧ. а кто на тое поступить, тот ѹвѣдает с нами перед Богомъ и зъ его дѹшею.

34. *Намісник луцький Федір Данилович присягає на вірність польському королю*

Близько 1386 р.

Текст опублікований в «Arch. Sang.», т. I, № 7, стор. 7—8; А. Кримським, «Укр. грам.», стор. 501—502; О. Соболевським, С. Пташицьким у «Палеограф. снимках», № 9; В. Розовим в «Южнор. гр.», «Укр. гр.», № 15, стор. 29—30.

У грамоті немає ні дати, ні вказівки на місце її написання. Міркування щодо визначення дати і локалізації грамоти див. у такій літературі: Є. Карський, «К вопросу...», стор. 23; В. Розов, «Южнор. гр.», «Укр. гр.», стор. 29; «Arch. Sang.», стор. 155, та ін.

Приклади з грамоти зустрічаються в таких мовознавчих публікаціях: І. Свєнціцький, «Нариси»; Я. Спринчак, ВЯ, 1956, № 6; «Словник»; Л. Коломієць, «О фразеол. соч.»; О. Мельничук, «Слов. мовозн.», т. II; О. Заруднюк, «Наук. зап.», «Пригл. управление»; С. Бевзенко, «Нариси», «Істор. морф.», «З істор. коментар.»; Ф. Медведєв, «Укр. гр.», «Нариси», «Труди»; Л. Гумецька, «Функції», «Втор. спол.», «Перв. прийм.», та ін.

Подається за виданням В. Розова.

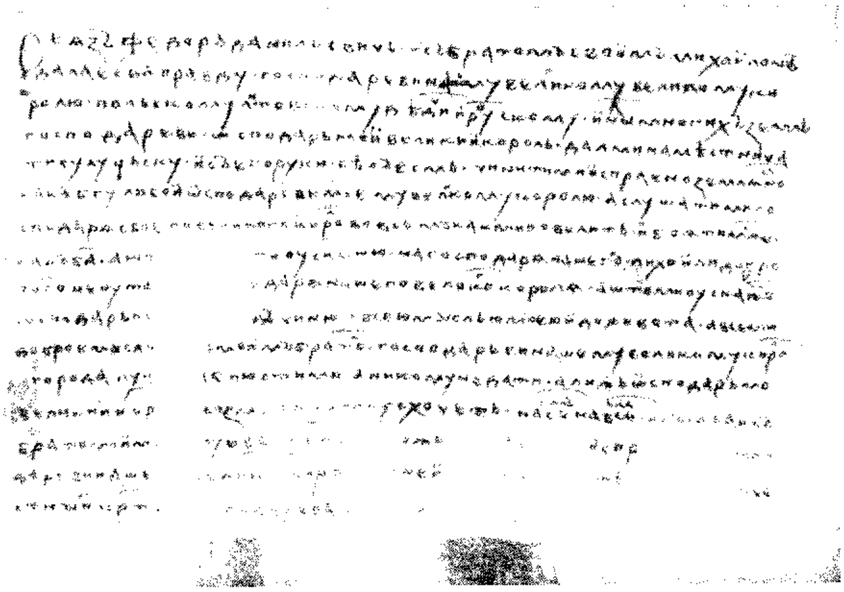
Фотокопія зроблена з літографічного знімка публікації О. Соболевського, С. Пташицького.

B. Cz., зб. № 2960, vol. VII, sign. 39.

Се ѧзъ [1] федоръ данильєвичь. ӥсъ [2] братомъ своӥмъ михаӥломъ [3] дала єсва правду. господареви наш(е)му [4] великому великому королю. польскому л(и)товскому [5] дѣди(ч) ӥру(с)скому [6]. ӥны(х) [7] многихъ земль господареви. ѡсподарь [8] мой [9] великии [10] король. дал ми намѣстничати оу луцьску. ӥсъ [11] его руки. сѣлъ єсмь. чинити ми исправно землѧно(м) [12] какъ бг҃у любо ӥ ѡсподареви моєму вел(и)кому королю. а слушати ми господарѧ своєго великого коро(л) [13] во всемъ как ми повелить. ӥ боѧтим(с)ѧ [14] его какъ б҃а. а што ко(л) [15] ω(т) [16] кого оуслышю. на господарѧ нашего. лихо ӥли добро то-го(м) [17] не оутаӥти господарѧ нашего велико(г) [18] королѧ. а што ми оуска-же(т) [19] ѡсподарь мои тоє радъ чиню. ӥ всею мыслью моєю ӥ до живота. а все ми доброє мыслити съ моӥмъ брато(м) [20]. господареви нашему великому коро(л) [21] з города луцьска блюсти ми. а никому не дати. алижь [22] ѡсподарь мо [23] великии [10] король возметь коли оусхочеть. на се(мъ) [24] на все(м) [25]. мы два ӥсъ братомоӥмъ [26]. цѣлуєва [27] кр҃стъ. што жь [28] нама все то ӥсправитӥ косподареви нашему велико(м) [29] королю. а не ӥспра(ви)ва [30]. судить намъ б҃ъ. ӥ честныӥ [31] кр(с)тъ. ӥ ѡсподарева казнь ӥ гроза·:·—

Різночитання

«*Arch. Sang.*»: 1 ѧ *передається через* ю; 2 *Надрядкові та розділові знаки не передаються;* 3 Михайломъ; 4 нашему; 5 литоескому (!); 6 и роускому; 7 иных; 9 мой; 10 великий; 11 и съ; 12 землюном; 13 корол(ю); 14 бояти м[и] сю; 15 кол; 16 от; 17 того м[и]; 18 великого; 19 оускажет; 20 братом; 21 корол[ю]; 23 мой; 24 семъ; 25 всем; 26 братом моимъ; 27 цѣлува; 28 штожь; 29 великом[у]; 30 исправива; 31 честный.



А. Кримський, *«Укр. грам.»*: 1 ѧ *передається через* я; 2 *Надрядкові та розділові знаки не передаються;* 4 нашему; 6 и Рускому; 7 иных; 8 Осподарь; 11 и съ; 13 корол[я]; 14 бояти м[и]ся; 15 кол[и]; 16 ѡт; 17 того м[и]; 18 велик[о]го; 19 ускажет; 21 корол[ю]; 22 али жь; 23 мои; 24 семъ; 25 всем; 26 брато[м] моимъ; 29 великом[у]; 30 исправива.

35. Князь Дмитрій Ольгердович дарує майно Лаврашевському монастирю

1386 р.

Текст опублікований в «Актах ЗР», 1846, т. І, № 7, стор. 22; П. Симоні у «Мстисл. ев.», стор. 40—41; В. Розовим в «Южнор. гр.», «Укр. гр.», № 17, стор. 32—33.

Дати написання немає. Більшість дослідників датують грамоту 1386 роком (див.: «Акты ЗР»; Є. Карський, «Белоруссы», т. І, стор. 359, і В. Розов). І. Срезневський у «Др. п. р. п. и яз.», 1863, стор. 117, та 1882, стовп. 254, помістив її під датою «до 1388 года».

Нема єдиної думки і щодо того, хто такий був Дмитрій Ольгердович. Приблизно в один час згадуються два Дмитрії Ольгердовичі: один — Корибут, а другий — князь брянський.

Оскільки Корибут десь у 1386—1388 рр. був князем новгородським і сіверським, а Лаврашевський монастир знаходився недалеко Новгородка, в якому він князював, то є більше підстав вважати автором цієї грамоти саме Корибута. З такими ж аргументами виступали А. Нарушевич у праці «Historya», т. IV (див. родосл. табл.), К. Стадницький у праці «Bracia», стор. 48; в «Актах ЗР», у «Примечаниях» до І тому, стор. 5; В. Розов у «Южнор. гр.», «Укр. гр.» та ін.

О. Востоков в «Описании», стор. 125, LXXII; І. Срезневський в «Др. п. р. п. и яз.», 1882, стовп. 254; Й. Вольф у «Ród», стор. 92, та ін. приписували цю грамоту князю Брянському, ніби старшому братові Корибута.

Копія зберігається в Ленінградському відділенні архіву АН СРСР, ф. 216, оп. 1, № 39, *арк.* 153, оригінал — у В. Cz., Е. р., № 2097, *арк.* 1.

Подається за виданням В. Розова.

Приклади з грамоти зустрічаються в таких мовознавчих публікаціях: О. Соболевський, «Очерки», «Лекции»; Ф. Медведев, «Нариси»; С. Бевзенко, «Істор. морф.»; «Словник»; Л. Коломієць, «О фразеол. соч.»; Л. Гуменька, «Перв. прийм.», «Втор. спол.», «Мовознавство», № 10; Є. Тимченко, «Курс»; С. Самійленко, УМШ, 1956, № 6.

Се ꙗзъ [1] великыї [2] кнѧ(з) [3] дмитриї [4] ѡ̈лгирдович [10]. помолилсѧ ѥ̈смь [5] боу ї стоѣ бци [6]. далъ ѥ̈смь [11] сто(ї) бци гнидковича [7] лукно. нѧтип ** ѥ̈. ї [12] ѡ̈зера. ї мєрино [8] а кто пороушить (ї)ли [13]. при моѥ̈мъ животѣ [14]. їли по моє(м) [15] животѣ. росудитсѧ [16] со мною прѣдъ бмъ [9].

Різночитання

«*Акты ЗР*»: 1 язъ, *надрядкові знаки не передаються;* 2 великый; 3 князь; 4 Дмитрей; 5 есми; 6 Богу и святой Богородицы; 12 Гнидк... *далі пропущено до* ї; 8 и морги...; 9 .. бмъ *нема.*

П. Симоні, «*Мстисл. ев.*»: 2 великы ї; 3 *Титли не розкриті;* 5 есм(ь)?; 7 гнидко?.. ча; 8 морин[о?]; 9 бмъ *відсутнє;* 10 ѡ̈лгирдов(и)чь; 11 (є)смь; 12 нѧтипѧ:... є. ї; 13 ли; 14 ж(и)вотѣ; 15 мо(ѥ̈мъ); 16 россуди(т)сѧ.

36. Пан Михайло Іванович заставляє своє село Черепин Осташкові Григоровичу Давидовському

27 липня 1386 р.

Текст опублікований В. Мацейовським у праці «Historya», т. VI, стор. 148, який надіслав свою копію з оригіналу в Археографічну комісію в Санкт-Петербург; в «Актах ЮЗР», т. II, № 61, *стор.* 101; *Я.* Головацьким у «Памятниках», 1865, № 7, стор. 190—191, та 1867, № 7, стор. 10—11; в «Русск. истор. библ.», № 3, стовп. 6—7; А. Кримським в «Укр. грам.», стор. 420 *в*; В. Розовим в «Южнор. гр.», «Укр. гр.», № 16, стор. 30—31; О. Соболевським, С. Пташицьким у «Палеограф. снимках», № 25.

У грамоті не вказано місце її написання. На думку В. Розова, вона написана у Львові.

Описана І. Срезневським у «Др. п. р. п. и яз.», 1882, стовп. 253—254.

Подається за виданням В. Розова.

Оригінал зберігається в Ossolineum, № 47.

Для фотокопії використано літографічний знімок з публікації О. Соболевського, С. Пташицького.

Приклади з грамоти зустрічаються в таких мовознавчих публікаціях: І. Свєнціцький, «Нариси», «Елементи»; І. Керницький, «Із спостережень»; С. Самійленко, УМШ, 1958, № 2; Я. Спринчак, ВЯ, 1956, № 6; «Словник»; Ф. Медведєв, «Укр. гр.», «Труди»; С. Бевзенко, «Нариси», «Істор. морф.»; Л. Гумецька, «Втор. спол.», «Перв. прийм.», «Словотв. сист. числівн.», «Топограф. назви», «Мовознавство», № 10, та ін.

Во имѧ [1] ѡцѧ [2] и сна и стго дха. аминь. [3] а се ꙗ панъ [4] михаило [5]. иванович [6]. *заставилъ своє село.* черепыне [7]. григореву [8] сну дв҃двьского. осташкови. а къ пана ходковѣ руцѣ лоєвичѧ. во. к. [9] гривенъ без однoѣ гривны.

Во имя о(т)ца и с(ы)на и с(вя)т(о)го д(у)ха аминь. а се я панъ михаило ивановичь
заставилъ есми село черепыне григорьеву с нудавьского. осташковичи
акъ пан махчанков брущеловьнуча во к гривенъ без одно(е) гривны
а рокъ от спожа дне. а до спожова дне. а же не въ зкупить его на тотъ
же свято держати то село опять до другого року. а на то све
доци панъ мартинъ воевода. панъ олешко юмуннь ... панъ
баграмъ соцкии лавевьскии. панъ богданъ лашковьскии соцкии
теребовельскии. лунисъ. а не тъимъ полемь што придалъ былъ
григорьеви ше ... поле не ... а на то се двоицтво за
весилъ свою печать. а панъ михаило свою печать. а писа ... дьяло.
в ... [illegible] ... в ... дне. ... [illegible]

[illegible] 1386

а рокъ ѡ(т) [10] спсва дне. а до спсова дне. аже не выкупить єго на тотъ рокъ. имѣеть держати то село. Опѧть [11] до другого року. а на то свѣдоци панъ мартинъ воєвода. панъ Олешко ꙗнчиньскии [12]. панъ баграмъ соцкии лвовьскии [13]. панъ бъданъ лѧшковьскии [14]. соцкий теребовельскии [15]. луникъ. а и с тымь полемь. што придалъ былъ. григорєви шеломыньскоє поле. и сѣножѧти. а на то свѣдоцтво. завѣсилъ свою печѧть. а панъ михаило [5] свою печѧть:: а то сѧ дѣꙗло [16]. в [17] лѣ(т) ҂ѕ.ѡ. ч. д. [18] м(с)цѧ. іюлѧ. въ. кз [19]. днь. на стго мчнка. пантелѣимона [20]::

Різночитання

А. Кримський «*Укр. грам.*»: 1 ѧ *передається через* я; 2 о[ть]ця; 3 *Розділові знаки не збігаються з оригіналом;* 9—20; 10 от[ъ]; 11 опять; 18—6894; 19—27.

«*Акты ЮЗР*»: 1 ѧ *передається через* я; 2 *Титли розкриваються без застережень;* 3 *Розділові знаки не збігаються з оригіналом;* 4 пан; 5 Михайло; и *після голосної передається через* й; 7 Черепынѣ; 8 Григорьеву; 9—20; 10 отъ; 12 Янчиньскій; 13 Львовьскій; 14 Ляшковьскій; 15 Теребовельскій; 18—6894; 19—27; 20 Пантелѣймона.

Я. Головацький, «*Памятники*»: 3 *Розділові знаки не відбивають правопису оригіналу;* 6 Иванковичь; 10 отъ; 16 дѣѧло; 17 въ.

«*Русск. истор. библ.*». 1 ѧ *передається через* я; 2 *Титли розкриваються без застережень;* 3 *Розділові знаки не збігаються з оригіналом;* 5 Михайло; и *після голосної передається через* й; 9—20; 10 отъ; 11 опять; 12 Янчиньский; 13 Лвовьский; 14 Ляшковьский; 18—6894 (1386); 19—27.

В. Мацейовський, «*Historya*»: Wo imia otcia i syna i swiatago ducha amiń. a se iaz pan michaiło iwanowicz zastawił swoe seło czerepyne grigorewu synu dawidowskago ostaszkowi. ak pana chodkowie rucie łoewicza. wo. k. griwen bez odnoe griwny: a rok ot spasowa dne. a do spasowa dne. a że ne wykupił ego na tot rok. imeet derzati to seło. opiat do drugogo roku. a na to swiedoci pan martin woewoda, pan oleszko ianczinskii. pan bagram sockii lwowskii. pan bogdan liaszkowskii. socki terebouelskii. łunik. a stym polem. szto pridał był. grygorewi szełomynskoe pole. i sienożati. a na to swiedectwo. zawiesił swoju peczat. a pan michailo swoju peczat: a to sia dieiało w lieto 6794 (po Chr. 1286) mca Julia w 27 den na sw. muczenika Panteleimona.

37. Угода смоленського князя Юрія Святославича та інших князів з польським королем про мир і вірність королю

17 вересня 1386 р.

Текст опублікований в «Актах ЮЗР», 1865, т. II, № 63, стор. 102—103; «Arch. Sang.», т. I, № 4, стор. 3—4; А. Прохаскою в праці «Codex», № 28, стор. 28; в «Русск. истор. библ.», стовп. 7—8; О. Соболевським, С. Пташицьким у «Палеограф. снимках», № 39; М. Дурново у «Хрестоматии», стор. 41—42.

Описана або згадується І. Срезневським у «Др. п. р. п. и яз.», 1882, стовп. 254; Я. Голембйовським у «Dzieje», стор. 13; Ф. Леонтовичем в «Источниках», стор. 8; Є. Карським у «Белоруссах», стор. 16; у «Протоколах», стор. 343.

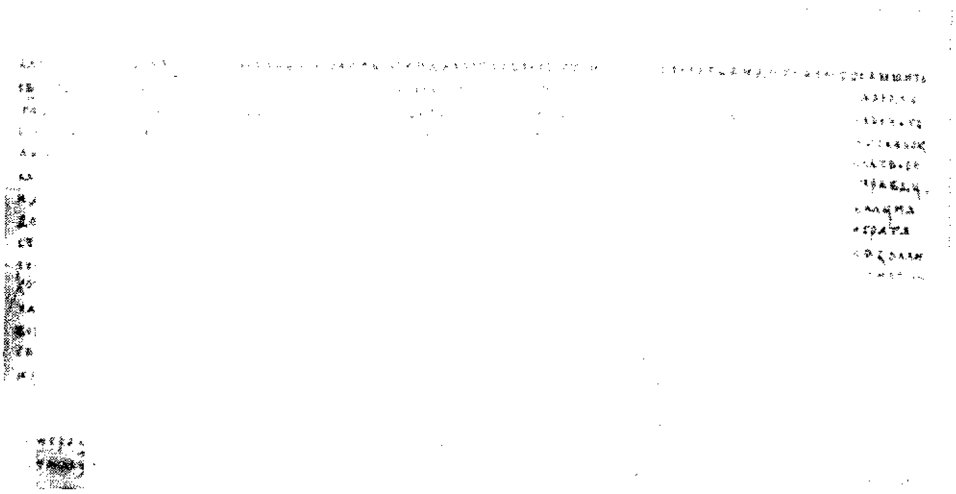
Подається за виданням О. Соболевського, С. Пташицького.

Мы Юрьи̇ [1] Свѧтъслави(ч) [2]. кн҃зь [3] великий [4] смоленьский [5]. даемъ ведомо [6]. кто коли сю грамоту видить. а любо [7] слышить с [8] Володиславомъ бж҃сю мл(с)тью. с королемъ полскимъ [9]. литовьскимъ [10]. и рус(с)кимъ. иныхъ земль ѡсподаремъ [11] та(к) [12] есмь [13] оу докончаньи̇. оу правдѣ. и̇ оу хр(с)тнмъ [14] целованьи̇. ка(к) же есмь нѧлсѧ [15] и̇ докончалъ. съ братомъ съ его со кн҃змъ [16] с великимъ скиригкаиломъ. приехати ми было оу литву. и̇ то єсмь и̇ справилъ. приєхалъ єсмь оу литву. и̇ запсалъ есмь с королемъ. што ми с нимъ за ѡдинъ быти. не ѡстати ми королѧ. никоторымъ [17] веремѧнемъ [18]. а никоторымъ [19] дѣломъ. ни оу лисе [21] а ни [22] оу добрѣ. не ѡ(т)веречи ми сѧ королѧ. далъ есмь ему правду — и до своего живота. не и̇зменити ми тое правды, а помагати ми королю бес хитрости. где [23] коли ему надобѣ [24]. пои̇ти [25] ми самому. ажь пакъ некотораѧ [26] мѧ дѣла заи̇дуть [27] и̇ли немочь. и̇но ми послати брата своего бес хитрости. а с кимъ король мирень. и̇ братъ его кн҃зь великии̇ [28] скиригкаило [29]. и̇ с [30] тымь и̇ ѧзъ миренъ а и̇ с [30] кимъ король не миренъ. и̇ братъ его кнѧзь великии̇ [28] скиригкаило [29]. и̇ с [30] тымь и̇ ѧзъ не миренъ хотѧ бы [31] с ыною [32] братьею своею [33] не миренъ. и̇ с [34] тыми миру не держати ми. и̇ со ѡндреемъ полоцкимъ. и̇ с [34] полочаны миру не держати. ми. ани [35] сылатисѧ [36]. а што были есмы повоевали и̇ поимали. а то есмь нѧлъ сѧ [37] ѡ(т)воротити. и̇ ѡ(т)дати [38]. на томъ на всемъ далъ есмь правду. хр(с)тъ [39] есмь целовалъ [40]. за всю свою братью. и̇ за всю свою землю. и̇ за вси свои̇ люди. а то есмъ оучинилъ и̇ записалъ. своею доброю волею. што ми то сдержати крѣпко и̇ до своего живота. а не и̇зменити [41]. и̇ своими кнѧзми. и̇ своими боѧры. кн҃зь [3] Федоръ Романовичь. кнѧ(з) [3] Михаило [42] и̇ванови(ч) [43] вѧземьскии [44]. Семенъ непролѣи [45] гаврилови(ч) [46]. юрьи̇ голова. прокофеи̇ [47] ї̇ванови(ч) [48]. Глѣбъ васильевичь. ѡндрѣи̇ [49] Микулиничь. Борисъ меркурьевичь. ѡндрѣи̇ [49] Мирослави(ч) [50]. хр(с)тъ [51] целовали [52]. на то(ж) [53] сюю [54] грамоту дали есмы. и̇ своими печатьми завесили [55]. оу городѣ оу вилни [57]. эу не(д)лю [56] по оуздвиженьи̇ [59] чс҃нго [58] хр(с)та [60]. м(с)ца [61] семтѧбрѧ [62]. оу. ЗІ. дн҃ь [63]. подъ леты бы҃ѧго [64] наро(ж)ньѧ [65] лѣтъ. тысѧча. и̇ триста. ѡсьмдесѧтъ [66]. шестаго·:·

Різночитання

М. Дурново, «*Хрестоматия*»: 1 юрьй; 15 нѧл сѧ; 22 ани; 28 великий; 29 скиричкаило; 36 сълати сѧ; 43 и̇ванови(ч); 49 ѡндрѣи.

«*Arch. Sang.*»: 1 *Надрядкові знаки не передаються;* 2 Свѧтославич; 4 и, и̇, и̇ *після голосної в кінці слова передаються через* й; 6 *Розділові знаки*



незбігаються з оригіналом; 7 алюбо; 12 так; 13 есмо; 14 хр[е]стнымъ; 15 ныласѧ; 16 кн[ѧ]емъ; 19 ани которымъ; 22 ани; 24 на добѣ; 25 пойти; 27 зайдутъ; 29 Скиригкайло; 30 ис; 31 хотѧбы; 38 ѡтворити и ѡтдати; 42 Михайло; 43 Иванович; 44 Вѧземьский; 45 Непролѣй; 46 Гаврилович; 47 Прокофей; 48 Ївановичъ; 50 Мирославич; 51 хрестъ; 56 неделю; 59 оуздвижьи; 66 ѡсмь десѧтъ.

«*Русск. истор. библ.*»: 1 *Надрядкові знаки не передаються;* 2 Святославичъ, ѧ *передається через* я; 3 князь; 4 и, й, ӣ *після голосної в кінці слова передається через* й; 5 Смоленьский; 12 такъ; 14 хрестномъ; 16 княземъ; 19 а ни которымъ; 29 Скиригкайло; 31 хотябы; 33 *пропущено* своею; 37 нялся; 38 ѡтворити и отдати; 39 хрестъ; 42 Михайло; 45 Непролѣй; 46 Гавриловичь; 47 Прокофей; 48 Ивановичь; 49 Ондрѣй; 51 хрестъ; 53 тожъ; 56 неделю; 58 честнаго; 60 хреста; 61 мѣсяца; 62 сентября; 63—17 день; 64 Божьяго; 65 нароженья.

«*Акты ЮЗР*»: 1 Юрьй; 2 Святославичь, ѧ *передається через* я; 3 князь; 4 и, й, ӥ *після голосної в кінці слова передаються через* й; 5 Смоленьскій; 6 вѣдомо, *розділові знаки не збігаються з оригіналом;* 8 съ; 9 Польскимъ; 10 Литовскимъ; 11 господаремъ; 12 такъ; 14 хрестномъ; 16 княземъ; 17 ни которымъ; 18 временемъ; 19 а ни которымъ; 21 лисѣ; 23 гдѣ; 25 пойти; 26 нѣкоторая; 27 зайдуть; 28 великій; 29 Скиригкайло; 30 и съ; 31 хотябы; 32 *иною;* 33 *пропущено* своею; 34 съ; 35 а ни; 37 нялся; 38 отворити и отдати; 39 хрестъ; 40 цѣловалъ; 41 измѣнити; 42 Михайло; 44 Вяземьскій; 45 Непролѣй; 46 Гавриловичь; 47 Прокофей; 48 Ивановичь; 49 Ондрей; 50 Мирославичь; 51 хрестъ; 52 цѣловали; 53 то жъ; 54 сію; 55 завѣсили; 56 недѣлю; 57 Вильни; 58 честнаго; 60 хреста; 61 мѣсяца; 62 сентября; 63—17 день; 64 Божьего; 65 нароженья; 66 осмдесятъ.

38. *Суддя перемишльський Костько повідомляє короля польського Владислава про збір податей у Перемишльській волості*

Між 1386—1418 рр.

Текст опублікований Є. Карським у праці «Два документа», стор. 545—546; В. Розовим у «Южнор. гр.», «Укр. гр.», № 18, стор. 33—35.

У тексті грамоти немає ні дати, ні вказівки на місце її написання. Про дату написання див. у Є. Карського, «Два документа», стор. 545, 548—549 (дається і її палеографічна характеристика).

Оригінал зберігається в А. G., № 1350а.

Приклади з грамоти зустрічаються в таких мовознавчих публікаціях: Л. Булаховський, «Мовознавство», № 9; І. Свєнціцький, «Західноукр. грам.»; О. Зарудняк, «Наук. зап.»; Є. Тимченко, «Курс»; «Словник»; І. Нелюбова, «Конструкции»; О. Соболевський, «Очерки»; С. Бевзенко, «Нариси», «Істор. морф.»; С. Самійленко, УМШ, 1956, № 6, 1958, № 2; Л. Коломієць, «О фразеол. соч.»; Ф. Медведєв, «Укр. гр.», «Нариси», «Труди»; Л. Гумецька, «Мовознавство», № 10, «Втор. прийм.», «Функції», «Втор. сполуч.», «Словотв. сист. числ.», «Перв. прийм.», та ін.

Подається за виданням В. Розова.

Великому королеви владиславꙋ. гдрви нашему милостивому служба-ѡ(т) слуги твоıєго. ѡ(т) костька судьѣ перемышльского штє ієси милости. выи королю. казалъ пописати. ѻвесъ вшитокъ. што ієсмы выбрали на землѧнохъ, и мы то вчинили твою казнь, пописали ієсмы вшитко. што же [1] ієсмы выбрали ис перемышльскоѣ волости. изъ ꙗрославльскоѣ волости ѻпроче пана тарнавъского людии. и сь [2] ланъцюскои волости ис тѣхъ трии волости. взѧли ієсмы вовса. єі. сотъ коло(д) вовса. и шисть десѧть [3] колодъ вовса. што оу рускомъ правѣ сѣдѧть кмети оу зѣмьскомъ. ис тѣхъ брали ієсмы. ис подимъꙗ по колодѣ вовса. а и слугъ не брали ієсмы. не дадуть землѧне и слугъ брати. А што оу нѣмецкихъ правѣхъ сѣдѧть. на ланохъ хотѧ бы трие чл҃вци. сѣдили на лану. а любо [4]. д҃. Одну колоду дають ись лану. а по два гроша широкаꙗ. а по тѣ(х). єі. сотъ. и по шести десѧть [5] колодъ. взѧли ієсмы. пѣнѧзми. шисть десѧть [3] гривенъ.. и. є҃. гривенъ лѧдъцкихъ. ѻпроче рѧшювъскоѣ волости. А изъ рѧшювъскои волости. приходитъ полъ. тритъꙗ ста [6] коло(д). ѻпроче волѧнъ што на воли сѣдѧть. а по томъ [7] вовсѣ [8]. десѧть гривенъ приходитъ. и. і҃. скутъ. того ієсмы ієщи не брали, А што пакъ ты ієсмы пѣнѧзи выдавали. панъ староста творъꙗнъ. взѧлъ на твоıє потребы. л҃. гривенъ. и полъ тритъıє гривны. половицѧ тѣхъ пѣнѧзи. а половицю тѣхъ пѣнѧзии. наложили ієсмы. на твоѣ роботы ꙗко же [9] твоꙗ мл(с)ть. оусказовалъ до насъ слуги своıєго. и листы своıєми. казалъ ієси, на домъ на медицкии. приıєхалъ клепачь на ст҃го ꙗкуба дн҃ь//дн҃ь. лежалъ призираꙗ тоѣ [10] роботы. коли имѣлъ. и҃. тесль. на недѣ(л). А коли. ѕ҃. тесль. а то на каждую недѣлю. каждому теслѣ. давалъ. по с(ь)ми [11] грои широкихъ. и ієщи к тому [12]. истравꙋ [13]. всѣмъ дава(л). и ієсти и пити. а то все куповано. твоıєми пѣнѧзми. взѧлъ оу мене клепачь. иі҃. гривенъ лѧ-

цкихъ. А [14] глинарюмъ што лѣпѣли около дому. а клепачь наемалъ. .з҃. іехъ лѣпило. за. д҃. недѣ(л). истраву [13] іемъ давалъ. то шисть гривенъ платилъ іесмь. глинарюмъ. клепачь же казалъ платити. А што іесмы казалъ сѣна насѣчи досыть. и на твои приіездъ. и на стадо твоіе. то на буцеви. насѣчено іего досыть, за. д҃. гривны. а на кругилии воіевода [15]. самъ призиралъ к тому [12]. двѣ гривнѣ далъ іесмь косарю — Великому королеви. владиславу гд҃рви нашему.

Різночитання

Є. Карський, «*Два документа*»: 1 жь; 2 ись; 3 шистьдесѧть; 4 алюбо; 5 шестидесѧть; 6 тритъıаста; 7 потомъ; 8 во всѣ; 9 ıакоже; 10 тоѣ; 11 сми; 12 ктому; 13 и страву; 14 лѧцкихъ а; 15 и на круги ани воіевода.

39. Королівський слуга Панко позичає у князя Скиргайла 200 карбованців

1387 р.

Текст і фотокопія опубліковані О. Соболевським, С. Птащицьким у «Палеограф. снимках», № 12, звідки передруковуються й у цьому виданні.

Приклади з грамоти зустрічаються в таких мовознавчих дослідженнях: І. Свєнціцький, «Нариси»; П. Бузук, «Нарис іст.»; «Словник»; Є. Карський, «Белоруссы».

Будеть ведомо оусемъ. хто коли видить грамоту(с). а любо. слышить. чтучи. ажъ ѧзъ Панко. слуга. королевъ. та(к) есмь. оумолвилъ. и договорилъ. со кнѧземъ Скиригайломъ. и срокъ есмь. оучинилъ. на розтво. х(с)во. штожъ. нине(ч). наипервее. придеть. а последное на хрыщенье х(с)во. штожъ. нине(ч) придеть оу дву неделѧ(х) по розтве х(с)ве. дати ми. двесте роублевъ. кн҃зю скиригкаилу. штожъ на королѧ прѧчеть. а толко. не приспею на тотъ дн҃ь ино ми платити. оу десѧторо. толко. солжу какжо на сей грамоте написано. а жалова(л) мѧ кнѧ(з) Скирикгаило. тое серебро. принести. и дати. с҃. рублѧ. а сложилъ ещо. на королѧ ка(к) его волѧ чимъ король пожалуеть. на то жъ. дали. есмы грамоту(с) и под нашею печатью завеситою. подъ леты бымий. а҃. ю. й. т҃. п҃. з҃. е. м(с)цѧ. нонбрѧ. оу. ѳ҃. й. дн҃ь. оу суботу по. Михайлове дни. на завьтрие.

40. Владислав, король польський, дарує Троцьке князівство, м. Полоцьк та ін. князю Скиргайлові

1387 р.

Текст опублікований О. Смирновим у «Сборнике», № 70, стор. 69—72; І. Срезневським у «Др. п. р. п. и яз.», 1863, стор. 266—267, 1882, стовп. 254; О. Соболевським, С. Птащицьким у «Палеограф. снимках», № 14; Т. Нарбутом у «Pomniejsze pisma», стор. 103—105; в «Отеч. зап.», ч. XXXVII, стор. 3, ч. XXXIX (літографія), вставка в кінці тому.

Описана або згадується М. Дашкевичем у «Заметках», стор. 95; Ф. Леонтовичем в «Источниках», стор. 8; Є. Карським у «Белоруссах», стор. 16.

Приклади з грамоти зустрічаються в таких мовознавчих дослідженнях: П. Бузук, «Нарис іст.»; Я. Спринчак, «Очерк»; О. Соболевський, «Лекции».

Копія зберігається в Ленінградському відділенні архіву АН СРСР, ф. 216, оп. 1, од. зб. 39, арк. 151; літографія грамоти (з помилками) — у відділі рукописів Державної бібліотеки СРСР ім. В. І. Леніна, ф. 218, папка 462, од. зб. 2.

Владисла[1] бье мл(с)ти. король польский[3]. литовский[4] руски. ины(х) земль г(с)дрь. чинимъ славно и знаемо. и даемъ ведомо оусе(м)[5]. Хто коли сюю грамоту видить. а любо слышить прочитаа. бъ далъ намъ всего много. аныне азъ и[6] своимъ братомъ со кнзмъ скирикгайломъ. оумыслили[7] есмы и принимаемъ бии даръ. чсно. по бью изволенью. и его прч(с)тое мтри. двци бци мрье. ажъ са намъ то[8] прилучило. таꙗ вѣра принати и держати про то мы ѡбѣчаемъ и слюбуемъ нашему брату. кнѧзю скиригкайлу. иналиса[9] есмы крѣпко блюсти его кнѧжньа и држвы[10]. по(д) братомъ нашимъ кнзмъ скирикгайломъ. штожь[11] ины не[12] держить братъ[13] нашь. кнзь скирикгаило. оу литовьской земли кнжнье троцкое. всего ми того под братомъ ншмъ. не по(д)исковати. ани ѡбидети. ани которымъ веременемъ не ѡ(т)нимати[14]. ни злобою ани[15] которымъ гнвмъ. не слушати ми лихихъ людей. хто коли на него молвить. тому ми веры не нати а брата ми своего не оутаити. сказати ми ему и лихо и добро а держати ми его выше оусее ншее братье и слушати ми его боле. усехъ[16] своихъ приателий и[6] братьй а всакому ми делу исправа ему чинити и его лю(д)мъ. а в обиду ми брата своего кнза скирикгайла не выдати. хто коли его приѡбидить. любо братъ. а любо иные которые лю(д)[17] стати ми за своего брата крепко во всемъ ѡбида его правити. тако(ж) на руской стороне горо(д) менескъ. литовского жь[18] кнжньа. весь и со всеми люд(ми) и с землею и со всакою пошлиною. и с доходомъ. и кнзи служебные. тымъ оусемъ[19] володети. кнзю скирикгайлу брату ншму такжь волость свислочь. и с данью и с землею и с людми и со всѣмь доходомъ та(к)жь бобруескъ ѡбѣ половине. и с данью и с землею. и с людми и со оусеми доходы. такжь и речица вса. и весь доходъ и дань. тако(ж) любечь весь и лю(д) и земла и весь доходъ и с данью. тако(ж) опошескъ[20] весь лю(д) и земла и весь доходъ. и вса дань серебьнаꙗ также и любошаны и с данью и с людми и земла и весь доходъ. тако(ж) и гумена и вса дань и люди и земла и дохо(д) весь. такжь логожескъ весь и рылова дола. лю(д) и села и земла и дань рылова и весь доходъ. такожь логозкаа дань и лю(д) и весь доходъ што воишвилтъ держалъ. то ева по слову оуч(и)-

нила и доспела есва манастырь. цр҃квь [21] ст҃го Ӏвана. ӥ прилучила есва к цр҃кви на веки. ст҃му іѡа(н)оу пр(д)чи. ӥ далъ мои братъ кн҃зь скирикгаило оусю тую дань што нь есть дохода. дань серебренаѧ. бобры. белки. ӥ лукна всѧ и лю(д) оуси а што ѡ(т)лучила есва ст҃ои цр҃кви. тую [22] истную дань с людми и со всѧкимъ доходомъ. того нама не порушити. ни которымъ дѣломъ а ни приѡбидети ни ѡднымъ пн҃змъ [23]. а хто приѡбидить или ѡ(т)иметь. ѡ(т) ст҃го івана цр҃кви. тотъ будеть [24] проклѧтъ оусии [25] вѣкъ и оу будущии. а то есва оучинила собѣ на памѧть а ст҃му ивану в [26] чс҃ть и оу славу. такж҃ь *село лебедево.* што и к лебедеву тѧгло и тѧгнет и што лебедевьскаю волостка. люди. всии [27] села таю ѡколица тако(ж) дмитрьево село груздовица. анципорово. село. и сколубино [28]. и тургкенево село. тые д҃. ри села. и што к нимъ тѧгло и тѧгнеть. тыми городы ӥ селы и всѣми людми. володети кнѧзю скиригкаилу а ѡколо троковъ таѧ [29] места. по ваку. по старыӥ рубежь а по вельӥ оу низъ. такж҃ь по старыи рубежь. толко ѡпроче же иновъ [30]. и кулвы. а [31] на су сторону по сколву. горо(д) радынѧ. и оусѧ таю волость со всѧкою [32] службою. оуси лю(д) и села. и оусѧкии доходъ солчнӥки ӥ всн люде и оусѧ таю села што оу солчницехъ. и в [26] тои волости тое село иваново. што андреӥ держалъ борисовичь. а ныне кн҃зю скирикгаилу. тако(ж) иментвино село. што ѧць держалъ. тое кн҃зю скирикгаилу. такж҃ь што на ваце село што Борисъ держалъ. *а ныне кн҃зю* скирикгаилу. и с тымь што к тому тѧгло и тѧгнеть. а ѡ(т)троковъ [33] за немонъ рубежь ѡ(т) мерецкого города. покелѧ мерецкаѧ волость. ѡ(т)тулѧ оу низъ по Немну али жь и до немець обаполъ [34] немна. и пуща по старому. и городки. а҃. и немунекъ и волоска. в҃. ӥ. ѡлита ӥ волостка. г҃. и. пунѧ. и волостка. д҃. и. бирштанъ. и волостка. и воикгува. и село румшишки. и шловоӥшува. али жь и до ковна. аѡ (т) ковна дале оу низъ. а за велью ӥ за невѧжю. и по неважи оу верхъ лобунова. арвистова. пѧди. а ѡ(т) толѧ али жь до шатеевъ. а ѡ(т) шатеевъ оу верхъ. али жь [35] до хурмокголы. ӥ до лепиниковъ. а ѡ(т) лепиниковъ по тои стороне вельӥ оу верхъ. али жь [35] и до ваки. а ѡколо троковъ [36] села. лѣпуны ӥ с волостью. другое перелаѧ и с волостью. на виники таѧ волость. со милишки ӥ с трѧвиники [37] волость троки. по порти ӥ новое село. тако жь новый городъ и на вельӥ *противъ шатеевъ* поставили есмы кн҃зю скирикгаилу брату своему. а стеречи ӥ помагати намъ оусемъ со ѡдиного а тые люди што живуть ѡ(т) немець подмагати ихъ намъ оусемъ заѡдно [38]. а нинечи б҃ъ намъ далъ. городъ полтескъ. а братъ нашь кн҃зь скирикгаило. бж҃ею помочью ӥ нашею. оузѧлъ свое место оу свои руки. што еще ѡ(т)ць ему оуделилъ. тако(ж) мы ему даемъ ӥ дали есмы. тотъ городъ полтескъ. а ӥному никому оу полтескъ

не оуступатися. толко кнзю скирикгайлу володети городомъ полоцкомъ. и оусеми тыми месты. и городы и волостми и людми. оусею тою землею. што коли тягло и тягнеть к городу полоцку. на семъ на всемъ далъ есмь правду крепкую брагу своему кнзю скирикгайлу. аж бы то было не измешано. на тожь дали есмы сю грамоту. и под нашею печатью завеситою. а при томъ были чсные люди. панъ хрщнъ козегловьскии [39]. и докторъ стославъ. а кончано и написано оу ловехъ скойстерскихъ оу первую не(д)лю по ст(о)мъ марку еуванглисте под леты бьими. а. т. п. з. е.

Різночитання

І. Срезневський, *«Др. п. р. п. и яз.»:* 1 Владислав; 3 *Надрядкові знаки за винятком титлів відсутні;* 4 Литовски и; 5 оу се[м]; 6 и[с]; 7 Скиркгаиломъ оумыслили; 8 *слово то пропущене;* 10 државы; 11 што жь; 12 и ныне; 13 *Розділові знаки не відповідають правопису оригіналу;* 14 ѡ[т]имати; 15 а ни; 16 оусехь; 17 лю; 18 же; 19 оусемь; 20 тако и Ропошескъ; 21 цркви; 22 цркви и тую; 23 пиземъ; 25 оу сии; 26 въ; 27 вси и; 28 сколувино; 29 тоя; 30 Имовь; 31 и; 32 всякою; 33 ѡтроковъ; 34 оба полъ; 35 алижь; 36 Троковь; 37 Трябиники; 38 за ѡдно; 39 Хрщнъко Зегловьскии.

О. Смирнов, *«Сборник»:* 1 Владислав; 3 *Надрядкові знаки за винятком титлів відсутні;* 4 Литовски и; 5 оу се[м]; 6 и[с]; 7 Скиркгаиломъ оумыслили; 8 *слово то пропущене;* 9 и нялися; 10 државы; 11 што жь; 12 и ныне; 13 *Розділові знаки не відповідають правопису оригіналу;* 14 ѡ(т)имати; 15 а ни; 17 лю; 18 же; 19 оусемь; 20 тако и Ропошескъ; 21 цркви; 22 цркви и тую; 23 пиземъ; 24 будетъ; 25 оу сии; 26 въ; 27 вси и; 28 сколувино; 29 тоя; 30 Имовь; 31 и; 32 всякою; 38 ѡтроковъ; 34 оба полъ; 35 алижь; 36 Троковь; 37 Трябиники; 38 за ѡдно; 39 Хрщнъко Зегловьскии.

Т. Нарбут, *«Pomniejsze pisma»*: Władislaw Bozeje Miłostiu Korol polski, Litowski, i innych ziem Hospodar! Czynim sławno i znajemo i dajem wiedomo usiem chto koli siju hramotu widit' a liubo słyszyt' proczytaja. Boh dał nam wseho mnoho; a nynie ja z swoim bratom so kniaziom Skirykhajłom umyslili jeśmy i prymajem Bożу dar czesno, po Bożeju izwoleniju i jeho preczystaje matery, diewicy, bohorodicy Mar'je, jak sie nam to prytuczyło taja wiera pryniati i deržati. Proto my obieszczajem i slubujem naszemu bratu Kniaziu Skirhajłu i nialisia je. śmy krepko bliusti jeho Kniaženja drużby pod bratom naszym Kniaziem Skirykhajłom stoż i nynie dierzyt' brat nasz, Kniaż Skirykhajło u litowskoj zemli, Kniaženje trockoje, wseho mi toho pod bratom naszym niepodyskiwati, ani obidieti, ani kotorym bereme-

niem nieotnimati, ni złoboju, ani kotorym hniewom, niesłuszati mi lichich liudiej: chto koli na neho mołwit', tomu mywiery nie niati, a brata mi swojeho nie utaiti, jemu i licho i dobro, i derżati mi jeho wysze usieje naszoje bratie, i słuszati mi jeho bolje usich swoich pryjatelij i bratij, a wsiakomu mi diełu i sprawa jemu czyniti i jeho ludem, a w obiedu mi brata swojeho kniazia Skirykhaiła niewydati, chto koli jeho pryobidil: liubo brat a liubo inyje kotoryje stati mi za swojeho brata krepko wo wsim, obida jeho prawiti. Takoż na ruskoj stronie horod Menesk, litewskohoż Kniażenja, wieś i wsimi ludmi i so wsiakoju poszlinoju i dochodom i Kniazi służebnyje, tym usiem wołodieti Kniaziu Skirykhajłu bratu naszomu. Także wołost' Świsłocz i s daniju i s zemleju i s ludmi i so wsim dochodom. Także Bobrujesk, obie połowinie i s daniju i zemleju i s łudmi i so wsiemy dochody. Takoż i Reczyca wsia i wieś dochod i dań. Takoż Lubecz wieś i lud i zemla i wieś dochod i wsia dań serebranaja. Także i Luboszany i s daniju i ludmi i zemla i wieś dochod. Także Ihumena i wsia dań i ludi i zemla i dochod wieś. Także Łohożesk wieś i Ryłowadola ludi i sieła i ziemla i dań Ryłowa i wieś dochod. Także Łohożskaja dań i ludi wieś dochod, szto Wojszwild derżał, czto jeśwa po słowu czynili i dospieli jeśwa: monastyr cerkwie swiatoho Iwana i pryłuczyli, jeśwa k cerkwi na wieki, światomu Iwanu Preteczy i dał moj brat kniaż Skirykhajło usiu tuju dań szto nie jest dochoda dań serebranaja, bobry, bełki i łukna wsia i lud i usi, a szto odłuczyli jeśwa światoi cerkwi dań s ludmi so wsiakim dochodom toho nami nieporuszyti, ni kotorym diełom, ni pryobiditi od nich kniażem a chto pryobidit', ili otimiet', ot swiatoho Iwana, tuju istinu cerkwi, i tot budet proklat usij wiek i w buduszczyj; a to jeśwa uczynili sobie na pamiat', a światomu Iwanu w czest' i w sławu. Takoż seło Lebedewo, szto i k Lebedewu tiahło i tiahnet i szto lebedewskaja wołostka, ludi wsi, i sieła taja okolica. Takoż Dmitrjewo sieło Hruzdowica Ancyporowo sieło i Skołubino i Turheniewo sieło tyje try sieła, i szto k nim tiahłoje było i tiahnet'. Tymi horody i sieły i wsiemi lud'mi wołodieti kniaziu Skirikhajłu. A około Trokow tyje miesta po Waku po staryj rubeż, a po Wilii u niz takoż po staryj rubeż tolko oprocze Żejmów i Kulwy. A na siu stronu po Skolwu Dzitwa rzeka horod Radunia i usia taja wołost, so wsiakoju służboju i usi ludi, sieło i usiaki dochod. Solczniki (Druskieniki) i wsi ludi i usia tyja sieło szto w Solcznicech, i w toi wołosti toje seło Iwanowo, szto Andrej derżał Borysowicz, a nynie Kniaziu Skirykhajłu. Takoż i Mentwino (sic?) sieło szto Jac derzał to je kniaziu Skirykhajłu. Także szto na Wace sieło szto Borys derżał a nynie kniaziu Skirykhajłu i stym szto k tomu tiahło i tiahnet. A ot Trokow za Nemen rubeż ot Mereckoho horoda pokola Mereckaja wołost' ot tyda w niz po Nemnu, aliż i do Nemec oba pól Nemna i puszcza po staromu i horodki: 1, u Nemunek i wołostka; 2, u Olity i wołostka, 3, u Puni i wolostka, 4, u Birsztan i wołostka. I wojkawo i sieło Rumszyszki i Szlowojszuwa aliż i do Kowna. A ot Kowna dalej u niz, a za Welin za Newiaziu i po Newiaż i u Werch Lobunowa, Arwistowa i Piadi, a ottola aliż do Szatiejew a ot Szatiew u werch, aliż do Churmokholy i do Lepiników, a ot Lepiników po toje storonie Wilii, u werch aliż i do Waki.

A okolo Trokow sieło Liepuny i s wolostiju; druhoje Perełaj i s wołostiju, Nawiniki, taja wołost Somiliszki i Strjaweniki, wołost Troki, Poporti i Nowoesieło, także Nowyj horod na Welji protiw Statiejew postawili jeśmo kniaziu Skirykhajłu bratu swojemu. A stereczy i pomahati nam u siem so odinoho, a tyje ludi szto żywót' ot Nemec (straż pograniczna na Pruskiej granicy), podmahati ich nam usiem za odno. A nynieczy Boh nam dał horod Połtesk (Połock) a brat nasz kniaż Skirykhajło Bożiju pomoczju i naszeju wział swoje mesto i u swoi ruki szto jeszcze otec jemu udielił także i my jemu dajem i dali jeśmy tot horod Połtesk a inomu nikomu u Połtesk nieustupatisia, tolko kniaziu Skirykhajłu wołodeti horodom Połockom, i usiemi tymi mesty i horody i wołost'mi i ludmi usieju toju zemleju szto koli tiahło i tiahnet' k horodu Połocku. Na siem na wsim dał jeśm prawdu krepkuju bratu swojemu kniaziu Skirykhajłu ażby to było nieizmieszano na tož dali jeśmy siju hramotu i pod naszuju pieczatiju zawesistoju a przy tom byli czesnyje ludi pan Chrszn (Krystyn) Koziehłowskij. Doktor Hosław (Swiętosław). A konczeno i napisano w łowech (na łowach) Skoisterskich, w perwuju Niedelu po swiatom Marku ewanheliste, pod liety Bożymi 1387 (Kwietnia 28).

«Отеч. зап.», ч. XXXVII: Орфографія тексту повністю осучаснена.

41. Король польський Владислав позичає у свого зятя, молдавського воєводи Петра, 4000 карбованців фрязького срібла

27 січня 1388 р.

Текст опублікований в «Актах ЗР», 1846, т. I, № 8-а, стор. 22—23; Я. Головацьким у «Памятниках», 1865, № 8, стор. 191—192, 1867, № 8, стор. 11—12; в «Собрании актов», № 89, стор. 117; В. Розовим в «Южнор. гр.», «Укр. гр.», № 19, стор. 36—37.

Приклади з грамоти зустрічаються в таких мовознавчих публікаціях: І. Нелюбова, «Конструкции»; Я. Спринчак, ВЯ, 1956, № 6; С. Самійленко, УМШ, 1956, № 6, 1958, № 2; М. Антошин, «Закарп. гр.»; С. Бевзенко, «З істор. коментар.» «Нариси», «Істор. морф.»; Ф. Медведєв, «Укр. гр.», «Нариси», «Труди»; «Словник»; А. Кримський, «Укр. грам.»; В. Санников, «Порядок»; Є. Тимченко, «Курс»; Л. Гумецька, «Функції», «Втор. спол.», «Словотв. присл.», «Перв. прийм.», та ін.

Подається за виданням В. Розова.

Копія грамоти зберігається в Ленінградському відділенні архіву АН СРСР, ф. 216, оп. 1, № 39, арк 154., оригінал — у A. G., sign. 5332.

Влодисла(в) [1]. бжею. мл(с)то [2]. кроль [3] польски литовьскиȋ. рускиȋ [4] дѣдичь и инѣ(х). многы(х) зѣмлѣ [5] господарь. чинимо то свѣдо(м). оусѣмо [6] которыȋ [7] на то(т) листо посмотрито [8]. оже пано [9] петр воево(д) молдавьȋ [10]. зѧть [11] и приѧтѣль [12] нашь. пожичило [13] на(м) д̃ [14] тисѧчи рублиȋ фрѧжьского серебра [15]. ȋхо же ждати имаеть. намо. ѡ(т) тыхо мѧ(с)пусто за г̃ [16] лѣта. а мы слубоуемо ему. при нашеȋ вѣри. и е [17] брату роману. и ȋего [18] дѣте(м). тѣхо д̃ [14] тисѧчи рублиȋ. воротити исполна г̃ того [19] лѣта на мѧсопусто. пак

ли быхо(м) [20]. ꙇмо не воротили. на ꙇ [21] де(н) ꙗко ту написано. тогда гродо на(ш) галичь. ис [22] тою волостию [23]. што к [24] нему прислушаеть [25] тому исному и [26] воево(д). и его брату роману и дѣтемо ꙇхо или которы ꙇхо [27] живо останть [28]. оу тыхо д҃ [14] тысꙗчахо заставити имаемы. а они имають держꙗти. так(о) долго доколꙗ.. имо тыхо д҃ [14] тисꙗчи рублиꙇ исполна не ѡ(т)дамы. а тижь [29] коли бы. которыꙇ неприꙗтель своею силою ѻблогло [30]. того исныи гро(д) галичь. тогда тото исныꙇ воевода. и бра(т) его. и дѣти ꙇхь. или которы [31] из нихо жи(в) останеть. имають ис [32] правою вѣрою и со оусею своею силою безо лсти. того исного города. боронити а намо оу ты [34] часы вѣсть [35] давати. што быхомо [36] пособлꙗли. пак ли бы [37] тото исныꙇ. гродо силою оузꙗто [38]. а [39] мы оужды имае(мо) ты [34] исныꙇ д҃ [14] тисꙗчи рублиꙇ имо воротити. исполна. а на крѣпость того наша печать. к [24] сему листу велѣли есми [33] привѣсити. оу лѣто божеего [40]. рожества а҃ [41] чное т҃ [42] и п҃ [43] и и҃ [44] писано листо оу луцкоу. оу по оу понедѣлникъ [45] предъ рускими мꙗсопусты.

Різночитання

«*Акты ЗР*»: 1 *Титли розкриті без застережень;* 2 милостью, *розділові знаки не відбивають правопису оригіналу;* 3 король; 4 Литовски и Рускій; 5 земль; 6 *Кінцеве* о *оригіналу передається через* ъ: оусѣмъ; 7 ꙇ *в кінці слова після голосного передається через* й; 8 посмотрить; 9 *Слово* пано *пропущене;* 10 Молдавській; 11 ꙗ *передається через* я; 12 пріятель; 13 позычилъ; 14—4; 15 серебря; 16—3; 17 его; 18 ихъ; 19 третего; 20 быхмо; 21 той; 22 и съ; 23 волостью; 24 къ; 25 прислушаетъ; 26 и *пропущене;* 27 который ихъ; 28 останетъ; 29 тежъ; 30 облеглъ; 31 который; 32 исъ; 33 *Слово* есми *пропущене;* 34 тыи; 35 вѣстъ; 36 быхмо; 37 ижъ; 38 узметъ; 39 и; 40 Божіего; 41—1000-чное; 42—300; 43—80; 44—8-е; 45 Луцку, у понедѣльникъ.

Я. Головацький, «*Памятники*»: 1 *Титли розкриті без застережень;* 2 милостью, *розділові знаки не відбивають правопису оригіналу;* 3 король; 4 Литовски и Рускій; 5 земль; 6 *Кінцеве* о *оригіналу передається через* ъ: оусѣмъ; 7 ꙇ *в кінці слова після голосного передається через* й; 8 посмотрить; 9 *Слово* пано *пропущене;* 10 Молдавській; 12 прїꙗтель; 13 позычилъ; 17 его; 18 ихъ; 19 третего; 20 быхмо; 21 той; 22 и съ; 23 волостью; 24 къ; 25 прислушаетъ; 26 и *пропущене;* 27 который ихъ; 28 останетъ; 29 тежь; 30 облеглъ; 31 который; 32 исъ; 33 *Слово* есми *пропущене;* 34 тыи; 36 быхмо; 37 жъ; 38 оузметъ; 39 и; 40 Божіего; 44 и҃-е; 45 Луцкꙋ оу понедѣльникъ.

42. *Петро, молдавський воєвода, посилає королю польському Владиславу 3000 карбованців фрязького срібла*

10 лютого 1388 р.

Текст опублікований В. Уляницьким у «Материалах», № 3, стор. 3; в «Актах ЗР», 1846, т. I, № 8-б, стор. 23; Я. Головацьким у «Памятниках», 1865, № 9, стор. 192, 1867, № 9, стор. 12.

Описана або згадується І. Срезневським в «Др. п. р. п. и яз.», 1863, стор. 117—118, 1882, стор. 255; В. Сенкевичем у статті «О влиянии», стор. 28—29; М. Моховим у «Феодал. отн.», стор. 25.

Приклади з грамоти зустрічаються в таких мовознавчих дослідженнях: В. Ярошенко, «Укр. мова молд. гр.»; А. Кримський, «Укр. грам.»; С. Бевзенко, «З істор. коментар.»; «Словник»; О. Яцимирський, «Язык».

Подається за виданням В. Уляницького.

Копія зберігається в Ленінградському відділенні архіву АН СРСР, ф. 216, оп. 1, № 39, арк. 155, оригінал — в A. G., *sign*. 5331.

Владиславу [1] божею милостию [2] кролю [3] Польскому Литовьскому [4] дѣдичю и Русскому [5] и инѣхъ многыхъ зѣмль [6] господарю оусесердечне [7] поклоняние [8] от Петра воеводы Молдавьского. Чинимъ свѣдомо велебноі [9] твоеі милости же есми дали тому истиному [10] пану Варшавьскому 3 тисячѣ фряжкого [11] серебра, тѣмъ [12] вѣсомъ што есми почали давати оу Луцку, а давали есми оу Сочавѣ оусѣхъ стоить на семъ листу 3 тисячи рублии фряжкого [11] серебра. За тожь чинимо сесь листъ о 3 тисячи а вашеи милости стоить [13] о четири тисячи сумаю [14]. Просимъ вашеі милости, штобы есте оучинили иный листъ, яко и тотъ, што писанъ, но не на 4, але на 3 тисячи [15]. А писанъ листъ оу городѣ Сочавѣ оу понедѣлникъ [16] первоі недѣли поста подъ нашею печатью, оу лѣто божьего рожества 1388 [17].

Різночитання

Я. Головацький, «*Памятники*»: 1 *Розділові знаки не збігаються з виданням В. Уляницького;* 2 милостію; 3 королю; 4 Литовскому; 5 Рускому; 6 земль; 7 усердечное; 8 покланяніе; 9 і *та* и *в кінці слова після голосної відповідають* й; 10 истинному; 11 фрѧжского; 12 тымъ; 13 стоить; 14 сумою; 15 *далі іде:* подъ кролевою жъ печатью. А кто къ намъ принесеть запись на 3 тисячѣ, тому мы дамы вашъ листъ, што писанъ на 4 тисячи; 16 понедѣльникъ; 17 — 1388-е.

«*Акты ЗР*»: 1 *Розділові знаки не збігаються з виданням В. Уляницького;* 2 милостїю; 3 королю; 4 Литовскому; 5 Рускомꙋ; 6 земль; 7 оусесердечное; 8 покланѧнїе; 9 і *та* и *в кінці слова після голосної передаються через* й; 10 истинному; 11 фрѧжского; 12 тымъ; 13 стоить; 15 *далі іде:* подъ кролевою жъ печатью. А кто къ намъ принесеть запись на, г҃ тысѧчѣ, тому мы дамы вашъ листъ, што писанъ на д҃ тисячи; 16 понедѣльникъ; 17 ҂а҃т҃п҃и-е.

43. Князі Давид Дмитрійович, Русан Плаксич та інші заступаються за князя Корибута перед королем польським Владиславом

26 квітня 1388 р.

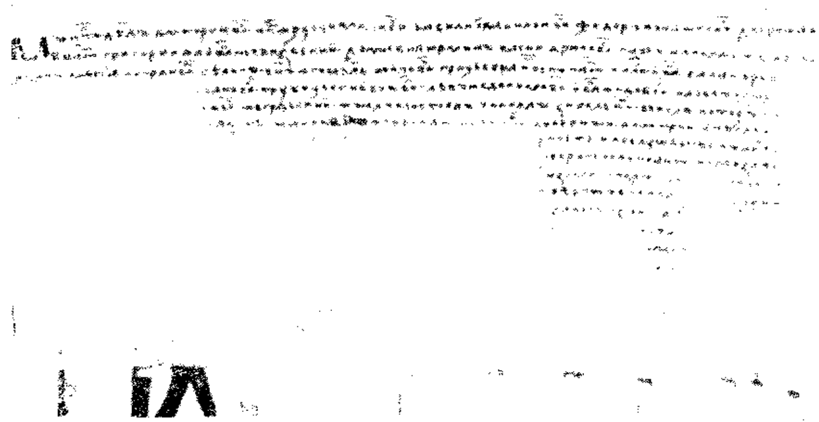
Текст опублікований в «Arch. Sang.», т. I, № 9, стор. 8—9; А. Кримським в «Укр. грам.», стор. 503—504; О. Соболевським, С. Пташицьким в «Палеограф. снимках», № 6; В. Розовим в «Южнор. гр.», «Укр. гр.», № 20, стор. 38—39.

Подається за виданням В. Розова. Для фотокопії використано видання О. Соболевського, С. Пташицького.

Оригінал зберігається у B. Cz., D. p., № İ. 212.

Приклади з грамоти зустрічаються в таких мовознавчих дослідженнях: І. Свєнціцький, «Нариси», «Західноукр. грам.»; С. Бевзенко, «Нариси», «Істор. морф.», «З істор. коментар.»; Л. Гумецька, «Перв. прийм.», «Втор. спол.». «Мовознавство», № 10; О. Заруднян, «Наук. зап.», «Пригл. упр.»; Ф. Медведєв, «Укр. гр.», «Нариси», «Труди»; С. Самійленко, УМШ, 1955, № 6; І. Нелюбова, «Конструкции»; В. Борковський, П. Кузнецов, «Истор. грам.», та ін.

Мы кнѧ(з) [1] двдъ. Дмитриєви(ч) [2]. кнѧ(з) [1] русанъ плакси(ч) [3]. василий [4] данильєви(ч). федоръ євлашкови(ч). хвороща ис братомъ ивано(м) [5]. григорий да ива(н) несвизьский. хома билюрминъ. васко. дрюкови(ч). гавсъ. климѧнтъ [6]. юрьй звинкеневи(ч). терпъ. макса(к). кгирдиви(д). бѣликъ. снъ єго семе(н). войлови(ч) [7]. грицъ с брато(м) степано(м). кали(т) [8]. ива(н). балакѣрови(ч). сасъ горбачеви(ч) со всею братьєю. семе(н) ѧсманови(ч) [9]. трубецький воєво(д) глѣбъ євдокимови(ч). ива(н) жидовчи(ч). павелъ петрови(ч). ѡзарьйчи [11] двдъ и ѧковъ. моишега(л) [12]. сущь [13] воєво(д) [10] новгрдьский [14]. тым то листомъ. чинимы [15]. знамени(т) [16]. всимъ. которы(м) того трѣба. кто коли тонъ листъ оувиди(т) или оуслыть [17]. како кеды в то времѧ [18]. коли кнѧ(з) [1] велебный. дмитрий [20]. инѣмъ имене(м). корибу(т). кнѧ(з) [1] новгородьский и сѣверьский. гспдрь нашь милый. голдованиє и вѣрность. и послушьство. и такѣ(ж) [21] служба. и х(с)ста цѣлованиє [22]. наша добра ра(д) [23]. и наши(м) вшего посполства боѧръ прилюблѣниє(м) [24]. не приневолени [25] а никотораѧ [26] зла волѧ примучени. велико(м) [27] и славнему володиславу. Бжьєи [28] мл(л)сти. королеви польскому. и ины(х) земль г(с)пдрви. и честнои ѧдвизѣ [29] корици и дѣтемъ єго. и корунѣ польской. со вси(м) [30] своими землѧми и гро(д) [31]. з боѧры и с людми. вѣрность праваѧ. и не изрушистаѧ [32]. слюби(л) [33]. а мы именемъ и моча вши(х) [34] землѧнъ єго. повелѣниємъ [35] єго ислюбуємы [36]. за него. и за єго дѣти. иже со всею своєю землею и с городы. вѣре(н) [37] буде(т). королеви и королици. и ихъ дѣтемъ. и корунѣ польской. а ни [38] ижъ коли ѡ(т)стане(т). пак ли бы [39] єго жь [40] бъ не дай. хо(т)л бы [41] коли ѡ(т)стати. тонъ исны [42] кнѧ(з) [1] корибу(т), а либо [43] єго дѣти. ѧвно а либо [43] тайно. тогды мы со всимъ посполство(м) земли єго хочемы єго ѡ(т)стати. и єго дѣтей. а ни в чемъ [44] єго. не хочемъ послушнии быти. але королѧ поль-



ско(г) [46] володислава. й юго королици. й єго дѣтий. й корунѣ польской. вѣрни хочемъ быти. и николи(ж) не хочемъ ѡ(т)става(т) [47]. й на вѣки. й во вшитки часы николи йхъ не ѡ(т)статы [48]. й на вѣчнаѧ крѣпость. к сему листу печати нашѣ велѣли юсмо привѣти [49]. а доконалосѧ тоє дѣло. оу годѣ [50] лучици. в ндлю. по (с)тмъ ап(с)лѣ марку ювнглстѣ. пд [51] лтмъ [52]. нарожѣниѧ (бж) [53] + а. т. п. и.ю лѣ(т) [54]. Amen.

Різночитання

«Arch. Sang.»: 1 кнѧзь, *всі виносні букви опущені в рядок, надрядкові знаки відсутні;* 2 Дмитриевич; 3 Плаксич; 4 Васили; 5 Иваном; 6 Климѧнъ; 7 Семен Войлович; 8 Степаном Калит; 9 Семен Ѩсманович; 10 воевода; 11 ѡзарьич и; 13 Скушь; 15 чинимъ; 16 знаменито; 17 оуслы[ши]ть; 19 времѧ; 20 велебный кнѧзь Дмитрий; 21 такжѣ; 23 рада; 24 примоблѣнием; 25 неприневолени; 26 ани котораѧ; 27 великому; 28 б[о]жьей; 29 ѩдвизѣ; 30 всими; 31 гроды; 32 неизрушистаѧ; 33 слюбили; 34 мочавших; 35 повелѣнимъ; 36 и слюбуемъ; 37 вѣрне; 38 ани; 39 паклибы; 40 егожь; 41 хотабы; 42 тонъ-тон и с[ы]ны; 43 алибо; 44 а нивчомъ; 46 польского; 47 ѡтставати; 48 ѡтстати; 49 привѣ[си]ти; 50 го[ро]дѣ; 51 п[о]д; 52 л[ѣ]тъ; 53 б[о]ж[ого]; 54 лѣт[а].

А. Кримський, *«Укр. грам.»:* 1 князь, *всі виносні букви опущені в рядок, надрядкові знаки відсутні;* 2 Дмитриевич; 5 Иваном; 7 Семен, Воилович; 8 Степаном, Калит[а]; 9 Семен, Ясманович; 10 воевод[а]; 12 Моищелга; 14 Новг[о]р[о]дьскии; 16 знаменит[о]; 17 услы[ши]ть; 19 время; 20 Дмитрии; 22 цѣло[ва]ние; 23 р[а]да; 26 ани которая; 28 Б[о]жьеи; 29 Ядвизе; 31 г[о]род[ы]; 32 неизрушистая; 33 слюб[и]ли; 34 мочавших; 38 ани; 41 хот[ѣ]л бы; 43 алибо; 46 Польск[о]го; 47 отстават[и]; 48 отстават[и]; 49 привѣ[си]ти; 50 г[р]одѣ; 54 лѣт[о].

44. *Дмитрій-Корибут, князь сіверський і новгородський, присягає на вірність королю польському Владиславу*

18 травня 1388 р.

Текст опублікований в «Arch. Sang.»,т. I, № 10, стор. 10; А. Кримським в «Укр. грам.», стор. 502—503; О. Соболевським, С. Пташицьким у «Палеограф. снимках», № 5; В. Розовим в «Южнор. гр.», «Укр. гр.», № 21, стор. 40—41; А. Прохаскою у праці «Codex», № XXIX.

Приклади з грамоти зустрічаються в таких мовознавчих дослідженнях: І. Свєнціцький, «Елементи», «Західноукр. грам.»; С. Бевзенко, «Нариси», «Істор. морф.», «З істор. коментар.»; Ф. Медведєв, «Укр. гр.», «Нариси», «Труди»; С. Самійленко, УМШ, 1958, № 2; Л. Гумецька, «Функції», «Втор. спол.», «Перв. прийм.», «Словотв. присл.», «Мовознавство», № 10; «Словник», та ін.

Оригінал зберігається у B. Cz., D. p., № І. 208.

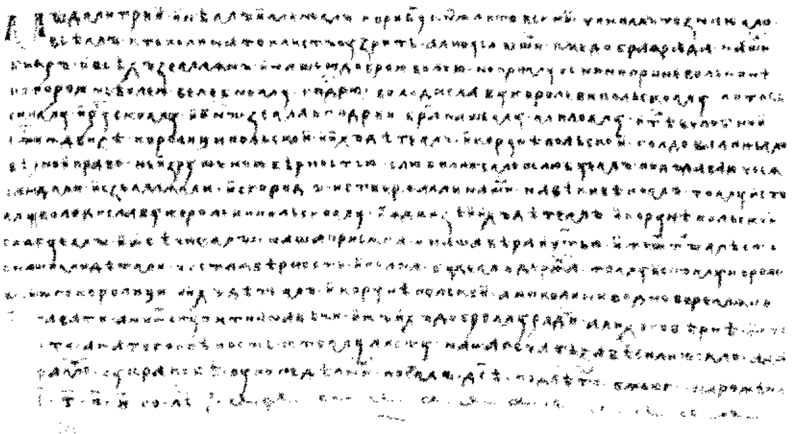
Для даної публікації використано текст грамоти з видання В. Розова. Фотокопія зроблена з літографічного знімка у праці О. Соболевського, С. Пташицького.

Мы дмитрий [1]. ӥнѣмъ ӥменемъ [2]. корибу(т) [3] кнѧ(з) [4] литовский. чинимъ то знаѥмо. всѣмъ. кто коли на тоӥ листъ оузрить. али оуслыши(т). ӥже добраѧ рада. наши(х) боѧръ. ӥ всѣхъ землѧнъ. ӥ нашею доброю волею. не примучени ни приневолени [5] нѣкоторою неволею. велебному г(с)пдрю. володиславу королеви польскому. литовьскому. ӥ ру(с)скому. ӥ ӥны(х) земль г(с)пдрви. бра(т) нашему. милому. ӥ тѣ(ж) велебноӥ г(с)жи ѧдвизѣ. королици польскоӥ. ӥ ӥхъ дѣтемъ. ӥ корунѣ польскоӥ. голдовали ѥсмо вѣрно ӥ право. не ӥзрушеною [6] вѣрностью. слюбили ѥсмо ӥ слюбуемъ. подъдаваючесѧ [7] с людми. ӥ с землѧми. ӥ с городы. ӥ с твержами наши(м). на вѣки вѣкомъ. тому ӥстому володивславу королеви польскому. ӥ ѧдвизѣ ӥ ӥхъ дѣтемъ. ӥ корунѣ польскоӥ. слюбуемы ӥ ѡбѣчюѥмы [8]. наша присѧга. ӥ наша вѣра ӥ чтью. ӥже ѡ(т) ты(х) мѣстъ с нашими дѣтми. честаѧ вѣрность. ӥ полна. будемъ держа(т). тому ӥстому королеви. ӥ ѥго королици. ӥ ӥхъ дѣтемъ. ӥ корунѣ польскоӥ. а николи ни в одно веремѧ не ѡ(т)ставати. а ни ѡ(т)ступити ӥ [9] на вѣки. ӥ къ ӥхъ доброму ради(т). а лихого вѣрнѣ. ѡстерегати. а на того крѣпость. к тому листу. наша печать завѣсили ѥсмо. а дана грамо(т). оу краковѣ. оу понедѣлни(к). по с(т)мъ. дсѣ. подъ лѣто(м). бжьѥго [10]. нарожѣниѧ. ҂а. т. п. и. го. лѣ(т)·:·

Різночитання

«*Arch. Sang.*»: 1 Дмитрий, *надрядкові знаки відсутні, кінцеві* ӥ, ӥ, ӥ *після голосної передаються через* ӥ; 2 *Розділові знаки не відбивають правопису оригіналу;* 3 *Титли розкриваються без застережень;* 4 ѧ *передається через* ѥ; 5 непримучени, приневолени; 6 неизрушеною; 7 подъдаваюче сѥ; 8 ѡбѣчюеми [!]; 9 ӥ *пропущене;* 10 б[о]жьѥго *пропущене.*

А. Кримський, «*Укр. грам.*»: 1 *Надрядкові знаки не передаються;* 2 *Розділові знаки не відбивають правопису оригіналу;* 3 *Титли розкриваються без застережень;* 4 ѧ *передається через* я; 6 неизрушеною.



45. *Великий литовський князь Олександр-Вітовт визначає правові стосунки між євреями і християнами у Литві*

1 липня 1388 р.

Текст опублікований в «Актах ЗР», т. I, 1846, стор. 23—26, № 9, звідки передруковується й у цьому виданні; А. Дзялинським у «Zb. praw. lit.», стор. 103—109, латинською транскрипцією; А. Прохаскою в праці «Codex», № XLII, стор. 15; в «Актах ВК», т. V, стор. 133—137; С. Бершадським у «Рус.-евр. архиве», т. I, стор. 1—25, № 1.

Поруч із текстом нашої грамоти, що вміщений під заголовком «Грамота великого князя литовского Витовта брестским евреям, дана в 1388 г., 2 июля, в Луцке», С. Бершадський публікує ще три її варіанти. Один польською мовою («Грамота великого князя литовского Витовта трокским евреям, дана 1388 г., 24 июня, в Луцке»), взятий з праці М. Балинського «Hist. m. Wilna», стор. 225—233, і два латинською. Перший з латинських текстів («Грамота князя Болеслава благочестивого евреям Великой Польши, дана 1264 г., 14 августа, в Калите») взятий з праці А. Реслера «Das Altprager», стор. 180—185, другий («Грамота великого князя литовского Витовта брестским евреям от 1388 г.») — з праці А. Дзялинського «Zb. praw. lit.», стор. 103—109; останній опубліковано також в «Актах» під № 6. Крім того, у коментарях використано публікацію Я. Голембійовського в праці «Dzieje», стор. 562—566.

Як видно із зіставлення опублікованих текстів привілею, всі видавці користувалися різними джерелами.

Привілей описаний або згадується М. Ясинським в «Уст. и зем. гр.», стор. 2; І. Срезневським у «Др. п. р. п. и яз.», 1863, стор. 118, 1882, стовп. 255—256; І. Даніловичем у «Skarbiec», I, стор. 272—273.

Приклади з грамоти зустрічаються в таких мовознавчих дослідженнях: «Словник»; С. Бевзенко, «Істор. морф.»; Є. Тимченко, «Курс»; В. Борковський, П. Кузнецов, «Истор. грам.»; Д. Шелудько, «Німецькі елем.», та ін.

Во [1] имя [2] Божіе [3], станься. Мы Александръ [4], або [5] Витовтъ [6], зъ Божей [7] ласки великій князь Литовскій, и дѣдичъ [8] Городенскій, Берестейскій, Дорогицкій [9], Луцкій [10], Влодимерскій [11] и иншихъ [12], знаменито чинимъ тымъ нашимъ листомъ, нинѣшнимъ [13] и потомъ будучимъ, кому

будетъ [14] потреба того вѣдати [15], або [16] чтучи его слышати [17]. Умыслили есмо съ паны радами нашими и дали права и вольности всей [18] Жидовѣ [19] Вышейменской [20], мешкаючимъ въ этомъ [21] панствѣ нашомъ, которыи [22] суть нижей [23] въ томъ листѣ нашомъ выписаны. Напервѣй [24], уставили [25] есмо [26], ижь [27] за пѣнязи [28], рахуючи [29], або [16] в [31] иншой речи, которая [32] ся [33] тычетъ [34] парсуны [35] жидовскоѣ [36] напротивку [37] жидовѣ [38], двумъ хрестьяномъ, а третему жиду, который бы ся добрѣ [39] ховалъ въ законѣ своемъ жидовскомъ, свѣдетство [40] допущено маетъ [41] быти. Тежъ [42], естли бы хрестьянинъ нагабалъ жида, мовячи, ижь [27] бы ему свою заставу заставилъ, а жидъ бы ему того запрелъ, а [43] хрестьянинъ бы [44] ему не хотѣлъ вѣрити: жидъ, присягши [45] на важности [46] оноѣ [47] заставы [48], а за ся присягши хрестьянинъ, досвѣтчилъ [49] бы то на него,— маетъ ему то заплатити. Тежъ, естли бы жидъ хрестьянину, не давши свѣтковъ [50], рекъ, ижь [51] бы позычилъ [52] *тыи* [53] заставы, а онъ бы запрелъ: то хрестьянинъ маетъ [54] заплатити, а любо [55] присягою ся очистити. И [56] тежъ могъ [57] бы [58] жидъ взяти [59], именемъ заставы, всякіе речи, которые бы были ему заставлены, которымъ колвекъ [60] именемъ [61] были [62] вымовени, а [63] о [64] тыхъ-то речахъ [65] жадного габаня не чинечи, вынявши одноѣ кривавоѣ мокроѣ [66] хусты [67] светоѣ [68] костельноѣ [69], которыхъ жаднымъ обычаемъ [70] ни один пріймовати [71] не маетъ [72]. Тежъ, естли бы хрестьянинъ нагабалъ жида о заставу, которую [73] маетъ [72] жидъ, которая бы ему была черезъ [74] злодѣйство, або черезъ кгвалтъ взята: на тую истную [76] заставу жидъ маетъ [72] присягнути, яко не вѣдалъ, коли ему [77] вкрадено, або кгвалтомъ взято [78], а тое у той своей присяги вымовити маетъ, какъ [79] ему тая застава [80] заставлена [81] ... очистивши ся [82] хрестьянинъ маетъ [72] половицу [83] лихвы [84] платити, которая бы ему до того часу примножила. Тежъ, естли бы [85] черезъ упадъ, пожоги, або злодѣйства, або через кгвалтъ, речи свои [86] (съ), заставлеными [87] заставами [88] утратилъ бы [89], а хрестьянинъ, который бы [44] ему заставилъ, всякій не маетъ [72] жида габати [91]: жидъ своею властною присягою будетъ очищенъ [92]. И тежъ, естли бы жидове межи [93] собою незгоду або сваръ почали, судья мѣста [94] нашого [95] жадного [96] пересуда [97] на нихъ [98] не маетъ [72] брати, але мы только; а любо [55] нашъ староста будетъ ли [99] ихъ судити, а на нихъ бы которая вина або проступка пришла: тотъ [100] судъ маетъ [72] быти на насъ захованъ. Къэтому [101], естли бы хрестьянинъ жиду рану нѣкоторую задалъ [102], винный таковый маетъ [72] вины [103] заплатити, чимъ маетъ [72] намъ чоломъ бити, а ранному маетъ досыть вчинити [104], подлугъ ранъ его, яко шляхтичу. Тежъ [105], естли бы хрестьянинъ жида забилъ, маетъ быти каранъ, яко винный; а всякіе речи [106], рухомые або нерухомые, маютъ [107] быти въ нашей [108] моцы. И тежъ [109], естли бы хрестьянинъ жида вдарилъ [110] такъ, яко бы криви не розлилъ: маетъ на немъ вина быти, водлугъ обычая нашое земли [111], а вдареному и [112] ображоному маетъ [72] досыть вчинити, яко шляхтичу, а естли бы пѣнезей [113] не мѣлъ, тогды за проступок [114], яко право найдетъ [115], маетъ [72] быти *каранъ*. *И* [112] тежъ, естли бы жидъ черезъ [116] нашо [117] ѣхалъ; жадный [118] ему нагабаня [119] чинити не маетъ; а естли бы [120] которые речи крамные везъ, маетъ [72] мыто платити черезъ вси мыта положоные [121],

какъ и иншые даютъ [122] *мыто.* Тежъ [109], *естли бы жидове, подлугъ* [122a] *своего* обычая, нѣкоторого жида умерлого, от [123] мѣста [124] до мѣста [124], от повѣта до повѣта, або от одное *земли до другое земли везли бы* [120] черезъ мыта: ничого на нихъ мыта не мает [72] брано быти [125]; хочемо, естли бы такъ заисто мытникъ што бралъ на нихъ, иж бы [126] *яко* розбойникъ каранъ былъ. Тежъ [109], если бы хрестьянинъ копища ихъ возилъ [127], або кгвалтомъ находилъ: хочемо, ижъ бы, подлугъ [122a] обычая нашое земли, правъ [128] нашихъ, былъ каранъ; а [129] вси именья [130] его маютъ на насъ спасти. Тежъ [105], естли бы хто какъ [131] на школу жидовскую металъ [132], тотъ маетъ старостѣ нашому заплатити два фунты перцу. Тежъ, естли бы который жидъ былъ [133] найденъ судьи своему у винѣ пѣнежной [134], або въ иншой которой, которая здавна уложона [135], то [136] маетъ [72] заплатити. Тежъ [109], естли бы жидъ, черезъ вызнанье [137] своего судьи, былъ бы [120] позванъ къ суду [138], первый и другій разъ не пришолъ бы: маетъ заплатити вину, за оба-два разы, которая [139] уложона [140]; а естли бы къ третему вызванью [141] не пришолъ, которая вина [142] положона для впаметанья [143], судьи маетъ заплатити. А естли бы жидъ жида ранилъ, вину [144] судьи своему, водлугъ обычая земского, (маетъ) заплатити. Тежъ уставили есмо [145], ижъ жаденъ [146] жидъ не маетъ [72] присягати на десятером Божихъ [147] приказаній [148], то есть [149], книги Мойсеевы [150], только о великой речи [151], которая бы была [152] 50 гривенъ серебра литого, або будетъ [153] передъ обличностью нашою вызнана [154]; а маетъ [72] присягати перед школою у дверей, И тежъ [105], естли бы [155] жида забито, а черезъ свѣдетство [156] не могъ довести, своимъ пріятелемъ, который бы его забилъ: естли бы могъ, въ пытанью, нѣкоторого подозреного [157] мѣти, мы жидомъ напротивку подозреного [157] хочемъ [158] оборонцою быти. И тежъ, естли бы хрестьянинъ нѣкоторый жидовцѣ рукою кгвалтовною мѣлъ што вчинити, абы вдарилъ [159], маетъ быти [160] каранъ, *подлугъ права нашое земли.* И [112] тежъ: судья жидовскій [161], которая ся дѣетъ межи жиды пригода, къ суду не маетъ [72] передъ себе приводити, оли жъ бы черезъ скаргу былъ наведенъ. Тежъ, естли бы жидове гдѣ собѣ [162] выбрали, у школѣ, або гдѣ колвекъ [69], тамъ [163] маютъ служены быти. И [112] тежъ, естли бы отъ жида хрестьянинъ [164] заставу свою вызволилъ такъ какъ [165] бы ему лихвы не заплатилъ [166], а тымъ [167] — то лихвъ естли бы [168] черезъ мѣсецъ не далъ: и (къ) нимъ [169] примножаютъ другін [170] *лихвы.* Тежъ жадного [171] въ дому жидовскомъ [172], не хочемъ гостемъ мѣти. И [112] тежъ, естли бы жидъ на имѣніе, або на листы [173] *пановъ знаменитыхъ* [174] пѣнязей [175] *бы* [155] позычилъ, а того [176] черезъ свои [177] листы [178], або [179] печати досвѣдчилъ бы: мы жидови [180], намѣсто [181] иншихъ заставъ, имѣніе заставленое назнаменуемо, а ему того имѣнія [182], напротивку кгвалтови, хочемъ боронити [183]. Тежъ, естли бы который дѣти [184] *жидовское окормилъ, тотъ яко злодѣй маетъ каранъ быти.* И [112] тежъ, естли бы жидъ взялъ у [185] хрестьянина [186] заставу [187] черезъ часъ одного року державъ бы; естли бы важности пѣнезей [113] позычоныхъ не вчинила, абы жидъ судьи своему тую заставу оказалъ; естли бы тая застава не добра была, старостѣ нашому маетъ [72] вказана быти; а потомъ жидъ ее добровольнѣ [188] маетъ [72] передавати, естли бы тая истная застава, нижьли бы [189]

рокъ пришолъ, своему была [190] судьи [191] вказана; а естли бы застава въ жида черезъ рокъ день одинъ, была, потомъ жадному жидъ не маетъ [72] отповѣдати [192]. Надъ то [193], хочемъ, ижъ [194] бы жадный жида къ заплатѣ заставы его въ день святый [195] не принуждалъ [196], и тежъ, естли бы хто жида, къ заплатѣ заставы его, въ день святый принудилъ [197], *або кгвалтъ* въ дому бы его вчинилъ: *яко ростравца скарбу нашого окрутнѣ* [198] *маетъ* [72] *быти каранъ*. Тежъ подлугъ уставъ [199] папежскихъ [200], во имя святого отца нашого [201], грознѣ [202] приказуемъ, абы [203] на томъ жидове, остаточнѣ [204], въ панствѣ нашомъ уставены мѣли быти обвинены, ижъ поживаютъ человѣчоѣ [205] крови, кгды то есть напротивку закону и уставы, ижъ жидове посполитные [206] маютъ утягати и выстерегать [207] ся отъ посполитоѣ [208] крови, але естли бы нѣкоторый жидъ о забитью [209] дѣтяти [210] хрестьянского черезъ хрестьянина *былъ обвиненъ, таковый маетъ* [72] быти посвѣтчонъ трема хрестьяны, а трема жиды добрыми; а кгды бы жидъ был посвѣтчонъ, тогды [211] жидъ виною маетъ [72] быти каранъ за проступокъ [114]; а естли бы свѣтки преречоные невинность [212] его посвѣтчили бы: хрестьянинъ вину, которую жидъ мѣлъ терпѣти, немилостивѣ [213] маетъ [72] платити. Тежъ уставили есмо [214], ижъ [215] жидове [216] коней посполитыхъ, въ день только [217] (въ) [218] заставу маютъ брати, явно [219]; а естли бы [220] нѣкоторый конь [221] у жида, краденый, черезъ хрестьянина *былъ бы найденъ*: тогды жидъ властною [222] присягою [223] очистити ся маетъ [224], рекучи [225]: «жемъ [226] того коня въ день взялъ [227], который же за пѣнязи [228] мои [229] есть [230] заставленъ [231]», а [232] тогды [233] тотъ [234] жидъ отъ тоѣ [235] рѣчи [236] будетъ выбавенъ [237]. И [238] тежъ, ижъ бы [239] мынцарѣ [240], въ княжствѣ [241] нашомъ уставлены [242], жидовъ съ фальшивыми пѣнезми [243], або зъ речьми иншими, сами [244], через [245] посла нашого [246] воеводы и [112] тежъ [109] черезъ [247] мѣщанъ, которымъ-колвекъ [248] *обычаемъ*, таковыхъ [249] имати не смѣли бъ [250]. Тежъ [251], естли бы жидъ нѣкоторый, принужоный [252] великою потребизною [253], часу ночного [254] волалъ бы [255], а естли бы хрестьяне, ему ко [256] поможенью не прибѣгли къ [256] воланью: всякій сусѣдъ, и тежъ жидъ 30 [257] шеляговъ [258] маетъ [72] заплатити. И [112] тежъ уставили есмо [259], ижъ бы жидовѣ [260] продавали всякую [261] речь [262] доброволнѣ [263]; имаютъ [264] куповати и хлѣба ся [265] дотикати [266], яко и хрестьянинъ; а [267] заказуючіи имъ [268] вину намъ маютъ заплатити. И тежъ [269]: вси, которые, артыкулы [270] дали есмо [271] имъ, на томъ привильи [272] нашомъ выписаныи [273], потвержаемъ то имъ на вѣчные часы, и печать нашу казали есмо [271] привѣсити. Стало ся есть [274] и дано въ Луцку, въ октаву святого Ивана [275] Крестителя [276], подъ лѣты [277] Божего нароженя тисяча триста лѣтъ, осмдесятъ и осмъ лѣтъ [279]. А при томъ были тые свѣткове [280]: князь Ѳедоръ, воевода Луцкій, будучій [281] того часу, Жимонтъ [282] рыцеръ [283]..., а Луба [284], бояре зъ Литвы, и тежъ Минкгайло изъ Ошмены, и тежъ зъ Литвы иншіе бояре [285].

Різночитання

«Акты ВК»: 1 Грамота публікується в копії від 5 січня 1507 р., затвердженої польським королем і великим князем литовським Сигізмундом I у Мельнику, і друкується із супроводжувальним текстом XVI ст.:

«Во имя Божее, станься. Ижбы блудныхъ речей запаменталыхъ, которые ся дѣють подъ часомъ и иного бы ростырку мудрый нашолъ, абы потверженье листов было бы приведено, светков достойныхъ сведецтвомъ было бы умоцнено ку вечности.

Для тое речи памяти Мы Жикгмонтъ, Божю милостю Король Польскій, Великій Князь Литовскій, Рускій, Княжа Пруское, Жомоитское и иныхъ Панъ і Дедичъ, знаменуемо тыми листы которые всимъ слушнымъ, нинешнимъ на потомъ будучимъ, тыхъ листовъ знаменито маючи:

Били Намъ чоломъ жидове Наши: зъ Берестья, съ Троковъ, зъ Городна, зъ Луцка, зъ Володимера и зъ иншихъ местъ Нашихъ Великого Князьства Литовского, и покладали перед Нами привилей Наияснѣйшаго Княжати и пана Александра, то есть Витовта, Князя Литовского и дедича, въ которомъ права и вольности ихъ выписаны были; и били Намъ чоломъ, абыхмо имъ тотъ привилей умоцнили и подтвердили Нашимъ листомъ, который привилей тымя словы есть выложонъ; 3 Божя; 4 Александеръ; 5 або *нема;* 8 дедичъ; 9 Дорогочинскій; 10 Слуцкій; 11 Володимерскій; 12 инныхъ; 14 будеть; 15 вѣдать; 16 альбо; 17 слышети; 18 всимъ; 19 жидамъ; 20 вышей менонымъ; 21 томъ; 22 которые; 23 ниже; 24 наперво; 25 уставуемъ; 26 есмо *нема;* 27 нижъбы; 28 пенези; 29 рухаючий; 31 у; 33 се; 34 тычеть; 35 послуги; 36 жидовское; 37 напротивко; 38 жидови; *далі вставлено:* не маетъ хрестіянинъ свѣдчити, съ жидомъ хрестіянинъ маетъ быти допущонъ, а в речи альбо учинку фальшивомъ, тогды маетъ быти сведчено двѣма жиды и двѣма хрестіяны и безъ вшелякого откладаня; 39 добре; 40 сведецтво; 41 допущано маеть; 42 Тежъ *далі:* уставуемо; 43 *між* а *і* хрестьянинъ *вставлено:* тогды если бы; 44 бы *нема;* 45 присягу учинить; 46 важность; 47 оноѣ *нема;* 48 *після заставы ідуть слова:* которая ему была заставленная правъ съ того будетъ; а чого бы присегою довелъ, христіянинъ не маетъ ся съ того выймовать ему платити; 49 досветчилъ; 50 светковъ; 51 рекжемъ; 52 позычылъ; 53 ты; 55 альбо; 56 и *нема;* 57 може; 58 бы *нема;* 59 *далі іде:* у закладѣ; 61 *далі іде:* мѣли званы быти, жадныхъ речей съ тыхъ не вымовляючи, окромъ; 62 были бы; 63 а *нема;* 64 отъ; 65 речей; 66 одное хустъ кривавыхъ и мокрыхъ; 67 хусты *нема, далі іде:* посвященныхъ; 68 светоѣ *нема;* 69 костельныхъ; 70 *далі іде:* кождый жидъ; 71 один пріймовати *нема;* 73 *слова* которуо маетъ жидъ *відсутні;* 74 черезъ *нема;* 76 истиную; 77 емуто; 78 *далі іде:* своею слушною присягою очищатися маетъ тотое у своей; 79 якъ; 80 *далі:* въ якой цѣнѣ; 81 заставлена, *далі:* есть, а такъ жидъ; 82 *далі:* присягою своею тогды; 84 лифвы; 85 *далі:* жидъ; 86 свое; 87 заставные; 88 заставами *нема;* 89 погубилъ; 91 *далі:* а въ томъ бы нагабалъ; 94 места; 96 жадного *нема;* 97 пересуду; 98 на нихъ *нема;* 99 будеть ли *нема;* 100 то: 101 Къ тому *нема;* 102 *далі:* яко; 103 вину; 104 учинити; 105 А; 106 *далі:* его; 107 маеть; 108 нашой; 109 тежъ *нема;* 110 убилъ; 111 нашое земли *нема;* 112 и *нема;* 113 пенезей; 114 проступъ; 115 кажетъ; 116 *далі:* панство; 117 наше; 118 жадныхъ; 119 нагабаній; 120 бы *нема;* 121 *далі:* ни болшей, нименшей, только повиненъ заплатити яко одинъ мѣщанинъ; гдѣ жидъ мѣшкаетъ; 122а водлугъ; 123 изъ; 124 места; 125 *Замість* хочемо,

естли бы такъ заисто мытникъ што бралъ на нихъ, иж бы яко розбойникъ каранъ былъ *іде:* а естли врадникъ Нашь отъ таковыхъ нѣшто взялъ, тогды маеть быти каранъ яко подозреный человѣкъ; 126 а жъ-бы; 127 его сказилъ; 128 и правъ; 129 и; 130 имѣня; 131 *далі:* зъ хрестіянъ кинулъ; 132 металъ *нема;* 133 былъ *нема;* 134 пенежной; 135 вложоно; 136 ту; 137 приказанье; 138 *далі:* до суда за першимъ и за другимъ разомъ ку праву не сталъ, таковый за обадвапозвы маетъ вину платити; 139 *далі:* здавна есть уставлена, а естли бы за третимъ позвомъ ку праву не сталъ, таковый маетъ вину судьи своему платити, которая будетъ ниже описана; 141 вызваню; 142 вина которая; 143 впометанья; 144 вины; 145 есьмо; 146 жадинъ; 147 Божьимъ; 148 приказани; 150 Мойсеевой; 151 речы; 152 было пятдесятъ; 153 *далі:* тотъ жидъ позванъ передъ Насъ, а о меньшой речи маютъ присегати перед школою на школьномъ двору; 154 вызваня (?); 155 *далі:* жидъ таемне забитъ былъ, а въ свѣдецтво явне не мѣло быти приятелей его, тогды который бы его забилъ, а естли бы былъ подозреный, таковый можетъ быти пойманъ и опытанъ, а Мы жидамъ напротивъ подозреному мистра выдати хочемъ; 157 подозрѣного; 158 хочомъ; 159 *далі:* кгвалтъ учинилъ, або ее зкгвалтилъ, таковогo хочемъ абы; 160 быти *нема;* 161 *далі:* жадное речи усчалое межъ жиды у права не маетъ ихъ вызывати, а тежъ бы черезъ жалобу были вызваны ку праву; 162 гдѣ собѣ *нема;* 163 *далі:* имъ маетъ; 165 якобы; 166 платилъ; 167 тыхъ; 169 и онымъ; 170 другіе; 171 жадныхъ; 172 *далі:* гостей мѣти не допускаемъ; 173 листъ; 174 земли нашое; 175 пенезей; 176 *далі:* бы; 177 свои *нема;* 178 листъ; 179 *далі:* и печати его довело. Ино мы жидовыи вмѣсто иншихъ закладовъ имѣнья допущаемъ быти (?) заставны въ закладѣ держати, а то имѣнье ему отъ кривды боронити; 183 *Замість* Тежъ, естли бы который дѣтя жидовское окормило, тотъ яко злодѣй маетъ каранъ быти. *іде:* А который бы хрестіянинъ або хрестіанка детя ихъ взели, або украли жидовское, яко злодѣи маютъ быти караны; 184 детя; 185 отъ; 187 *далі:* а через рокъ держалъ у себе, а естли бы заставы тое цѣна позычоныхъ пенезей переносила, тогды жидъ тотъ закладъ маетъ указати судьи своему и старостѣ Нашому, а вказавши тую заставу, естли бы добре не былъ, (sic), а больше сумы пенезей не стоялъ, тогды можетъ его вольно продати якъ свое властное. А то еже тотъ же закладъ, естли первей нижли годъ вышолъ, судьи своему указалъ тую заставу, а если у жида годъ и день лежалъ, жодному на тое передъ правомъ отказывати не повиненъ; 188 доброволне; 189 нижли бы; 190 бы; 191 суди; 192 *далі:* Тежъ жаденъ хрестіянинъ ку сплаченю закладу своего в жидовскій день свѣты притегати; 193 Надто; 195 свѣтый; 196 *далі:* Который бы кольвекъ хрестіянинъ силою отнялъ отъ жида заставу сю, або кгвалтъ въ его дому учинилъ: яко кгвалтовкинъ виною Нашое коморы маетъ быти каранъ. Противъ жидовъ одно у школѣ, або гдѣ вси жидове бываютъ сужоны маетъ быти усчинено, кромѣ Насъ, альбо Нашего старосты, которыхъ Мы можемъ передъ себе позвати; 198 окрутне; 199 уставы; 200 папежскихъ *нема;* 201 *далі:* Папежа; 202 моцне; 203 *далі:* ижбы далѣй мешкаючи жидове у Панствѣ Нашомъ не были винованы для тое хрестіанское крови не поживали у своихъ потребахъ,

кгдыжъ, подлугъ десятера Божья приказанья стараго закону, отъ крови христіянской могутъ ся воздержати. А естли-бы который жидъ о забитіе нѣкоторое дитяти хрестіянское былъ обвиненъ черезъ хрестіянина, ино таковый жидъ трема хрестіяны а трема жиды ма быть звытежонъ. А кгдыжъ будетъ звытежонъ, только зась ма виною быти каранъ за злые учинки его, которая будеть ниже описана. А естлибы якого жида въ его невиновности свѣдкове очистили, таковою виною, што мѣлъ жидъ терпѣти, хрестіянинъ ма справне терпѣти; 214 уставуемъ; 215 *далі:* бы; 216 *далі:* кони которые колвекъ посполите; 217 только *нема;* 218 на; 219 явне; 220 *далі:* который кони у кого покрадены и проданы, альбо промѣнены черезъ Хрестіянина нѣкоторого, а тотъ бы конь налезенъ у жида; 222 властною *нема;* 223 *далі:* своєю себе; 224 маетъ *нема;* 225 мовечи; 226 ижемъ я; 227 *далі:* а мнѣ его; 229 мои *нема;* 231 заставлено; 232 а *нема;* 233 тогды *нема;* 237 ма быть вызволенъ; 238 *Замість* И тежъ *іде:* Приказуемъ, ижъ-бы поставленые; 239 жебы; 241 князьствѣ; 242 уставлены; 244 сами *нема;* 245 безъ; 246 *далі:* або старосты Нашого; 247 *далі:* або без почестныхъ нашихъ; 248 жаднымъ; 249 таковыхъ *нема:* 250 бъ *нема;* 251 *далі:* уставуемъ ижъ; 252 принужонъ былъ; 253 непригодою а; 254 *далі:* кликалъ бы; 255 *далі:* кгвалту; 256 ку; 257 тридцать; 258 шелеговъ; 259 уставуемъ; 260 жидове; 261 вси; 262 речи; 264 и маютъ; 265 куповали; 266 дотакъти; 267 *далі:* люди имъ тое; 268 заказуючи и; 269 *Перед* И тежъ *вставлено:* А жиды тые вси речи, которые суть выписаны, мѣли вѣчную твердость и моць, то выписанье съ подписаньемъ свѣтковъ далисмы имъ, и печати Нашое моцностью подвержаемъ; 270 артикулы; 272 привилл; 273 выписаны; 274 Дѣялося; 275 Яна; 276 *далі:* нароженья его; 277 року послѣ; 279 тысечного трехъ сотного осмъдесятъ осьмого году; 280 При тыхъ светкахъ: При кнези Федорѣ, на тотъ часъ старостою Луцкимъ, и передъ Римонтомъ а передъ Жигимонтомъ, рицерми двѣма, а передъ боярми Литовскими, перед Минигайломъ зъ Ошмены, и передъ иншими многими, которымъ годно вѣрити, которые при томъ на тотъ часъ были. Потверженье Господара Его Милости; 285 *далі:* Мы тежъ на чоломъбитье поуданыхъ Нашихъ жидовъ, въ местѣхъ Нашихъ Великого Кзязьства Литовскаго, при тыхъ всихъ члонкахъ зоставили есмо и потвердили то симъ Нашимъ листомъ на вѣчность.

А для лѣпшого свѣдомья и печать Наша къ тому листу Нашому есть завѣшона.

Сталося есть и дано в Менску (!?) перед Вохрищеньемъ лѣта от нароженя Христосоваго полторы тысячи и семъ лѣтъ.

Передъ велебнымъ отцомъ княземъ Войтехомъ, Бискупомъ Луцкимъ, и передъ вельможными паны: Миколаемъ, Воеводою Троцкимъ, и передъ Яномъ зъ Заберезыня, Великого Князьства Литовского Маршалка Нашого Наивысшого и передъ Старостою Городенськимъ, и передъ Станиславомъ Глебовичемъ Новгородскимъ, и передъ княземъ Иваномъ Глинскимъ Воеводою Новгородскимъ, и передъ княземъ Михайломъ Глинскимъ, Державцою Ветенскимъ, и передъ Войтехомъ (Яновичемъ), Кухмистромъ королевское земли (?!) Королевое Ее Милости, Старостою Ковенскимъ и Белскимъ,

и передъ Япомъ Миколаевичемъ, Маршалкомъ Дворнымъ, державцою Слонимскимъ и передъ иными паны.

Через руки Петра Опаленского, Познанского Кубернатора, которому тые речи были полецаны.

С. Бершадський, *«Русск.-евр. архив»:* 1 С. Бершадський використав копію цієї грамоти від 5 січня 1507 р., затверджену польським королем і великим князем литовським Сигізмундом I у Мельнику, і опублікував із супроводжувальним текстом XVI ст.: «Во имя Божее, станься. Ижбы блудныхъ речей запамяталыхъ, которые ся дѣють подъ часомъ и много бы рострыгу мудрый розумъ нашолъ, абы потверженьемъ листовъ было бы приведено, светковъ достойныхъ сведецтвомъ было бы вмоцнено ку вечности.

Для тое речи и памяти Мы жикгимонтъ, Божю милостью Король Польскій, Великій князь Литовскій, Рускій, Княжа Пруское, Жомонтскій и иныхъ Панъ и Дедичъ, знаменуемо тыми то листы которымъ всимъ слушнымъ, нинешнимъ и потомъ будучимъ, тыхъ листовъ знаменитость маючимъ:

Били Намъ чоломъ жидове Наши: зъ Берестья, съ Троковъ, зъ Городна, зъ Лупка, зъ Володимера и зъ иншихъ местъ Нашихъ Великого Князьсвта Литовского, и покладали перед Нами привилей Наияснѣйшаго Княжати и пана Князя Александра, то есть Витовта, Князя Литовского и дедича, въ которомъ права и вольности имъ выписаны; и били Намъ чоломъ, абыхмо имъ тотъ привилей умоцнили и подтвердили Нашимъ листомъ, который привилей тыми словы есть выложонъ; 2 име; 6 Витольтъ; 7 Божи; 8 дедичъ; 11 Володимерскій; 13 нинишнимъ; 14 будеть; 20 вышей мененой; 21 томъ; 24 Напервей; 27 ижъбы; 28 пенязи; 29 рухаючи; 31 въ; 32 которое; 34 тычеть; 36 жидовское; 37 напретивно; 39 добре; 40 свидецтво; 41 допущано маетъ; 47 оное; 49 досветчилъ; 50 светковъ; 51 ижь *нема;* 52 позычыл; 53 ты; 54 маетъ; 55 альбо; 60 колве; 62 были бы; 63 а *нема;* 64 отъ; 65 речей; 66 одное кривавое мокрое; 68 свѣтое; 69 костельное; 72 маеть; 76 истепую; 78 *далі:* тотое у своей; 83 половицы; 92 очистенъ; 93 мези; 94 места; 95 нашего; 107 маеть; 108 нашой; 113 пенезей; 114 поступокъ; 115 найдеть; 116 *далі:* панство; 122 дають; 123 отъ; 124 места; 126 ажъ-бы; 127 казилъ; 130 имѣня; 134 пенежной; 140 вложона; 141 вызваню; 142 вина которая; 143 вlометанья; 145 есьмо; 146 жадинъ; 147 Божи; 148 приказани; 149 есть; 151 речы; 152 *далі:* пятдесятъ; 153 будеть; 154 вызваня [?]; 156 сведецтво; 157 подозрѣного; 158 хочомъ; 162 *далі* (мѣстцо); 164 хрестіанинъ; 167 тыхъ; 168 если бы; 169 и онымъ; 170 другіе; 175 пенезей; 178 листъ; 180 жидомъ; 181 мѣсто; 182 имѣня; 184 детя; 186 *далі:* на; 188 добровольне; 189 нижлибы; 190 бы; 191 суди; 193 надто; 194 нжъ; 195 свѣтый; 197 припудилъ; 198 окрутне; 202 грозне; 204 остаточне; 205 человѣчее; 206 посполитые; 207 выстерегатъ; 208 посполитое; 209 забитю; 210 детяти; 211 тогдѣ; 212 невиностью; 213 нелитостиве; 215 *далі:* бы; 218 на; 221 конъ, *далі:* былъ бы в; 228 пенязи; 230 естъ; 231 заставенъ; 233—234 тотъ то; 235 тое; 236 речи; 239 жебы; 240 мынцаре; 241 князьствѣ; 242 уставены; 243 пенезми; 245 черезъ; 248 колве; 250 бъ *нема;* 256 ку; 257 тридцать; 258 шелеговъ; 263 доброволне; 264 и маютъ; 266 дотыкати; 268 заказуючи и имъ; 270 артикулы; 271 есьмо;

272 привилі; 273 выписаны; 274 есть; 281 будучи; 282 Зимонтъ (а Рымонтъ); 283 рыцаре; 284 а Луба; 285 *далі:* Мы тежъ на чоломъбытье подданыхъ Нашихъ жидовъ, въ местѣхъ Нашихъ Великого Князьства Литовскаго, при тыхъ всихъ члонкахъ зоставили есмо и потвердили есмо то имъ Нашимъ листомъ на вѣчность.

А для лѣпшого свѣдомья и печать Наша къ тому листу Нашому есть завѣшона.

Сталося есть и дано въ Мельнику передъ Водохрищами, лѣта нароженя Христова полторы тысячи и семъ.

Передъ зелебнымъ отцомъ княземъ Войтехомъ, Бискупомъ Луцкимъ, и передъ вельможными паны: Миколаемъ, Воеводою Троцкимъ, и передъ Яномъ зъ Заберезыня, Великого Князьства Литовского Маршалкомъ Нашимъ навышшимъ и передъ Старостою Городенскимъ, и передъ Станиславомъ Глебовичемъ, Воеводою (Полоцкимъ), и передъ княземъ Иваномъ Глинскимъ, Воеводою Новгородскимъ, и передъ княземъ Михайломъ Глинскимъ, державцою Успенскимъ, и передъ Войтехомъ (Яновичемъ). Кухмистромъ Королевое Ее Милости, Старостою Ковенскимъ и Белскимъ, и передъ Яномъ Миколаевичомъ, Маршалкомъ Дворнымъ, Старостою Слопимскимъ и передъ иными паны.

Через руки Петра Опаленского Познанского Кубернатора, которому тые речи были полецаны.

Приписка: Есть до книгъ уписана тая копія слово в слово.

У того екстракту, при печати притисненой, подписъ рукъ тыми словы: Въ небытности пана Себестіана Корижни, писара кгродского Виленского, Станиславъ Бартъломеевичъ Радвинъ Ивановичъ.

Который же тотъ екстрактъ, ку активованью поданый, есть до книгъ кгродскихъ Берестейскихъ уписанъ.

А. Дзялинськ и й, «*Zb. praw. lit.*»: Wo imia bożeje, stansia. Iżby błudnych reczej zapamiatałych, kotoryje sia dejut' pod czasom, i inoho by rostyrhu mudryj rozum naszoł, aby potwerżeniem listow byłoby priwedeno, swetkow dostojnych swedectwom byłoby wmocneno, ku wecznosti, dla toje reczi i pamiati. My Żikhimont bożiu miłostiu korol Polskij, welikij kniaź Litowskij, Ruskij, kniaża Pruskoje, Żomojtskij i inych pan i dedicz: znamenujemo tymi to listy, kotorym wsim słusznym ninesznim i potom buduczim tych listow znamenitost' majuczim. Bili nam czołom Żidowe naszi: z Berestia, s Trokow, z Horodna, z Łucka z Wołodimera i zynszich mest naszich welikoho kniażstwa Litowskoho, i pokładali pered nami priwilej najasnejszoho kniażati i pana kniazia Alexandra, to jest Witowta kniazia Litowskoho i dedicza: w kotorom prawa i wolnosti im wypisany; i bili nam czołom, abychmo im tot priwilej umocnili, i potwerdili naszim listom, kotoryj priwilej tymi słowy jest wyłożon.

Wo ime bożie stansia. My Alexandr, abo Witolt z bożi łaski welikij kniaź Litowskij i decicz Horodenskij, Berestejskij, Dorohickij, Łuckij, Wołodimerskij, i inszich: znamenito czinim tym naszim listom, ninisznim i potom buduczim, komu budet' potreba toho wedati, abo cztuczi jeho słyszati. Umyslili

jesmo s pany radami naszimi i dali prawa i wolnosti wsej Židowe wyszej menenoj meszkajuczim w tom panstwie naszom, kotoryi sut' nižej w tom liste naszom wypisany. Naperwej ustawilijesmo ižby za peniazi ruchajuci abo wynszoj reczi kotoroje sia tyczet' parsuny Židowskoje napretiwku Židowe dwum chrest'janom a tretemu židu, kotoryj by sia dobre chował w zakone swojem židowskom, swedectwo dopuszczono majet' byti. Též jestliby chrest'janin nahabał žida mowiaczi, ižby jemu swoju zastawu zastawił, a žid by jemu toho zapreł, a chrestjanin by jemu ne choteł weriti: žid prisiahszi na ważnosti onoje zastawy, a zasia prisiahszi chrest'janin: doswetczilby to na neho, majet' jemu to zapłatiti. Též jestliby žid chrest'janinu ne dawszi swetkow, rek by požycził ty zastawy, a on by zapreł to chrest'janin majet' zapłatiti albo prisiahoju sia oczistiti. I též moh by žid wziati imenem zastawy, wsiakije reczi, kotoryje by byli jemu zastaweny, kotorym kolwek imenem byliby wymoweni. Ot tych to reczej žadnoho habania neczineczi, wyniawszi odnoje kriwawoje, mokroje chusty swietoje kostelnoje, kotorych žadnym obyczajem ni odin prijmowati ne majet'. Též jestliby chrest'janin nahabał žida o zastawu kotoruju majet' žid, kotoraja by jemu była czerez złodejstwo, abo czerez khwałt wziata, na tuju istenuju zastawu, žid majet' prisiahnuti, jako ne wedał koji jemu wkradeno, abo khwałtom wziato, to toje uswoje prisiahi wymowiti, majet, kak jemu taja zastawa zastawena, oczistiwszi sia chrest'janin, majet' połowicy lichwy płatiti, kotorajaby jemu do toho czasu primnožiła. Též jestliby czerez upad, požohi, abo złodejstwa, abo czerez khwałt, reczi swoi zastawlenymi zastawami utratił by, a chrest'janin kotoryj by jemu zastawił wsiakij ne majet' žida habati, žid swojeju własnoju prisiahoju budet' oczisten. I též, jestliby židowe mezi soboju nezhodu, abo swar poczali, sud'ja mesta naszoho žadnoho peresuda na nich ne majet' brati: ale my tolko, albo nasz starosta, budietli ich suditi, a na nich by kotoraja wina abo prostupka priszła, tot sud majet' byti na nas zachowan. Ktomu, jestliby chrest'janin židu ranu nekotoruju zadał, winnyj takowyj, majet' winy zapłatiti, czim majet' nam czołom biti, a rannomu majet' dosyt' wcziniti, podłuh ran jeho, jako szlachticzu. Též jestliby chrest'janin žida zabił, majet' byti karan jako winnyj, wsiakije reczi ruchomyje, abo ne ruchomyje majet' byti w naszoj mocy. I též jestliby chrest'janin žida wdarił tak, jakoby kriwi nerozlił, majet na nem wina byti wodłuh obyczaja naszoje ziemli, a wdarenomu i obražonomu majet' dosyt' wcziniti, jako szlachticzu. A jestliby penezej nemeł, tohdy za postupok, jako prawo najdet', majet byti karan. I též jestliby žid czerez panstwo naszo jechał, žadnyj jemu nahabania cziniti ne majet. A jestliby kotoryje reczi kramnyje wez, majet' myto płatiti czerez wsi myta położonyje kak i inszyje dajut' myto. Též jestliby židowe, podłuh swojeho obyczaja nekotoroho žida umerłoho, ot mesta do mesta, ot poweta do poweta, abo ot odnoje zemli do druhoje zemli wezli by czerez myta, niczoho na nich myta ne majet' brano byti. Choczemo, jestliby tak zaisto mytnik szto brał na nich, až by jako rozbojnik karan był. Též jestliby chrest'janin kopiszcza ich woził, abo khwałtom nachodił: choczemo, ižby podłuh obyczaja naszoje zemli praw naszich, był karan, a wsi imenia jeho majut' na nas spasti. Též, jestliby chto kak na szkołu židowskuju metał, tot

majet' staroste naszomu zapłatiti dwa funty percu. Też jestliby kotoryj żid był najden sud'i swojemu u wine peneżnoj abo wynszoj kotoroj, kotoraja z dawna ułożona, to majet' zapłatiti. Też jestliby żid czerez wyznanie swojeho sud'i, byłby pozwan k sudu, perwyj i druhij raz ne priszoł by, majet zapłatiti winu za obadwa razy kotoraja włożona. A jestliby k tretemu wyznaniu ne priszol, wina kotoraja położona dla wpometania, sud'i majet' zapłatiti. A jestliby żid żida ranił, winu sud'i swojemu, wodłuh obyczaja zemskoho, zapłatiti. Też ustawilijesmo, iż żadin żid nie majet'prisiahati na desiaterom boźi prikazani, to jest knihi Mojsejewy, tolko o welikoj reczi, kotoraja by była piatdesiat hriwen serebra litoho: abo budet' pered obliczностiu naszoju wyznania a majet' prisiahati pered szkołoju u dwerej. I też, jestliby żida zabito, a czerez swedecstwo ne moh dowesti swoim prijatelem, kotoryjby jeho zabił, jestliby moh w pytaniu nekotoroho podozrenoho meti: my żidom na protiwku podozrenoho, choczom obroncoju byti. I też, jestliby chrestianin, nekotoroj żidowce rukoju khwałtownoju meł szto wcziniti, abo wdaril, majet' byti karan podłuh prawa naszoje zemli. I też, sud'ja zidowskij, kotoraja sia diejet, meżi żidy prihoda, k sudu ne majet' pered sebe priwoditi: oliżby czerez skarhu byłby naweden. Też, jestliby żidowe hde sobe wybrali, u szkole abo hde kolwe, tam majut' sużony byti. I też jesliby ot żida chrestianin, zastawu swoju wyzwolił, tak, kak by jemu lichwy ne zapłatił: a tych to lichw, jestliby czerez mesiec nedał, i onym primnożajut' druhij lichwy. Też żadnoho w domu żidowskom ne choczem postem meti. I też jestliby żid na imenie, abo na listy panow znamenitych peniazej by pozycził, a toho czerez swoi listy, abo peczati doswiedcził, my żidow mesti inszich zastaw imenie zastawlenoje naznamenujemo, a jemu toho to imenia na protiwku khwałtowi choczem boroniti. Też jestliby kotoryi detia żidowskoje okormił, tot jako złodej majet' karan byti. I też jestliby żid wzał u chrest'janina na zastawu czerez czas odnoho roku derżałby. Jestliby ważnosti peniezej pozyczonych ne wczinila, aby żid sud'i swojemu, tuju zastawu okazał, jestliby taja zastawa ne dobra była, starostie naszomu majet' wkazana byti, a potom żid jeje dobrowolne majet' prodawati, jestliby taja istnaja zastawa niżliby rok priszoł, swojemuby sud'i wkazana. A jestliby zastawa w żida czerez rok deń odin była, potom żadnomu żid ne majet' opowedati. Nadto, choczem, iżby żadnyj żida k zapłate zastawy jeno w deń swietyj ne pripużał. I też, jestliby chto żida, k zapłate zastawy jeho, w deń swiatyi pripudił, abo khwałt w domu by jeho wczinił, jako rozprawca skarbu naszoho okrut ne majet' byti karan. Też podłuh ustaw papeżskich wo imia swiatoho otca naszoho, hrozne prikazujem, aby na tom żidowe ostatoczne w panstwe naszom ustaweny, meli byti odwineny, iż poźiwajut' człoweczeje krowi, khdy to jest' na protiwku zakonu i ustawy, iż żidowe pospolityje majut' utiahati i wysterehat sia, ot pospolitoje krowi, ale jestliby nekotoryj żid, o zabitiu detiati chrest'janskoho, czerez chrest'janina był obwinen, takowy majet' byti poswetczon trema chrest'jany, a trema żidy dobrymi, a khdyby żid był poswetczon, to hdie żid winoju majet' byti karan za prostupok, a jestliby swetki pereczonyje, newinnost'ju jeho poswetczili by, chrest'janin winu kotoruju żid meł terpeti, nemiłostiwe majet' płatiti. Też, ustawilijesmo iżby żidowe, konej

pospolitych w deń tolko zastawu majut' brati jawno; a jestliby nekotoryj kon, byłby w żida kradenyj, czerez chrest'janina byłby najden, tohdy żid własnoju prisiahoju oczistitisia majet', rekuczi: żem toho konia w deń wział, kotoryjże *za peniazi moi* jest zastawen: *a tot to żid, ot toje reczi, budet' wybawen.* I też żeby myncare w kniażstwe naszom ustaweny, żidow s fałsziwymi penezmi, abo z reczmi inszimi, sami czerez posła naszoho wojewody, i też czerez meszczan, kotorym kolwe obyczajem, takowych imati ne smeliby. Też jestliby żid niekotoryj pripużonyj, welikoju potrebiznoju, czasu nocznoho wołałby, a jestliby chrest'jane jemu ku pomożeniu ne pribehli, ku wołaniu wsiakij sused, i też żid, tridcat' szelahow majet' zapłatiti. I też, ustawilijesmo, iżby żidowe prodawali wsiakuju recz dobrowolne, i majut' kupowati i chleba sia dotikati, jako i chrest'janin, a zakazujuczi im, winu nam majut' zapłatiti. I też, wsi kotoryje artykuły dalijeśmo im na tom priwili naszom wypisany, potwerżajem to im na wecznyje czasy, i peczat' naszu kazalijesmo priwesiti. Stalo sia jest, i dano, w Łucku, w oktawu swiatoho Iwana krestitela (1. lipca): pod lety bożeho narożenia, tisiacza trista let, osmdesiat i osm let (1388). I pritom byli tyje swetkowe: kniaź Fedor wojewoda łuckij, buduczi toho czasu Żimont rycere a Łuba bojare z Litwy i też Minkhajło i z Oszmeny i też z Litwy inszije bojare.

My też, na czołom bit'ie poddanych naszich żidow w mestech naszich welikoho kniażstwa Litowskoho, pri tych wsich członkach zostawili jesmo, i potwerdili iesmo to im naszim listom na wecznost'. A dla lepszoho swedomia i peczat' nasza k tomu listu naszomu jest zaweszona. Stało sia jest i dano w Melniku, pered wodo chriszczami (5. stycznia), leta narożenia Christowa, połtory tisiaczi i sem (1507). Pered welebnym otcom kniaziem Wojtechom biskupom Łuckim, i pered welmożnymi pany: Mikolajem wojewodoju Trockim, i pered Janom z Zaberezynia welikoho kniażstwa Litowskoho marszałkom naszim nawyszszim, i pered starostoju Horodenskim, i pered Stanisławom Hlebowiczom wojewodoju, i pered kniaziem Iwanom Hlinskim wojewodoju Nowhorodskim, i pered kniaziem Michajłom Hlinskim derżawcoju Utenskim, i pered Wojtechom kuchmistrom korolewoje jeje miłosti starostoju Kowenskim i Bełskim, i pered Janom Mikołajewiczom marszałkom dwornym starostoju Słonimskim i pered inymi pany. Czerez ruki Petra Opalenskoho Poznanskoho kubernatora, kotoromu tyje reczi byli polecany.

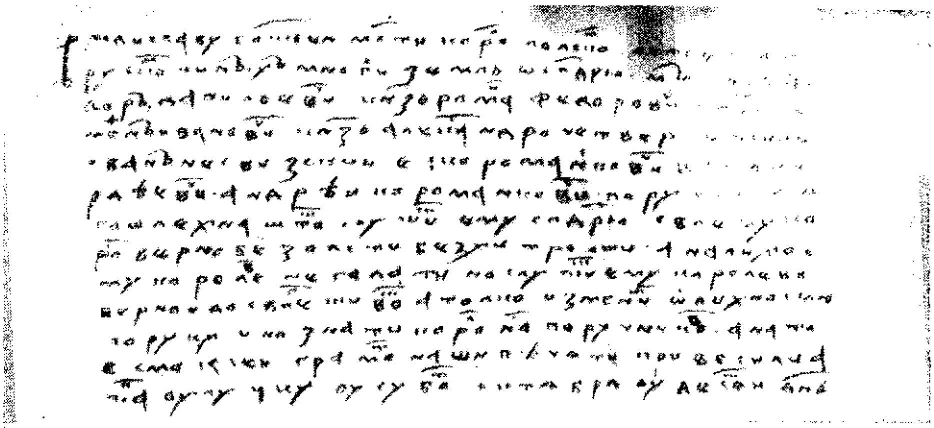
46. Князь Федір Данилович та інші князі ручаються польському королеві Владиславу за Олехна

10 жовтня 1388 р.

Текст опублікований в «Arch. Sang.», т. I, № 11, стор. 11; А. Кримським в «Укр. грам.», стор. 502; О. Соболевським, С. Пташицьким у «Палеограф. снимках», № 10; В. Розовим в «Южнор. гр.», «Укр. гр.», № 22, стор. 41—42.

У тексті грамоти не вказано року її написання. Але оскільки збереглася грамота подібного змісту латинською мовою, датована жовтнем 1388 р., то дослідники приписують і їй цей рік.

Подається за виданням В. Розова. Фотокопія зроблена з літографічного знімка публікації О. Соболевського, С. Пташицького.



Оригінал зберігається у B. Cz., D. p., № 115.

Приклади з грамоти зустрічаються в таких мовознавчих працях: «Словник»; Ф. Медведєв, «Укр. гр.», «Нариси»; С. Бевзенко, «Нариси», «Істор. морф.»; І. Свєнціцький, «Західноукр. грам.»; В. Борковський, «Синт.»; В. Борковський, П. Кузнєцов, «Истор. грам.»; Л. Гумецька, «Втор. спол.», «Перв. прийм.» та ін.

Грамота описана в «Arch. Sang.», стор. 155—156.

Влодиславу. божьей [1] млсти [2] коро(л) [3] польско(м). литовскому. руско(м) и йныхъ [4] многи(х) земль ѡспдрю [5]. мы кнзь федоръ даниьеви(ч). кнзь рома(н) федорови(ч) кнзь семенъ йванови(ч) кнзь алек(с)андро четвертенский [6] йванъ несвизский [7]. єско романкови(ч) васко кирдѣеви(ч). андрѣйко [8] романкови(ч). поручѧемсѧ [9] по ѡлехна што(ж) служи(т) ему спдрю [10] своему коро(л) верно безо лсти без хитрости. а на лихо ему короле(в) не гадати но служи(т) [11] ему королеви верно й до свое(г) живо(т)а толко йзмени(т) ѡлехно сюю поруку йно знати коро(л) на(с) поручнико(в). а на то єсмо к сей [12] грамо(т) наши пѣчѧти привесили а пса(н) [13] оу луцку оу субо(т) ѡктѧбрѧ оу десѧ(т)й [14]. днь. ∽

Різночитання

А. Кримський, *«Укр. грам.»: 3 Титли розкриваються повністю:* корол[ю]; 4 *Надрядкові знаки не відбиті;* 9 поручяемся; 11 служ[и]ти.

«Arch. Sang.»: 1 божю; 2 м[и]л[о]стю; 3 *Титли розкриваються без застережень;* 4 *Надрядкові знаки не відбиті;* 5 госп[о]д[а]рю; 6 Четвертенский; 7 Несвизский; 8 Андрѣйко; 9 поручаемсѧ; 10 г[о]с[по]д[а]рю; 12 сей; 13 писан; 14 десѧтий.

47. *Литовський князь Дмитрій Ольгердович визнає себе васалом короля польського Владислава та королеви Ядвіги*

16 грудня 1388 р.

Текст опублікований М. Круповичем, № 4, стор. 6; М. Погодіним у «Виленск. вести.», Я. Головацьким у «Памятниках», 1865, № 23, стор. 36—37, 1867, № 23, стор. 22—23; І. Срезневським у «Свед. и заметках», стор. 213—214; В. Розовим, «Южнор. гр.», «Укр. гр.», № 23, стор. 42—44.

Подається за виданням В. Розова.

І. Срезневський, Я. Головацький і В. Розов вказують на те, що оригінал знаходився в бібліотеці графів Красинських у Варшаві, № 39, а М. Крупович — що в бібліотеці Костянтина Свідзінського в Сульгустові, копію з якого зробив Круповичу М. Малиновський.

Приклади з грамоти використано в таких мовознавчих дослідженнях: Л. Гумецька, «Втор. спол.», «Перв. прийм.», «Словотв. присл.», «Мовознавство», № 10; І. Свєнціцький, «Західноукр. грам.», «Елементи»; Ф. Медведєв, «Нариси», «Укр. гр.», «Труди»; С. Бевзенко, «З істор. коментар.», «Істор. морф.»; «Словник»; Л. Коломієць, «О фразеол. соч.»; Я. Спринчак, «Очерк»; І. Нелюбова, «Конструкции»; Д. Шелудько, «Німецькі елем.»; Є. Карський, «Белоруссы», та ін.

Описана І. Срезневським у «Др. п. р. п. и яз.», 1882, стовп. 256.

Мы кнѧ(з) дмитрий [1]. ѿлгѣрдови(ч) [2]. чинимъ [3] знамени(т) [4]. тымъ [5] листо(м) [6]. ӥже [7] ӥмѣюче [8]. чистоѣ [9] мысли млсрдиıє [10]. и по(ж)даниıє [11]. к велико(м) [12] королеви володиславу польско(м) [13]. ӥ [14] къ ıєго королици [15] ѧдвизѣ [16]. ӥ къ ıєго дѣте(м) [17]. й [14] къ [18] корунѣ польскои. хотѧчи [19] с [20] нашими. дѣтми. ıєму ӥ ıєго королици. й кору(н) [22] по(л)ской. службу вѣр(н)ѣ ӥ оуставичнѣ оуказати. тому [23] ӥстому королеви. володиславови. ӥ ıєго коро(л)ци ӥ ıєго дѣте(м) [24]. ӥ корунѣ польской [25]. слюбуıємъ [26] держати. цѣлую правду ӥ чиста вѣра. с [20] наши(м) [27] дѣтми ӥ с [20] наши(м) [27] послѣдки. при немъ ӥ на вѣ(к) бы(т) [28]. а николи ω(т) [29] ни(х) [30]. а ни ω(т) [31] коруны по(л)скоѣ никоторою [32] хитростью [33] ω(т)стати. але ѿто [34] вси(х) неприѧтелий ѿстерега(т) [35] всею нашею силою [36]. ӥ на вѣ(к) [37]. помагати ми. а ѧко ко(л) [39] тако(ж) [40] йслюбили [41] бы(л) [42] ıєсмо. кнѧ(з) [43] дмитрию московьско(м) [44] й правду дали. оужь ѣде(м) [45]. и хоче(м) [46] сѧ порожни. оучинити тоѣ прав(д)ы. про(т) [47] абы коро(л) [48] бы(л) [49] бзпечнѣший [50]. оу нашей службѣ. ӥ оу [51] правдѣ. коли сѧ [52] вороти(м) [53]. сложи(в) [54] тоӥ слю(б) [55]. тогда хочемъ [56] кголдова(т) [57]. короле(в) [58] й ıєго королици. й єго дѣте(м) [24]. й кору(н) [60] польской [61]. вѣрное послу(ш)ство [62] держа(т) [63]. подъ присѧгою й по(д) [65] ч(с)тью [66]. подлугъ ѿбычаѧ [67]. ѧко ко(л) [39] бываıє(т) [68] при голдованию [69]. а на крѣпо(с) [71] то(г) [72] листа. привѣ(с)ли [73] ıєсмо наша печа(т) [74]. абы то крѣпко здержа(т) [76]. не ӥзрушисто [70]. никакими [75] дѣ(л) [79]. а дана грамо(т) [80]. в [81] молодечнѣ в [81] середу. декабрѧ. ѕ̃i [82]. дн̃ь. а то сѧ конча(л) [83]. в [81] лѣ(т) [84] бж̃ыıє [85]. а̃. т̃. п̃. ѿ [92] и̃. є лѣ(т) [86]. а при то(м) [87] бы(л) [88] боѧре. бра(т)ша [89]. минигайло. кнѧ(з) юрьӥ [90] кожıшно [77]. ӥванови(ч) [78].

Різночитання

М. Крупович: 1 *Крапки та надрядкові знаки відсутні в усьому тексті, розділові знаки не збігаються з нашим виданням;* 3 чиним; 4 знаменито; 5 тым; 6 листом; 8 имуюче; 9 чистое; 10 милосердье; 11 поздание; 12 Великому; 13 Польскому; 15 королицы; 16 Ядвизе; 17 и к дѣтем; 18 к; 22 корунѣ; 26 слюбуем; 27 нашими; 28 быти; 34 ото; 35 остерегати; 39 яколь; 40 також; 41 и слюбили; 42 были; 43 Князю; 44 Московскому; 46 хочемся; 47 прото; 48 Король; 50 безпечнешии; 52 колися; 54 сложим; 56 хочем; 57 кголдовати; 58 королеви; 60 корунѣ; 62 послушенство; 63 держати; 70 неизрушисто; 71 крѣпость; 72 того; 73 привесили; 74 печать; 76 сдержати; 77 Козшко; *79* дѣлы; *80* грамота; *82—13*; *83* коньчыла; *84* лета; *85* *слово* божье *пропущене;* 86 *слово* лѣтъ *пропущене;* 88 были; 89 Братша; 90 Юри.

Я. Головацький, «*Памятники*»: 1 *Крапки та надрядкові знаки відсутні в усьому тексті;* 4 знаменито; 6 листомъ; 10 милосердїє; 12 великомꙋ; 13 польскому; 14 и, *розділові знаки не збігаються з нашим виданням;* 16 *слова* ꙗдвизѣ и къ ѥго дѣте(м) *пропущені;* 18 и корꙋнѣ; 19 хотячи; 20 съ; 22 корꙋнѣ; 23 томꙋ; 24 дѣтемъ; 27 нашими; 28 сты; 29 отъ; 30 нихъ; 31 а отъ; 33 хитростїю; 34 отъ; 35 остерегати; 37 вѣкъ; 39 ꙗко коли; 40 также; 41 и слюбили; 42 были; 43 кнꙗзю; 44 Московскому; 45 ѣдеть; 46 хочетъ; 47 про то; 48 король; 49 былъ; 50 безпечнѣший; 53 воротимъ; 54 сложивъ; 55 слюбъ; 57 кголдовати; 58 королеви; 63 держати; 65 подъ; 66 честью; 68 бываетъ; 71 крѣпость; 72 того; 74 печать; 76 здержати; 78 Ивановичь; 79 дѣлы; 80 грамота; 81 въ; 83 кончало; 84 лѣто; 85 божьє; 86 атп и иє лѣтъ; 87 томъ; 88 были; 89 Брагша.

І. Срезневський, «*Свед. и заметки*»: 1 Дмитрий; 2 ѡлгѣрдович; 6 мостом; 7 йже; 25 Польской; 32 ни которою; 34 ѡ то; 36 силою; 41 и слюбити; 51 и ӧу; 61 Польскои; 67 ѡбычая; 69 кголдованию; 70 не изрушиті; 75 ни какими.

М. Погодін, «*Виленск. вестн.*»: 1 *Титли розкриті без застережень, надрядкові знаки відсутні;* 2 Ольгердовичъ; 4 знаменито; 10 мыслими лосердіе; 11 ѥ *передається через* іе; 18 къ *нема;* 19 ꙗ *передається через* я; 20 съ; 26 слюбуємъ; 28 сты; 33 хитростію; 34 отъ; 41 и слюбили; 45 ѣдетъ (sic); 46 хочетъ; 47 про то; 67 обычая; 68 бываетъ; 81 въ; 89 Брагша; 92 и.

48. Мстиславський князь Семен-Лигвеній присягає на вірність польському королеві Владиславу

25 квітня 1389 р.

Текст опублікований в «Актах ЗР», 1846, т. I, № 10, стор. 26; А. Кримським в «Укр. грам.», стор. 533; Я. Головацьким у «Памятниках», 1865, № 10, стор. 192—193, 1867, № 10, стор. 12—13; О. Соболевським, С. Пташицьким у «Палеограф. снимках», № 47.

Описана І. Срезневським у «Др. п. р. п. и яз.», 1863, стор. 119, 1882, стовп. 259—260. Згадується у зв'язку з визначенням дати її написання М. Дашкевичем у «Заметках»,

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] королевстве в полском [illegible]

[illegible] вседержи[illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] иже хочем [illegible] короле

[illegible]

[illegible]

[illegible] полско[illegible] [illegible]

[illegible] государем [illegible] [illegible] поне

[illegible]

стор. 156; Є. Карським у «Белоруссах», стор. 16, а також в «Примечаниях» до «Актов ЗР», 1846, т. I, стор. 5—6; у «Протоколах», стор. 232; М. Карамзіним в «Истории», т. V, прим. 108, 217.

Приклади з грамоти зустрічаються в таких мовознавчих публікаціях: І. Свенціцький, «Нариси»; А. Кримський, «Укр. грам.»; «Словник»; С. Бевзенко, «Істор. морф.», та ін.

Для даної збірки використано текст грамоти з «Актов ЗР». Фотокопія зроблена з літографічного знімка публікації О. Соболевського, С. Пташицького.

Оригінал зберігається в рукописному відділі Державної публічної бібліотеки ім. М. Салтикова-Щедріна, ф. «Западнорусские акты», № 1. Копія зберігається в Ленінградському відділенні архіву АН СРСР, ф. 216, оп. 1, № 39, арк. 173.

Мы [1] князь Семенъ, инымъ именемъ Лыгвеній [2], чинимъ знаменито [3] симъ листомъ, кто на нь [4] возрить, или прочитаеть, ижъ [5] коли освящены [6] господинъ [7] Володиславъ, Божьею [8] милостью [9] король Полскіи [10], Литовскій [11] и Рускій и иныхъ [12] земль многихъ господарь [13], братъ нашь милѣйшій [14], поставилъ насъ опекалникомъ мужѐмъ и людемъ Великого Новагорода: и мы тому корол(ю) [15], и Ядвизѣ, королицѣ королевства Полского, и съ [16] тыми людми съ [17] Великого Новаго(ро)да [18], како жь долго держимъ у нашемъ опеканью [19], слюбили есмы [20], и еще [21] симъ листомъ слюбуемъ [22], ижъ [5] хочемъ при нихъ, при корунѣ королевства Полского пристати, и съ нашею сило(ю) и съ нашими помочми, и съ [16] нашею радою, и съ [16] нашимъ остреженьемъ [23] безо всякой [24] льсти [25] и хитрости; не хочемъ такожь николи отступити [26] ихъ, коруны [27] королевства Полско(го); а сему на свѣдецтво, нашя [28] печять [29] привѣшена [30] есть [32]. А... данъ [31] есть [32] у Судомири [33], у недѣлю [34], у тыйжьдень [35] по Великом дни, лѣта Божья [36] тисяча [37] 389 [38].

Різночитання

Я. Головацький, *«Памятники»:* 4 нань; 5 ижь; 6 освѧщены; 15 коро[лю]; 21 єще; 24 всѧкой; 29 печать; 31 а данъ; 32 єсть; 33 Сꙋдомирѣ; 36 Божьѧ; 37 тисѧчѧ; 38 тпд.

А. Кримський, *«Укр. грам.»:* 1 *Розділові знаки не збігаються з нашим виданням;* 2 Лыгвени; 3 знаменит[о]; 5 иже; 6 освящины; 7 г[оспо]д[и]нъ; 8 Б[ож]ье; 9 м[и]л[о]сти; 10 Полскии; 11 Литовскии; 12 Рускии, иныхъ; 13 г[о]с[у]д[а]рь; 14 милеишии; 16 ис; 17 с; 18 Нова — года; 19 опеканию; 20 єсми; 21 єще; 22 слюбуємъ; 23 остережении; 24 всякои; 25 лети; 26 отступ[и]ти; 27 коруне; 28 нашѧ; 29 печят[ь]; 30 привешена; 32 єсть; 34 Н[е]д[ѣ]лю; 35 тыжед[е]нь; 36 Б[ож]ья; 37 тис[я]чя.

49. Великий литовський князь Олександр-Вітовт видає привілей гродненським євреям

18 червня 1389 р.

Текст опублікований С. Бершадським в «Рус.-евр. архиве», т. І, стор. 26—28, № 2, звідки передруковується в цьому виданні.

Оригінал не відшуканий, копія від 19.VIII 1547 р., завірена Сигізмундом Августом, збереглася в актових книгах Метрики литовської («Записи», № 120, арк. 363).

Копія зберігається в Ленінградському відділенні архіву АН СРСР, ф. 216, оп. 1, № 39, арк. 156—161.

Крім того, грамота завірялася ще пізніше Яном Казиміром 20.VI 1655 р. і Станіславом Августом 19.XII 1785 р. Остання занесена в книгу «Судных дел», № 234, арк. 253.

Жикгимонтъ Августъ милостю Король Полскій Великій Князь Литовскій, Рускій, Пруській, Жомоицкій, Мазовецкій и иныхъ.

Ознайменуемъ тымъ листомъ, кому того вѣдати належить нинѣшнимъ и напотомъ будучимъ, ижъ, постановившисе передъ Нами и радами Нашими, подданные Наши, жидове Городенскіе: Июда Абрамовичъ, Шмоило Якубовичъ, именемъ своимъ и именемъ усехъ жидовъ Городенскихъ, били Намъ чоломъ и покладали передъ Нами прывилей подъ тытуломъ и печатью Наяснѣйшаго Княжати пана Александра, албо Витольда, Великого Княжати Литовскаго, у которомъ прывилью права и вольности въ собѣ замыкаютъ онымъ наданые и позволеные, просили Насъ, абыхмо преречоный прывилей Нашымъ привилеемъ ствердили. Который привилей слово до слова так се въ собѣ маетъ:

Въ име Панское, аминь.

Люцкые справы, естлибы не были ствержены голосомъ светковъ, албо сведецьтвомъ писма, борзо бываютъ въ запомненю.

Про то Мы Александръ, або Витолдъ, з ласки Божое Княжа Литовское и дедичъ Городенскій и Берестейскій, Дорогицкій, Луцкій, Володимерскій и иныхъ землъ, ведомо чынимо тымъ теперешнимъ, яко и на потомъ будучого веку людемъ, до которыхъ ведомости тотъ Нашъ листъ прыдетъ: Ижъ жидамъ Нашимъ Городенскимъ права и вольности имъ самымъ и потомкомъ ихъ надаемъ и позволяемъ, яко нижей описано такъ выражаемъ.

Ижъ жыдове Городенскіе на пляцахъ тыхъ, на которыхъ теперъ мешкаютъ, то есть, почавши отъ мосту замку Городенского ку рынку, обаполъ улицы, до улицы, которая идетъ зъ улицы Замковое ку Подолю; тыломъ тые пляцы до домовъ церковныхъ и дому Ивановского. А з другое стороны улицы до цмынтару, а поперекъ до цмынтара а пляцов костелныхъ аж до речки. Городницы. А около ку замку до малое церквы.

На которыхъ тыхъ плацахъ надъ Городницею божница ихъ жыдовская стоитъ.

До того копища ихъ, гдѣ змерлыхъ своихъ ховаютъ, подле пляцовъ жыдовскихъ надъ Городницею до самое речки Городницы, а ждовжъ до пляцу пана Ивана Федоровича, а з другое стороны вздлужъ до улочки и до пляцовъ костельныхъ.

Съ которого того копища такъ теперешнего, яко и на потомъ набытыхъ пляцовъ, так тежъ пляцовъ божницы ихъ жидовское жадныхъ податковъ а ни повинности до скарбу Нашого давати не маютъ.

До того позволяемъ имъ в домахъ своихъ вшелякіи пожитки собе привласщати і вшелякіе накое, дома робечы до скарбу Нашого повинность дорочную.

Гандле и куплю в рынку и в клеткахъ, и по улицахъ з мещаны заровно отправовати усжывати маютъ; ремесла вшелякія робыти.

Волно резникомъ жидомъ, быдло купуючы, в рынку и в клеткахъ своихъ тушами и чвертями, и на шроты рубаючы, кому хотя продавати волно, не даючы за скарбу Нашого жадное повинности, плечкового и лоеваго.

Кгрунтовъ оромыхъ и сеножатныхъ, которыи теперь мають и напотомъ набудутъ, заровно з мещаны до скарбу Нашого платечы, заживати мають.

И иншые права и волности, в привилияхъ отъ Насъ жидомъ Берестейскимъ въ року тисеча трыста осмдесятъ осмомъ наданыхъ, и тыхъ жидовъ Городенскихъ при томъ же праве зоставуемъ.

Абы тогды тые речы вишъ выраженные на вечные часы и веки могъ тотъ листъ Нашъ (?), выразившы нижей именами светки при томъ былыхъ, онымъ дали есмо и печатью Нашою змоцнили.

Деялосе в Луцку, передъ святомъ Яна светого Хрестителя, року отъ нароженя Сына Божого тысеча триста осмъдесятъ девятого, месеца июня осмнадцатсго дня, индикта третего.

Пры томъ были люди зацные: Θедоръ княжа, на тотъ часъ Воевода Луцкій; Рымонъ и Жыкгмонтъ, жолнере альбо бояре з Литвы; такъ тежъ Минкгайло з Ошмены, тежъ з Литвы. И при многихъ людей веры годныхъ светковъ.

Мы тогды, на прозбу помененныхъ подданыхъ Нашихъ жидовъ Городенскихъ, во всихъ оныхъ пунктахъ, кляузулахъ, артикулахъ ласкаве склонаючисе къ менованому привилею, права и волности, въ преречономъ привилею описаные, умыслили есмо ствердить, умоцнить: якожь тымъ привиліемъ Нашымъ ствержаемъ, умоцняемъ, хотечы, абы на вечные потомные часы моць мели.

И для леншое веры и моцы до того листу привилею печатъ Наша есть завешона. Писано у Вилни, подъ лета Божого нароженя 1547, месеца Августа 19 день, индикт 5.

Sigismundus Augustus, Rex.

Валерiянъ, писарь.

50. Великий князь литовський Вітовт пише листа про в'язовецького судника Пилипка

Після 1389 р.

Текст опублікований в «Актах ЮЗР», 1865, т. II, № 65, стор. 103, звідки передруковується і в цьому виданні.

Описана І. Срезневським у «Др. п. р. п. и яз.», 1882, стовп. 262.

Отъ великого князя Витовта... смерде. Тылько тотъ судникъ Вязовецкій Пилипко жаловалъ ся намъ: привернулъ дей еси его къ конокормству; ино чи не боишся ты, смерде, насъ, да чи не бывалъ ты у насъ подъ посохомъ, што его съ того дѣла вернешь, што онъ на насъ суды чинитъ? А писанъ у Веленѣ въ дворѣ, у пятокъ по Велицѣ дни на Святой недѣли.

51. Свідчення Яна Тарнувського про право Ігнатка та Самійла Черневичів, а також Миша Мужиковича на відповідне майно

23 травня 1390 р.

Текст опублікований В. Розовим в «Южнор. гр.», «Укр. гр.», № 23-а, стор. 175—176, звідки передруковується і в цій збірці.

Приклади з грамоти зустрічаються в таких мовознавчих дослідженнях: І. Свенціцький, «Західноукр. гр.»; «Словник»; І. Нелюбова, «Конструкции»; Л. Булаховський, «Наук. зап.»; І. Слинько, «Наук. зап.»; С. Бевзенко, «З істор. коментар.», «Нариси», «Істор. морф.»; Ф. Медведєв, «Укр. гр.», «Труди»; Л. Гумецька, «Перв. прийм.», «Втор. прийм.», «Словотв. присл.», «Мовознавство», № 10, та ін.

А се знаменито буду(т). и свѣдочно всѣмъ. добрымъ. што на тотъ листъ оузоздрѧть. Мы панъ ӕнъ дѣдичь тарнувъскии. староста рускии. познавами то нашимъ листомъ. господарѧ нашего милостивого. королѧ влодиcлава. ѥго приказаньѥмь. то ѥсмы вчинили. игнаткови черневи(ч) дали ѥсмы ѡ(т)мѣну. за пекули(ч). и ѥго брату самоилови. оу тѣшковичехъ, воземъши подъ слугами королювъскими. ѥхъ вотнину дворища фалелѣѥвичь. што же мишь мужикови(ч). держалъ та дворища оу тѣшькови(ч). королювъ слуга. и мы ѥсмы. тому исному мишеви и ѥго дѣтемъ дали ѥсмы фецеви(ч) дворище и бугданъчича оу новосѣльце(х) на вѣки. и дѣтемъ ѥго. за ѥго дворища за ѡ(т)мѣну. што же имѣлъ оу тѣшковичи(х). а тако дали ѥсмы мишеви та дворища оу новосѣльце(х) и землею. и сѣножатьми. и зъ гаими. и ставомъ. и з болоты. и со всѣми оужитки. ӕко коли. из вѣка вѣчного было к тѣмъ дворищюмъ. а на то дали ѥсмы. грамоту нашю. и печать завѣсили. на потвержѣньѥ тѣ(х) дворищь. а данъ листъ по б҃жьюмъ нарожѣньѥ. а҃. лѣ(т). и҃. т҃ лѣ(т). и девѧносто лѣ(т). на с҃тго д҃ха д҃нь оу перемышли. а имать мишь служити кролеви стрѣльцемь на каждую воину. а при томъ были и свѣдци. панъ ходько быбельскии. панъ мичко мжюрувъскии. панъ февбрунъ воѥвода. панъ васко кузмичь, костько судьѧ перемышльскии. воитъ перемышльскии михалко. и вели было добрыхъ при томъ. кто жь коли зломи(т) нашю грамотоу су(д) пре(д) б(г)мъ имаю с нимъ.

52. Молдавський воєвода Мірча старий дозволяє львівським купцям торгувати в межах свого воєводства

Близько 1390 р.

Текст опублікований А. Прохаскою у праці «Codex», т. VI, стор. 8—12 (після оригіналу іде його польський переклад); в «Archiva», т. І, стор. 3—4. Описана Д. Зубрицьким в «Hist. m. Lwowa», стор. 77. Мовна основа південнослов'янська, але є східнослов'янізми.

Текст і фотокопію для цього видання взято з праці А. Прохаски «Codex».

азъ Іѡ. Мирча великый воивода и г[оспо]д[и]нъ въсей земи ѹгро-влахїйской и запланинскым[ъ] страна[мъ], дават[ь] Г[о]с[по]д[ьст]вами вѣрѫ и д[оу]шѫ Г[о]с[по]д[сьт]ва-ми, Владислава, кралѣ, ѡтъ Леѡ[нбурга], и пръгарем[ъ] ѡт[ъ] землѧ брата Г[о]с[по]д[ьст]ва-ми, великѡг[о] княѕа Ви-

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]



толта, ꙗко хто трѣбꙋет[ь], да прїйде[ь] въ земѧ Г[о]с[по]д[ьст]ва-ми с[ъ] кꙋпіѫси, да прїиде[ь] слѡбодно на вѣрѫ и на д[оу]шѫ Г[о]с[по]д[ьст]ва-ми съ прѣмножъством[ь] дѡбытком[ъ], макар[ъ] да донесет[ь] без[ъ] числа без[ъ] числъ, тысѫща тысѫщ[ь] тъм[ъ]. Тъкмо на едином[ъ] мѣстѣ, где си стѧт[ь] коупіѫ розвезати, ꙋ Тръговище, тꙋ да си платѧт[ь] вам[ѫ], и, що полюбѧ, да си кꙋпѧ а Г[о]с[по]д[ьст]ва-ми сищет[ь], кꙋпит[ь]. Що ли не кꙋпим[ъ], а ѡни да сѫ слѡбодни ходити по всей земли и ѡбласти Г[о]с[по]д[ьст]ва-ми, продавати и кꙋпꙋвати по въсѣх[ъ] тръговох[ъ][и] по въсѣх[ъ] бродовох[ъ] подꙋнавскых[ъ], почѧвше ѡт[ъ] Желѣзныих[ъ] вратъ дори до самѡг[о] Браилова; еще ж[е] и по въсѣх[ъ] пѫтевех[ъ] прѣзпланинскых[ъ]. [И] нигде да не да[ваѫ]т[ь] вамѫ, ни на коем[ъ] тръѕѣ, ни на коем[ь] бродѣ. А где бѫдет[ь] вама продадена ѡт[ъ] Г[о]с[по]д[ьст]во-ми (!), а гъйзи Вамеш[ъ] Г[о]с[по]д[ьст]ва-ми да сокотит[ь] на мене, а еже вамѫ да не смѣет[ь] ꙋзѧти. А где нѣст[ь] продадена, тꙋзи да си и не погледат[ь]. [А] кто ли бы посрамотил[ъ] сый хрісовоул[ъ] Г[о]с[по]д[ьст]ва-ми таковый имат[ь] прїѧти великѡ злѡ и ѡргїѫ ѡт[ъ]. Г[о]с[по]д[ьст]ва-ми, како и невѣрник[ъ] сїемꙋ хрїсовꙋлꙋ Г[о]с[по]д[ьст]-вами. Іѡ. Мирча, вѡевода, милостїѧ божїеѧ господар[ь].

53. Перемишльський воєвода Фебрун свідчить, що владика Афанасій продав два дворища у Бишковичах панові Яшкові Іспрувському

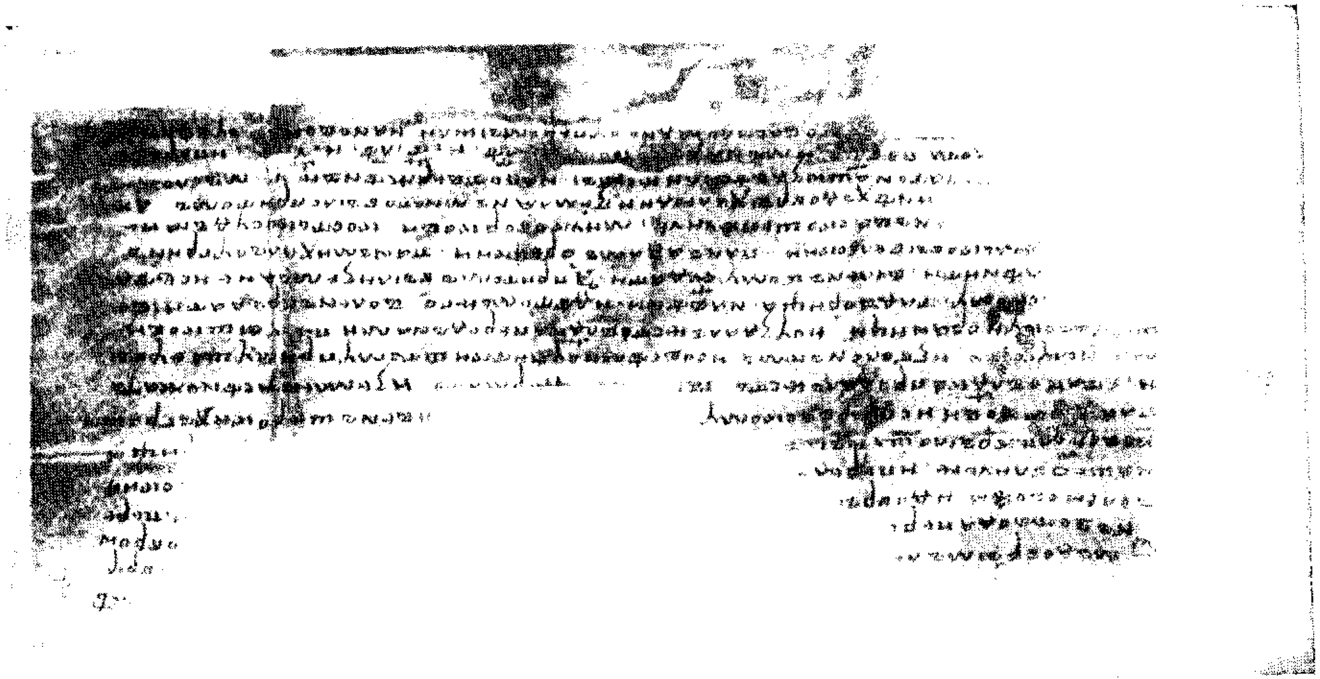
1 січня 1391 р.

Текст опублікований А. Кримським в «Укр. грам.», стор. 420ζ; О. Соболевським, С. Пташицьким у «Палеограф. снимках», № 26; В. Розовим в «Южнор. гр.», «Укр. гр.», № 24, стор. 44—45.

Приклади з грамоти зустрічаються в таких мовознавчих дослідженнях: «Словник»; О. Мельничук, «Слов. мовозн.», т. II; О. Шахматов, А. Кримський, «Нариси»; А. Кримський, «Укр. грам.»; І. Свєнціцький, «Нариси»; С. Бевзенко, «Нариси», «З істор. коментар.», «Істор. морф.»; Ф. Медведєв, «Укр. гр.», «Нариси», «Труди»; С. Самійленко, УМШ, 1956, № 6; Л. Гумецька, «Мовознавство», № 10, та ін.

Подається за виданням В. Розова. Фотокопію зроблено з літографічного знімка з публікації О. Соболевського, С. Пташицького.

Во ймѧ [1] ѿца [2] и сна и стго дха. Аминь, А се знаменито будь [3]. и свѣдочно всѣмъ добрымъ людемъ [4] што на тотъ листъ оузоздрѧть. А се ꙗ Фебрунъ воιєвода перемышльскии. познавамъ то нашимъ листъ [5]. доброю волею своιєю. и добрымъ оумышлѣнъιємъ своιємъ. пришодъши. пере [6] наше ѻбличьιє. и передъ землѧны. Фанасии влдка перемышльскии и [7] своιєми крылошаны. Продалъ ιєсть оу бышковичихъ. два дворища [8] пану ꙗшкови испрувъскому. на вѣки. за. ї. [9] гривенъ широкихъ грошии, а тако влдка продалъ ιєсть. ꙗко самъ держалъ. и [10] землею и сѣножатьми и с лугомъ, и з болонъιємь. и со всѣми оужитки што му прислуша оу бышкувъскуи граници. и оуздалъ ιєсть влдка перед нами. пану ꙗшкови испрувъскому. та дво-



рища. на вѣки. и дѣтемь юго. воленъ продати. воленъ замѣнити, воленъ кому ѡ(т)дати [11]. А при томъ были земляне исвѣдъци. панъ ходько быбельскии, панъ адамъ ѻрецкии, панъ михалъ оугринъ ваповецкии, панъ васко шепѣчичь, мичко борковн(ч), костько судью перемышльскии. инѣхъ добрыхъ людии землѧнъ много было при томъ. а к тому листови. печать нашю завѣсили юсмы, на потвержѣнью тѣмъ словомъ. А писана грамота. по бж҃ьюмъ нарожѣнъѣ.҂а [12], лѣ(т) [13]. и, т҃ [14], лѣ(т) [13], и ч҃ [15], лѣ(т) и первою лѣ(т) [13], а писанъ листъ. на ст҃го васильꙗ дн҃ь оу перемышли. на новою лѣ(т) [16] оу вѣки. ХХ

Різночитання

А. Кримський, *«Укр. грам.»:* 1 ѧ *передається через* я, *надрядкові знаки відсутні;* 2 О[ть]ца; 3 *Розділові знаки не відбивають правопису оригіналу;* 4 людьмъ; 5 лист[ом]ъ; 6 пере[дъ]; 7 и[с]; 8 дворищи; 9 — 10; 10 и[з]; 11 отдати; 12—1000; 13 лѣт; 14—300; 15—90; 16 лѣто.

54. Литовські князі ручаються за Гридка Костянтиновича князю Скиргайлові

1392 р.

Текст опублікований в «Актах ЮЗР», 1863, т. I, № 2, стор. 2; I. Срезневським у «Подлиннике»; В. Розовим в «Южнор. гр.», «Укр. гр.», № 25, стор. 46—47.

Описана I. Срезневським у «Др. п. р. п. и яз.», 1882, стовп. 270.

У тексті немає вказівки на рік чи дату написання. З приводу дати і місця див.: Є. Карський, «Белоруссы», стор. 360; Ф. Леонтович, «Очерк», стор. 398. Подається за виданням В. Розова.

Приклади з грамоти зустрічаються у таких мовознавчих дослідженнях: «Словник»; С. Бевзенко, «Істор. морф.», «Нариси»; Ф. Медведєв, «Нариси»; О. Мельничук, «Слов. мовозн.»; Л. Коломієць, «О фразеол. соч.»; Л. Гумецька, «Перв. прийм.», «Мовознавство», № 10, та ін.

Копія грамоти зберігається в Ленінградському відділенні архіву АН СРСР, ф. 216, оп. 1, № 39, арк. 188.

Поручили(с) [1]. кнѧ(з) велико(м) скирьгайлу [2]. за гридка за костѧнтинови(ч) [3]. вынѧли [4] его на свои ру(к). за побѣгъ и за все лихоє. первый поручни(к) кнѧ(з) михайло євнутеви(ч). кнѧ(з) василий михайлови(ч). кнѧ(з) иванъ городецький. бра(т) юго кнѧ(з) юрьи. левъ плакси(ч) левъ васильєвъ сн҃ъ. ру(с)нъ плакси(ч). кнѧ(з) федоръ. миркли. бра(т) єго дмитрий [5]. ли(пѧ)-та бра(т)ша. кнѧ(з) юрьи кожюшно ива(н) ру(с)нови(ч). ѿсипъ дѧдѧ. исай соколникъ. дани(л) висовидови(ч). ѿзарьѧ мншютинъ. мелешко степанъ. зазъба [6]. кгастовтъ. кердути. крукьждо. сурьѧтъ. федоръ весна. федоръ ѿсташкови(ч) рикайло. ѿхрѣмъ [7]. братьѧ юго терешко. ѿндрюшко. никонъ василей. дмитриєви(ч) [8]. монивидъ. койликикови(ч)и. ѿндрѣй [9] митковъ. пасыно(к). матфѣй оусови(ч). семеникъ. кнѧ(з) [10] михайловъ. ѿнципоръ [11] с [12] брато(м).

Різночитання

«Акты ЮЗР»: 1 *Титли розкриті без застережень;* 2 *Надрядкові знаки відсутні;* 3 Константиновича; 4 ѧ *передається через* я; 5 Дмитрій; 6 Засыба; 7 Охремъ; 8 Дмитріевичь; 9 Ондрей; 10 княжь; 11 Михайловъ сынъ Онципоръ; 12 съ.

55 *Роман Мушат, молдавський господар, дарує своєму слузі витязю Іванишу три села на р. Сереті*

30 березня 1392 р.

Текст опублікований Б. Хашдеу в «Archiva», стор. 18; М. Костакеску в «Documentele», стор. 7—8; в «Documente», стор. 431 (фотокопія); в «Ист. Молд.», 1951, стор. 93 (фотокопія), звідки передруковується і в цьому виданні.

Згадується В. Сенкевичем в праці «О влиянии», стор. 8, 21; О. Яцимирським в «Молд. гр.», стор. 177, та ін.

Приклади з грамоти використані в «Словнику».

Велики. Велики самодєржавнъи мл(с)ти б҃жи г҃нъ іѡ романъ воевода обладаѧ землею молдавьскою ѡ(т) плонины до морѧ далъ есмъ ис моимъ сынъми олександро и богданъ. слузѣ нашему иванышю витѧзю за его вѣрную службу г҃ села на серетѣ. ему оурукъ со оусѣмъ доходомъ. оу вѣки и дѣтемъ его и оучатомъ (!) его и праоунучатомъ его и прашчирѧтомъ его со оусѣмъ гравомъ иселомъ чюрсачвъцы и владимровъци и букуровци. а хотарь имъ нижни ѡ(т) марашевъци валъ што поперекъ полѧ до серета та на ту сторону серета оу нижнимъ коньцы поланы могыла а ѡ(т)толѧ простѣ чересъ лугъ оу криницы могила. а ѡ(т)толѧ простѣ оу буковину могила а ѡ(т)толѧ по краи буковины горѣ шѣшербовьского хотарѧ оу лугъ могыла ѡ(т)толѧ къ теплици (?) ту та могила а ѡ(т)толѧ к серету середъ полѧ могила. а ѡ(т)толѧ... серета горѣ... до буковины кде вышелъ путь ѡ(т)толѧ к рѣци (?) пашъноу (?). полѧ. а ѡ(т)толѧ по краи буковины дѣломъ доловъ до сяну то слоузѣ (?). Тамъ все а коли на то вѣра моѧ и моихъ сыно(!) вѣра. вѣра жюпана юги жюркевича. вѣра жюпана стецькова. и со братиѧми его вѣра братоулова нѧтедулова. вѣра пана станиславова. вѣра пана драгоева. вѣра аньдриѧшева и пана жюржева. вѣра пана драгуша вѣтѧзева. вѣра стравича. вѣра пана оуладова пана гидевова пана грозина вѣра пана костина вѣра оришева вѣра оусѣхъ боѧръ мо... молдавьскихъ а на крѣпость тому и на памѧть велѣлъ есмо нашю печать великую привѣсити штобы непорушена то николиже до вѣка. писанъ листъ оу лѣто шестотисѧчное полно ф҃ сотъ мѣ(с)цѧ марта оу л҃ де(н) нашемь городѣ оу романа воеводы

56. Великий литовський князь Вітовт розподіляє озеро Ісет між віленським єпископом і князями гедройськими

1392—1429 рр.

Текст опублікований в «Актах ЗР», 1846, т. I, № 16, стор. 28; Я. Головацьким у «Памятниках», 1865, № 19, стор. 198 — 199, 1867, № 19, стор. 18—19; в «Белорус. арх.», ч. II, стор. 14.

У грамоті немає дати її написання. В «Актах ЗР» з уваги на те, що 7-й індикт за часів Вітовта припадає на 1399, 1414 і 1429 рр., надруковано цю грамоту під 1399—1429 рр. Я. Головацький відносить її написання до 1392—1429 рр. Ця дата прийнята і в нашому виданні. І. Срезневський («Др. п. р. п. и яз.», 1863, стор. 131, 1882, стовп. 288) описав цю грамоту під 1399 р.

Подається за виданням Я. Головацького.

За свідченням Я. Головацького, оригінал зберігався в Архіві Віленського капітулу.

Мы великий кн҃зь Витовтъ даемъ [1] вѣдомо сею нш҃ою грамотою, што спиралисѧ Кгедройтьскии кнѧзи с бискп҃омъ оу [2] Виленьскимъ ѿ ѡзеро ѿ Исето. И мы имъ роздѣлили на полы [3] тое ѡзеро, бискꙋпови [4] таѧ половина што къ Лынкгменомъ, а Кгедройтьскимъ дрꙋгаѧ половина. А пс҃анъ оу Троцехъ, ноıабрıа К҃З индиктъ З҃.

Різночитання

«Акты ЗР»: 1 *Розділові знаки не збігаються з нашим виданням*; 2 оу *пропущене;* 3 наполы; 4 бискупови.

57. Вітовт, великий князь литовський, дарує Бедриху селища Сволочигачі та Верх Болванця в Смотрицькій волості

1392—1429 рр.

Текст опублікований в «Актах ЗР», 1846, т. I, № 22, стор. 32; Я. Головацьким у «Памятниках», 1865, № 17, стор. 197—198, 1867, № 17, стор. 17—18; у «Протоколах», стор. 132; А. Кримським в «Укр. грам.», стор. 534; О. Соболевським, С. Пташицьким у «Палеограф. снимках», № 19; В. Розовим в «Южнор. гр.», «Укр. гр.», № 61, стор. 111—113; В. Русанівським в «Укр. гр.», стор. 36.

У грамоті не вказано року її написання. В «Актах ЗР» опубліковано цю грамоту під 1414—1429 рр. Я. Головацький датує — «після 1392 р.», В. Розов, О. Соболевський, С. Пташицький та В. Русанівський — під 1429 р.

Подається за виданням В. Розова.

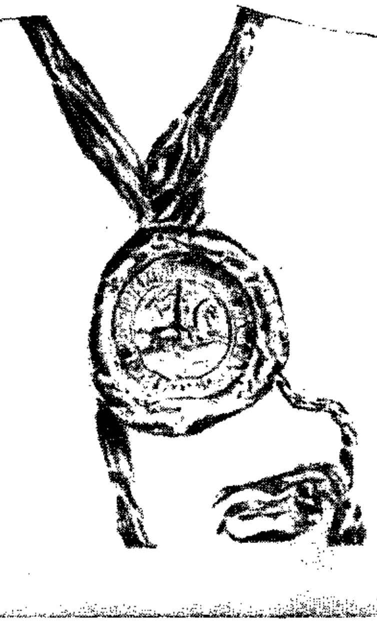
Фотокопію зроблено з літографічного знімка публікації О. Соболевського, С. Пташицького.

Приклади з грамоти зустрічаються в «Укр. грам.» А. Кримського.

Копія зберігається в Ленінградському відділенні архіву АН СРСР, ф. 216, оп. 1, № 328, арк. 26.

Мы великиӣ кн҃зь [1] витовтъ [2]. дали. ѥсмо [3—4] сюю нашу грамотꙋ бедриху. што держить ѡ(т) [5] насъ двѣ селици. ѡдно [6] сволочигачи. а другоє верхъ болванцѧ [7] оу смотрицкой волости. на тыӣ двѣ селищи. записали ѥсмо ѥму. Сеѭ нашеѭ грамотоѭ. шестьдесѧть копъ. подольскими полугрошники. коли жь

+ мьстиславъ кнѧзь великыи новгородъ. далъ есмь нашу грамоту
бедриху. што держить ѿ насъ двѣганцин ѿдносевое
чьпахн. а другое верхъ волванцѧ оуимѣ рицкѣ поволости
напинь дьвѣганцин. дали есмѧ емоу. Се нынѣ ѥгра
мотою. шестьдесѧть копѣ. подольскых полугрошники.
гольнжь всихъ мы хитвали. ѡнкъ выхганци. поставе може
тиоуныго. ни емоу прывольна ныхъ мьвынуимати. наторгь
ниьбе ни дати смужьим дьвѣганцин. ...отпоу
ю. подольскими полугрошники. ... оуподо
бынато а писана оу пюргѣне. ... пятомъ
февралѧ ... а днь ...



быхомъ хотѣли тый двѣ Селищи любо сами оузѧти оу него Или кому приволили быхомъ выкупити. и҆ тогды и҆мѣе҆мъ [8] дати е҆му за тый двѣ селищи шестьдесѧть копъ. тую. подольскими полугрошники. по той личбѣ какъ оу подольи҆ и҆деть а҆ писана оу турєйску в володимерьскомъ Ѳевралѧ оу а҃ днь и҆ндикта оу з҃.

Різночитання

Я. Головацький, *«Памятники»: 2 Розділові знаки не збігаються з оригіналом;* 7 Волванцѧ; 8 имѣємо.

«Акты ЗР»: 1 Титли розкриті без застережень; 2 Розділові знаки не збігаються з оригіналом; 3 Надрядкові знаки відсутні; 4 є *передається через* е; *7* ѧ *передається через* я; 8 имѣемо.

А. Кримський, *«Укр. грам.»:* 1 кн(я)зь; 2 *Розділові знаки не збігаються з оригіналом; 3 Надрядкові знаки відсутні;* 5 от(ъ); 6 одно; 7 ѧ *передається через* я.

58. Ярлик хана Золотої Орди Тохтамиша до польського короля про підтвердження миру між ними

20 травня 1393 р.

Текст опублікований М. Оболенським в «Ярлыке» та «Сборнике», стор. 25—27; В. Розовим в «Южнор. гр.», «Укр. гр.», № 26, стор. 47—49.

Описана В. Межовим у «Русск. истор. библ.», № 8 і 9; І. Срезневським у «Др. п. р. п. и яз.», 1882, стовп. 166—167; М. Карамзіним в «Истории», т. IV, прим. 191. Окремі міркування про цю грамоту див. також: «Северная Пчела», 1842, № 172; «Библиотека для чтения», 1851, т. 106, стор. 1—5; «Современник», 1850, т. 24, стор. 18—23; О. Малиновський, «Ярлык», стор. 3, та ін.; в «Зап. Од. общ.», т. І, стор. 337—340; в «Актах АЭ», стор. 345.

Приклади з грамоти зустрічаються в таких мовознавчих дослідженнях: Л. Гумецька, «Словотв. присл.», «Функції», «Втор. спол.», «Втор. прийм.», «Перв. прийм.», «Словотв. сист. числ.», «Мовознавство», № 10; Л. Коломієць, «О фразеол. соч.»; І. Керницький, «Із спостережень»; «Словник»; С. Бевзенко, «З істор. коментар.», «Нариси», «Істор. морф.»; О. Заруд няк, «Наук. зап.», «Пригл. управленис»; І. Нелюбова, «Конструкции»; Ф. Медведєв, «Укр. гр.», «Нариси», «Труди»; Я. Спринчак, УМШ, 1956, № 5; С. Самійленко, УМШ, 1958, № 2, 1955, № 6, 1956, № 6; Д. Шелудько, «Німецькі елем.»; О. Мельничук, «Слов. мовозн.», та ін.

Подається за виданням В. Розова.

Слово Тактамышєво. къ Королєви. Польскому. Вѣдомо даємъ. нашему бра(т) [1]. ажь [2] єсмь [3] сѣлъ. на столѣ вєликого. ц҃рства. коли єсмь [3] первое сѣлъ на ц҃рьскомъ [4] столѣ. тогда єсмь. послаль былъ квамъ Асана и҆ [8] Котлубугу. вамъ дати вѣданиє. и҆ наши посли нашли ва(с) [5] под городомъ под Троки стоѧчи [6]. вы па(к) [7] послали є [7a] єсте кнамъ посла вашего. Литвина. на и҆мѧ Невойста. О҆у другомъ пакъ [9] лѣтѣ. стала межи на(с) замѧтнѧ [10]. нашь плємєньни(к) [11] Бекбула(т)ъ [12] и҆ Хо(ч)жа [13] Мєдинъ оучинилсѧ намъ ворогъ. и҆ оуста(ли) на на(с) [15]. и҆ ѣще к тымъ. Бекгичь. и Турдучакъ. Берди. Давыдъ Тикнѧ. головний. мои҆. были слуги. и҆ тий стали намъ ворогъ. и҆ оу мене служачє. и҆ почали коромолити на мене. послалисѧ. ѿдного на и҆мѧ. Идикгиѧ

до Аксакъ Темирѧ. на мене ли(хо)го [17] мыслѧче. По тыхъ посланию. по Идикгиєву посольству. вышолъ на мене Аксакъ-Темиръ. Желѣзнаѧ нога. ѡ(т) [18] Чорного Пѣска. Тогда Аксакъ. пришолъ. такъ тайно на насъ. аже не было намъ никакоѣ вѣстї а ни слова. алижь о(у)зрѣли [19] єсмо єго оу нашой державѣ мы па(к) [20] поспѣли єсмо ӥспрѧтати [21] всеѣ силы нашеѣ. толко што ѡколо [22] на(с) [23] нашь дворъ. єсть ӥ с тыми стали єсмо противъ того Аксака. Тъй ӥсный Бекбулатъ. нашь ворогъ. насъ выдалъ ӥ побѣглъ ѡ(т) [18] насъ. Коли той лихий Бекбула(т) [24]. побѣглъ тогда вси люди всѧ рать. на бѣгъ привернулисѧ. То дѣло потолѣ [25] стало. Бг҃ъ насъ пожаловалъ ѿпѧ(т) [26]. наши неприѧтели вор(о)зи [27]. далъ намъ всихъ оу наши руки. Мы ӥхъ сказнили [28]. такъ. што ѿпѧтъ [29] не будуть намъ пакостити. Нынѣ послалъ єсмь к вамъ. слуги наши. Асана ӥ Тулу ѿчжю [30]. то повѣдати вамъ нашему брату. абы то вѣдали вы + што(а) [31] межи твоєѣ землѣ. суть кнѧ(ж)нѧ [32] волости. давали выходъ Бѣлой ѿрдѣ. то намъ наше дайте а што будеть вашеѣ державы под нами. а мы за то не стоймъ вамъ. ӥщите своєго а мы вамъ дамо. А ӥ ѣще што было межи насъ какъ здавна [33]. гостемъ путь чистъ. ӥ вашимъ ӥ нашимъ торговцемъ. безъ приймъ без пакости. всѧкому чл҃вку. ӥ чорнымъ людемъ промъслъ. На то все послали єсмо. сей нашь ѧрлыкъ. ӥ с нашею печатью золотою. абы то крѣпко было. А той ѧрлыкъ писано [34] оу ѿрдѣ на оустьӥ Дону. курѧчего лѣта. а мѣсѧцѧ. ӥречипа. ·:· Какъ ѿтць [35] нашь [36] какъ ѿци [37] ваши. были заѿдно [38]. послы сылали межи собою. а мы также хочемъ с вами быти. Аже будеть [39] ва(м) [40] надобѣ помочь на кого на ворога вашего. Ѧзъ самъ єсмь готовъ за того тобѣ на помочь всею моєю силою. а толко вѣсть намъ дайте. А коли па(к) [20] потомъ коли намъ бы надобѣ вы намъ таковиже будте.

Різночитання

М. Оболенський, «*Ярлык*». 1 бра; 2 ажъ; 3 есмъ; 4 цръскомъ; 5 ва; 6 ѧ *передається через я;* 7 вы па; 7а послание; 8 *Надрядкові знаки у тексті не відображені;* 9 такъ; 10 на замятня; 11 племеньни; 12 Бекбулаъ; 13 Хожа; 15 оуста на на.; 17 лиго; 18 о; 19 озрѣли; 20 па; 21 испрятати; 22 около; 23 на; 24 Бекбула; 25 потомъ; 26 опя; 27 ворзи; 28 казнили; 29 опятъ; 30 Очжю; 31 вы+ што; 32 княння; 33 давна; 34 писанъ; 35 отцъ; 36 нашъ; 37 оци; 38 заодно; 39 будетъ; 40 ва.

59. Федір Любартович, сіверський князь, присягає на вірність польському королю Владиславу і королеві Ядвізі

23 травня 1393 р.

Текст опублікований в «Arch. Sang.», т. I, № 15, стор. 14; в «Актах ЮЗР», 1865, т. II, № 66, стор. 103—104; у «Русск. истор. библ.», т. II, № 16, стовп. 15; А. Кримським в «Укр. грам.», стор. 506; О. Соболевським, С. Пташицьким у «Палеограф. снимках», № 11; В. Розовим в «Южнср. гр.», «Укр. гр.», № 27, стор. 50—51; в «Дополнениях», № CCXII (латинською мовою).

Мы кнзь Федоръ Любортовичь знаменито чинимъ симъ нашимъ листомъ кождому
кто на нь възрить или чтучи услышить иже гсдрь нашь король Полскии Литовьскии и Рускии
и иных земль гсдрь нашь милыи братъ и его королевая бие милости дали намъ Волынь
и дали намъ землю досвоей воли нашимъ верностю советомъ городами советомъ оузни
тем противу самъ и нашимъ братьямъ и со своими дрзми противу гсдрю королю Владиславу преже нашего
и его королевои милости его детемъ и ихъ наместникомъ служити верно
быти и послушну и совета не имати противу имъ никакова небы
има и держати верно без золсти и без хитрости и на крепость сему
нашему листу нашю печать привесили есмо оу Вильни по Рожьстве
Хвѣ тисяча лет ... трист лет ... шестого лет

Описана І. Срезневським в «Др. п. р. п. и яз.», 1882, стовп. 276.
Оригінал зберігається у B. Cz., D. p., № 241.
Приклади з грамоти зустрічаються в таких мовознавчих дослідженнях: С. Бевзенко, «Нариси», «Доповіді та повідомлення»; Ф. Медведєв, «Нариси», «Укр. гр.», «Труди»; І. Нелюбова, «Конструкции»; М. Антошин, «Закарп. гр.»; Л. Гумецька, «Перв. прийм.», «Словотв. сист. числ.»; О. Зарудняк, «Пригл. управление», «Наук. зап.»; С. Самійленко, УМШ, 1955, № 6, 1956, № 6, та ін.
Подається за виданням В. Розова.
Для фотокопії використано літографічний знімок у публікації О. Соболевського, С. Пташицького.

Мы кнѧ(з) [1]. федоръ. любортови(ч) [2]. знаємо. чинимъ. симъ. нашимъ. листомъ. кто коли. на нь [3]. возри(т) [4]. или [5] пакъ. оуслыши(т) [6]. аже г(с)дрь [7]. нашь. король. пол(с)кий. литовский. и̑ ру(с)кий [8]. и̑ныхъ [9] земль. г(с)дрь [7]. нашь. милый. бра(т) [10]. и его кролевая. бъє [11]. млсти. ѧдвига. жѧловали мѧ. и̑ дали ми. землю. до своєй воли. на имѧ сѣверскую [12]. со всѣ. городми [13]. со всѣми. оужитки. про то [14]. слюбую. и̑ слюбили єсмо [15]. нашему. г(с)дрю. кролю. влодиславу. преже. написаному. и̑ его кролевой. ѧдвизѣ [16]. и̑ его. дѣтемъ. и̑хъ [17] намѣсткомъ. служити. вѣрну [18] быти. и̑ послушну с тымъ. со всѣмъ. чи мѧ жѧловали [19]. а противу и̑мъ никды. не быти. ни однымъ. веремѧнемъ. бозо лсти [20]. и̑ без [21] хитрости. и̑ на крѣпость. сему. нашему [22]. листу. нашю. печѧть. привѣсили єсмо [15]. оу вислици [23]. под лѣты. розтва [24]. хва [25]...... тисѧ(ч) [26] ......т...... ч......г..... .лѣта.

Різночитання

«Arch. Sang.»: 1 кньзь, *ѧ передається через ю, крапки між словами відсутні;* 2 Любортович; 3 нань; 5 *Надрядкових знаків немає;* 6 оуслышит; 8 польский, литовский и русский; 10 брат; 14 прото; 17 [и] ихъ; 19 чим мю жюловали; 20 во золсти; 24 роз[ес]тва; 25 Х[рис]т[о]ва.

«Акты ЮЗР»: 1 князь, *ѧ передається через я, крапки між словами відсутні;* 2 Любортовичъ; 3 нань; 4 возрить; 5 *Надрядкових знаків немає;* 6 услышитъ; 7 *Розкриття титлів не відзначено;* 8 Польскій, Литовскій и Рускій; 9 и иныхъ; 10 братъ; 11 Божьей; 12 Сѣверную; 13 всѣ(ми) городами; 14 просто; 15 есьмо; 16 Ядвигѣ; 18 вѣчну; 19 чи(мъ) мя жяловали; 20 безо льсти; 21 безъ; 22 нашому; 23 Вислицы; 24 Роздества; 25 Христова; 26 тисячъ, *далі ідуть арабські цифри.*

А. Кримський, *«Укр. грам.»:* 1 князі[ь], *ѧ передається через я, крапки між словами відсутні;* 2 Любортович; 5 *Надрядкових знаків немає;* 6 услышит; 8 Полскии, Литовскии и Рускии; 10 брат; 24 Розтва; 26 тисяч, *далі ідуть арабські цифри.*

«Русск. истор. библ.»: 1 князь, *ѧ передається через я;* 2 Любортовичь; 4 возрить; 5 *Надрядкові знаки не передаються;* 6 оуслышить; 7 *Розкриття титлів не відзначено;* 8 Польский, Литовский. и Русский; 9 и иныхъ; 10 братъ; 13 всѣ(ми) городми; 14 прото; 19 чи(мъ) мя жяловали; 20 безо льсти; 23 Вислицы; 24 роздества; 25 Христова; 26 тисѧч.

60. Свідчення пана Гнівоша про відділення Волчка від родини Лоєвичів із поділом майна

1393 р.

Текст опублікований в «Актах ЮЗР», 1863, т. І, № 3, стор. 2; Я. Головацьким у «Памятниках», 1865, № 11, стор. 193, 1867, № 11, стор. 13; П. Житецьким в «Очерке», стор. 356, та в «Унив. изв.», 1875, № 12, стор. 60; О. Смирновим у «Сборнике», № 72, стор. 72; у «Собрании актов», № 91, стор. 119; А. Кримським в «Укр. грам.», стор. 420 η; О. Соболевським, С. Пташицьким у «Палеограф. снимках», № 27; М. Дурново в «Хрестоматии», стор. 45; В. Розовим в «Южнор. гр.», «Укр. гр.», № 28, стор. 51—52.

Копія, зроблена Д. Зубрицьким, зберігається в архіві Ленінградського відділення Інституту історії АН СРСР — колекція Д. Зубрицького, 57, од. зб. 3, під заголовком: «РаздельнаѦ Волчка Ходькова Лоѣвича и пани Ходьковой на дѣдину и села въ волости теребовельской». Рукописна копія XIX ст. зберігається в Ленінградському відділенні архіву АН СРСР, ф. 216, оп. 1, № 39, арк. 216, оригінал—у Ossolineum, Diplomata I. O., №7.

Грамота описана І. Срезневським у «Др. п. р. п. и яз.», 1882, стовп. 276. Див. також: Е. Калужняцький, «Кирилл. письмо», стор. 8; «Протоколы», стор. 212.

Приклади з грамоти зустрічаються у таких мовознавчих дослідженнях: Є. Тимченко, «Курс»; П. Бузук, «Нарис іст.»; І. Свєнціцький, «Нариси»; О. Шахматов, А. Кримський, «Нариси»; А. Кримський, «Укр. грам.»; О. Соболевський, «Очерки», «Лекции»; Я. Спринчак, «Очерк» та ВЯ, 1956, № 6; «Словник»; І. Василенко, «Истор. грам. р. я.»; Ф. Медведєв, «Укр. гр.», «Нариси»; С. Бевзенко, «Нариси», «Істор. морф.»; Л. Гумецька, «Перв. прийм.», «Словотв. сист. числ.», «Функції», «Мовознавство», № 10; О. Зарудняк, «Пригл. управление», та ін.

Подається за виданням В. Розова.

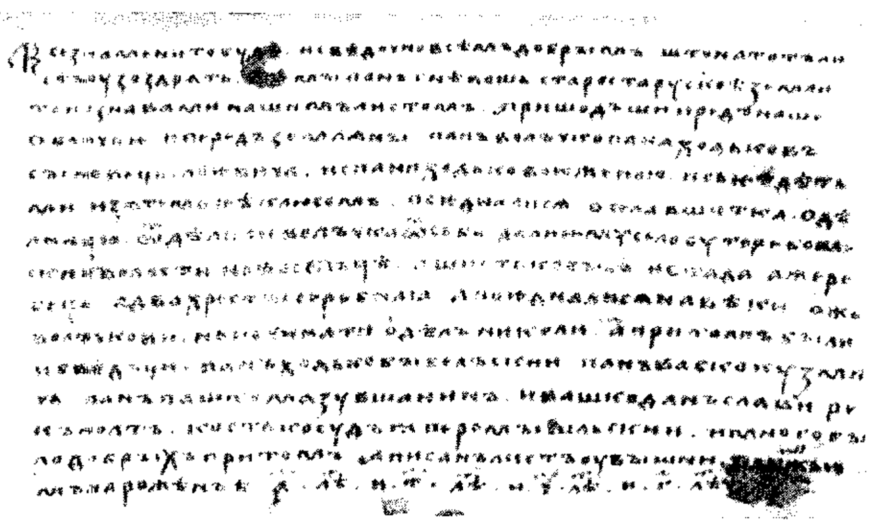
Для фотокопії використано літографічний знімок з публікації О. Соболевського, С. Пташицького.

А се знаменито будь [1] . и свѣдочно всѣмъ добрымъ што на тотъ листъ оузоздрѦть [2]. о́же [3] мы панъ гнѣвошь староста рускоѣ земли то познавами [4] нашимъ листомъ. а [5] пришодъши предъ наше обличьѥ [6]. и передъ землѦны. панъ волъчко пана ходьковъ. сыновець. лоѥвича [7]. ис [8] пани ходьковою женою. и сь ѥѣ [9] дѣтьми. и зѦтемь ѥѣ [10] клюсомъ [11]. поѥдналисѦ [12]. о́ [13] села вшитка. о́ [13] дѣлницю. ѡ(т)дѣлили [14] волъчка ѡ(т) [15] себе. дали ѥму село оу теребовльскии [16] волости новоселъцѣ. и [17] шисть кобылъ [18]. и [19] стада. а жеребець. а два хресты серебнаѩ [20]. а поѥдналисѦ [12] на вѣки [21]. о́же [22] волъчкови. не починати о́дѣлъ [23] николи. А [24] при томъ [25] были исвѣдъци [26]. панъ ходько быбелъскии [27]. панъ васко кузмичь [28]. панъ пашко мазувшанинъ. ивашко [29] данъслави(ч) [30]. рекънолтъ [31]. костько [32] судьѩ [33] перемышльскии [34]. и много было добрыхъ при томъ [25]. а писанъ листъ оу вышни. по б҃жьюмъ [35] нарожѣнъѣ. ҂а҃. лѣ(т) [36]. и. т҃. лѣ(т) [36]. и. ч҃. лѣ(т) [36]. и. г҃. лѣ(т) [36].

Різночитання

«Раздельнаѧ»: 3 а се, *надрядкові знаки не відбиті;* 7 лоѥвичь; 8 и с; 11 илюсомъ; 14 отдѣлили; 15 от; 22 ожѣ; 23 о дѣлъ; 24 а; 29 и вашко; 30 данославъ; 31 рекъполтъ; 32 Костко; 35 б[о]жѣимъ; 36 лѣтъ.

А. Кримський, *«Укр. грам.»:* 1 *Розділові знаки не збігаються з оригіналом;* 2 Ѧ *передається через* я; 3 а се, *надрядкові знаки не відбиті;* 7 Лоєвича; 14 отдѣлили; 15 от[ъ]; 17 а; 19 и[с]; 33 судья; 36 лѣт.



О. Смирнов, «Сборник»: 1 *Розділові знаки не відповідають оригіналу;* 2 ѧ *передається через* я; 3 а се, *надрядкові знаки не відбиті;* 8 и съ; 10 ѥѥ; 15 отъ; 16 Теребовльский; 18 кобилъ; 19 и[зъ]; 22 ожъ; 26 и свѣдци; 27 Бybельский; 29 и Вашко; 30 Данъславичь; 36 лѣтъ.

М. Дурново, «Хрестоматия»: 3 ...є; 5 а *пропущене;* 9 ѥѣ; 12 поѥднали сѧ; 13 ȏ; 22 ȏже; 23 ȏ дѣлъ; 25 притомъ; 34 перемышльский.

Я. Головацький, «Памятники»: 1 *Розділові знаки не збігаються з розділовими знаками оригіналу;* 3 а се, *надрядкові знаки не відбиті;* 6 обличые; 8 и съ; 14 отдѣлили; 15 отъ; 16 Теребовльский; 17 а; 19 и[зъ]; 20 серебнаѧ; 22 ожь; 23 ȏ дѣлъ; 26 и свѣдци; 27 Бybельский; 29 и Вашко; 36 лѣтъ.

«Унив. изв.»: 1 *Розділові знаки не збігаються з розділовими знаками оригіналу;* 2 ѧ *передається через* я; 3 а се, *надрядкові знаки не відбиті;* 8 и съ; 10 ѥѥ; 14 отдѣлили; 15 отъ; 16 Теребовльский; 17 а; 19 и [зъ]; 22 ожь; 23 о дѣлъ; 26 и свѣдци; 27 Бybельский; 29 И Вашко; 30 Данъславичь; 36 летъ.

«Акты ЮЗР»: 1 *Розділові знаки не збігаються з розділовими знаками оригіналу;* 2 ѧ *передається через* я; 3 А се, *надрядкові знаки не відбиті;* 4 познаваемы; 7 Лоевичь; 8 и съ; 11 Илюсомъ; 12 поеднали; 14 отдѣлили; 15 отъ; 16 Теребовльской; 17 а; 21 навѣки; 22 ожь; 23 о дѣлъ; 26 и свѣдци; 27 Выбельскій; 28 Кузьмичь; 30 Данъславъ; 32 Костко; 34 Перемышльскій; 36 лѣтъ.

П. Житецький, «Очерк»: 2 ѧ *передається через* я; 3 а се, *розділові знаки не збігаються з оригіналом;* 8 и съ; 10 ѥѥ; 13 о; 14 отдѣлити; 15 отъ; 19 и[зъ]; 20 серебная; 22 ожь; 23 о дѣлъ; 26 и свѣдци; 27 Бybельский; 29 и Вашко; 33 судья.

61. Олег Іванович, князь рязанський, ручається королю Владиславу за його брата і свого зятя князя Корибута

1393 р.

Текст опублікований в «Актах ЮЗР», 1865, т. II, № 67, стор. 104; А. Кримським в «Укр. грам.», стор. 506—507; О. Соболевським, С. Птащицьким у «Палеограф. снимках», № 7, у «Arch. Sang.», т. I, № 17, стор. 16.

Описана І. Срезневським у «Др. п. р. п. и яз.», 1882, стовп. 276; А. Прохаскою у праці «Codex», № CIV, стор. 33; в «Протоколах», стор. 343.

Оригінал зберігається у В. Cz., зб. № 2955, sign. 237.

Приклади з грамоти зустрічаються в такому мовознавчому дослідженні, як «Словник».

Для даного видання використано літографічний знімок О. Соболевського, С. Птащицького.

Мы великий [1] кнѧ(з) [2] ѡлегъ йвановичь [3]. рѧзаньский [4]. знаıемо чинимъ — сıею [5] нашею [6] грамотою. кто коли на ню возрить [7] йли пакъ оуслыши(т) аже слюбуемъ й слюбили ıесмо [8]. и ручимый [9] поручили ıесмо [8] оу великого. королѧ. оу Володислава. бжьıей милости. полского [10]. литовского и русского [11]. й йныхъ многи(х) земль гспдрѧ. за ıего брата. за кнѧ(з) [12]. за Корибута. иже быти ıему вѣрну и послушну своıего бра(т) [13] великого коро(л) преже написаного [14]. а никоторымъ веременемъ. его не ѡ(т)стати. а ни противъ [15] ему бы(т) нидѣломъ. ни слово(м) ни помысломъ. а ни [16] противъ тыхъ што суть подъ ıего рукою. пакли [17] бы зѧ(т) мой кнѧ(з) Корибутъ. што мыслилъ. йли што бы хотѣлъ оучинити. й либы [18] оучинилъ. противъ своıего брата королѧ и противъ тыхъ. штожь [19] суть подъ ıего рукою послушни. а за моıею порукою. тогды мы кнѧ(з) ѡлегъ ıего тесть и ıего поручникъ. имамы оу томъ во всемъ ѡстати. нашему королю Володиславу. преже написаному, а само(г) кнѧ(з) Корибута. имамы поставити передъ королемъ. безо лсти без [20] хитрости. и на крѣпость. сей нашой [21] грамотѣ. нашю печать велѣли ıесмо привѣсити: оу нашомъ [22] городѣ. оу Переѧславли, оу днь стго апсла филипа. подь лты рожства. х(с)ва тисѧча. и т. ч. г. ıего лѣ·:·

Різночитання

«*Акты ЮЗР*»: 1 *Надрядкові знаки у виданні відсутні. Кінцеве* и *після голосної передається* через й; 2 *Титли розкриті без застережень;* 3 *Розділові знаки не збігаються з оригіналом;* 4 ѧ *передається через* я; 5 сею; 6 нашою; 7 возритъ; 8 есьмо; 9 ручили мы и; 10 Польского; 11 Руского; 15 против; 17 пакъли; 18 или бы; 19 што жъ; 20 безъ; 21 нашей; 22 нашемъ.

А. Кримський, «*Укр. грам.*»: 1 *Надрядкові знаки у виданні відсутні;* 3 *Розділові знаки не збігаються з оригіналом;* 4 ѧ *передається через* я; 5 сею; 6 нашою; 7 возритъ; 9 ручимы и; 11 Руского; 12 кн[я]зя; 13 бр[а]та; 14 преженаписаного; 16 ани; 17 Пак ли; 18 или бы; 19 што жь.

А се [illegible] рязанский [illegible] поручили [illegible]

[illegible] бусла [illegible]

[illegible] короля [illegible] володислава [illegible]

[illegible] руского [illegible]

[illegible]

[illegible] противу [illegible]

[illegible] порукою [illegible]

[illegible] поручники [illegible]

[illegible] короля [illegible] и противу [illegible]

[illegible]

[illegible] поручники [illegible] королю [illegible] володиславу [illegible]

[illegible] королевы [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] лѣ [illegible]

62. *Молдавський воєвода Роман присягає на вірність королю Владиславу і його нащадкам*

1393 р.

Текст опублікований Е. Калужняцьким в «Dokumente», № DCXLV; В. Уляницьким у «Материалах», № 8, стор. 6—7, звідки передруковується і в цьому виданні.

Оригінал зберігається в A. G., sign. 5330.

Згадується О. Яцимирським у «Молд. гр.», стор. 177.

Приклади з грамоти зустрічаються в таких мовознавчих дослідженнях: В. Ярошенко, «Укр. мова молд. гр.»; Ф. Медведєв, «Укр. гр.»; «Словник»; С. Бевзенко, «Істор. морф.», «Доповіді та повідомлення»; О. Яцимирський, «Язык».

Оу Божие [1] имя станься [2] . знаменито сто [3] чинимы презъ тьнь листь имъ же [4] потребизна нинѣ и потомъ будучимъ [5] того листа. иже мы Романь воевода [6] Молдавскии [7] и дѣдичь оусей [8] землѣ Волошскоі отъ [9] плонины аже до брегу моря иже. из [10] доброи волѣ. а ни кимъ [11] не принуженъ. али з [12] доброі из [13] мудроі рады своихъ [14] слугъ и пановъ нашихъ. вѣрныхъ и с [15] приволѣньемъ оусеі землѣ Волошьскоі ни однѣмъ принужениемь слюбили есми и слюбуемъ обѣщеваючи чистою вѣрою [16]. чистою правдою вѣрна служба служити вѣчно записуемъ и с [15] нашими дѣтьми иже суть нинѣ и потомъ будучимъ и с [15] паны и слугами нашими и оусеі землѣ Волошьскоі не преможеному [17] Владиславови и з [18] Божееі [19] милости [20] королеви Польскому. князю великому Литовскому [21]. и дѣдичю оусеі Рускоі землѣ господареви нашему милому и освѣценоі [22] Ядвизѣ и з [18] Божеі милості [23] королици Польскои. и іхъ дѣтемь потомъ будучимь и корунѣ Польскоі и слубили есми и слубуемъ вѣрне быти, ани иного господаря шюкати. а не [24] имати. але королеви и его женѣ и его дѣтемъ и корунѣ Польскоі вѣрне служити и помагати и добра рода [25] радити со оусѣмъ поспольствомъ оусеі землѣ Волошьскоі якоже слуша вѣрному слузѣ оучинити своему господарю милостивому. на его оусѣ неприятелѣ помагати. ни одного [26] не воимуючи [27]. подлугъ чти и нашеі правды, выявъши землю Пруськую и Литовськую и с [15] ону сторону Кракова. про далекость нашего люда ихъ оудрачения, а на то оусе и слюбуемъ безъ льсти [28] безъ хитрости и с [15] тѣми [29] со оусѣми вышеписанными [30] вѣчныи тонъ записъ твердо держяти; а на то болшее свѣдочсство. печать нашю к [31] листу тому велѣли есми завѣсити. и мы панове. и поспольство оусеі землѣ Волошьскоі [32] и с [15] нашими дѣтьми нѣнишними и потомъ будучимь. не роздиляючися [33] и с [15] нашимъ господаремъ. и слюбуемъ нашею правдою и нашею вѣрою [34] записуемъ велебному Владиславови кролеви Польскому и его женѣ велебноі Ядвизѣ, кролици Польскоі и его дитемъ. и корунѣ Польскоі вѣрно служити, и [35] николи ся не роздѣлити на вѣкы и с [15] крольвьствомъ Польскимъ якоже вышьше писано. посполу стати противу іхъ неприятелемъ ни одного [26] не въімаючи помагати и радити чистою вѣрою. безъ льсти [28] безо хитрости. а на крѣпость того нашѣ печати посполно и съ [36] нашимъ господаремъ привѣшаемъ. Писанъ листъ оу Сочавѣ оу недѣлю наканунѣ водохрещь [37] подъ [38] лѣтомь Божиімъ. ҂а͠. т͠. ч͠. оу г͠. тѣмъ лѣтѣ.

Різночитання

Е. Калужняцький, «*Documente*»: 1 б[о]жие; 2 стань сѧ, *я передається через* ѧ; 3 Знаменитосто; 4 їмъже; 5 будуцимъ; 6 воєвода; 7 Молдавский; 8 оусеи; 9 ѡт[ъ]; 10 из[ъ], *розділові знаки не збігаються з нашим виданням;* 11 никимъ; 12 з[ъ]; 13 и з[ъ]; 14 своїхъ; 15 с[ъ]; 16 вѣрою [и]; 17 непреможеному; 18 из[ъ]; 19 божеї; 20 м[и]л[о]сти; 21 Литовьскому; 22 ѡсвѣценої; 23 милости; 24 ане; 25 рада; 26 ѡдного; 27 воимаючи; 28 льсти [и]; 29 тѣмяи; 30 выше писаными; 31 къ; 32 Волошь[с]кої; 33 роздѣлѧючи сѧ; 34 бѣрою; 35 а; 36 ис[ъ]; 37 водохрщь; 38 под.

63. Борис Олександрович, великий тверський князь, укладає угоду із своїм дідом великим князем литовським Вітовтом

1393 р.

Текст опублікований А. Прохаскою у праці «Codex», № 107, стор. 34—35; І. Срезневським у «Свед. и зам.» № 14, стор. 215, 216.

Копія XIX ст. зберігається в рукописному відділі Державної бібліотеки СРСР ім. В. І. Леніна, ф. Румянцева, № 256, папка № 74, арк. 49—52, звідки передруковується в цьому виданні.

Копія зроблена з Метрики литовської, № 6, арк. 51 зв.— 52.

Характеристика грамоти дається в «Описании» О. Востокова, стор. 135, № XXIV, ч. II.

Се язъ Князь Великій Борисъ Александровичь Тферскій, взялъ есьми любовь такозу съ своимъ Господиномъ съ Дѣдомъ великимъ Княземъ Витовтомъ Литовскимъ и многихъ Рускихъ земель государемъ, быти ми съ нимъ за одинъ при его сторонѣ и пособляти ми ему на всякого не всии мая (?); а Господену моему дѣду великому князю витовту, мене Великого Князя Бориса Александровича своего внука боронити отъ всякого думою ипомочїю; а (?) въ земли и въ вады и во все мое Великое Княженїе Тферское моему Господину Дѣду, Великому Князю Витовту не вступатися и дядемъ моимъ и братїи моей и племени моему Княземъ быти въ моей послусѣ. Я Князь великій Борисъ Александровичь воленъ, кого жалую, кого казню, а моему Господину Дѣду Великому Князю Витовту не вступатися; а который всхочетъ къ моему Господину къ дѣду, къ Великому князю Витовту со отчиною и моему господину Дѣду, великому Князю Витовту со отчиною не прыймати; пойдетъ ли который къ моему господину Дѣду къ Великому Князю витовту и онъ отъ отчины лишенъ а у отчинѣ его воленъ я великїй Князь Борисъ Александровичь; а моему господину Дѣду великому Князю витовту не вступатися.— А рубежь отчинѣ моего господина Дѣда великого Князя витовта по старинѣ, а которыи мѣста порубежныи потягли будутъ къ Литвѣ или къ Смоленску а подать будутъ давали ко Тфери, ино имъ и нынѣчи тягнути по старому; а которыи мѣста порубежныи потягли будутъ ко Тфери, а подать будутъ давали къ Литвѣ или къ Смоленску, ино имъ(?) и нынѣчи тягнути по деленсму, а подать давати по давному. А што вчинится межи Вашими людьми и нашими и волостеми наши вчинятъ исправу, а чому наши воло-

стели не вчинятъ исправу и намъ свѣхався(?) да вчинить исправу безъ перевода а земли и водѣ и всему обидному дѣлу межи нами судъ обчый; а што будетъ вчинилося въ нашой любви и въ нашихъ перемиріяхъ тому всему судъ и права безъ перевода; а судити судьямъ обчымъ целовать крестъ, а о што ся сопрутъ судіи ино положити на моего господина Дѣда великого Князя витовта; а суженое заемное, положение, поручное отдати по исправѣ. А холопа, робу, должника, паручника, татя, розбойника выдати исправѣ. А людемъ нашимъ гостемъ гостити, межи насъ путь чистъ без рубежа и безъ пакости и пошлинъ имати? съ моихъ Тферскихъ людей въ моего Господина Дѣда Великого Князя витовтовѣ отчинѣ въ Смоленску, въ витебску, на Кіевѣ, въ Дорогобужѣ, въ вязмѣ и по всему его Великому Княженію по давному и нового не примышляти. А по моей отчинѣ Князя Великого Бориса Александровича пошлины имати съ людей моего Господина великого князя витовта во Тфери, въ Кашинѣ, въ Городку въ Зыбцевѣ и по всему моему Великому Княженію по давному а нового не примышляти. А на семъ на всемъ я Князь великій Борисъ Александровичь далъ есьми правду своему господину Дѣду великому князю витовту и крестъ целовалъ къ нему а по сей·ми грамотѣ правити. Писанъ 3-го индиктъ 5-й (1393).

Різночитання

А. Прохаска, *«Codex»:* Se iaz kniaź Welikij Borys Aleksandrowicz Tferskij, wzial jeśmi lubow takowu i z swoim hospodynom z diedom Welikim kniaziem Witowtom Litowskim i mnohich Russkich zeml Hosudarem, byti mi snim za odyn pry jeho storonie i posoblati mi jemu na wsiakoho newyimaia; a hospodynu moiemu diedu Welikomu kniaziu Witowtu, mene Welikoho Kniazia Borysa Alexandrowicza swoieho wnuka boroniti ot wsiakoho, dumoiu i pomoczyiu a w zemli i w wody i wo wse moie Welikoie Kniazenie Twerskoie moiemu hospodynu diedu Welikomu Kniaziu Witowtu newstupati sia a diadem moim i bratij moiej i plemeni mojemu Kniaziem biti w moiem poslusie. Ja kniaź welikij Borys Alexandrowicz wolen koho żaluiu koho kazniu a moiemu hospodynu diedu Welikomu Kniaziu Witowtu newstupati sie; a kotoryi wschoczet k moiemu hospodynu diedu k Welikomu Kniaziu Witowtu so otczynoiu nepryimati; poydetli kotoryi k moiemu hospodynu diedu k Welikomu Kniaziu Witowtu, i on ot otczyny liszen, a w otczynie ieho wolen Ja welikij kniaź Borys Aleksandrowicz; a moiemu hospodynu diedu Welikomu Kniaziu Witowtu newstupati sia. A rubeż otczynie moieho hospodyna dieda Welikoho Kniazia Witowta po starynie; a kotoryi miesta porubeżnyi potiahli budut k Litwie ili k Smolensku; a podat budut dawali ko Tfery ino im i nynieczy tiahnuti po staromu; a kotoryi miesta porubieznyi potiahli budut ko Tfery, a podat budut daiwali (sic) k Litwie ili k Smolensku, ino im i nynieczy tiahnuti po dawnomu; a podat dawati po dawnomu. A szto wczynit sia meży waszŷmy ludmi i naszymy i wolosteli naszy wczyniat isprawu; a czomu naszy wolosteli newczyniat isprawy i nam ziechawsia da wczynim isprawy bez perewoda a zemli i wodie

i wsemu obidnomu diełu meży nami sud obczyi; a szto budet wczeniło sia w naszoy lubwi i w naszych peremiriach, tomu wsemu sud i prawo bez perewoda; a suditi sudiam obczym całowat krest, a o szto sia soprut sudi, ino położyti na moieho hospodyna dieda Welikoho Kniazia Witowta, a sużenoie, zaiemnoie, położenoie, parucznoie otdati po isprawie. A chołopa, robu, dołżnika, parucznika, totia, rozboynika wydati po isprawie. A ludem naszym hostiem hostiti, meży nas put czyst bez rubieża i bez pakosti; i poszliny imati z moich Tferskich ludei w moieho hospodyna dieda Welikoho Kniazia Witowtowie otczynie w Smolensku, w Witebsku, na Kijewie, w Drohobuży, w Wiazmie i po wsemu ieho Welikomu Kniażeniu po dawnomu; a nowoho ne prymyszlati. A po moiej otczynie Kniazia Welikoho Borysa Alexandrowicza poszliny imati z ludei moieho hospodyna Welikoho Kniazia Witowta wo Tfery, w Kaszynie, w Horodku, w Zybcewie i po wsemu moiemu Welikomu Kniazieniu po dawnomu a nowoho ne prymyszlati. A na sem na wsem; Ja Kniaż Welikij Borys Alexandrowicz dał 'esmy prawdu swoiemu hospodynu diedu Welikomu Kniaziu Witowtu i krest ciełował k niemu a po seimi hramotie prawiti. Pisan w Tfery w leto 6901, awhusta 3, indikt 5.

64. Владислав, польський король, дарує Данилові Задеревецькому села під Галичем і Зудечовом

29 червня 1394 р.

Текст опублікований в «Arch. Sang.», т. I, № 18, стор. 17—18; А. Кримським в «Укр. грам.», стор. 505—506; О. Соболевським, С. Птašицьким у «Палеограф. снимках», № 15; В. Розовим в «Южнор. гр.», «Укр. гр.», № 29, стор. 53—54.

Оригінал зберігаєтьтя у B. Cz., D. p., № I. 243.

Приклади з грамоти зустрічаються в таких мовознавчих публікаціях: Є. Тимченко, «Курс»; М. Антошин, «Закарп. гр.»; С. Бевзенко, «Нариси», «Істор. морф.»; Ф. Медведєв, «Укр. гр.», «Нариси», «Труди»; Я. Спринчак, УМШ, 1956, № 5; Л. Гумецька, «Втор. спол.», «Перв. прийм.», «Мовознавство», № 10, та ін.

Подається за виданням В. Розова.

Фотокопія зроблена з літографічного знімка публікації О. Соболевського, С. Пташицького.

Во ймѧ [1]. ѡ(т)цѧ [2] й сна. й стго дха. аминъ. мы Вѣликий. коро(л) [3]. владиславъ Бье мл(с)ти. польски. литовьскии и роуски. иныхъ многихъ. зѣмль. г(с)дрь. знаємо чинимъ. симъ нашимъ листомъ. кто коли. на нь возрить. или пакъ. оуслышить. аже нашь. верный. слоуга. данило дажбогови(ч) [4]. задерѣвецкии. зѣмлѧнинъ. нашей зѣмли. роуское. послужилъ. намъ й оуказалъ. прѣд нами. свою вѣрноую. слоужбу. возревше єсмо на на его вѣрноую. службу. й хотѧче по немъ. аж бы тымъ лѣпеи и вернѣи. намъ и нашимъ дѣтемъ. и нашимъ. наместъкомъ и нашимъ щатъкомъ. послужилъ. ѡнъ [5]. и его дѣти. его намѣстъки. его щаткы [6]. даємъ юмоу. й дали юсмо. и ѡставлѧюмъ [7]. и ѡставили [8] юсмо. юго й дети й юго намѣстки. и его щаткы [6]. при

Бонала съдѣнїа и ст҃го дх҃а. аз иже ... алвь ... ланкии ... скоро ... ... лати ... ...
пр... ... х҃а ... ... стѣали гдрь ... ... наши ... ...
паль оуимашенїе ... ... вѣрный слоуга ... ...
роусиве ... ... вѣрнѣю слоужбу ... ...
... ... вѣрною слоужбу
... ...
... ...
... ...
... ...
... ... двор... ... противу
... ...
... ...
... ...
... ...
... ...
... ...
... ...
... ... стх҃ ... петра ... павла ... ... рж҃тва х҃ва ... лѣта

томъ. при всѣмъ. што коли коупилъ. ӥли пакъ. ѡ(т)мѣну [9] ѥсмо ѥму дали. на ӥма подъ галичемъ. чагрово. загвоздиѥ [10]. с манастыремъ. а подъ зудечовомъ. джюровъ. со трими. присѣлки. колоколинъ. михалевъ. черемхово. пилипова. роуда. тул(ч)ино [11]. дворище. а ѡ(т)мѣна [9а] противу крупска. волкови(ч) [12]. а противу. сахова. кна(ж). лоука [13]. а при томъ при всѣмъ. ѿставлаѥмъ ѥго. и ѥго дѣти. и ѥго намѣстки. ӥ ѥго. щатки. на вѣки. вѣкомъ. непороухомо. никимъ. ӥс нашимъ вѣданыѥмъ. волѣнъ продати. замѣнити. тако доброму. ако коли самъ. ӥмаѥть [14]. служити ӥс того всѣго намъ. ӥ нашимъ дѣтемъ. ӥ нашимъ намѣстькомъ. ӥ нашему. щатку. ако кторыӥ. нашь. зѣмланинъ. двема копьӥ. а дѣсатью. стрѣлцовъ. а даѥмъ. и дали есмо со всѣми. оужитки. с лесомъ. съ дубровами. с водою. ӥ съ зѣмлею. и ставы. како коли. каждыӥ зѣмланинъ приӥмаѥть. а при томъ были свѣдци. панъ спытокъ воѥвода краковьски. панъ ашко. тарновьски. панъ ликоза воѥвода. панъ гофмистръ крщнъ панъ кмита. панъ ашко ѿлешиньски [15]. на крѣпость. сѣму. нашему листу. казали есмо нашу печать привѣсити. в нашемъ [16] городѣ. оу краковѣ в днь. стхъ. пѣтра. и павла. под лѣты рж(с)тва. х(:)ва. тыса(ч) [17] .. т... ч·:· д [18]. лета·:·

Різночитання

А. Кримський, *«Укр. грам.»: 1* а *передається через* я, *надрядкові знаки відсутні, розділові знаки не збігаються з оригіналом;* 2 отця; 3 корол[ь]; 4 Дажбогович; 5 онъ; 6 щатки; 7 оставляємъ; 8 оставили; 9 отмѣну; 9а отмѣна; 10 а Гвоздиє; 11 Тулично; 12 Волков[и]чи; 13 Княж[а] лука; 14 и маєть; 15 Олешиньски; 16 нашем; 17 тыс[я]ча; 18—394.

«Arch. Sang.»: 1 Надрядкові знаки відсутні, розділові знаки не збігаються з оригіналом; 2 Титли розкриті без застережень; 11 Тулично; 13 Княжолука.

65. Молдавські бояри ручаються польському королю Владиславу за воєводу Стефана

1395 р.

Текст опублікований в «Актах ЗР», 1846, т. I, № 11, стор. 26—27; Я. Головацьким у «Памятниках», 1867, № 12, стор. 14.

Описана І. Срезневським у «Др. п. р. п. и яз.», 1863, стор. 128, 1882, стовп. 280; В. Уляницьким у «Материалах», стор. 8; у «Примечаниях» до «Актов ЗР», стор. 7.

Для публікації взято текст з видання Я. Головацького.

Копія зберігається в Ленінградському відділенні архіву АН СРСР, ф. 216, оп. 1, № 39, арк. 235, оригінал — в A. G., sign. 5328.

Мы панове боаре [1], панъ Братулъ, и панъ Станиславъ, и панъ Михалъ, и панъ Шандръ, слюбуемъ [2] и слюбили есмо за нашего господара Стефана, воеводу земли Молдавское: кгды коли кроль господарь его и нашъ, Влодиславъ польскїй и Литовскїй и Рускїй и иныхъ земль, пошлеть по оного

господарѧ Стефана, тогды оный маєть до него приѣхати и (съ) своими боѧры и съ паны, слюбити и голодовати, тако како иныи воєводы голдовали и чинили, и тако како коли иныи слꙋги, панове єго чинили. Такежъ слюбꙋемъ о Коломыю и о Снѧтинь и о Покꙋтье: о то нашь господарь Стефанъ не имаєть ни одного слова рѣчи̏; а о Цецинъ и Хмелевъ, коли нашь господарь бꙋдеть оу своєго господарѧ и въ нашего, кролѧ Влодислава польского, о то сѧ имаєть намолвити и обровнати, подлꙋгъ кролевы воли. Такежъ слюбꙋемъ за тыхъ, штожъ бꙋдꙋть дома, не приѣдꙋть съ нашимъ господаремъ Стефаномъ къ голдованью, а кого коли господарь нашь, кроль Влодиславъ, пошлеть своих слꙋгъ, пановъ до нашей земли: тогды тыи имають предъ ними голдовати, слюбити тако, ꙗко и мы слюбили и голдовали предъ нашимъ господаремъ кролемъ, съ нашимъ господаремъ, безъ лсти и безъ хитрости. А на крѣпость семꙋ, наши печѧти привѣсили єсмо къ семꙋ листꙋ. (Писанъ) подъ лѣты Розства Христова тисѧчѧ тцє лѣта.

Різночитання

«Акты ЗР»: 1 ѧ *передаеться через* я; 2 є *передаеться через* е.

66. Стефан, молдавський воєвода, укладає угоду з польським королем Владиславом про боротьбу проти спільних ворогів

1395 р.

Текст опублікований Е. Калужняцьким в «Documente», № DCXLVII, стор. 817—819; В. Уляницьким у «Материалах», № 10, стор. 8—9, звідки передруковується в цьому виданні. Оригінал зберігається в A. G., sign. 5329.

Уривок з грамоти наведений В. Сенкевичем у праці «О влиянии», стор. 10.

Приклади зустрічаються в таких мовознавчих дослідженнях: В. Ярошенко, «Укр. мова молд. гр.»; С. Бевзенко, «Істор. морф.»; «Словник»; А. Кримський, «Укр. грам.»; О. Яцимирський, «Язык».

Мы Стефанъ [1] воевода землѣ молдавскои знаемо и чинимъ симъ [2] нашимъ листомъ, кто нань коли возрить или пакъ оуслышить ажѣ изъ Божьею помочью велебного [3] кроля [4] Владислава Полского [5] Литовского и Рускаго [6] иных многих [7] зѣмль нашего милого государя [8] посадил [8a] нас [9] и сѣли есмъ [10] на воеводствѣ земли молдавскои. протож [12] слюбили есмо и слюбуемъ нашему милому государю [13] кролю [14] Полскому велебнои [15] королевои Ядвизѣ и их [16] дѣтемъ и ихъ наместникомъ [17] по нихъ [18] будучих [19] государемъ кролемъ [20] коруны полское [21] и ихъ щаткомъ корунѣ королевства [22] польскои с [23] нашими дѣтми с [23] нашими намѣстникы потомъ будучимъ, и съ государми [24] землѣ молдавское [25] с [23] нашими щаткы вѣрнымъ быти подлуг [26] ихъ стати своими животы и со всею нашею мочью и со всѣми нашими бояры [27] и со всѣми нашими земляны и съ слугми и со всѣмъ посполъствомъ, земли молдавскои противу кроля Оугорского, противу воеводы Басарабьского, противъ турковъ, противъ татаръ, противъ рус [28] такеж [29] кеды коли бы ся пригодило помочи у королевъствѣ полскомъ на далекиѣ стороны далеи Кракова и далеи полски к [30] нѣмцомъ крыжевонцемъ [31] тогды коли нас [9]

обошлють [32] и оупомянуть крол Влодислав [33] и ихъ последнии имамы помогати подлуг [26] всеѣ нашеѣ мочи противу всѣхъ ихъ неприятелии невынимуючи [34] ни одных [35] при чти при вѣрѣ безо лсти [36] безъ хитрости. так же [37] слюбуюмъ имъ остерѣгати [38] ихъ во всомъ добру имъ раду радити не однымъ веременемъ противъ имъ не быти а мимо ихъ ни одныхъ [39] госдреи [40] собѣ не искати на вѣки вѣчниѣ безо лсти [36]. безъ хитрости. на крѣпость сему нашему листу нашю печать привѣсили есмь въ [41] нашемъ городѣ в [41] Сочавѣ въ день святого Богоявлѣнья крешчѣнья [42] Господня [43]. Мы панове и бояре землѣ Молдавскои панъ Мыхалъ [44] братъ воеводинъ Братлъ Нятедулъ [45] панъ [46] Станиславъ. панъ [46] Драгшь [47] витязь. панъ Грозя витязь. панъ [46] Иванъ Стравичь [48]. панъ [46] Владь дворникь. панъ [46] Михаль Иванишь витязь. панъ [46] Гидевъ. панъ [46] Романъ. Костя витязь иные панове бояре земляне все посполство [49] землѣ молдавскои слюбуюмъ и слюбили есми с [23] нашими господари с [23] воеводами землѣ Молдавскоѣ с [23] нынѣшними и потомъ будучими велебному кролеви Владиславу [50] прѣженаписаному [51] Полскому, Литовскому и Рускому иныхъ многихъ [52] зѣмль нашему милому господарези и велебнои кролевои Ядвизѣ. ихъ дѣтемъ. ихъ намѣстникомъ [53] и потомъ будучимъ ихъ щаткомъ и корунѣ кролевства Польского вернымъ быти и помагати со всею нашею мочью [54]. со всѣми нашими приятельми со всѣми нашими братьями. с [23] нашими дѣтьми. и с [23] нашими щаткы противъ кроля Оугорьского. противъ воеводы Бесарабьского. противъ Турковъ противъ Татаромъ противъ Руси также кгды [55] колибы [56] ся пригодило помочи оу кролевъствѣ Полскому на далекиѣ стороны. далеи Кракова далеи великого Польска ку Немъцемъ. и ку Крижевникомъ. коли насъ обошлютъ [58] и оупомянуть кроль Володиславъ [59] Польски и [60] прѣже написанни [61] ихъ *намѣстъки. послѣднии* государи кроли. кролювъства коруны Польскои. тогды мы имамы помагати по длугу [62] всеѣ нашеѣ мочи на всѣ стороны. не выимучи неодныхъ [63] при чсти [64]. и при вѣрѣ. безо лсти [36] и безъ хитрости. а никоторымъ веременемъ противъ имъ не быти. а пакъли бы нашь господарь нынѣшнии и потомъ будучии. штобы мыслили. алюбо [65] хотѣли починати противъ господаря кроля. коруны Польскоѣ. тогды мы имамы нашихъ господарии отъ [66] того выимати [67] и недати [68] имъ и бронити и пакъли [69] бы нашь господарь нынѣшнии и потомъ будучии в [41] томъ насъ не хотѣли послушни быти. и мы [70] имамы при господарю при кролю и при корунѣ кролевства Польского остати [71] и с [23] ними по сполу [72] на тыхъ нашихъ господарии воеводъ стати при чсти [73] при вѣрѣ безо лсти [36]. безъ хитрости. и на крѣпость сему нашѣ печяти *привѣсили есмо к* [74] *тому листу.* въ городѣ в [41] Сочавѣ. оу день святого Богоявлѣнья на крешченье [76] Господнье [77] подъ [78] лѣтомъ [79] святого Рожства Господьня ≠а̄...т̄...ч̄...є̄ лѣтъ.

Різночитання

Е. Калужняцький, «*Documente*»: 1 *Розділові знаки не збігаються з нашим виданням;* 2 симъ *нема;* 3 велебнаго; 4 крол[ѧ]; 5 Влодислава Пол[ь]ского, ь *подаеться в дужках;* 6 Руского: 7 [illegible]

8 господарѧ; 8а посадил[ъ]; 9 нас[ъ]; 10 есмь; 12 Про тож[ь]; 13 господарю: 14 крол[ю]; 15 и *після голосної в кінці слова передається через* й; 16 ихъ; 17 наместником[ъ]; 18 них[ъ]; 19 будучих[ъ]: 20 кроломъ; 21 пол[ь]ское; 22 кролевства; 23 с[ъ]; 24 господар[ь]ми; 25 Молдавскои; 26 подлуг[ъ]; 27 я *передається через* ѧ; 28 Рус[и], *є зауваження, що це описка, повинно бути* Пруси; 29 Такеш[ь]; 30 къ; 31 крижеванцемъ; 32 ѡбошлютъ; 33 крол[ь] Влодислав[ъ]; 34 не вынимуючи; 35 одных[ъ]; 36 л[ь]сти; 37 Такъже; 38 ѡстерѣгати; 39 ѡдных[ъ]; 40 господарей; 41 в[ъ]; 42 кр[ь]щѣньѧ; 43 господьнѧ; 44 Михаль; 45 воеводинъ, пан[ъ] Браталъ Нѧтедул[ъ]; 46 пан[ъ]; 47 Драгашь; 48 Стравич[ь]; 49 поспол[ь]ство; 50 Володиславу; 51 прѣже написаному; 52 иногих; 53 намѣсткомъ; 54 м[о]чью; 55 кеды; 56 коли бы; 58 ѡбошлють; 59 Володиславь; 60 Польский; 61 написаный; 62 подлугъ; 63 ни ѡдных[ъ]; 64 ч[ь]сти; 65 а любо; 66 ѡт[ъ]; 67 внимати; 68 не дати; 69 А пакъ ли; 70 быти, мы; 71 ѡстати; 72 посполу; 73 ч[ь]сти; 74 к[ъ]; 76 кр[ь]сшченье; 77 господне; 78 под; 79 лѣт[о]мъ.

67. Вітовт, великий князь литовський, дарує князю Федору Даниловичу Острог і належні йому села

2 липня 1396 р.

Текст опублікований В. Руликовським, З. Радзімінським у праці «Kniaziowie», № 4, стор. 33; А. Прохаскою у праці «Codex», № 127; у «Monumenta», стор. 242; в «Arch. Sang.», т. I, № 20, стор. 20, звідки передруковується і в цьому виданні.

Оригінал зберігається в Arch., A. S., № 39.

Мы великий кн[ѧ]зь Витовт чиним знаемо всим, хто на сюю грамоту ȣзрит, или ȣслышит чтучи, иж записуем и записали есмо кн[ѧ]зю Федору Данилевичу ѡстрогъ, как и ѡтец его держалъ, из селы и зо всим, што к тому прислушает, как при ѡтцы его было. Также што придали есмо кн[ѧ]зю Федору село Бродов, а также Радоселки, Радогоща, Межиречъе, Дьѧков, также Свищово ис приселки: ѡзерѧны, Городница, два Ставки.—А то все перво выписаное держати кн[ѧ]зю Федору вѣчно, непорушно, никимже, и до его живота, а по его животе жонѣ и дѣтем его ȣ вѣки.—А на то дали есмо кн[ѧ]зю Федору сюю грамоту и печат свою велѣли привѣсити.—П[и]сн в Луцку, в понедѣлок ѡпосле Петрова днѧ, в лѣто Ѕ девят сот четвертое.

Різночитання

А. Прохаска, *«Codex»:* My wełykij kniaź Witowt czynymo znajemo wsim chto na siju hramotu wzrit ili usłyszyt cztuczi. Iż zapisujem i zapysały jesmo kniaziu Fedoru Daniłowyczu Ostrog kak otec jeho derżał i z seły i zo wsim szto k' tomu prysłuszajet, kak pry otci jeho było. Także szto prydały

jeśmo kniaziu Fedoru seło Brodow a także Radosełki, Radohoszcze, Meżiryczie, Dyakow, także Swiszczow i z prysełki Ozierany, Horodnica, Dwastawky. A to perwo wypisanoje, derżaty kniaziu Fedoru wierno neporuszno nikimże i do jeho żywota a po jeho żywote żonie jeho i dietiam jeho u wieki. A na to wse dały jesmo kniaziu Fedoru siju hramotu i peczat swoju weliły prywisyty, Pysan w Łucku w ponediłok poslia Petrowa dnia w lito szestitysiacznoje dewiatsot czetwertoje.

68. Ярослав Ізяславич, полоцький князь, дарує млин на р. Бельчиці Борисоглібському монастиреві

1396 р.

Текст опублікований в «Вест. ЮЗ и ЗР», т. I, сентябрь, 1862, стор. 122—123; О. Востоковим в «Описании», стор. 116—117, № 5.

Описана або згадується І. Срезневським в «Др. п. р. п. и яз.», 1863, стор. 129, 1882, стовп. 282; П. Кеппеном у «Списку», стор. 72, № 79; М. Стрийковським у праці «Kronika», кн. XII, розділ 13; М. Кромером, «Hist. Pol»., стор. 407; у «Собр. др. гр.», стор. 24; Є. Карським у «Белоруссах», стор. 16; О. Смирновим у «Сборнике», № 73, стор. 73.

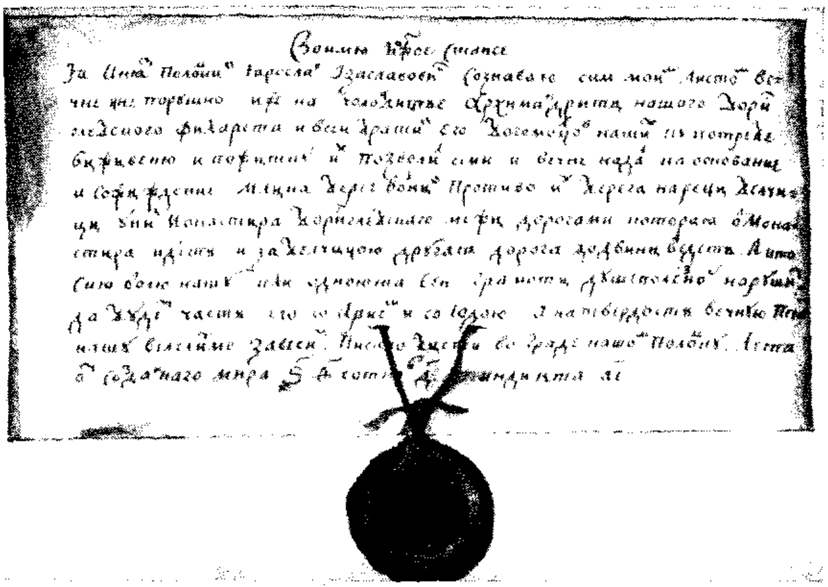
Дві копії XIX ст. зберігаються в рукописному відділі Державної бібліотеки СРСР ім. В. І. Леніна, ф. Румянцева, № 256, папка № 69, арк. 7 і 9. Текст публікується з 7-го арк., а фотокопія — з 9-го. Третя копія зберігається в Ленінградському відділенні архіву АН СРСР, ф. 216, оп. 1, № 39, арк. 243.

Во имя б҃жое станесе

Ꙗ [1] кня(з) [2] Поло(ц)ки(и) Ꙗросла(в) Ізаславови(ч) сознаваю сим [3] мои(м) листо(м) вечне [4] и непорушно [5] иж [6] на чолобитье [7] архима(н)дриты нашого бори(с)глебского филарета и всеи брати(и) его богомо(л)цо(в) наши(х) кꙋ потребе вижывеню [8] и пожиткꙋ [9] и(х). Позволи(л) [10] есмы [11] и вечне нада(л) на основание и сожыждение [12] млына берег во(л)ни(и)[13] противо и(х) берега на реды белчицы ꙋни(з) [15] монастыра бори(с)глебскаго [16] межи [14] дорогами которaꙗ [17] (д)о монастыра [18] идет̑и [19] и за белчыцою [20] дрꙋгаꙗ дорога до двины ведеть. А кто [23] сию [24] волю нашꙋ или однoюта [25] сеи грамоты дꙋшеполе(з)но(и) нарꙋши(т) да бꙋде(т) часть его [27] со Арие(м) и со юдою. А на твердость вечнꙋю печа(т) нашꙋ велели(з)мо [28] завеси(т). Писано бысть во граде [30] нашо(м) Поло(ц)кꙋ лета от со(з)да(н)наго [31] мира ҂ѕ̃ѳ̃ст-но(г). д҃. индикта [32] а҃і.

Різночитання

«Вестник ЮЗ и ЗР»: 1 Язь; 2 *Титли розкриті без застережень;* 3 симь; 4 вечно; 5 непорушоно; 6 ижъ; 7 челобитые; 8 выживеню; 10 ихъ позволили; 11 есми; 12 созыжденіе; 13 вольны; 14 межы; 15 и ныжъ; 16 борисоглебскаго; 17 котора; 18 сдъ монастыра; 19 идетъ; 20 бельчицою; 23 хто; 24 сыю; 25 илы одно іото; 27 ею; 28 велилисмо; 30 Гради; 31 созданія; 32 Индыкта.



О. Востоков, «*Описание*»: 3 симь; 8 выжывеню; 9 пожытку; 11 есми; 13 волный; 14 межы; 16 Борисоглєбскаго; 18 оу монастыра; 19 идетъ; 25 оунаюта (одноіота); 28 велилисмо; 30 градѣ.

69. Вітовт, великий князь литовський, дарує Борисовцям тіунський прибуток

1396—1413 рр.

Текст опублікований в «Актах ЮЗР», 1863, т. І, № 4, стор. 2—3, звідки передруковується в цьому виданні.

Копія зберігається в Ленінградському відділенні архіву АН СРСР, ф. 216, оп. 1, № 39, арк. 242.

Описана І. Срезневським у «Др. п. р. п. и яз.», 1863, стор. 280, 1882, стовп. 279.

Се язъ князь великій Витовтъ дали есьмо сюю нашу грамоту Борысовцемъ, што же тивуномъ дохода ихъ безмѣномъ не давати, но давати имъ тивуномъ доходъ у нашь камень вѣсячій у Меньскій; а вѣсити ихъ чловѣку Борысовцу по старинѣ передъ тивуномъ и передъ мужми, а тивуномъ и слугамъ его въ то не вступатися и ничѣмъ черезъ пошлину не обидѣти. А кто иметь черезъ сюю нашу грамоту въ чомъ ихъ обидити, того и сказнимъ. А писанъ на Ямчинѣ, во вторникъ, передъ купалы светого Ивана, мѣсяца іюня 20 дня.

70. *Зладислав, король польський, дарує своєму слузі Михайлові Волошину село Гошів*

1397 р.

Ні публікації, ні опису грамоти не знайдено в науковій літературі. Її копія зберігається у Львівському філіалі Центрального історичного архіву УРСР, ф. 129, оп. 1, в'язка 6, од. зб 6.

Копія має два варіанти, написані кирилицею і латинкою, що подаються нижче.

Мы. Ладыславъ. бье мати король польскїй литовскїй и рускїй и всемогїй здѣлалъ государъ знаемо вынымаемо нашимъ. листомъ кто колы нанъ узрить илы пакъ услышытъ аже михайло волошынъ сосвоєю братїєю наимѧ кериломъ и юрїємъ ите панове чимъ послужилы намъ вѣрни и возрѣвшы наихъ вѣрною службу и хотѧчи. а жебы тымъ лѣпїй намъ инашымъ дѣтемъ нашимъ и щадкомь послужилы оны й ихъ дѣти й ихъ щадкове оставлѧемъ и установлѧемо ихъ. идаемъ й дѣлне своимъ сѣло под нещачевемъ * рѣцѣ на свѣчи у порѣчы на полѧ гошова злѣсомъ и споліомъ и зводою и совсѣми ужытки и границамы како извѣку вселѧкъ селу тому навѣкы вѣчнїй волны продати й обменѧты за лѣпшїй ужыткы обротыты надѣютъ памѧтаты дорослымъ дѣтемъ й нашымъ наслѣдникомъ и намѣстныкомъ отымъ всѣмъ ограныцахъ вѣтвѣцкихъ копїемъ дарѣ копїемъ даръ приноситы крѣпость и помощъ нашому лысту и нашой печати казенной, и превѣсыти унашомъ городѣ, илы въ мѣстѣ Жыдачевѣ, мѣсѧца, августа, 31. днѧ подлеты рождества Христова ———————— тисѧща

My łodysław biie Maty korol Polskij Łitowski i Ruski wsemohy zdiłat Hosudar znaiemo wyne (?) maiemo naszym łystom kto koły nan uzdryt iły pak usłyszyt aze Mychayło Wołoszyn so swoieyiu bratyieiu na imia Kierylom i Juriiem i te panowe czym posłuzyty nam wirnym i my wozriwszy na ich wirnoiu służbu i chotiaczy ażeby tym liepszym nam i naszym ditem i naszym sczatkom posłuzyty. Ony, i ich dite i ich sczadkowe ostawliaiem i ustanowliaiem, ich; idaiem i dilne swoim sylo pod żydaczewym, na rici Swiczy u poriczy na polia Hoszowa z lisom i s polom i z wodoiu i so wsimy uzytkie i hranyciamy kako i z wiku wszeliak sełu tomu na wieki wiczni wolno prodaty i obminiaty za liepszyi uzytkie obratyty nadiut pamiataty dorosłym ditem naszym naslidnykom i namistnykom otym wsim o hranyciach Witwyckiech kopiem dary kopiem dar prenosyty kriposć i pomoszcz naszomu łysty i naszoy peczaty kazennoy, i prewisyty u naszom horodi ili w misti Żydaczewi misiacia Auhusta dnia 31 pod lity rozdestwa chrystowa tysiaszcza... 1000.

---

* Слово виправлене іншим чорнилом, перший варіант не можна прочитати.

[illegible]опія П[illegible]

Мы. Владиславъ [illegible] мати король полскій ли[товс]
кій и руский и Жомогій [illegible] Государ[ь]
[illegible] что Вынимаемо [illegible]. Листомъ кто комы
нанъ [illegible] [illegible] Панъ [illegible] [illegible] Михайло
Волошинъ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] нашимъ [illegible] и
[illegible] иле Панове [illegible] [illegible] [illegible] вѣ
[illegible] [illegible] вѣрною [illegible] и хотячи [illegible]
[illegible] [illegible] намъ и нашимъ Дѣтямъ Нашимъ
и щадкомъ послужили они й ихъ Дѣти й ихъ
щадкове оставляемъ и установляемо ихъ [illegible] и
Дѣлие Своимъ Село [illegible] рѣцѣ на
Свѣчи упорѣчы на пола Гошова Зѣсомъ [illegible]
[illegible] [illegible] й совсѣмы [illegible] и гран[illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] Прода[illegible] и [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] надѣють Памятови, [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] нащадкомъ [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] Ограницали [illegible]
[illegible] [illegible] копіемъ, [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] нашому [illegible] [illegible]
[illegible] пребывати [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] мѣсяца [illegible] [illegible]
[illegible] рождества Христова [illegible] [illegible]

71. Галицький староста Бенко свідчить про те, що пан Гервас дає своїй дружині Варварі 100 гривен

13 вересня — 15 листопада 1398 р.

Текст опублікований в «Актах ЮЗР», 1863 р., т. І, стор. 3; Я. Головацьким у «Памятниках», 1865, № 13, стор. 195; 1867, № 13, стор. 15; О. Смирновим у «Сборнике», № 76, стор. 74; І. Срезневським у «Приложении к Др. п. р. п. и яз.», 1866, стор. 269; А. Кримським в «Укр. грам.», стор. 420η — 420 ϑ; О. Соболевським, С. Пташицьким у «Палеограф. снимках», № 28; П. Бузуком у «Нарисі іст.», стор. 90; М. Дурново у «Хрестоматии», стор. 45; С. Обнорським, С. Бархударовим у «Хрестоматии», стор. 112—113; В. Розовим в «Южнор. гр.», «Укр. гр.», № 31, стор. 56—58; в «Протоколах», стор. 130—131.

Описана І. Срезневським у «Др. п. р. п. и яз.», 1863, стор. 131, 1866, стор. 269, 1882, стовп. 286.

Приклади з грамоти зустрічаються в таких мовознавчих публікаціях: І. Свєнціцький, «Нариси»; М. Антошин, «Закарпат. гр.»; О. Соболевський, ЖМНПр., стор. 69; Я. Стринчак, ВЯ, 1956, № 6; Ф. Медведєв, «Нариси», «Труди»; С. Бевзенко, «Нариси», «Істор. морф.»; Л. Гумецька, «Словотв. сист. числ.», «Перв. приим.», «Мовознавство», № 10; «Словник»; П. Бузук, «Нарис іст.» та ін.

Для цієї збірки використано текст грамоти з видання В. Розова. Фотокопія зроблена з літографічного знімка в публікації О. Соболевського, С. Пташицького.

Копія грамоти зберігається в Ленінградському відділенні архіву АН СРСР, ф. 216, оп. І, № 328, арк. 26 та № 39, арк. 248.

А се ѧ[1] панъ[2]. бенко староста галицький[3]. й снѧтиньский свѣдчю то своймъ. листомъ. каждому доброму кто на сей[4] листъ оузрить.[9] йли перед кымъ будеть.чтюнъ[10]. йже пришедъ. передъ насъ. панъ. гервасъ[5]. и вѣновалъ. и оправилъ. своюй женѣ варварѣ сто гривенъ. на своюмъ селѣ на толъмачи[11]. й жюрковѣ, на своюй вотнинѣ. а на то. дали ѥсмы[12] свой листъ й нашю. печать привѣсили. а при томъ. были. свѣдци. панъ миколай спичникъ[6] воѥвода снѧтиньский. панъ гѣрко панъ. андриѧшь. панъ борисъ хомѣковичь[7]. панъ хролъ. варвариньский. воронко войтъ коломыйскый руский а писанъ листъ у[13] коломый. оу тыжьднь[8] по стмъ[14] михайлѣ. коли сѧ пишеть подъ лѣты ржства. хва. ҂а. лѣ(т). й. т. лѣ(т) й деваносто. лѣ(т)[15]. й осмоѥ лѣ(т)[15].

Різночитання

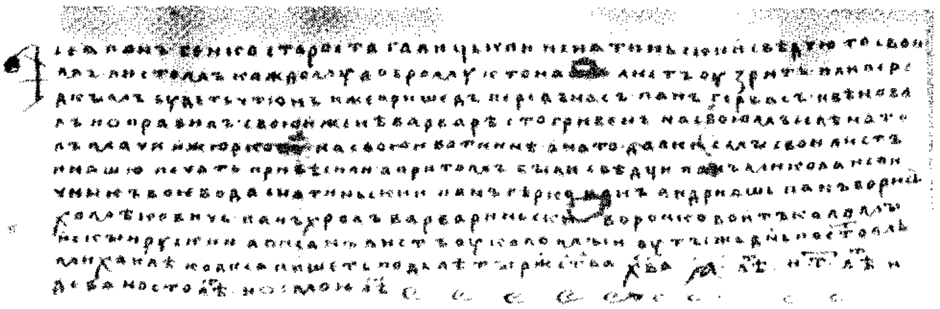
А. Кримський, «*Укр. грам.*»: 1 ѧ *передається через* я; 2 *Розділові знаки не збігаються з оригіналом; 3 Надрядкові знаки оригіналу не відображені;* 4 сесь; 5 Гервась.

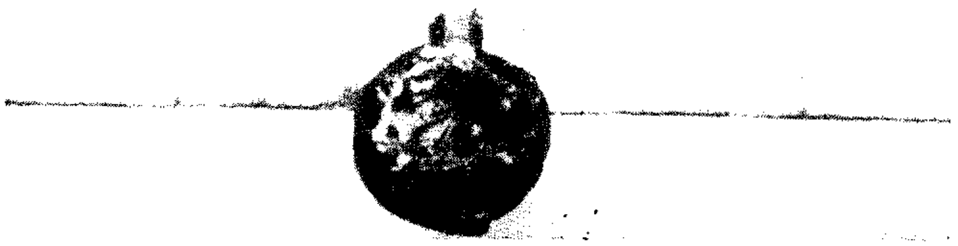
П. Бузук, «*Нарис іст.*»: 4 *Слово* сей *пропущене;* 6 микола испичникъ.

О. Смирнов, «*Сборник*»: 2 *Розділові знаки не відбивають правопису оригіналу;* 3 *Надрядкові знаки оригіналу не відображені;* 4 сесь; 6 Микола ис Пичникъ; 8 тыжь д[ь]нь.

Я. Головацький, «*Памятники*»: 2 *Розділові знаки збігаються з оригіналом;* 3 *Надрядкові знаки оригіналу не відображені;* 4 сесь; 6 Микола и Спичникъ.

«*Акты ЮЗР*»: 1 ѧ *передається через* я; 2 *Розділові знаки не збігаються з оригіналом;* 3 *Надрядкові знаки оригіналу не відображені;* 4 сесь; 6 Микола Испичникъ; 7 Хомъковичь.





М. Д у р н о в о, *«Хрестоматия»:* 4 *Слово* сей *пропущене;* 6 Микола испичникъ.

«Протоколы»: 1 ѧ *передається через* я; 2 *Розділові знаки не збігаються з оригіналом;* 3 *Надрядкові знаки відсутні;* 4 сесь; 6 микола испичникъ; 8 у тыжь д҃нь; 9 *після кінцевого* т *у третій особі дієслів стоїть* ъ; 10 чтіонъ; *на місці* ю *стоїть* іо; 11 толмачи; 12 іосмы; 13 оу; 14 с҃томъ; 15 ль(т).

72. Семен із Колків дарує Печерському монастиреві податок на копу грошей

21 листопада 1398 р.

Рукописна копія, вписана в книгу копій документів XVII ст., зберігається у відділі рукописів Центральної наукової бібліотеки АН УРСР, ф. II, 1431—1550, № 88, арк. 347, зв.— 348, звідки друкується і в цьому виданні.

Приклади з грамоти зустрічаються в «Словнику».

зъ Лесниковъ листъ на копу грошій.

А писана сія грамота при архимандритовѣ Өеодосіеве. Милостію Божіею и Пречистыя Єго матере и молитвами святыхъ и преподобныхъ отецъ нашихъ Печерскихъ, Я Семенъ сколковъ по повелѣнію господина цтя (!) моего уписалъ есми въдомъ Пречистой Богоматери Печерскому монастыру

родители наши Іоана Ірину Өеодосію Василія Іоана Артемія, Анну Анну(!), Єфрема, Силевестра, Александра, Бориса Өеодосію, Євпраксію, Іоанна, а записалъ есми на своемъ имѣніи въ домъ Пречистой въ годъ же въ годъ, копу гроши взять въ Мойсиковичахъ а въ лѣсникахъ при моем животѣ и о послѣ моего живота кто иметь тое имѣнія держати а стыхъ имѣній маетъ тую копу гроши давати на Введеніе Святыя Богородицы. А хто сію грамоту мою порушитъ родителей моихъ кто или пакъ иншій хто, тому судитъ Богъ и Святая Богородица во второе и страшное Христово пришествіе, а при томъ были старци Печерского монастыра Дублянски Іона Авраамъ ключникъ, Нифонтъ Святаго Михайла Златоверхого игуменъ Стефанъ Переломило попъ Лисинскій Фалелей а писалъ Филаретъ Полатникъ а писанъ у Печерскомъ монастырѣ мѣсяца ноемврія 21. на Введеніе Богородицы, въ лѣто 6906 (1398 г.). Индикта 5 въ втокъ до того листу притяснена печать.

73. *Луцький єпископ Іван обіцяє польському королю Владиславу 200 гривен і 30 коней за Галицьку митрополію*

1398 р.

Текст опублікований Д. Зубрицьким у «Крит.-истор. пов.», дод. Л., стор. 142; в «Актах ЗР», 1848, т. I, № 12, стор. 27; в «Описании К.-С. собора», дод., стор. 38—39; Я. Головацьким в «Памятниках», 1865, № 14, стор. 195—196, 1867, № 14, стор. 15—16; в «Собрании актов», № 93, стор. 126; Є. Карським у «Сл. кирилл. палеограф.», стор. 423; А. Кримським в «Укр. грам.», стор. 204γ; В. Розовим в «Южнор. гр.», «Укр. гр.», № 30, стор. 55—56; в «Русск. истор. библ.», стор. 132; в «Athenaeum», стор. 25—26.

Описана І. Срезневським у «Др. п. р. п. и яз.», 1863, стор. 130, 1882, стовп. 286; О. Востоковим в «Описании», стор. 110; А. Дзялинським у «Zb. praw. Lit.», стор. 18; Д. Зубрицьким у «Hist. m. Lwowa», стор. 79; в «Актах ЗР» (розділ «Примечания», стор. 7).

Приклади з грамоти зустрічаються в таких мовознавчих публікаціях: М. Дурново, «Очерк»; С. Самійленко, УМШ, 1958, № 2, 1956, № 6; С. Бевзенко, «Нариси», «Істор. морф.»; Ф. Медведєв, «Нариси», «Труди»; Л. Булаховський, «Мовознавство», № 9; О. Заруднак, «Пригл. управление»; Л. Гумецька, «Словотв. сист. числ.», «Мовознавство», № 10, та ін.

Подається за виданням В. Розова.

Оригінал зберігається в рукописному відділі Державної бібліотеки СРСР ім В. І. Леніна, ф. Румянцева, № 256, папка № LXVIII, од. зб. 1, звідки зроблено фотокопію. Копія зберігається в Ленінградському відділенні архіву АН СРСР, ф. 216, оп. 1, № 39, арк. 247.

А се азъ, вл[а]д[ы]ка [1] Иванъ [2] из Луцка [3], знаємо чиню всѣмъ, аже дал ми г[о]с[у]д[а]рь, мои [4], великын [5] король, митрополью Галицкую. Хочет [6] ми помочи за поставленье митрополитомь. А коли [8], Б(ог)ъ дасть, стану митрополитомъ, я [9] за то слюбую [10] и хочю [11] дати, оже Б(ог)ъ дасть, моєму милому г[о]с[у]д[а]рю королю двѣстѣ гривенъ руских а тридцять [12] конїї [13], безъ хитрости. И того не хочю иступити [14], и [15] на то есмъ свои листъ далъ [16] и печять [17] привѣсилъ. В [18] Опатовѣ, предъ Громницями [19], у лѣта нароженья [20] С[ы]на Б[о]жья тисяч [21] и [15] три ста девяносто [22] осмого лѣта.

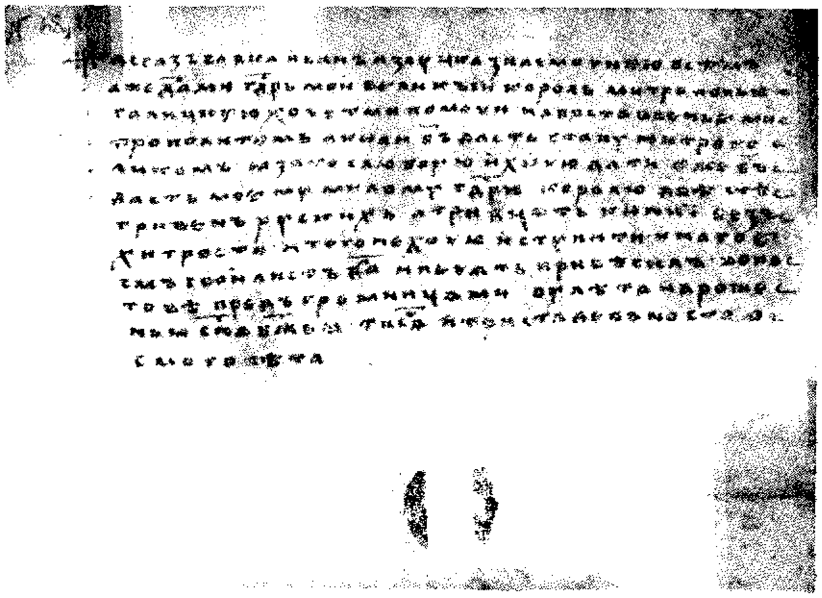
Є. К а р с ь к и й, «*Сл. кирилл. палеограф.*»: 2 Йванъ; 3 *Розділові знаки не збігаються з виданням В. Розова;* 4 мой; 8 кѡли; 9 ꙗ; 10 слюбоую; 11 йхѡчю; 12 тридцѧть; 13 кѡниї; 14 йступити; 15 й; 16 да(л); 17 печѧть; 19 громницѧми; 20 нароженьꙗ; 22 девѧносто.

«*Акты ЗР*»: 1 *Титли розкриті без застережень;* 3 *Розділові знаки не збігаються з виданням В. Розова;* 4 мой; 5 великій; 6 хочеть; 13 коній; 17 печать; 18 Въ; 21 тысяча.

Д. З у б р и ц ь к и й, «*Крит.-истор. пов.*»: 1 *Титли розкриті без застережень;* 3 *Розділові знаки не збігаються з виданням В. Розова;* 4 мой; 5 Великій; 11 хочу; 12 тритцать; 13 коній; 18 въ; 21 тисячи.

Я. Г о л о в а ц ь к и й, «*Памятники*»: 1 *Титли розкриті без застережень;* 3 *Розділові знаки не збігаються з виданням В. Розова;* 5 великій; 6 хочеть; 9 ꙗ; 12 тритцать; 13 конїй; 14 испꙋстити; 17 печать; 18 Въ; 19 Громницѧми; 20 нароженьѧ; 21 тысѧча; 22 девѧносто.

«*Athenaeum*»: A se az Władyka iwan iz Łucka znajomo czinim wsiem aże dał mi hospodar moj welikij korol mitropoliu halickuju choczet mi pomoczi na postawlenje mitropolitom a koli bog dast stanu mitropolitom. Ja to sliubouju i chocziju dati oże boh dast mojemu miłomu hospodariu koroliu dwiestie hrywen ruskich a tridcat konij bez chitrosti ja toho ne chocziju istupiti i na toje jesm dał swoj list i pieczat' priwiesił w Opatowie pred hromnicami ou leta narożenija syna bożia tisiecza trista dewianostaho osmoho leta (1398).



74. *Великий князь Андрій Ольгердович дарує Полоцькому монастиреві Боброві гони на р. Звані*

До 1399 р.

Текст опублікований в «Актах ЗР», 1846, т. I, стор. 27, № 13; у «Вест. ЮЗ и ЗР», стор. 13—14; в «Описании... рукописей», стор. 31.

Описана або згадується І. Срезневським у «Др. п. р. п. и яз.», 1863, стор. 131, 1882, стовп. 286—287; М. Дашкевичем у «Заметках», стор. 157; у «Примечаниях» до «Актов ЗР», стор. 7—8; М. Карамзіним в «Истории», т. V, стор. 111, 171.

Для цього видання використано публікацію в «Актах ЗР». Оригінал зберігається у відділі рукописів Державної публічної бібліотеки ім. М. Салтикова-Щедріна, ф. «Собрание Погодина», шифр: Пог. 12, євангеліє XIV в., арк. 128 зв. Копія зберігається в Ленінградському відділенні архіву АН СРСР, ф. 216, оп. 1, од. зб. 39, арк. 249.

Приклади з грамоти зустрічаються в таких мовознавчих дослідженнях: С. Бевзенко, «Іст. морф.»; Є. Тимченко, «Курс».

А се [1]. ѧзъ [2] великий [3] кнѧзь. андрей полоцкий [4] далъ ѥсми [5] с̃той [6] тройци. рѣкоу званоу [7]. з гоны з бобровыми [16]. ω(т)звана [8]. ω(т) запада. до дрисы. а къ [9] той рецѣ никому прихода нѣтъ. [17] а по моѥмъ животѣ [18]. который кн̃зь [10] имѣть ω(т)нимати соудить [11] ѥмоу [12] ст̃аю [13] тр̃ца [14]. да будеть [15] проклѧтъ.

Різночитання

«Вест. ЮЗ и ЗР»: 1 Асе; 2 ѧ *передається через* я; 3 великій; *кінцеве й після голосної передається через* й; 4 полоцкой; 5 ѣсми; 6 святой; 7 звону; 8 звона; 9 я; 10 князь; 11 судитъ; 12 ѣму; 13 святая; 14 троица; 15 будетъ.

«Описание ... рукописей»: 3 *Надрядкові знаки відсутні;* 5 дал ... ѥсми; 6 *Титли розкриті, відновлені літери взяті в дужки;* 7 званицю; 8 ωт Звана ωзера да до Дрысы; 12 ему; 13 с[вя]та; 16 [бо]бровыми; 17 нетъ; 18 моемъ животе.

75. *Вітовт, великий князь литовський, розподіляє ловища між віленським єпископом і Вігайлом*

1398 р.

Текст опублікований Я. Головацьким у «Памятниках», 1867, № 18, стор. 18, під 1392 роком; О. Соболевським, С. Пташицьким у «Палеограф. снимках», № 18; у виданні «Dziennik», 1822, т. 1, стор. 339—400 (кирилицею, латинкою і літографія); О. Соболевським, «Сл.-рус. палеограф.», № 7, звідки передруковується і в цьому виданні; І. Сахаровим у «Палеограф. снимках», т. XV, № 17.

Фотокопію зроблено з літографічного знімка у публікації О. Соболевського, С. Пташицького

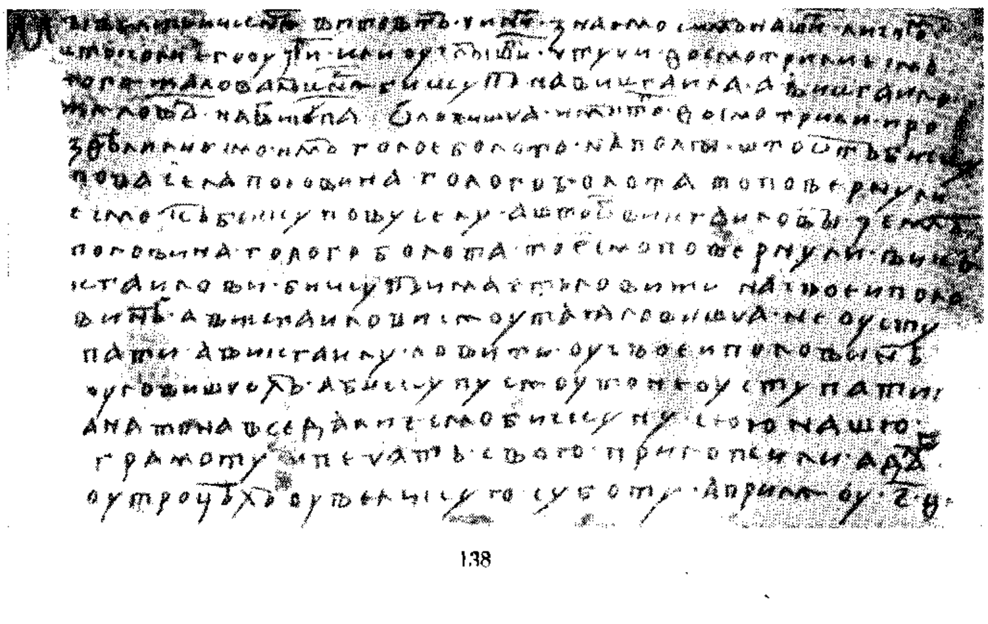
Мы велики кнѧ(з) [1] витовтъ [2]. чини(м) знаемо. симъ наши(м). листо(м). кто коли его оузри(т) или оуслыши(т). чтучи. досмотрили есмо того. жаловалъ кнѧ(з) Бискупъ. на викгаила. а викгаило. жалова(л). на Бик(у)па.

ѿ ловишча. и мы то(г). досмотрили. и роздѣлили есмо. и мы [3] голое болото. на полы. што ōтъ Бискупова села. половина голого болота. то повернули есмо. къ Бискупову селу. а што о(т) Викгаиловы [4]. землѣ половина. голого. болота. то есмо повернули. Викъкгаилови. Бискупъ имаеть ловити на своеи половинѣ. а викгаило лови оу таѩ ловища. не оуступати. а Викгаилу. ловити. сѧ оу своеи половинѣ. оу ловишчехъ. а бискупу сѧ оу то не оуступати. а на то на все дали есмо бискупу. сюю нашю. грамоту и печать. свою. приложили. а да(н) оу троцѣхъ. оу великую. суботу. априлѧ. оу. г҃. днь.

Різночитання

Я. Головацький, «*Памятники*»: 1 *Титли розкриваються без застережень;* 2 *Розділові знаки не збігаються з оригіналом;* 3 имъ; 4 Викгайловы.

«*Dziennik*»: My wielikiy kniaź witowt. czynim. znaiemo. sim naszym listom. kto koli jeho uzryt' ili usłyszyt' cztuczy: dosmotryli jesmo toho. załował kniaź Biskup na wikhayła. a wikhayło. załował na biskupa o łowiszcza. i my toho dosmotryli. i rozdielili iesmo. im hołoje bołoto. na poły. szto ot. biskupowa sieła. połowina. hołoho bołota. to powiernuli jesmo. k biskupowu siełu. a szto ot wikhayłowy. ziemle połowina. hołoho bołota. to jesmo powiernuli wikhayłowi. biskup imaiet' łowiti. na swojey połowinie. a wikhayłowi sia u taja łowiszcza nie ustupati. a wikhayłu. łowiti. u swojey połowinie u łowiszczech. a biskupu sia u to nie ustupati. a na to na wsie dali jesmo biskupu. siuju.



naszіu. hramotu. i pieczat' swoju pryłożyli. a dan u trociech. u wielikuiu suboru. apryla. u. 2. dien.

Кирилицею осучаснено орфографію.

76. Онуфрій, великий князь полоцький, дарує Предтеченському монастиреві землю та угіддя

Близько 1399 р.

Текст опублікований у «Вест. ЮЗ и ЗР», стор. 15—16; в «Актах ЗР», 1846, т. I, № 14, стор. 27—28; Я. Головацьким у «Памятниках», 1867, № 15, стор. 16, звідки передруковується і в цьому виданні.

Оригінал зберігається у відділі рукописів Державної публічної бібліотеки ім. М. Салтикова-Щедріна, шифр: F. п. I.17, євангеліє XIV ст., арк. 144 зв.

Се ꙗзъ [1] кнѧзь великїи [2] Анофрей положилъ єсми [3] сїє єvангельє оу нашемъ [4] монастыри, въ церкви оу свѧтого Ӏоана Предтечи, на островѣ. А придалъ єсми свѧтому Ӏоанꙋ: на Сомници [5] землю зъ бортью, борть [6] по великꙋю дорогꙋ, по Соменьцо озеро; на Оулѣ [7] на рѣцѣ землю зъ бортью, на Витебьскомъ [8] рꙋбежи землю съ бортью, на Начѣ на рѣцѣ землю зъ бортью, на Лиснѣ єзъ и оустьє. А въ церковь [9] свѧтого Ӏоана и въ нашь [10] монастырь, и въ села [11] и въ люди свѧтого Іоана не встꙋпатисѧ никомꙋ [12]. А владыцѣ съ игꙋмена Ӏоаньского и съ нашего [13] монастырѧ Островьского [14] кꙋници [15] не брати, а никакихъ пошлинъ. А отъ кого бꙋдеть [16] какаѧ обида нашемꙋ монастырю, ино досмотрѧть [17] и боронить намъ самимъ, а по насъ родꙋ нашему; а старци [18] и люди, которыи [19] живꙋть на свѧтого Ӏоана земли, и сꙋдити и рѧдити игꙋмену Ӏоаньскомꙋ, самомꙋ зъ братьєю а иномꙋ никомꙋ не встꙋпатисѧ; а владыцѣ не встꙋпатисѧ въ нашь [10] монастырь.

Різночитання

«Вестник ЮЗ и ЗР»: 1 ꙗ *і* ѧ *передаються через* я; 2 великий; 3 є *передається через* е; 5 Сомницы; 6 бортъ; 7 Уль; 8 Витебскомъ; 9 церковъ; 10 нашъ; 11 село; 12 ни кому; 13 нашого; 14 Островскаго; 15 куницы; 16 будетъ; 17 досмотреть; 18 старцы; 19 которые.

«Акты ЗР»: 1 ꙗ *і* ѧ *передаються через* я; 3 є *передається через* е; 4 нашемь; 9 церковъ.

77. Вітовт, великий князь литовський, визначає правові стосунки між містами Полоцьком та Ригою

6 березня 1399 р.

Текст опублікований в «Собрании г. г. и д.», ч. II, 1819, стор. 15, № 14; в «Русско-ливонских актах», стор. 94—95; І. Сахаровим у «Палеограф. снимках», т. XV, № 18.

Описана І. Срезневським в «Др. п. р. п. и яз.», 1863, стор. 131—132, 1882, стовп. 288—289; О. Востоковим в «Описании», стор. 63; П. Кеппеном у «Списку», стор. 72—73, № 90.

Подається за виданням «Собрания г. г. и д.».

Кілька копій зберігається у відділі рукописів Державної бібліотеки СРСР ім. В. І. Леніна, ф. Румянцева, № 256, папка № 45, од. зб. 27, 28 та 69, копія XIX ст.— в Ленінградському відділенні архіву АН СРСР, ф. 216, оп. 1, № 39, арк. 258, а також у Центральному державному архіві старих актів СРСР у Москві, ф. 159, № 599.

Першу копію (27) використано для фотокопії в цьому виданні. Копії 28-а, 69-а подаються в розділі різночитань. При копії 28-ій, поруч з текстом слов'янського оригіналу, подано переклад німецькою мовою, а копія 69-а супроводжується таким текстом: «Подлинник сей грамоте, писанный в 1396 году, на пергаминѣ, с привѣсью восковой, вовсе не примѣтной печати, сообщенъ уніатскаго Борисоглѣбскаго, вблизи Полоцка находящагося, монастыря Архимандритомъ тамошнимъ Езуитом, у коихъ теперь хранится...».

Мы Великий [1] Кнзь [2] Витовтъ дали есмо [3] сию [4] грамоту [5] Буркгимистру [6] Ризскому [7] Никтиборкгу [8] и всѣмъ Нѣмцемъ [9] купцемъ [10] Ризскимъ [11] и иным‍ъ [12] всѣмъ [13], штожъ [14] оу Полоцку Полочяномъ [15] добрымъ [16] людемъ [17], цѣловати крстъ на томъ [18], што имъ чинить [19] Нѣмцемъ [20] все оуправду [21], и оу вѣсѣхъ [22], и оу торговли и во всемъ [23] торговомъ [24] дѣлѣ; а такожъ [25] оу Ризѣ къ [26] Полочяномъ [15] цѣловати крестъ [27] Нѣмцемъ [20] добрымъ [16] людемъ [17] на томъ [18], што [28] Полочяномъ [15] чинить [29] все оуправду, и оу вѣсѣхъ [22], и оу торговли и во всемъ торговомъ [24] дѣлѣ. А рубежя [30] не чити промежи себе [31] на ѡбѣ сторонѣ, ни Нѣмцемъ [20], а ни Полочяномъ [15], знати истцю истця [32]. А на то на все дали есмо [3] сию [33] грамоту [5] и печять [34] свою велѣли [35] привѣсити. А псана [36] оу Полоцку [37], оу четвергъ [38] четвертоѣ [39] недли поста, Марта оу шестыи днь [40], по Божьемъ [41] нароженьи вышло лѣтъ тисяча [42] и четыриста [43] без ѡдного [44] лѣта. Сам.

Різночитання

І. Срезневський, *«Др. п. р. п. и яз.»:* 3 е(с)мо, *розділові знаки не збігаються з нашим виданням;* 5 грамо(т); 7 Ризко(му); 8 Никтиборк(г); 9 Нѣмце(м); 10 купце(м); 11 Ризски(м); 12 *Після слова* инымъ *пропущено включно до* привѣсити; 36 а пса(н); 37 Полоцьку; 41 божье(м); 42 лѣ(т). тисѧ(ч); 43 четыри ста; 44 ѽдин(ъ).

Копія 28-а; 1 великїй; 2 *Титли розкриті без застережень;* 3 есмы, *розділові знаки не збігаються з нашим виданням;* 4 сню; 6 бургамистру; 8 никтиборту; 9 нѣмцамъ; 10 купцамъ; 14 что есть; 15 полочаномъ; 17 людямъ; 21 ужавду; 25 тако есть; 26 и; 28 что; 29 чинит; 30 рубежа; 31 себѣ; 32 истцу истца; 33 сїю; 34 печать; 35 велели; 38 четвертъ; 39 четвертой; 41 божемъ; 44 одинаго.

Копія 69-а; 1 великий; 3 *Розділові знаки не збігаються з нашим виданням;* 5 грамо(т); 7 ризско(м); 8 никтибор(г); 9 нѣмце(м); 10 купце(м); 11 ризски(м); 13 всѣ(м); 14 што(ш); 15 полочѧно(м); 16 добры(м); 18 то(м); 19 чини(т); 20 нѣмце(м); 22 вѣсѣ(х); 23 все(м); 24 торгово(м); 25 тако(ш); 26 к; 27 крестъ; 29 чини(т); 30 рубежѧ; 32 истьцѧ; 34 печѧ(т); 36 пса(н); 40 *Замість* днь *написано над рядком* дно; 41 божье(м); 42 лѣ(т) тисѧ(ч); 43 четыри ста; 44 ѡдино(г).



78. Вітовт, великий князь литовський, дарує віленським каноникам Березинську землю, що лежить між Стрішиним та Рогачевим

3 квітня 1399 р.

Текст опублікований в «Актах ЗР», 1846, т. I, № 15, стор. 28; у «Вестн. Европы», стор. 144—145 159 (літографія); Й. Лелевелем у праці «Księgi», стор. 67; Я. Головацьким у «Памятниках», 1865, № 16, стор. 197; 1867, № 16, стор. 17.

Описана в «Актах ЗР», у розділі «Примечания», стор. 8; у «Вестн. Европы» та А. Прохаскою в праці «Codex», стор. 58; О. Востоковим в «Описании», стор. 124, № 8.

В основу цього видання взято публікацію Я. Головацького.

Копія XIX ст. *зберігається в рукописному відділі Державної бібліотеки* СРСР ім. В. І. Леніна, ф. Румянцева, № 256, папка № 70—72, арк. 7; друга копія — в Ленінградському відділенні архіву АН СРСР, ф. 216, оп. 1, № 39, арк. 256.

Мы великии[1] кнзь Витовтъ[2], даємъ вѣданье[4] всѣмъ, кто[5] на сѐй[6] листъ узозрить, или слышить[7], дали єсмо землю, кановником(ъ)[8] Виленским(ъ)[9] на имѧ Березинскаѧ[10], къ[11] Стрѣшинꙋ, што были єсмо дали[12]

кн҃зю [13] Юрью [14], Толочкꙋ [15] ѡ(т) Рогачева [16]. ѡ(т) Тоимѧ [17], а в [18] тꙋ̆ землю первописанꙋю не оустꙋпатисѧ никомꙋ [19], ани [20] Рогачевцем(ъ) [21], ани [20] иномꙋ комꙋ, нижь держѧт(ь) [22], кановникомъ Виленскимъ, к [11] Стрѣшин(ꙋ) [23] вѣчно, непорюшно никимже [24], а на то все дали єсмо на крѣпость сеи листъ и печѧть [25] свою велѣли привѣсити, а псан(ъ) [26] оу Троцѣх [27] оу четвергъ [28] по велицѣ дн҃и, подъ лѣты по рож(с)твѣ [29] Гн҃и [30] ҂а̄ и г̃ ста, и девѧт(ь) [31] десѧт(ь) [32] и девѧт(ь) [31]. Монивид(ъ) [33].

Різночитання

«Акты ЗР»: 1 *Розділові знаки не збігаються з нашим виданням;* 8 кановнико(м); 9 виленски(м); 10 березынскаѧ; 12 дала [?]; 14 Юры?(ю); 15 о? толочку; 17 ѡ(т) тоима; 19 ни кому; 21 рогачевце(м); 22 держѧ(т); 23 ж стрѣши(н); 24 ниским же; 26 пса(н); 27 троцѣ(х); 29 рожтвѣ; 30 гн҃и; 31 девѧ(т); 32 десѧ(т); 33 Монви(д).

«Вестн. Европы»: 5 *Замість ком всюди стоять крапки;* 6 се̑й; 10 березынскаѧ; 17 ѡ(т)тойма; 19 ни кому; 20 а ни; 21 рогачевцемъ; 23 *Після слова* Виленскимъ *пропущено* к Стрѣшин(ꙋ) вѣчно, непорюшно никимже; 29 рожствѣ; 30 гд҃ни; 31 девѧть; 32 десѧтъ.

Копія XIX ст.: 1 Великій; 2 Витолтъ; 4 вѣданѣ; 7 узозрить и вслышитъ; 10 ѧ *передається через* я; 11 и; 13 *Титли розкриті без застережень;* 16 Рогачова; 17 отойма; 18 въ; 21 Рогачевцомъ; 22 нѣтъ держати Канонникомъ; 25 печать; 27 Троцѣхъ; 28 Четверъ; 29 Рожества; 32 тысяча и триста и девядесятъ и девятъ; 33 *нема:* Мониви(д).

79. Владислав, король польський, дарує село Надієво з присілком Кропивники своєму слузі Ходку Чемеревичу

1 жовтня 1399 р.

Текст опублікований в «Arch. Sang.», т. I, № 22, стор. 22; В. Розовим в «Южнор. гр.», «Укр. гр.», № 32, стор. 58—59.

Текст і дата взяті з видання В. Розова. В «Arch. Sang.» вона датується 13 жовтня 1399 р.

Оригінал зберігається в Arch., A. S. № 43.

Приклади з грамоти використано в таких мовознавчих дослідженнях: Л. Гумецька, «Втор. спол.», «Перв. прийм.», «Функції», «Мовознавство», № 10, «Словотв. сист. числ.»; С. Бевзенко, «Нариси», «З істор. коментар.»; М. Антошин, «Закарп. гр.»; Я. Спринчак, ВЯ, 1956, № 6; Ф. Медведєв, «Труди», та ін.

Во ймѧ б(ж)ьє ста(н) [1] Мы Владиславъ б(ж)ьє мл(с)ти. коро(л). пол(с)кй [2]. литов(с)кй. й рускй. йны(х) [3]. многи(х). земль. г(с)дрь чинимы [4]. знаємо. симъ нашимъ. листомъ кто ко(л). на(н) [5] возри(т). йли па(к). оуслыши(т).

аже слуга. нашь. верный па(н) ходко. чемереви(ч). послужи(л). на(м). верне. мы возрѣвши. на его верну. службу. й хотѧче по нѣмъ. аж бы [6] намъ. вернѣй. пєслужи(л). й нашимъ. дѣтемъ. его дѣти. й его щѧткове. дали есмо й даемъ. наше село. надѣево. й с [7] п(р)иселкомъ. йсъ кропивники. й со всѣмъ правомъ. сълѣсомъ. й с дубровами. с полемъ. с бортми. й съ сѣножѧтми. й с рѣками. со всѣмъ. оужиткомъ. како к нему. йз вѣку. прислушѧло. старыми границѧми а то даемъ тако. на вѣку вѣкомъ. ему и его дѣтемъ. й его щѧтку. не ймаеть. ω(т) нихъ то ѿтойти. никоторымъ веремѧнемъ. а ӥс того ймають. намъ. служи(т). й нашимъ. намѣсткомъ. ѿнъ й его дѣти. й его. щѧткове копиемъ. а шестью стрѣлцевъ. гдѣ коли намъ. будеть надобно. к нашей. потрѣбѣ. тежъ то йзволи(л). есмы ему. аж бы [6] его. аж бы [6] коли. нѣкоторая. пригода ему. ста(л) [8]. тогды йма то село замѣни(т). продати. тако доброму. ѧко й самъ. што бы [9] моглъ. намъ с того. службу. написаную. служи(т). во всѣхъ. нашихъ. пригодахъ. не ѿмешкаѧ. й тому. на крѣпость. печѧть. нашю. казали есмы. привѣси(т). во лвовѣ в дн҃ь покрова. бц҃и [10]. под лѣты. роз҃тва [11]. хва. тисѧчѧ лѣтъ. девѧносто. девѧто(г). лѣ(т) [12]. а свѣдкове на то. панъ хрщенъ. судомирскӥ. панъ. збыгнѣвъ. маршѧлко. панъ. гнѣвошь. подкоморие. панъ. пашко скотницкй. панъ. бѣнко. старосто галицкй. панъ. пашко. мазовески. панъ. мичко. кухмистръ. вожикъ. йныхъ [3]. много было при томъ. добрыхъ. людй. полѧнъ. й руси. а писалъ. писарь. малохѣй. королевымъ приказомъ.

Різночитання

«Arch. Sang.»: 1 стаи, *крапки і надрядкові знаки не відбиті;* 2 польски[й], [й] *є у всіх прикметниках даного тексту;* 3 [и] иных; 4 чинимъ; 5 или; 6 ажбы; 7 и с; 8 стала; 9 штобы; 10 бо[городы]ци; 11 роз[ес]тва; 12 лѣт[а].

80. Львівський воєвода Мацина свідчить про купівлю паном Клюсом у Хосора Шидловоського села Шидлова і дворища Жаворонковича

1400 р.

Текст опублікований в «Актах ЮЗР», 1863, т. І, № 6, стор. 3; Я. Головацьким у «Памятниках», 1865, № 20, стор. 199, 1867, № 20, стор. 19—20; О. Смирновим у «Сборнике», № 77, стор. 74—75; П. Житецьким в «Унив. изв.», № 12, стор. 60—61, в «Очерке», стор. 356; О. Соболевським, С. Пташицьким у «Палеограф. снимках», № 29; А. Кримським в «Укр. грам.», стор. 420ϑ; В. Розовим в «Южнор. гр.», «Укр. гр.», № 33, стор. 60.

Рукописна копія, зроблена Д. Зубрицьким, зберігається в архіві Ленінградського відділення Інституту історії АН СРСР, ф. К. 57, од. зб. 5, а також в Ленінградському відділенні архіву АН СРСР, ф. 216, оп. 1, № 39, арк. 261, оригінал—в Ossolineum, «Inwentarz dyplomatów», № 9.

Грамота описана І. Срезневським у «Др. п. р. п. и яз.», 1863, стор. 277, 1882, стовп. 297; у «Протоколах», стор. 212.

Текст публікується за виданням В. Розова. Фотокопію взято з публікації О. Соболевського, С. Пташицького. (Див. фотокопію № 1 на стор. 145.)

Приклади з грамоти зустрічаються в таких мовознавчих дослідженнях: І. Свєнціцький, «Нариси»; Л. Гумецька, «Перв. прийм.», «Втор. прийм.», «Функції»,

«Мовознавство», № 10, «Словотв. присл.»; Ф. Медведєв, «Труди»; Я. Спринчак, ВЯ, 1956, № 6; А. Кримський, «Укр. грам.»; Л. Коломієць, «О фразеол. соч.».

Во имѧ[34] ѡца[1] ї сна ї стго дха. а се ꙗ панъ мацина. воєвода ілвовъскый[2]. ѡсвѣдчаю тъ[3]. тымъ листомъ. каждому[4] доброму. передъ кымъ коли буде. тътъ[5] листъ чтюнъ. аже' пришедъ. предъ наше ѡбличьё. на имѧ ходоро[6]. шидловоскый[7]. своёю добройо вольйо[8]. здоровымъ животомъ. ничимъ[9] не принуженъ. и[10] продалъ пану клюсови. свою дѣднину[10a]. на імѧ шидловъ. а к[11] тому дворище жѧворонковича. тъ єсть[12] продалъ за л. копъ. рускыхъ. безо дву копу[13]. й за кунь[14]. пану клюсови. на вѣкы. й дѣтьмъ ёго. ї єго[15] прирожьнымъ послѣдкомъ. а[16] тако продалъ. ꙗко самъ держѧлъ[17]. й с[18] нивами. й сѣножатми. ї ставы. и со лѣсы. і з[19] дубровами. ї с пасиками. со всѣми границѧми. ї вдоложь[20]. ї пуперекъ[21]. того існого села. ї дворища того. жаворонковича. а панъ клюсъ имаєть[22] того ї сного села. шидлова. оуживати. ї дворища того. жаворонковича[23]. на вѣкы. и дѣти ёго. а на тъ[24] свѣдци. пано ѧшко мазовшанинъ. пано мичко, куликовскый[25]. михаль[26] жильховскый[27]. во ї тъ ілвовскый кундратъ. миколаі[28]. милаха лабанеского[29] снъ. баграмъ соцкы ї. а на потверженьё. приложилъ тому[30] листу. свою печать. пано мацина. а писанъ листъ. во лвовѣ. по бжьї мъ[31] наржьнии[32] ..,а.. лѣ[т][33]. д. ста лѣ[т][33]::

Різночитання

«Акты ЮЗР»: 1 Отца; 2 Илвовскый, *крапки і надрядкові знаки у виданні не відображені;* 4 кождому; 6 ходоръ; 7 Шидловский; 8 волею; 10 и *пропущене;* 10а дѣдину; 11 къ; 12 тоесть; 13 купу; 15 его, єго; 16 а; 17 держялъ; 18 съ; 19 зъ; 21 уперекъ; 23 Жаворонковича; 24 то; 25 Куликовский; 26 Михаилъ; 28 Миколатъ; 29 Чабанеского; 30 къ тому; 31 Божымъ; 32 нароженіи; 33 лѣтъ.

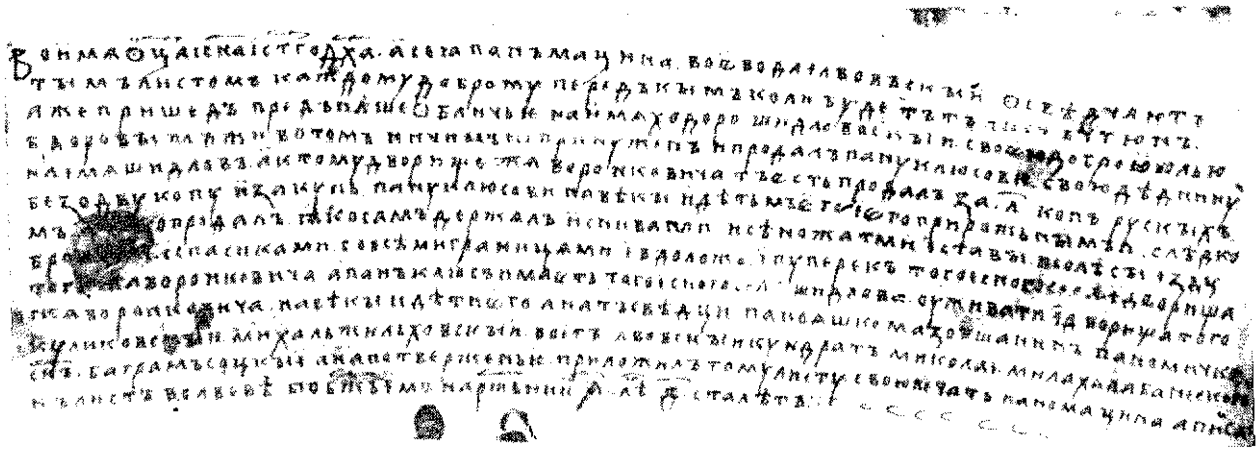
Я. Головацький, *«Памятники»:* 1 ѡ(т)ца; 2 *Крапки у виданні не відображені;* 10а дѣдину.

«Унив. изв.»: 1 ѡ(т)ца; 2 *Крапки і надрядкові знаки у виданні не відображені;* 5 будетъ тъи; 10 й; 11 къ; 13 безъ одвукупу; 14 закупь; 15 его, ѥго; 16 а; 19 із; 21 у перекъ; 22 имаетъ; 24 то; 27 Жильховскы; 32 нарожении; 33 лѣтъ.

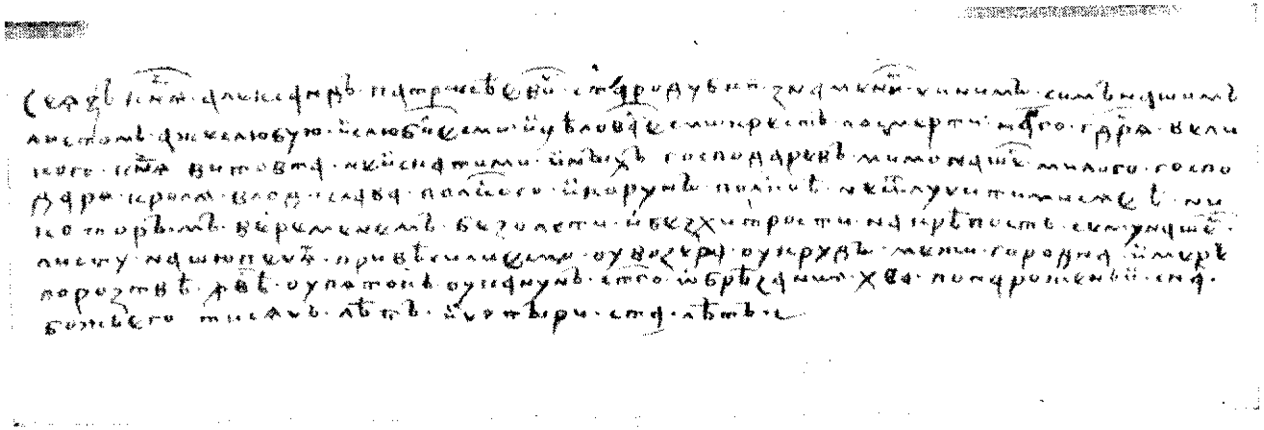
О. Смирнов, *«Сборник»:* 2 *Крапки і надрядкові знаки не відображені;* 5 будетъ тъи; 10 й; 10а дѣдину; 11 къ; 13 безъ одвукопу; 14 закунь; 16 а; 20 въ доложь; 21 у перекъ; 22 имаєтъ; 24 то; 27 Жильховскы; 32 нарожении.

Копія Д. Зубрицького: 3 освѣдчаютъ; 4 кождому; 8 волѣю; 9 ни чимъ; 10 и *пропущене;* 12 то ѥсть; 13 безъ одвукопу; 15 єго. ѥго; 21 и оуперекъ; 24 то; 26 Михалъ; 28 Миколатъ; 29 Чабанеского; 31 б[о]жымъ.

№ 1



№ 2



А. Кримський, «*Укр. грам.*»: 1 О[ть]ца; 2 *Крапки і надрядкові знаки не відображені;* 17 держялъ; 21 у перекъ.

П. Житецький, «*Очерк*»: 1 ѡ(т)ца, *інші титла розкриті без застережень;* 5 тъи; 10 й; 10а дѣдину; 11 къ; 12 ѥсть; 13 без одвукупу; 14 и закупь; 15 ѥго; 19 із; 20 і въ доложь; 21 і у перекъ; 22 имаетъ; 24 то; 27 Жильховскы; 34 ѧ *передається через* я, *надрядкові знаки відсутні.*

81. Князь Олександр Патрикієвич Стародубський (на Чернігівщині) присягає на вірність польському королеві Владиславу

1400 р.

Текст опублікований в «Актах ЗР», 1846, т. I, № 17, стор. 28—29; Я. Головацьким у «Памятниках», 1865, № 21, стор. 200, 1867, № 21, стор. 20; А. Кримським в «Укр. грам.», стор. 507; О. Соболевським, С. Пташицьким у «Палеограф. снимках», № 48; В. Розовим у «Южнор. гр.», «Укр. гр.», № 24, стор. 61—62.

Описана А. Прохаскою у праці «Codex», стор. 71; О. Соболевським у ЖМНПр., стор. 74. Див. також: К. Стадницький, «Synowie Gedymina», стор. 40; «Протоколы», стор. 232.

Приклади з грамоти використано в таких мовознавчих дослідженнях: І. Свенціцький, «Нариси»; М. Антошин, «Закарп. гр.»; Л. Гумецька, «Втор. спол.», «Мовознавство», № 10, «Словотв. сист. числ.»; Л. Коломієць, «О фразеол. соч.»; С. Бевзенко, «Нариси»; Ф. Медведєв, «Труди», та ін.

Подається за виданням В. Розова. Фотокопію взято з праці О. Соболевського, С. Пташицького. (Див. фотокопію № 2 на стор. 145.)

Оригінал грамоти зберігається в рукописному відділі Державної публічної бібліотеки ім. М. Салтикова-Щедріна, ф. «Западнорусские акты», № 2.

Се ѧзъ. кнѧ(з)[1]. александръ.[2] патрикѣєви(ч).[3] стародуб(с)ки[4] знамени(т).[5] чинимы. симъ нашимъ листомъ. аже слюбую. й слюби(л)[6] єсми'[7] й цѣлова(л)[8] єсми'[7] крестъ. по[9] смерти. на(ш)го[11]. го(с)дрѧ[12]. великого. кнѧ(з)[13]. витовта. не[14] йскати ми. йныхъ. господаревъ. мимо наше(г)[11]. милого. господарѧ. кролѧ[16]. влодислава. пол(с)кого. й[17] коруны. пол(с)коѣ. не[18] ѡ(т)лучити ми сѧ еѣ. никоторымъ[19]. веременемъ. безо лсти. й без[20] хитрости. на крѣпость. сему наше(м)[21] листу. нашю[21а] печѧ(т)[22]. привѣсили єсмо. оув озера.[23] оу круды. межи. городна. й мере(ч)[24] по розтвѣ[25] х(с)вѣ[26], оу пѧтокъ. оу капунъ. ст̃го.[27] ѡ̈брѣзаниѧ[28]. х̃ва[29]. по нароженьй. сн̃а.[30] божьего тисѧчь[31]. лѣтъ. й чотыри. ста[32]. лѣтъ: ⁔

Різночитання

А. Кримський, «*Укр. грам.*»: 1 княз[ь]; 5 знаменит[о]; 6 слюбилъ; 8 цѣловал; 9 *Розділові знаки не збігаються з нашим виданням;* 11 наш[е]го; 12 г[о]с[у]д[а]ря; 13 кн[я]зя; 16 кроля; 17 и; 18 и не; 21 нашем[у]; 21 а нашу; 22 печат[ь]; 23 оу возера; 24 Мереч; 26 Х[ри]с[то]вѣ; 28 обрѣзания; 29 Х[ри]с[то]ва.

Я. Головацький, «*Памятники*»: 1 князь; 2 Александръ; 3 Патрикѣевичь; 4 Стародубскій; 5 знаменито; 6 слюбилъ; 7 єсмы; 8 цѣловалъ; 9 *Розділові знаки не збігаються з нашим виданням;* 11 нашего; 12 господарѧ; 13 кнѧзѧ; 14 не; 17 и; 18 и не; 19 нѣкоторымъ; 20 безъ; 21 нашемꙋ; 22 печать; 23 оу-ѣъ озера; 24 Меречь; 25 Розствѣ; 26 Христовѣ; 27 св.; 28 Обрѣзаніѧ; 29 Христова; 30 Сына; 31 тисѧча.

«*Акты ЗР*»: 1 *ѧ передається через* я; 2 Александръ; 3 *Титла і скорочення розкриті без застережень;* 4 Стародубскій; 5 знаменито; 7 есмы; 14 на; 20 безъ; 21 нашему; 24 Меречь; 25 Розетвѣ; 28 Обрѣзанія; 31 тисячя; 32 чотыриста.

82. Іванко, син молдавського воєводи Петра, і пан Вілча ручаються Владиславу, королю польському, за Романа

1400 р.

Текст опублікований Е. Калужняцьким у праці «Documente», № DCXLVIII, стор. 819—820; В. Уляницьким в «Материалах», № 12, стор. 12, звідки передруковується і в цьому виданні.

Оригінал зберігається в A. G., sign. 5327.

Приклади з грамоти зустрічаються в праці В. Ярошенка, «Укр. мова молд. гр.», та ін.

Я [1] Иванко сынъ [2] Петровъ. дѣдич [3] Валаски и панъ [4] Вилчя. поручяемъ и выручили есмо оу нашего господаря. оу велебного кроля Полского [5] Романа, з слюбуемъ и слюбили есмо за Романа аже имаетъ [6] Романъ служити нашему гсдрю [7] кролю Влодиславу Полскому [8]. и корунѣ Полской [9]. и зеренъ быти безо лсти и без хитрости. а того натсва [10] Романъ не имаеть оуспоминать [11]. а ни [12] жяловати ни пред [13] однымъ чоловѣкомъ. а ни [12] на князь Швитригай [14] не имаеть жяловати. пак [15] ли бы Романъ почял [16] и жяловалъ пред [13] кимъ того нятства. а любо на княз [17] Швитригайла. тогды мы имаева того исного Романа опять [18] поставити. и дати в [19] руцѣ нашему милому гсдрю [7] кролю Полкому [20]. и на крѣпость сему листу наши печяти привѣсили есмо в [19] городѣ Берестьи под [21] лѣты Розства Хрва [22] тисячя лѣтъ и чотыриста.

Різночитання

Е. Калужняцький, «*Documente*»: 1 я *передається через* ѧ, *розділові знаки не відповідають нашому виданню;* 2 с[ы]нъ; 3 дѣдич[ь]; 4 пан[ъ]; 5 Польского; 6 имаеть; 7 г[о]с[по]д[а]рю; 8 Пол[ь]скому; 9 Пол[ь]ской; 10 нѧтства; 11 оуспоминат[и]; 12 ани; 13 пред[ъ]; 14 кнѧзѧ Швитригай[ла]; 15 Пак[ь]; 16 почал[ъ]; 17 кнѧзѧ; 18 ѡпѧть; 19 в[ъ]; 20 Пол[ь]скому; 21 под[ъ]; 22 Хрис[то]ва.

83. Івашко, син молдавського воєводи Петра, присягає на вірність королеві Владиславу і князеві Вітовту

1400 р.

Текст опублікований Е. Калужняцьким у праці «Documente», № DCXLIX; В. Уляницьким у «Материалах», № 13, стор. 11—12, звідки передруковується і в цьому виданні.

Приклади з грамоти зустрічаються в праці В. Ярошенка, «Укр. мова молд. гр.», та ін.

Я [1] Ивашко сн҃ъ [2] Петра воеводы. дѣдич [3] земли Валаскоѣ знаемо чиню симъ листомъ, аже велебный гсдрь Влодиславъ и з [4] Божьей [5] млсти кроль Полски и велебный княз [6] Витовтъ Литовски [7] смиловалис [8] надо мною [9]. приняли суть мене собѣ слугою. тогды я слюбою [10] имъ веренъ быти и служит [11] на всѣхъ мѣстехъ [12] безо лсти без [13] хитрости. также коли ми Бгъ поможетъ [14] ку моеи отнинѣ [15]. буду господаремъ и воеводою оу земли Валаскои. [16] слубую и сеи листъ на себе даю. аже хочю тымъ лепѣи служит [17] нашему милому гсдрю кролю Полкому [18] преженаписаному [19]. и велебному княз [20] Витовту. и корунѣ Полской [21] веренъ быти со всѣми моими бояры Валаскими. и со всею землею Валаскою при них [22] и зоста [23] на вѣки. противу нхъ не быти никоторымъ веременемъ. мимо ихъ иныхъ [24] господаревъ не искати безо лсти и безъ [25] хитрости; также хочю отступит [26] нашему гсдрю крол Полскому [27] тоѣ земли Шепинскоѣ [28] . и тыхъ городъ [29] што суть в [30] неи по старую границю, а тежь штожь мои отець [31]. Петръ воевода позычил [32] пѣнязи моему милому гсдрю кролю Полкому [33]. и тыхъ ся отступаю [34]. и листы хочю тыи вротит [35]. и на крѣпость сему моему листу печять мою привѣсили есмо в [30] городѣ Берестью оу четвергъ въ [30] днь [36] изачятья [37] Матки Бжьеи под [38] лѣты Розства Хсва [39] тисяча лѣтъ и чотыриста лѣтъ. и на то на все слюбили. есмо. цѣловалъ [40] крестъ с [41] паномъ Вилчею и печять Вилчина привѣшена съ [41] моею, а хочю голдовати подлугъ крестьянского права.

Різночитання

Е. Калужняцький, *«Documente»:* 1 я *передається через* ѧ; 2 *Титли розкриті без застережень;* 3 дѣдич[ь], *розділові знаки не відповідають нашому виданню;* 4 из[ъ]; 5 божьеи; 6 кнѧз[ь]; 7 Литов[ь]ски; 8 смиловали сѧ; 9 мною [и]; 10 слюбую; 11 служити, 12 мѣстех[ъ]; 13 [и] без[ъ]; 14 поможет[ь]; 15 ѡтчинѣ[и]; 16 и *в кінці слів після голосної передається через* й; 17 служити; 18 Пол[ь]скому; 19 преже написаному; 20 кнѧз[ю]; 21 Пол[ь]ской; 22 них[ъ]; 23 зоста[ти]; 24 иных[ъ]; 25 без[ъ]; 26 ѡтступити; 27 крол[ю]; Пол[ь]скому; 28 Шепин[ь]скои; 29 городовъ; 30 в[ъ]; 31 ѡтець; 32 позычил[ъ]; 33 Пол[ь]скому; 34 ѡтступаю; 35 вронити; 36 д[ь]нь; 37 зачѧтьѧ; 38 под[ъ], 39 Христова; 40 [и] цѣловал[и]; 41 с[ъ].

84. *Пашко Обухович дарує землю Лаврашевському монастиреві*

XIV ст.

Текст опублікований в «Актах ЮЗР», 1865, т. II, стор. 103, № 64. II, звідки передруковується і в цьому виданні.

Рукописна копія XIX ст. зберігається у відділі рукописів Державної бібліотеки СРСР ім. В. І. Леніна, ф. Румянцева, № 256, папка № 70—72, арк. 108, оригінал — у B. Cz., E. p., № 2097, арк. 26. Характеризується О. Востоковим в «Описании», стор. 125; Є. Карським у «Сл. кирилл. палеограф.», стор. 55.

Во имя Отца и Сына и Святого Духа. Се азъ Пашко Обуховичь, тивуна Унегневицкого сынъ, погадавши есми съ своєю братією [1], съ тивуномъ Негневицкымъ Гринемъ а съ [2] братомъ своимъ Михаиломъ, а съ [2] дѣтми [3] своими съ Семеномъ а съ [2] Панкомъ, записалъ есми на пречистое домъ къ [4], Лаврашеву монастырю сѣножати двѣ около нивы нашея подъ перевѣсіемъ [5], вѣчно і [6] непорушно. А при томъ былъ Тивунъ Негневицкый [7] Гринко [8], а братъ мой Михайло, а дѣти мои Сенько и Панько а Онтонъ Ефремовичь, а пани Миткевое люди: Василь [9] а Степанъ Жибуничь а Ондронъ Комаровичь.

Різночитання

Рукописна копія: 1 братиею; 2 сь; 3 детьми; 4 къ; 5 перевѣсиемъ; 6 и; 7 Негневїцкы; 8 Гринъ; 9 василъ.

85. *Лук'ян Шуба з своєю дружиною Василисою дарує Лаврашевському монастиреві сім'ю Крічу з майном*

XIV ст.

Текст надрукований в «Актах ЮЗР», 1865, т. II, стор. 103, № 64. I, звідки передруковується і в цьому виданні.

Рукописна копія XIX ст. зберігається в рукописному відділі Державної бібліотеки СРСР ім. В. І. Леніна, ф. Румянцева № 256, папка № 70—72, арк. 106—106 зв., оригінал — у B. Cz., E. p., № 2097, арк 140 зв. Грамота характеризується О. Востоковим в «Описании», стор. 125; Є. Карським у «Сл. кирилл. палеограф.», стор. 55.

Во имя Отца и Сына и Святого Духа. Се я рабъ Божій [1] Лукъянъ Шуба и съ своею женою Василисою и [2] съ своими [3] дѣтми Петромъ и [4] Ѳедкомъ, и своего цѣлого разума, отходя сего свѣта записалъ есмь къ [5] пречистой [6] Богоматери къ [5] Лаврашову монастырю человѣка на имя Крѣчю и [7] дѣти его и землею и со всими уходы, а дали есмо вѣчно.— А при томъ [8] былъ: архимандритъ Никита Лаврашовскый, отецъ нашъ духовный [9], и старци на имя Восьянъ а Макарей и иншіи [10] старци; а добрыхъ людей было стороннихъ: пани Волкова [11] Гавсовича жена Фетина съ [12] своимъ сыномъ Яцкомъ, а панъ Василей Протасовичь, а Офонасъ сотникъ. А хто сіе [13] порушитъ нашо приданїе, што есмо придали къ пречистой [6] Богоматери, разсудиться со мною предъ Богомъ. А писалъ панъ [14] Николскый [15] Панкратей.

Різночитання

Рукописна копія: 1 Божии; 2 *Розділові знаки не збігаються з нашим виданням;* 3 съсвоими; 4 а; 5 к; 6 пречисто; 7 й; 8 прітомъ; 9 духовны; 10 инщии; 11 Волковаа; 12 и съ; 13 сие; 14 попъ; 15 Никольскый.

ПОКАЖЧИК СЛОВОФОРМ АПЕЛЯТИВНОЇ ЛЕКСИКИ

* Число перед крапкою означає номер грамоти, а після крапки — кількість прикладів у тексті.

божиꙗ 1.1; бж҃ьꙗ 4.2; божіꙗ 1.1, 5.1; божья 48.1; бж҃ьꙗ 20.1; бжья 73.1; божыя 6.1; б҃ьѧ 24.1; божія 5.1; божіеѧ 52.1; бж҃ьеꙗ 26.1
божіею *див.* бж҃ьѥю
божій 85.1
божію 9.1; б҃ью 40.1; бж҃ию 26.1
божница 49.1
божницы 49.1
божого *див.* бж҃ьѥго
божое 6.2, 49.1; бж҃ое 68.1; бж҃ьѥ 40.1, 47.1; б(ж)ьѥ 79.1; б҃ье 59.1; б҃ье 40.1; бье 70.1; б(ж)ье 79.1
божой *див.* божей
божомь, божьемъ *див.* бж҃ьюмъ
божыя *див.* божиꙗ
божьей *див.* божей
божьего *див.* бж҃ьѥго
божьемъ *див.* бж҃ьюмъ
божьею *див.* бж҃ьѥю
божья, божыя *див.* божиꙗ
бозо *див.* без
боишся 50.1
боле 40.1
болницами 6.1
болонъѥмь 53.1
болота 75.2
болоте 6.1
болото 75.1
болоты 6.2, 17.1, 27.1, 28.1, 51.1
болше 22.1, 28.1
болшее 62.1
болшое 6.1
б҃омъ *див.* богомъ
борзо 49.1
боронити 15.1, 41.1, 45.1, 63.1; бронити 66.1
боронить 76.1
бортикъ 22.1
бортми *див.* бортъми
бортники 15.1
бортници 15.1, 22.1
бортную 13.1
борт[ным]и 15.1; бортными 15.1
бортных 15.1
бортъми 5.1, 20.1, 27.1; бортми 17.1, 79.1
борть 76.1
бортью 76.4
борты 4.1
бочки 9.1, 11.1
бочокъ 9.1, 11.1
бояр *див.* боꙗръ
бояре 15.2, 45.2, 49.1, 66.2; боꙗре 1.1, 22.1, 27.1; боѧре 24.1, 47.1, 65.1
бояры *див.* боꙗры
боꙗры *див.* боꙗры
боꙗ(р)скимъ 4.1
боꙗ(р)скихъ 4.1
боꙗръ 4.2; бояръ 5.1, 6.2, 9.1; боѧръ 43.1, 44.1, 55.1; боꙗрь 1.1; бояр 15.1
боꙗры 27.1; бояры 4.1, 15.2, 66.1, 83.1; боѧры 5.1, 37.1, 43.1, 65.1; боꙗри 1.1
боѧтим(с)ѧ 34.1
брали 38.3
бралъ 45.1
брано 45.1
брат, бра(т) *див.* братъ
брата 14.1, 20.1, 22.1, 29.1, 37.1, 40.3, 52.1, 61.2; бра(т) 61.1
брати 26.1, 38.1, 45.2, 76.1
брати(и) 68.1; братии 29.1; братїи 63.1
братиѥю 13.1; братѥю 29.1, 70.1, 84.1
братиѧми *див.* братьями
брато(м), братом *див.* братомъ
братомонмъ 34.1
братомъ 27.2, 34.1, 37.1, 40.3, 43.1, 84.1; бра(т)омъ 23,2; братомь 14.1, 20,1; брато(м) 34.1, 43.1, 54.1; братом 33.1
брату 23.2, 27.2, 40.4, 41.2, 51.1, 58.1; брат(у) 23.2; бра(т) 44.1, 58.1
братѣньцѧ 2.1
братъ 10.2, 20.3, 24.1, 37.2, 40.4, 48.1, 66.1, 84.1; брат 17.1; бра(т) 41.1, 54.2, 59.1
братье 40.1
братьѥю 13.1, 15.1, 43.1; братьею 37.1, 76.1
братьи 19.1, 40.1; братьѣ 19.1
братью 37.1
братьꙗ 19.1; братьѧ 54.1
братьями 66.1; братиѧми 55.1
брегу 62.1
бродку 6.1
бродовох[ъ] 52.1
броду 19.1
бродѣ 52.1
бродъ 1.1, 19.1
брунатънымъ 27.1
буде *див.* буде(т)
будемъ 44.1
буде(т) 4.3, 43.1, 68.1; бѫдет[ь] 52.1; бу-д(е)тъ 23.4; будетъ 6.1, 10.1, 11.1, 23.1, 45.5, 63.1; бѵдеть 5.1; будеть 14.5, 19.1, 28.1, 39.1, 40.1, 58.2, 71.1, 74.1, 79.1; буд(е)ть 23.1; бѵдеть 65.1, 68.1, 76.1; боудеть 1.1; буде 80.1; боудить 1.1; будеты 9.1

ведомо 31.1, 37.1, 39.1, 40.1, 49.1
ведомости 49.1
везли 45.1
везъ 45.1
века 6.1
веки 6.1, 40.1, 49.1
веку 49.1
векъ 26.1
веле 28.1
велебного 17.1, 28.1, 66.1, 82.1
велебнои 66.2; велебноі 42.1, 62.1; велебной 44.1
велебному 44.1, 62.1, 66.1, 83.1
велебныӥ 43.1; велебный 17.1, 83.2
велели(з)мо 68.1
вели 51.1
великаѩ 4.1
великй 31.1; велики 55.2, 75.1
великий 4.1, 6.2, 9.1, 33.1, 56.1, 57.1, 67.1; великии 15.4, 23.5, 77.1; великій 30.2, 45.1, 49.1, 63.1, 69.1; великїй 63.3; великїи 76.1; великыи 73.1; в[е]ликый 5.1; великыї 35.1; великый 1.1, 18.1, 52.1; великый 19.1; великии̂ 78.1; великий 37.1, 74.1; великий 61.1; великиӥ 34.2, 37.2; вѣликий 64.1
великимъ 23.1, 37.1, 63.1
великого 13.1, 15.1, 22.1, 23.6, 34.1, 48.1, 50.1, 58.1, 61.2, 63.6, 66.1, 81.1; великаго 29.1; велико(г) 34.1; велкого 14.1; великѡг[о] 52.1
великое 11.1, 23.1, 63.1
великой 45.1
великом 23.1, 48.1; велико(м) 43.1, 47.1; великомъ 6.1, 23.2
великому 6.1, 10.1, 11.1, 23.8, 34.3, 38.2, 62.1, 63.10; вел(и)кому 34.1; велико(му) 23.1; велико(м) 34.1, 54.1
великою 45.1,
великѡ 52.1
великую 55.1, 75.1; великѹю 76.1; великоую 31.1
великыи, великыї *див.* великий
велицѣ 50.1, 78.1
велкого *див.* великого
велѣли 29.1, 41.1, 43.1, 61.1, 62.1, 67.1, 77.1, 78.1
велѣлъ 55.1
велю 8.1
венеты 20.1
веременемъ 40.1, 61.1, 66.2, 81.1, 83.1; веремѧнемъ 37.1, 59.1, 79.1
веремѧ *див.* времѧ
веремѧнемъ *див.* веременемъ
веренъ 82.1, 83.2; вѣре(н) 43.1
верне *див.* вѣрне
вернешь 50.1
верно *див.* вѣрно
верну *див.* вѣрную
вернѣӥ 64.1; вернѣй 79.1
верный *див.* вѣрныи
вернымъ *див.* вѣрнымъ
верха 28.1; връха 1.2
верху 10.1
верхъ 40.3, 57.1; *връхъ* 1.5
верьхнии 12.1
веры 40.1, 49.2; вѣры 4.1
весь 18.1, 40.11
вечистоѥ 25.1
вечне *див.* вѣчне
вечно 10.1, 62.1; вечьно 6.1
вечную 25.1; вечнѹю 68.1
вечные, вечъные *див.* вѣчные
вживаючи 12.1
в(ж)ити 22.1
вжитки *див.* оужитки
вжиткове 22.1
вжиточному 9.1
вж̃ковъ 22.1
вздлужъ 49.1
взозрѣвши 28.1
взяли 11.2; взѧли 38.2
взялъ 45.2, 63.1; взѧлъ 38.2; оузѧлъ 40.1
взята 45.1
взяти, взять *див.* оузяти
взято 45.1; оузѧто 41.1
видети 10.1
видить 37.1, 39.1; видіть 40.1
вижывеню 68.1
виленскимъ 78.2
вина 45.3
винами 2.1, 15.1; в[инами?] 15.1
винный 45.2
виноградовь 1.1
виною 45.1
вину 14.1, 45.4
винѣ 45.1
вины 21.1, 45.1
витѧзю 55.1
витязь 66.4
вишъ 49.1
вказана 45.2
вказывалъ 9.1
вкрадено 45.1
вкупе 6.1
владыка *див.* вл̃дка
владыце 1.1, 6.2; владыцѣ 76.2
владычинъ 32.1; вл̃дчнъ 20.1
властною 45.2

выраженные 49.1
выразивши 49.1
выручили 82.1
высокой 5.1
выстерегать 45.1
выходы 4.1
выходъ 58.1
выше 1.1, 40.1; вышьше 62.1
вышеймецкой 45.1
вышелъ *див.* вышолъ
вышеописанными 62.1
вышеписаного 9.1
вышеписаныи 9.1
вышло 77.1
вышолъ 58.1; вышелъ 55.1
вышьше *див.* выше
вы + што (а) 55.1
выѣздилъ 22.1
выявъши 62.1
вѣ 47.1
вѣдаи 14.1
вѣдали 58.1
вѣдалъ 45.1
вѣдание 58.1; вѣданьє 78.1
вѣданьѥмъ 64.1
вѣдати 9.1, 23.1, 45.2, 49.1
вѣдомо 58.1, 58.1
вѣдомость 31.1
вѣка 17.1, 19.1, 22.1, 27.1, 28.1, 51.1, 55.1
вѣки 1.2, 4.2, 16.2, 20.1, 21.1, 22.3, 24.1, 27.3, 28.2, 29.2, 31.1, 43.1, 44.2, 51.1, 53.3, 55.1, 60.1, 64.1, 66.1, 67.1, 83.1; вѣкы 1.1, 5.2, 17.1, 18.1, 62.1, 80.2
вѣкомъ 16.1, 44.1, 64.1, 79.1
вѣку 79.2
вѣкъ 1.1, 4.1, 5.1, 12.1, 40.1; вѣк 2.1; вѣ(к) 47.2
вѣликий *див.* великий
вѣлми 14.1
вѣновалъ 71.1
вѣра 40.1, 44.1, 47.1, 55.14
вѣре(н) *див.* веренъ
вѣри *див.* вѣрѣ
вѣрити 45.1
вѣрна 62.1
вѣрне 62.2; *верне* 79.1; вѣрнѣ 44.1; вѣр(н)ѣ 47.1
вѣрни *див.* вѣрныи
вѣрно 28.1, 44.1, 62.1; верно 46.2
вѣрного 28.1
вѣрноє 47.1
вѣрному 17.1, 62.1
вѣрность 43.2, 44.1
вѣрностью 44.1
вѣрною 17.1, 70.1
вѣрную 28.1, 29.1, 55.1; вѣрноую 64.2; вѣрну 59.1, 61.1; верну 79.1
вѣрнѣ, вѣр(н)ѣ *див.* вѣрне
вѣрныи 17.2, 31.1; верныӥ 64.1; верный 79.1; вѣрни 43.1, 70.1
вѣрнымъ 66.1; вернымъ 66.1
вѣрныхъ 62.1
вѣрнѣй 79.1
вѣрою 41.1, 62.3
вѣрѣ 41.1, 66.3; вѣри 41.1
вѣры *див.* веры
вѣрѫ 52.2
вѣсити 69.1
вѣснии 20.1
вѣснихъ 20.1
вѣсного 22.1, 27.2
вѣсомъ 42.1
вѣстй 58.1
вѣсть 41.1, 58.1
вѣсѣхъ 77.2
вѣсячій 69.1
вѣтвѣцкихъ 70.1
вѣтѧзева 55.1
вѣчнаѧ 43.1
вѣчне 5.1; вечне 68.2; вѣчне 5.1
вѣчниѣ 66.1; вѣчнїе 4.1; вѣчнїй 70.1
вѣчно 9.2, 11,1, 17.1, 62.1, 67.1, 78.1, 84.1, 85.1
вѣчного 27.1, 51.1
вѣчноѥ 4.1
вѣчные 31.1; вечные 45.1; вѣчныи 17.1, 28.1, 62.1; вечные 49.2; вечъные 6.1; вѣчныѣ 1.1
въ *див.* в
въвѣдаѥтьсѧ 32.1
въгорьскимь 14.1
въімаючи 62.1
въска 18.1
въступати 23.1
вьсѣмъ 5.1

·г· 40.1, 41.2, 55.1, 59.1, 60.1, 61.1, 62.1, 75.1, 78.1

г͠а 21.1
габаня 45.1
габати 45.1
гадати 46.1
гаемъ 9.1
гаи 9.1; гаѣ 2.1
гаими 27.1, 51.1
гай 9.1
гандле 49.1
ганку 12.1
га[ѩ]ми 17.1; гаями 6.1
где 6.2, 10.1, 31.1, 37.1, 52.3; гдѣ 9.1,

єсва *див.* есва
єсми, єсмо, єсмы, єсмь *див.* єсмо
єсте *див.* есте
єсть *див.* есть
єѣ *див.* ее
Ѥвнглстѣ *див.* еуванглисте
Ѥгда 13.1
Ѥго *див.* его
Ѥѥ *див.* ее
Ѥму, Ѥму ѥмоу *див.* ему
Ѥмъ *див.* есмо
Ѥп(с)пи *див.* еп(с)пи
Ѥп(с)піи *див.* еп(с)піи
Ѥси 38.2; еси 50.1
Ѥсми, Ѥсмо, Ѥсмо, Ѥсмо, Ѥсмы, Ѥсмь,
Ѥсмъ, Ѥсмъ, Ѥсм(ъ) *див.* есмо
Ѥсти 38.1
Ѥсть *див.* есть
Ѥхъ Ѥхъ *див.* ихъ
Ѥще, Ѥщи *див.* еще
Ѥѣ, Ѥѣ *див.* ее
ж *див.* же
жаденъ 45.1
жадное 49.1
жадного 45.3
жадному 45.1
жадный 45.2
жаднымъ 45.1
жадныхъ 49.1
жаловалъ 30.2 50.1, 75.1; жалова(л) 39.1, 75.1; жяловалъ 82.1
жаловатися 23.1
жалую 63.1
ждати 41.1
ждовжь 49.1
же 6.1, 13.2, 14.1, 15.2, 23.2, 24.2, 25.1, 28.4, 37.1, 38.3, 40.1, 41.1, 42.1, 45.1, 49.1, 51.2, 62.1, 66.1, 69.1, 72.1, 78.1; жь 12.2, 14.3, 22.3, 24.4, 34.1, 40.7, 43.1, 48.1, 51.1, 57.1, 58.1; жъ *39.1*, 45.1; ж 11.1; ж[е] 52.1
жебы 70.1
желѣзныих 52.1
жемъ 45.1
жена 27.1, 85.1
женою 60.1, 85.1; жоною 11.1
женѣ 62.2, 71.1; жоне *9.1*; жонѣ *11.1*, 67.1
жены 32.1
жеребей 18.1
жеребець 60.1
жеребья 18.1
жи(в) 41.1
живо 41.1
живота 34.1, 37.2, 67.1, 72.1; живо(т)[а] 46.1; ж[и]вота 15.1
животе *див.* животѣ
животомь 19.1; животомъ 80.1
животѣ 13.1, 15.1, 32.2, 35.2, 72.1, 74.1; животе 18.1, 33.1, 67.1
животы 66.1
живуть 40.1; живѹть 76.1
живымь 13.1
жида 45.13
жидамь 49.1
жидове 45.7, 49.1; жыдове 49.1
жидови 45.1
жидовскій 45.1
жидовское 45.1, 49.1
жидовскомъ 45.2
жидовскоѣ 45.1
жидовскую 45.1
жидовцѣ 45.1
жидовѣ 45.3
жидовъ 45.1, 49.3
жидомъ 45.1, 49.2
жиду 45.2
жидъ 45.25
жиды 45.2
жо! 10.1
жолнере 49.1
жоне *див.* женѣ
жоною *див.* женою
жонѣ *див.* женѣ
жюпана 55.2
жяловалъ *див.* жаловалъ
жаловали 59.2
жяловати 82.2
жыдове *див.* жидове
жыдовская 49.1
жыдовскихъ 49.1
жь, жъ *див.* же
з, з(ъ), зъ, з̃, ·з̃· *див.* с
за 1.5, 4.1, 5.2, 6.3, 9.1, 10.1, 11.1, 12.5, 14.11, 16.2, 20.5, 21.1, 22.1, 23.1, 25.1, 27.3, *31.1*, 37.4, 38.2, 40.4, 41.1, 42.1, 43.2, 45.6, 49.1, 51.3, 53.1, 54.4, 55.1, 57.1, 58.2, 61.4, 63.1, 65.2, 68.1, 70.1, 73.1, 80.2 82.1
забилъ 45.2
забито 45.1
забитью 45.1
завесили *див.* завѣсили
завесити 6.1; завеси(т) 68.1
завеситою 40.1; завеситою 39.1
завешона 49.1
завѣсили 24.1, 44.1, 51.1, 53.1; завесили 37.1

злѡ 52.1
злѣ *див.* землѣ
змерлыхъ 49.1
змощнити 49.1
знаемо 30.1, 40.1, 66.1, 67.1, 70.1, 83.1; знаємо 59.1, 64.1, 73.1, 75.1, 79.1; знаѥмо 44.1, 61.1
знаменито 9.1, 45.1, 48.1, 51.1, 53.1, 60.1, 62.1; знамени(т) 43.1, 47.1, 81.1
знаменитыхъ 45.1
знати 46.1, 77.1
знають 15.1
зо *див.* с
зовелъ 10.1
зовемый 1.1
зовꙋт(ъ) 31.2
золота 21.2
золотою 58.1
зоста 83.1
зоставуемъ 49.1
зѣемлею *див.* землею
зѣмли *див.* земли
зѣмлѣ *див.* землѣ
зѣмлѧнинъ 64.3
зѣемль *див.* земль
зѣмьскомъ 38.1
зѧтеви 27.1
зѧтемь 27.2, 60.1
зѧть 32.1, 41.1; зѧ(т) 61.1
зъ *див.* з
и 1.42, 2.5, 4.50, 5.28, 6.52, 8.2, 9.34, 10.13, 11,17, 12.11, 13.3, 14.12, 15.31, 16.8, 17.13, 18.5, 20.22, 21.7, 22.10, 23.7, 24.2, 25.5, 27.38, 28.30, 24.25, 30.5, 31.8, 32.1, 33.5, 36.4, 37.2, 38.15, 39.4, 40.77, 41.12, 42.3, 45.35, 46.1, 47.3, 48.12, 49.37, 51.17, 52.12, 53.16, 54.1, 55.12, 56.1, 58.1, 60.10, 61.1, 62.42, 63.23, 64.8, 65.21, 66.40, 67.6, 68.7, 69.1, 70.13, 71.2, 72.6, 73.5, 75.5, 76.9, 77.3, 78.4, 79.1, 80.4, 82.10, 83.15, 84.4, 85.12; [и] 52.2; ӥ 13.6, 24.5, 34.8, 37.16, 40.17, 43.24, 44.14, 47.13, 59.1, 61.6, 64.18, 77.2, 80.2; ӥ 23.2, 58.16, 59.1, 69,3, 79,6, 80.2, 81.1; й 39.1, 43.2, 44.2, 59.1, 61.3, 79.12, 81.1; и 43.1, 44.8, 47,3, 59.5, 81.1; й 14.2, 19.3, 22.3, 24.4, 32.3, 37.9, 39.1, 40.22, 46.1, 57.1, 70.1; 71.1; й 71.3; и̂ 19.2, 26.3, 71.1; ї 80.7; ї 13.1, 35.4, 80.2; і 49.1, 80.1, 84.1; і 41.1, 80.1; и̃ 1.1, 5.1, 21.1, 32.1, 38.1, 41.1, 43.1, 47.1; и̃. го 44.1; и 14.1, 38.1; и 70.4; и̃. ѥ 43.1; иє̃ 47.1; і̃ 38.1, 53.1
ибо 6.1
игуменомъ 7.1
игумены 6.1; іґꙋмены 4.1
игуменъ 72.1
игуменьство 15.1
игꙋмена 76.1
игꙋмену 76.1
идетъ 6.3, 49.1; идеть 18.1; и҃деть 57.1; идѐти 68.1
идучи 6.1
ижъ 45.9, 48.1, 49.3; ижь 12.1, 45.3, 48.1; иж 45.1, 67.1, 68.1; иже 22.1, 62.3; иже 24.1, 71.1; ӥже 43.1, 47.1, 61.2; йже 44.1; иже 44.1
из 16.1, 17.1, 22.1, 27.1, 28.1, 41.1, 51.1, 62.2, 67.1 73.1; из(ъ) 4.1; изъ 10.1, 15.1, 16.1, 27.3, 38.2, 45.1, 66.1; и҃з 19.1; ис 8.2, 14.2, 20.4, 27.2, 28.1, 38.4, 41.1, 55.1, 60.1, 67.1; *ис* 14.1, 32.1; ӥс 64.2, 79.1; ис 43.1; исъ 2.11, 15.2, 17.13; ӥсъ 34.3, ӥсъ 79.1; исъ 22.1; ись 38.1; и҃с 14.1
изачятья 83.1
избѣга 14.1
йзбьреть 13.1
изверзати 6.1
йзволенью 40.1
изволи(л) 79.1
изволи(т) 4.1; изволитъ 1.1
извѣка 29.1
извѣку 70.1
изгадалъ 6.1
измени(т) 46.1
изменити 37.2
измешано 40.1
изобидит 15.1
изпродати 9.1
изрушеною 44.1
изрушистаѧ 43.1
изрушисто 47.1
йзыѥмльтсѧ 13.1
и̃і 38.1
й *див.* и
иконы 9.1
илвовьскомъ 22.1
или 6.3, 14.1, 15.6, 23.2, 30.1, 41.2, 48.1, 63.2, 66.1, 67.1, 68.1, 72.1, 75.1, 78.1;

лѣпсй 64.1; лѣпїй 70.1; лепѣи 83.1
лѣпило 38.1
лѣпшїй 79.1
лѣпшоую 31.1
лѣпшиѣ 29.1
лѣпѣли 34.1
лѣсахъ 4.1
лѣски 31.1
лѣсомъ 17.1, 70.1, 79.1; лѣсом(ъ) 31.1; лѣсом 20.1, 29.1; лесомъ 6.1, 64.1
лѣсѣхъ 1.1
лѣсъ 21.1, 28.1; лесъ 6.1
лѣсы 4.1, 5.1, 28.2, 31.1, 80.1; лесы 6.2
лѣ(т) 14.3, 21.2, 22.4, 25.1, 27.3, 28.2, 36.1, 43.1, 44.1, 47.2, 51.3, 53.5, 60.4, 71.4, 80.1; лѣт 17.1, 29.1; лѣтъ 17.1, 24.1, 37.1, 45.2, 66.1, 77.1, 79.1, 80.1, 81.2, 82.1, 83.2; лѣть 29.1
лѣта 1.1, 4.1, 5.1, 17.1, 24.1, 31.1, 41.1, 48.1, 58.1, 59.1, 65.1, 73.2, 77.1; лета 6.1, 49.1, 64.1, 68.1; лѣ(т) 79.1
лѣто 9.1, 16.1, 24.1, 27.1, 29.1, 32.1, 41.1, 42.1, 55.1, 67.1, 72.1; лѣ͠ 6.1, 7.1, 21.1
лѣтомь 24.1, 62.1; лѣто(м) 44.1; лѣтомъ 66.1; лт͠мъ 43.1
лѣтѣ 58.1, 62.1
лѣты 45.1, 59.1, 64.1, 65.1, 71.1, 78.1, 79.1, 82.1, 83.1; лт͠ы 61.1; леты 37.1, 39.1, 40.1, 70.1
люба 23.1
любви 23.1, 63.1
любо 14.4, 34.1, 37.1, 38.1, 39.1, 40.3, 45.2, 57.1, 82.1
любовь 63.1
лю(д) *див.* люди
люда (*від* людъ) 62.1
люде *див.* люди
людей 10.1, 40.1, 49.1, 63.2, 85.1
людемъ 48.1, 49.1, 53.1, 58.1, 63.1, 77.2; лю(д)мъ 40.1
люди 15.1, 19.1, 24.3, 37.1, 40.4, 49.1, 58.1, 76.2, 84.1; людй 79.1; *люд(и)* 23.1; *лю(д)и* 40.7; *людин* 14.1, 27.1, 38.1, 53.1; людий 24.1; людиї 15.1; лю-*д(и)и* 23.1; люд[и] 15.1; люде 4.2, 40.1
людми 4.1, 6.1, 27.1, 40.6, 43.1, 44.1, 48.1; людьми 40.1, 63.1; лю(д)ми 40.1
лю(д)мъ *див.* людемъ
люды 6.1
люцкые 49.1
лѧдъцкихъ 38.1; лѧцкихъ 38.1
лѧхи 14.1; ляхы 14.1
львовы 17.2

лъсти, льсти *див.* лсти
маемъ 10.1
маетностей 6.1
маетъ, мает, мае(т), маєть *див.* имаеть
макар[ъ] 52.1
малое 49.1
малую 9.1, 11.1
малый 6.1
манастыремъ 64.1; мона(с)тыремъ 4.1
манастыря 1.1; монастыра 6.1, 68.1, 72.1; монастырѧ 76.1
манастырь 1.1, 15.1, 40.1; монастырь 76.2; мѹнастыръ 27.1; мунастырь 27.2; монастыръ *6.1*
марта 4.1, 11.1, 24.1, 55.1, 77.1
маршалко 28.1; маршѧлко 79.1
маршалок 17.1
мати 70.1
матери 4.1; мт͠ри 40.1; матере 72.1
матки 83.1
маткою 33.1
матцѣ 24.1
маю 10.1, 11.1
мають 40.1, 45.7, 49.2; маютъ 49.2; мают 29.1
маѧ 31.1
меду 18.1, 20.1
медовїе 4.1; медовыѣ 1.1
медовыми 5.1
межи 4.1, 9.6, 10.6, 19.1, 22.1, 23.2, 24.1, 27.3, 31.1, 45.2, 58.4, 63.3, 68.1, 81.1; межы 23.3; мѣжи 10.1
мели 49.1; мѣли 45.1
мене 19.1, 38.1, 52.1, 58.4, 63.1, 83.1
менованому 49.1
мену 11.1
месеца 6.1, 49.2; мс͠ца 5.1; м(с)ца 4.1, 31.1, 37.1; мц͠я 1.1; мц͠ѧ 24.1; м(с)цѧ 36.1, 39.1; мѣсяца 9.1, 69.1, 72.1; *мѣсѧца* 70.1; мѣсѧцѧ 58.1; мѣ(с)цѧ 55.1
места *див.* мѣста
место *див.* мѣсто
месты 40.1
металъ 45.1
мети *див.* мѣти
метрополиту 4.1
метрополитомъ *див.* митрополитомъ
мещаны 49.2
мешкаютъ 49.1
мешкаючимъ 45.1
ми 4.1, 15.1, 29.1, 34.7, 37.1, 39.2, 40.10, 47.1, 59.1, 63.3, 73.2, 81.2, 83.1
мили 6.1
миловати 6.1

свѣдетство 45.2; свѣдецтво 48.1; свѣдоцтво 36.1; свѣдочество 62.1
свѣдкове *див.* свѣдци
свѣдомо 42.1; свѣдо(м) 41.1
свѣдоци *див.* свѣдци
свѣдоцтво, свѣдочество *див.* свѣдетство
свѣдочно 24.1, 51.1, 53.1, 60.1
свѣдци 12.1, 17.1, 22.1, 24.1, 29.1, 51.1, 64.1, 71.1, 80.1; свѣдъци 53.1; свѣдоци 36.1; свѣдкове 79.1; светки 49.1; свидци 22.1; свѣтки 45.1; свѣткове 45.1
свѣдчю 71.1
свѣдъци *див.* свѣдци
свѣта 85.1
свѣтки, свѣткове *див.* свѣдци
свѣтковъ 45.1
свѣтыѣ *див.* святыя
свѣхався 63.1
свѣчя 18.1
свѣчи 70.1
святаго *див.* святого
святая 72.1
святого 6.2, 29.1, 45.1, 66.2, 84.1, 85.1; свѧтого 17.2, 76.4; светого 6.1, 49.1, 69.1; святаго 1.3, 72.1; с̃таго 1.1, 13.1, 32.1; ст̃го 13.1, 14.1, 20.1, 22.1, 24.2, 25.1, 27.4, 28.1, 36.2, 38.1, 40.2, 51.1, 53.2, 61.1, 64.1, 80.1, 81.1
святой 50.1; с[вя]тои 15.9; с̃тои 40.1; с̃то(й) 4.2; с̃той 74.1; с̃тої 35.1; стоѣ̈ 27.1; светоѣ 45.1
святому 6.1, 18.3; свѧтому 76.1; свѧтомꙋ 5.2; с̃тму 7.1, 13.1, 27.2, 40.2
святомъ 49.1; ст(о)мъ 40.1; с̃тмъ 71.1; с(т)мъ 44.1; (с)тмъ 43.1
святый 45.2; с̃тый 13.1
святыхъ *див.* с̃тыхъ
святыя 72.1; свѣтыѣ 1.1
свѧтого *див.* святого
свѧтому, свѧтомꙋ *див.* святому
свѣчя 18.1
сгадавъ 15.1
сдержати 37.1
ѕд̃ стно(г) 68.1
се 1.1, 2.1, 4.1, 5.1, 6.3, 12.1, 13.2, 16.1, 18.1, 19.3, 20.1, 22.5, 23.1, 25.1, 26.1, 32.1, 33.1, 34.1, 35.1, 36.1, 49.1, 51.1, 53.2, 60.1, 63.1, 69.1, 71.1, 73.1, 74.1, 76.1, 80.1, 81.1, 84.1, 85.1
себе 45.1, 60.1, 77.1, 83.1
сего 11.1, 85.1
седитъ 9.1
седятъ *див.* сѣдѧтъ
сеи 68.1; 78.1, 83.1; сеі 39.1, 44.1, 46.1, 71.1; сей 63.1, 78.1; сеӥ 24.1, 61.1; сеи̂ 58.1; се(й) 4.1
села 4.2, 6.2, 15.1, 19.1, 20.2, 25.1, 29.2, 30.1, 40.6, 55.1, 60.1, 75.1, 76.1, 80.2
селахъ 6.1
селища 11.1
селищи 57.4
селищо 11.4; сѣлищо 9.1
селищомъ 11.1
село 1.1, 2.1, 6.3, 15.2, 17.5, 19.1, 21.1, 28.1, 29.5, 31.1, 32.1, 36.2, 40.9, 60.1, 67.1, 79.2; сѣло 70.1; сєло 5.1
селомъ 4.1, 24.1, 55.1; селомь 29.1
селу 27.1, 30.1, 70.1, 75.1
селумъ 17.1
селѣ 29.1, 71.1
сель 29.1
селы 40.1, 67.1
сем *див.* семъ
семии 15.5
семого 6.1
семоіє 16.1
семтѧбрѧ 37.1
сему 9.1, 10.2, 41.1, 43.1, 48.1, 59.1, 66.2, 81.1, 82.1, 83.1; сѣму 64.1; семꙋ 65.2
семъ 6.1, 11.1, 23.2, 25.1, 40.1, 42.1, 63.1; сем 10.1; се(мъ) 34.1
сеножати *див.* сѣножати
сеножатми *див.* сѣножѧтми
сеножатныхъ 49.1
сердечне 42.1
серебнаѩ 60.1
серебра 21.1, 27.2, 41.1, 42.2, 45.1; срѣбра 22.1
серебро 24.1, 39.1; срѣбро 22.1
серебренаѧ 40.1; серебьнаѩ 40.1
середу 47.1
середъ 55.1
серпом 2.1
сесь 9.1, 11.2, 42.1; се(с) 31.1
сею 8.1, 11.1, 23.1, 56.1; сеӥ 57.1; сією 61.1
си *див.* сѧ
сии 26.1; сиі 7.1; сїи 4.1
силою 27.1, 41.3, 47.1, 58.1; сило(ю) 48.1
силы 58.1
симъ 9.2, 10.1, 30.1, 48.1, 59.1, 64.1, 66.1, 75.1, 79.1, 81.1, 83.1; сим 68.1
сищет[ь] 52.1
сию 6.1, 68.1, 77.2; сю 37.1, 40.1; сюю 30.1, 37.1, 40.1. 44.1, 57.1, 67.2, 69.2, 75.1; сію 72.1
сия 6.1; сіѩ 4.1; сія 72.1

ст҃хъ *див.* ст҃ыхъ
ст҃ѣи 15.1
стѦт[ь] 52.1
ст҃ый *див.* святый
ст҃ыхъ 4.2, 72.1; ст҃хъ 64.1; святыхъ 72.1
су 40.1; сѫ 52.1
суботу 39.1, 75.1; субо(т)[у] 46.1; (су)боту 32.1
су(д) *див.* судъ
судий 13.1; судіи 63.1; судьи 45.5
судит 4.1
судити 6.1, 13.1, 45.1, 63.1; сꙋдити 4.1, 76.1
судитсѦ 13.1
судитъ 72.1; соудить 1.1, 34.1, 74.1
судникъ 50.1
судовъ 6.1
судомирскыи 17.1
суду 45.2
судѣ 14.1
судю(т) 4.1
судьи 45.6
судьѣ 38.1
судью 16.1, 20.1, 51.1; судья 45.2; судьѦ 12.1; судъю 53.1, 60.1
судьямъ 63.1
судъ 14.1, 45.1, 63.1; сꙋдъ 4.1, 5.1; су(д) 51.1
суды 1.1, 4.1, 6.1, 50.1
суженое 63.1
сукномъ 27.1
сумаю 42.1
сусѣде 22.1
сусѣдъ 45.1
сут, суть *див.* соуть
сущь 43.1
соуда 1.1; сꙋда 5.1
соудить *див.* судитъ
соуть 1.1, 6.1, 22.1, 28.1, 58.1, 62.1, 83.2; сут 17.2; суть 45.1, 61,2
сꙋда *див.* соуда
сꙋдити *див.* судити
сꙋдища 4.1
сꙋдъ *див.* судъ
сходитъ 6.1
счадкомъ *див.* щадкомъ
сщ҃е(н)ници 4.1
сый 52.1
сылали 58.1
сылатисѦ 37.1
сына *див.* сн҃а
сынми 11.1; сынъми 55.1
сыно *див.* сыномъ
сыновець 60.1
сыномъ 11.1, 85.1; сыно 55.1
сынъклитомъ 6.1
сыны 14.1
сынъ *див.* сн҃ъ
сынъми *див.* сынми
сыром(ъ) 31.1
сычемь 20.1, 27.1
сѣдили 38.1
сѣдѣти 15.1
сѣдѦть 38.3; седять 6.1
сѣли 66.1
сѣлищо *див.* селищо
сѣло *див.* село
сѣлъ 34.1, 58.2
сѣму *див.* сему
сѣмъдесѦтъ 28.1
сѣна 9.1, 11.2, 38.1
сѣножати 9.3, 12.2, 36.1, 84.1; сеножати 11.1
сѣножѦтми 2.1, 17.1, 31.1, 79.1, 80.1; сѣножатьми 12.1, 20.1, 27.1, 28.1, 51.1, 53.1; сеножатми 11.1; сѣножатми 5.1
сѣножать 9.2, 12.1
сѣтью 20.1
сю, сюю *див.* сию
сѦ 2.1, 14.1, 23.2, 36.1, 37.2, 40.1, 47.3, 65.1, 71.1, 75.2, 81.1; ся 45.10, 50.1, 62.1, 63.1, 66.2, 83.1; си 15.1, 23.1, 27.1, 52.4
съ, сь *див.* с
събѣ *див.* собѣ
Sⷮωго 1.1
҂SωⷮМЄ 9.1
SⷮωМΘ 7.1
SⷮωПД 25.1
҂S҃ω҃Ч҃Д҃ 36.1
҂SΘстно(г) 68.1
.т҃. 17.1, 21.1, 22.1, 24.1, 27.1, 28.1, 29.1, 39.1, 41.1, 43.1, 44.1, 47.1, 51.1, 53.1, 59.1, 60.1, 61.1, 62.1, 64.1, 66.1, 71.1; т 12.1
та 27.1, 29.1, 51.2, 53.1, 55.2
тайно 43.1, 58.1
так 49.1, 66.1; так(о) 41.1; тако 23.1, 24.2, 28.1, 40.1, 51.1, 53.1, 64.1, 65.3, 79.2, 80.1; та(к) 37.1, 39.1; такъ 6.1, 45.3, 49.3, 58.2; так 23.1
такеж, такежъ, такѣ(ж) *див.* тако(ж)

ПОКАЖЧИК АНТРОПОНІМІЧНОЇ ЛЕКСИКИ

* Слово *див.* означає посилання на літературу при відповідному реєстровому слові.

ПОКАЖЧИК ТОПОНІМІЧНОЇ ЛЕКСИКИ